

Franz Werfel

**Az elsikkasztott
mennyország**

FRANZ WERFEL
AZ ELSIKKASZTOTT MENNYORSZÁG

FRANZ WERFEL

AZ
ELSIKKASZTOTT
MENNYORSZÁG

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1986

A FORDÍTÁS ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ MŰ:

DER VERUNTREUTE HIMMEL

© 1939 BY BERMAN-FISCHER VERLAG STOCKHOLM
COPYRIGHT RENEWED 1967 BY ANNA MAHLER
MIT GENEHMIGUNG DER S. FISCHER VERLAG GMBH,
FRANKFURT AM MAIN

FORDÍTOTTA:

JUHÁSZ VILMOS

*Minden jog fenntartva,
beleértve a bárminemű eljárással
való sokszorosítás jogát is*

I. RÉSZ

PROLÓGUS GRAFENEGBEN

I. FEJEZET

A szentkép

Ismertem Tetát. Öreg asszony volt, alacsony, kövérkés, pofacsontja széles; világos nefelejcskék szemében figyelmes, makacs, gyakran gyanakvó kifejezés volt. Ha elsuhanni láttam, feltűnt sietős, igyekvő, bicegő járása, mint az éjszakai állat félénk osonása, ahogyan az emberek veszedelmes közelségéből biztonságot adó barlangjába igyekeznek. Annak idején nem is sejthettem, hogy valamikor majd megkísérlem feljegyezni ennek az öreg cselédnek a történetét, aki éppen csak hogy írni és olvasni tudott. De most itt ülök idegen íróasztal mellett, idegen országban és aprólékosan felidézem egy elmúlt világ fájdalmas emlékét. Természetesen, Teta ebben a világban csak a cseléd árnyékéletét élte. Tisztán látom magam előtt a grafeneggi udvarházat. És a csodálatos parkot. A lenyűgöző kilátást a Totes Gebirge meredek, vad magányára. Megőriztem emlékezetemben Ausztriának ezt a nyáron derűs, holdfényes, tavasszal és ősszel ködös, borús vidékét.

A szép Grafenegg az Argan család tulajdona volt. Arganék a legjobb barátaim. Kezdetől fogva mellettem álltak és a legnehezebb időkben sem fordultak el tőlem. Mint sok balsikerrel küzdő, elhanyagolt és meglehetősen rendszertelenül élő agglégény, az ő házukban találtam otthont, amennyire egyáltalán lehetséges. Arganék sok vendége között sohasem voltam egy a sok közül, sohasem tekintetem vendégnek magam, hanem törvény szerinti hozzátartozó, szinte családtag. Hiszen a gyerekeket, Philippet és Dorist születésük óta ismertem. Régebben bácsinak szólítottak, később csak pajtáskodóan Theónak, mint a szülei. Szinte ki sem tudom fejezni szavakkal, mennyire nehezemre esik, hogy Arganékot, ezt a négy rendkívüli embert csak úgy futtában jellemezzem. Szeretném külön könyvben, gyászoló rekviemként megírni a tragikus sorsukat. De ehhez nincs erőm. És különben is, még

minden, ami életsorsukkal kapcsolatos, folyamatban van. Kikerestem hát ezt a szerény szereplőt életterüknek pereméről és az ő életének útját akarom követni egészen a végig. Így kedves barátaim és az ő házuk csak a kiindulását adják meg ennek a történetnek és később eltűnnek belőle éppen úgy, mint én magam.

Sokkal többet köszönhetek az Argan családnak, mint korlátlan barátságot és vendégszeretetet. A mi korunk durva és szegényes krízisei, motorizált kellemetlenségei és rekordtörő bosszúságai közben az ő házuk olyan volt, mint valami más időkhöz tartozó sziget. Milyen szép, nemesen zengő emberek voltak mind a négyen, Leopold és Livia, Philipp és Doris! A ragyogásukkal, a mosolyukkal, a hangjukkal, szívből fakadó melegségükkel és nemes, gyémántkemény egyéniségükkel elbűvöltek mindenkit, aki átlépte küszöbüket. Akár városi, bécsi lakásukban, akár kinn Grafenegben, asztaluk mindig terítve volt, pompás ételeket tálaltak vendégeiknek, bőkezűen töltötték a bort. És mindenekelőtt a muzsika volt a ház királynéja. Mert mind a négyen muzsikusok voltak, magasan a jó közepszerűség fölött. Leopold – éppen egykorú velem – a bécsi állami zeneakadémia zongoraszakosztályát kitiűntetéssel végezte el, amikor meghajolva családjá akarata előtt a külügyminisztérium szolgálatába lépett. Livia elragadó szopránjára még élénken emlékeznek az operalátogatók, akik közvetlenül a világháború utáni években hallhatták Agáta, Amália, Elza, Leonora szerepében. Senki sem tudta megérteni, miért is mondott le ez a ragyogó asszony és művésznő legszebb ifjúságában, minden látható, kényszerítő ok nélkül a színpadi pályafutásról. Amellett Livia ellentétben a gyakran formátlan drámai szopránokkal, leányos megjelenés volt, nagyon magas. Karcsú nyakán a feje finoman metszett kámeához hasonlított. A tizennyolc éves Doris örökölte édesanyja sötét haját, sápadt gemmákhoz hasonlatos színű bőrét és hangját. Philipp pedig minden elképzelhető hangszerezen játszott, a muzsikáló angyalok legtisztább zenei ösztönével, a dzsesszmuzsikus fortélyos ügyességével és a zenebohóc ötletes tréfás kedvével. Ő, hány éjszakát muzsikáltunk át Arganéknál, kalapáltunk a zongorán, hegedültünk, dudorásztunk egészen sebesröptű, ránk csodálkozó reggelig! Azután az elragadtatástól szédülten feküdtünk le, minden erünkben éreztük a muzsika borostyánkőszárga mámorát, mert a száz meg száz melódiafoszlánnyal átszövött lélek a „Seid-umschlungen-Millionen” hangulatával tért nyugovóra. Sohasem láttam még embereket, akik ilyen kitért lélekkel fogadták volna az élet, a természet,

a dal és a kép igazi ajándékait mindenféle megnyilvánulásban. Emlékszem, egyszer Grafenegben kezembe került Adalbert Stifter híres leírása az 1842-es napfogyatkozásról. Ebéd után felolvastam a néhány oldalt. A legszebb résznél, ott, ahol az „ólomszínű fényiszony” már elmúlt, „a tárgyak ismét árnyékot adnak, a víz ismét csillog, a fák lassanként visszakapják zöld színüket”, egy pillantást vettem körbe. Örökre felejthetetlen maradt számomra a kis Doris arc kifejezése. Doris akkor még csak tizenhárom éves volt. Ez az egész lélekkel való figyelés, az odaadó hallgatásnak ez a pláni megtestesülése, ez a feszült elmerülés és odaadás, a szellemi szépség nyugodt élvezése, a láthatatlan léleknek ez a tiszta megnyilatkozása és láthatóvá lényegülése – ez volt az a ritka pillanat, amikor egy ilyen arc kedvéért megrendítő szeretet, az egész emberiségnek szóló szeretet ragadja meg azt, aki láthatja. Bizonyosan mindenki megérti, mit jelentettek nekem, az írónak az ilyen hallgatók, mint Arganék. Egyetlen sort sem nyomattam ki, amíg alá nem vettem ítéletüknek. És ítéletüket nem annyira az utána következő bíráló jelentette, mint megvesztegethetetlen hidegségük vagy felmelegedésük előadásom közben. Mintha meghallgatásuknak ez a fel-le hullámozása lett volna a fixírfürdő, amely könnyörtelenül napfényre hozta az értéket vagy értéktelenséget, sikert vagy balsikert, tisztaságot vagy foltokat.

Igy éltek Arganék, erős és mozgalmas lelkük teljességében, valami boldog másvilágban, amelyet ők az annyira másként gondolkozó környező világból formáltak ki. Közben pedig minden oldalról közeledett az özönvíz, a szellemi és lelki napfogyatkozás ólomszínű fényiszonya. Szinte hallom az ellentmondó hangot: – Barátainak könnyű volt kiformalni ezt a boldog másvilágot a környező világból és élni az esztétikusok, zenebolondok, természetbarátok és könyvrajongók tétlen társadalmi életét. Nem gondolja, hogy azt az anakronisztikus szigetet, amelyről beszélt, a gazdasági helyzet teremtette meg? – Gyalázat reánk, akik mindig és mindenhol az ember adottságaival és kötöttségeivel adunk mindenre ellentmondást nem tűrő magyarázatot, akik fölényes szemhunyorítással teszünk hitvallást a nehézkes törvényének valamennyiünket hatalmában tartó százféle formája mellett, akik öngyilkos kárörömmel bámulunk el az emberek szívét körülbroncszó polipszerű determinizmuson! És a természet örök folyásának engedelmességgel, ez az abroncs nem pattanhat le sohasem. Szinte azt hiszem, nem azért tesszük, hogy egy kis levegőhöz jussunk, hanem a plebejus tompa dühével, hogy eláruljuk lelkünk isteni nagyságát és szabadságát. Nem,

Arganék minden körülmények között, egészen más adottságok és előfeltételek mellett is olyanok lettek volna, mint amilyenek: nagy tehetségükkel, valódi őseredetiségükkel és féktelen életörömmükkel. Egyébként, Leopold egyáltalán nem volt gazdag ember. Szépen keresett, ahogy mondani szokták, de természetesen mindig el is költötte az utolsó fillérig, sőt sajnos még annál többet is, amint később, a nagy csapások után kiderült. Ki tudja, talán aranyos könnyelműsége, vendégszeretete, adakozó kedve valami sötét előérzetből fakadt. De ami a grafeneggi birtokot illeti, az ódon, meglehetősen tágas udvarház az álomszerű park közepén, a legsajátosabb osztrák hegység lábánál – ezt nem ő maga szerezte, hanem örökölte.

Ebben a házban enyém volt az egyik vendégszoba. Azt mondom, „enyém” volt, mert kizárólag és kifejezetten nekem rendezték be és senki más nem lakhatott benne. Miután már hosszú évek óta nagy utazásaim miatt nem volt állandó lakásom, még a fővárosban sem, ez a grafeneggi szoba volt az egyetlen, amelyet a magaménak tekinthettem. Tele is raktam minden holmimmal, amelyekkel az évek folyamán összenőttem. Itt halmoztam fel könyveimet és kézirataimat, befejezett és félbehagyott munkáimat, nem is szólva a sok kezdetről, tervről, vázlatról és rengeteg haszontalan céduláról. Ilyesmi egy évtizeden keresztül ijesztően összegyűlik az író fiókjában. Minden esztendőben, tavasszal, ha Grafeneggbe utaztam dolgozni – még jóval a család megérkezése előtt – egyre szaporodó házi szellemeim fogadtak, amikor átléptem a szoba küszöbét. Mindannyiszor csodálatosan otthonos, igen, szinte elképzelhetetlenül derűs és kedélyes első órát töltöttem ott. Fel és alá járkáltam a szobában, a viszontlátás örömeivel üdvözöltem ezt meg azt, kezembe vettem néhány tárgyat, elolvastam itt egy mondatot, ott egy verset, nagy gazdagságomnak tudatában szinte csipegettem, torkoskodtam saját magamból. Ebben az első órában nem lebegtem többé elhagyottan a levegőben, hanem volt sok közeli és távoli rokonom, akik mind ragaszkodtak hozzám és kezemnek egyetlen intésének engedelmességek. Igazán semmi okom sem lehetett a panaszra és nem kételkedtem abban, hogy így megy majd tovább és számtalanszor megismétlődik még ez az évenkénti találkozás, míg végre egyszer, mint szellemi gyermekeimnek tekintélyes ősapja, szelíden elalszom örökre, ha Isten is úgy akarja, ebben a szobában, amelyet barátaim egész életemre rendeztek be nekem. És csak ezután, mielőtt még hozzáláttam volna az új munkához, szoktam lemenni a ház földszinti helyiségeibe és üdvözöltem Livia

és Leopold, Philipp és Doris sokkal vidámabb szellemeit. Ezek is itt éltek, elmúlt nyári szép hangjuk nevető visszhangjaként és egyúttal az elkövetkező nyár boldog hírnökeiként is.

Ez a grafeneggi nyár éppen olyan szép volt, mint az előzők. Az Argan család korábban érkezett meg, mint más években. Jó egyetértésben töltöttük a júniust és július első felét. De ha egészen őszinte akarok lenni, be kell vallanom, hogy ennek a nyaralásnak a boldogsága már nem volt olyan zavartalan és tiszta, mint az előző éveké. Bár mintha valami csendes megállapodást kötöttünk volna, egyikünk sem beszélt soha politikáról, de a közeledő, elkerülhetetlennek látszó háború már előrevetette árnyékát valamennyiünkre és súlyosan nehezedett lelkünkre. Minden délután négy óra tájban, amikor a postás, a világesemények sánta követe, megérkezett a fővárosi reggeli lapokkal, már valamennyien együtt voltunk és valósággal harcoltunk az újságokért. Már a rádiót sem kizárólag arra használtuk, hogy hangversenyeket és operaelőadásokat fogjunk fel a terhes éterből. Esténként Philipp, Livia tiltakozása ellenére, mindig meghallgatta a híreket is. Mi volt az, amitől féltünk, vagy amit vártunk és reméltünk, arról sohasem esett szó közöttünk. De azért tudtam, hogy Livia leginkább Leopold miatt aggódik.

Július vége felé barátaim egy időre távoztak Grafeneggből. Philippet és Dorist jó barátok hívták meg egy tiroli kastélyba. Ott konvencionális fiatalság verődött össze. Leopold szerint nem ártott, ha nagyigényű és rendkívül kritikus gyerekei néhány napot ilyen ártatlan mindennapi társaságban töltenek. Ő maga Liviával Salzburgba utazott, hogy meghallgassák az ünnepi játékok néhány előadását. Engem is meghívott, hogy tartsak velük, de köszönettel visszautasítottam. Úgy tervezték, hogy augusztus tizenkettedikéig valamennyien visszatérnek, mert tizenhetedikén volt Livia születésnapja, amelyet minden évben tréfás ünnepélyességgel, valamiféle előadással szoktak megünnepelni. És így, mint már annyiszor, egyedül maradtam a nagy házban, mert Tetán, a szakácsnőn kívül a személyzet is szabadságot kapott. A hirtelen magányosságot eleinte egészen szívesen fogadtam. Ugyanis az utóbbi hónapokban sokat lustálkodtam, sok időt fecséréltem el haszontalanul és így megszületett munkatervemmel meglehetősen hátrányban voltam.

Ha valami művészi munka megakad és nem akar előrehaladni, annak megvan a maga oka. Az író ilyenkor szentül hiszi, hogy hiányzik a megfelelő hangulat vagy a kiválasztott téma nem felel meg és makacsul

ellenáll formálásának. De engem megtanított a tapasztalat, hogy ilyesminek sohasem a téma, sohasem a hangulat az oka. Ha nincs hangulat, az azt jelenti, hogy valami nincsen rendben. És nem a téma nem akar formálódni a kezünk alatt, hanem a valamelyik pontján megsértett igazság. Egyetlen hamis hang megzavarja az egész kompozíciót. Egyetlen emberi tevékenységben sem kapcsolódik a siker olyan elválaszthatatlanul a logikához és etikához, mint a művészi alkotásban, az úgynevezett „szép látszatok világa”-ban. Öreg, nagyon tapasztalt költő mondta valaha nekem: „Isten lehet logikátlan, vagyis minden felismerhető következetesség nélkül való, az író nem.” Ennek az embernek igaza volt. Csak ha az irodalmi alkotásban az igazságnak minden fokozata megvan, a legkezdetlegesebb valószínűségtől kezdve a magasabb igazságon és őszinteségen keresztül a végső összhangig, akkor éli át az író a ritka csodát, hogy az elképzelt élet forrásai maguktól összefolynak és epikus víztükröt alkotnak, amelynek hullámai magasra emelik és hátukon viszik őt, a boldog úszót. Ilyenkor mintha testének súlya csökkenne és az alkotás elemi gyönyörűsége tölti be. Ilyen kivételes esetekben a művész színész és néző egyszemélyben és írás közben csak az okoz nehézséget, hogy lélegzetvisszafojtva, sietve kell leolvasnia azt, ami benne és körülötte már készen fel van jegyezve.

Sohasem voltam távolabb ettől a boldog állapottól, mint ezeken a nyári napokon, barátaim elutazása után. A hirtelen magány arra kényszerített, hogy felállítsam munkám mérlegét, munkámét, amelyen már csaknem egy esztendeje dolgoztam. Egyszerre úgy láttam, hogy könyvem történelmi anyaga rossz, emberei merevek és élettelenek, párbeszédei erőltetettek, cselekménye fonák és egészében mesterkéltséggel és képtelenséggel rosszul sikerült. Terjedelmes mű volt és már vagy ötszáz oldalt írtam meg nehéz küzdelmek között. Nem volt erkölcsi erőm, hogy ezt a hatalmas mennyiséget megsemmisítsem, sem pedig türelmem, hogy a már kész munkát felfejtsem és egészen előlről, másképpen kezdjem el. A művészetben ez a Pénélopé-munka az egyetlen helyes. De a világ minden négy hétben megváltoztatja arcát és ami tegnap még elhíhető volt, arról mára kiderül, hogy csalás. Ugyan kiben van elegendő nyugalom és határozottság, vagy akár vakság és sükettség, hogy kitartó buzgalommal, eredeti elhatározásához hűen építse tovább fantáziája alkotását? Azért mégis megkíséreltem. Minden reggel sóhajtván ültem le az íróasztalomhoz. Elindítottam képzeletemet, de úgy hallottam, mintha fáradtan nyikorogna, mint a berozsdásodott gépezet. Egy-két oldalt

teleírtam, azután felugrottam és kiszaladtam, mintha rossz szellemek üldöznének. De kinn a legragyogóbb időben, a szívemnek olyan drága vidéken elfogott a legvadabb kétségbeesés és ismét visszaszaladtam a szobámba, anélkül hogy élveztem volna a reggel ragyogását, a Totes Gebirge erős, mézízű levegőjét, anélkül hogy hálás szívvel tudatára jutottam volna szerencsés helyzetemnek, hogy ilyen környezetben, mindennel ellátva, meglehetősen gondtalanul szentelhessem magam a szellemi munkának. Ingerülten és undorral olvastam át újra meg újra, amit leírtam, míg végre összegyűrtem és bedobtam a papírkosárba. Hogy vágyódtam már barátaim hazatérésére! Akkor legalább megszabadultam volna attól, hogy nap nap után szembe kelljen nézmem saját kicsiségemmel. Többször is ott tartottam már, hogy összecsomagolok és elutazom. Már nem vagyok túlságosan fiatal és nagy tapasztalatokat gyűjtöttem a magány minden változatáról. De akkor úgy éreztem, ezt a mostani magányt nem tudom elviselni és szomjaztam a megértő társaság után. Hiszen ez a legjobb altatószere mindenféle önmegismerésnek. De néha mégis sikerült egy mondat, egy bekezdés, egy jellemrajz, egy kis jelenet. Legalábbis így éreztem. Azonnal túlradó reményt merítettem és oktalanul megkönnyebbültem. De mit használ egyetlen jó mondat a rossz környezetben? Utána csak annál csüggedtebben bámultam a papirosra, mint azelőtt. Talán csak pályatársaim tudják igazán méltányolni ezt a kínos, utálatos állapotot, ezt a megsemmisítő bizonytalanságot, ezt a mélységes lebecsüléssel és futó öncsalással teli poklot? Már azt hittem, tehetségem kialudt, elintézett ember vagyok, adományomat örökre elveszítettem.

Egy napon azután elhatároztam, hogy egyelőre véget vetek a kínlásnak. Elzártam a kéziratot, hogy legalább két hétig bele se nézzek. Mint mindig, ha az ember kitér valami erőpróba elől, enged a kísértésnek és ezzel erkölcsi hajótörést szenved, elhatározásom következménye nem csüggedt csömör volt, hanem kimondhatatlan jóérzés. Nagylelkű főnökként szabadságot adtam saját magamnak. Most már joggal fecse-relhetem haszontalanul az időmet, átadhattam magam a korlátlan álmodozásnak, anélkül hogy szellememnek tiltakozó szülőtteit lelkiismeretesen fel kellett volna idéznem a semmiből. Felszabadultam, nem gondoltam többé a szerencsétlen munkára, sétálni mentem és túrhatóan éreztem magam.

A grafeneggi park különböző részekből áll. A ház homlokzata előtt hatalmas füves térség terül el, itt hancúroztak pajtásaikkal a gyerekek,

amíg kicsik voltak. Jobb kéz felől van a nagy gyümölcsös, elrejtve az üvegházat, konyhakertet és burgonyaföldet. A másik oldalon a birtok szelíden lankásodik egészen az országútig. Itt sűrűn állnak egymás mellett a legnemesebb öreg fák, szilfák, platánok, szelídgesztenyék és olyan magas és szép vérbükkök, amilyeneket sehol máshol nem láttam. De valamivel a ház mögött van az igaz „vad” park, felkapaszkodva a hegyoldalra. Fenn a magasban, vég nélküli vörösfenyőerdőbe vész bele. Ez már csak részben tartozott Arganék birtokához. A parknak ezen a részén és a hozzá csatlakozó, elhagyott, fennsíkra belevesző hegyen mentem én nap nap után megszokott felfedező utaimra. Itt szép számmal akad úgynevezett „helyecske” és még tízévi meghitt ismeretség után is megtörtént, hogy új helyre, ismeretlen facsoportra vagy meglepő, szép kilátásra bukkantam.

Egyszer, már meglehetősen késő délután, a vörösfenyők sötét zúgásán túl, a távolból citera ciripelését hallottam. Különösen vékony, magas énekhang kísérte és néha beleszólt egy kutya fájdalmas vonítása is. Követtem a hangot és meglehetősen tágas tisztásra jutottam. Ez a rész még a parkhoz tartozott. Itt valamikor kis majorságféle állhatott. Erről regélt a régi kút egészen elkorhadt favályúja és két hatalmasan szép, legalább százesztendős hársfa. A fák éppen teljes pompájukban virultak akkor, Mária mennybemenetelének napján, mint mindenütt a magas hegyek között. A hársfák arannyal átszőtt kupolája alatt volt a birtok egyik híres helyecskeje: durván ácsolt, félig romba dőlt asztal és rozoga pad. Az asztalon feküdt a citera. A húrok alatt kottalap. Mellette egész nagy halom mindenféle növény: menta, erika, kakukkfű. A kakukkfűnek az illatát is éreztem. A padon Teta ült, mellette Wolf, a kutya, a grafeneggi kutyafalkának ez a legvénebb és legfélelmesebb veteránja. Félelmes házőrző és esküdt ellensége minden levélhordónak. Ingerlékeny természete miatt különben állandóan láncon tartották. Wolf vak volt. De sem az öregség, sem a vakság nem juttatta leszűrődött életbölcseességhez. Jöttömre felugrott, keserű haraggal emelte rám opálosan üveges, vak szemét és halkán, de egész lelkéből morgott. Az öreg cseléd is felállt. Rászólt a kutyára, anélkül, hogy egy pillantást is vetett volna rá.

– Mi az kutyuskám?... Mi bajod, van, Pajtikám?... Hiszen a nagyságos úr van itt...

Wolf egy ideig gondolkozott, vajon hihet-e ennek a megnyugtató kijelentésnek, de azután mégiscsak leheveredett, haragosan és vissza-

utasítóan, mellső lábára és érezte, hogy mint hívatlan betolakodó elrontottam ezt a szép, muzsikás órát. Teta azonban állva maradt és nagy várakozással nézett reám szokatlanul világos, szép szemével. Eszembe jutott, hogy Doristól gyakran hallottam a következő mondatot: – Az imént találkoztam Teta kisasszonnyal és kedves férjével...” – A kedves férj természetesen Wolf volt, akit magas pártfogója gyengéd becézéssel rendszerint Pajtikának szólított. Grafeneggben volt néhány szép, nemes fajtájú kutya, egy doberman, egy szetter, egy kedves puli. De Teta nyílt ellenségeskedéssel kezelte ezeket az előkelő származású lakótársakat. Féltékeny és harcias szeretetét egyes-egyedül erre a vak, nagyon ellenszenves házőrzőkutyára pazarolta és a házban mesélték, hogy nem kerülhetett pecsenye az asztalra, amelynek az oroszlánrészét Wolf ne kapta volna meg már jó előre. Valahányszor a család kiköltözött Grafeneggbe, Teta néhány kosárral és spárgával átkötött dobozzal gyarapította az Argan család poggyászát. Ezekben hozta a mindenféle összegyűjtött és részben kővé keményedett ingyencfalatot vén kedvencének. Senki sem mert neki szemrehányást tenni a visszaszázító ételmaradékok miatt. Teta kisasszony – így szólította az öreg asszonyt még az uraság is – értett hozzá, hogy az egész házban tiszteletet és megbecsülést szerezzen magának. Mindenki óvatosan, tapintattal bánt vele. Most engem is elfogott ez a különös tisztelet, amikor mentegetőzve odaléptem hozzá:

– Nagyon sajnálom, hogy zavartam, Teta kisasszony... Látom, muzsikált... Ez egészen természetes is ebben a házban, ahol mindenki zenél...

Teta mongolos metszésű arca ijedt mosolyra húzódott.

– A nagyságos úr egyáltalán nem zavart, ha szabad így mondanom... Hiszen a nagyságos úrnak csak sétálni tetszett...

És mintha mély alázatosságában nem is mert volna egyenesen válaszolni, ismét a kutyához fordult:

– Csak énekeltünk egy kicsit, ugye Pajtikám... Csak két kis nótát... Ugye Pajtikám?

A kutya felemelkedett mellső lábára, előredugta vén, morcos fejét és hosszan, tremolózza felüvöltött. Hangja olyan volt, mint a segítséget kérő ködkürté. A mutatvány után ismét közönyösen lefeküdt. Teta halkan, bűgva nevetett.

– Jó kis kutya az én Pajtikám, szépen énekel az én kis Pajtikám... Mindent megért, amit mondanak neki... Jobban, mint sok ember...

Teta kemény, szlávos hangsúllyal beszélt, de az osztrák nyelvjárás

különösen meglágyította beszédét. Fekete ruhát viselt, hozzá világoskék kötényt és a hajában fehér fodrot. Ritkás, még feltűnően barna hajával játszott a szél. Körülnéztem. Már sok esztendeje nem jártam a hársfák alatt. Érthetetlen. Ez a park legszebb helye. Nyugat felé, széles irtás nyitott kilátást a Totes Gebirge csúcsai és gerince felé. Ez a növényhatár felett elterülő hegyi sivatag, ez a nagy, fehér folt a térképen, amelyre még a legtapasztaltabb hegymászók is tisztelettel néznek fel, ez az idegen, szigorú elszigetelt világ a polgári hegyláncok között, erről a helyről nézve mintha lenyűgöző tömegekben torlódna. Felette úszott a már óaranyszínre sötétült nap és számtalan hasadékát, szakadékát, szirtjét és a sziklafalak csipkés peremét kozmikus violaszínnel festette be. A széles völgy köztünk és a hegylánc között ködös kékségben tűnt el, amelyben mindennek a körvonala elmosódott. Csak egy gyári sziréna és néhány távoli autó berregése bizonyította, hogy ebben a különös, elmosódó fényvel teli medencében még emberi élet folyik. A puha, füves talaj észrevétlenül olvadt az erdő mohos földjébe és a fenyőtűk illata különösképpen tízezer ciklámen illatává sűrűsödött.

– Nem rossz helyecskét választott magának, Teta kisasszony – mondtam. – Ennél szebb nincs is Grafeneggben.

Teta felsóhajtott és áhítatos hangon mondta:

– Igen, szinte csodálatos!

Hosszú ideig csóválta a fejét, hogy annál inkább kifejezésre juttassa elragadtatását.

– Meg is akarom végre köszönni, Teta kisasszony, hogy olyan szívesen gondoskodik rólam...

– Örülök, ha ízlik a főztöm a nagyságos úrnak – bólított Teta és kezdte berakosgatni kosárkájába a jószagú füveket.

– Nagyon is ízlik. Meg is látszik rajtam. Maga nagyon is elkényeztet, Teta kisasszony...

– A nagyságos asszony parancsolta így! – mondta Teta és ezzel minden érdemet elhárított magától. – De most már mennem kell. Megfőzöm a vacsorát...

Sietve összeszedte holmiját, mintha beszélgetésünk máris túlhaladta volna az úr és cseléd közötti beszélgetés megengedett, illendő tartamát. Azután eltűnt citerájával, kosarával és kutyájával, nehézkes léptekkel haladva a vörösfenyők alatt. Utánanéztem. Jobb kezében bot helyett lenyesett ágat vitt. De mert úgy látszik megérezte figyelő tekintetemet, nem használta a botot, mintha szégyenkezne miatta. Miközben tovább

sétáltam, magamban csodálkoztam, hogy csak most először beszélgettem hosszabban Tetával. Már csaknem húsz esztendeje szolgált Arganéknál. A városban és Grafeneggben is gyakran találkoztam vele. Mindig csak röviden köszöntöttük egymást. De ez a közömbös, délutáni beszélgetés sokáig tovább zengett bennem. Valami szilárdságot és titokzatosságot éreztem meg az öreg cselédben és ez megragadott. Természetesen, ha akkor valaki azt mondja, hogy valamikor majd heteken keresztül foglalkozom Tetával, nem hittem volna el. És mégis, már akkor is foglalkoztam vele. Egyre szemem előtt láttam a képet, ahogyan szorosan vak kutyája mellett gyorsan és mégis nehézkesen eltűnt az erdőben. Arra gondoltam, hogy Teta valósággal felülmúlhatatlan mester a maga tudományában. Ezt tudta az Argan-ház valamennyi vendége. Annyi bizonyos, hogy joggal beszélnek szakácművészetről, nem pedig szakácmesterségről. Mert ez is, éppen úgy, mint minden igazi művészet – ez az ízlés muzsikája – a tehetség, formaérzék, odaadó szorgalom és igazi egyéniség egyesülésén alapszik.

Két nappal később déltájban érkeztem haza és rá akartam gyűjtani. Kifogyott a gyufám és Tetától szerettem volna tüzet kérni a konyhában. A konyha az alagsorban volt, hosszú folyosó végén. Amikor most a fehérre lakkozott ajtóhoz értem, hangos beszélgetést hallottam és ezért az utolsó pillanatban nem is nyomtam le a kilincset. Indiszkréten kihallgattam a Teta, Pajtika és Bichler, a kertész között lejátszódó filozofikus tartalmú beszélgetést. Ez a Bichler tulajdonképpen munka nélküli gépész volt, beteges feleséggel és kiéhezett gyermekkel, amikor néhány évvel ezelőtt, egyik barátja ajánlására Argan Leopold Grafeneggben kertésznek és házgondnoknak alkalmazta. Annak idején, amikor a házba került, beesett arcával és égő szemével, szenthez hasonlított, akinek áldozatát megvetették. De közben, súlyának gyarapodásával együtt a lelke is mintha átalakult volna. Furcsa szeszélyeket vett a fejébe; bársonyujjast, hosszú haját, libegő nyakkendőt viselt és mint az itatóspapír, magába szívta a napi politika radikális jelszavait. Akvarellképecskéket festett, rádiót készített házilag és mert elnyomott zseninek tartotta magát, haszontalanul fecsérelte el napjait. Bichlerné viszont becsületesen dolgozott. De a férfi miatt kétszer egy évben kiségitőket kellett fogadni, nehogy a konyhakert és a park egészen elpusztuljon. Leopold és Livia nem voltak olyan emberek, akik a naplopót szegény gyermekeivel kítették volna az utcára, bármennyire is elhanyagolta Bichler a kötelességeit és bármennyire is idegesítette mindannyiukat.

Tudtommal, egész ismeretségünk alatt Livia csak egyetlenegyszer tett ki hirtelen egy szobalányt, mert nem tehetett másként. És akkor is csaknem belebetegedett. Most Bichler úr beszélt. Tisztán hallottam magas, vékony, buzgó és egyúttal fájdalmas hangját:

– Volt egy barátom, egy Hromada nevű, aki az Anatómiai Intézetnél szolgált, a Währingerstrassén. Tudja meg, ez a Hromada száz meg száz hullát boncolt fel és becsületemre mondom, egyikben sem talált olyan szervet, amelyikben a halhatatlan lélek meghúzódhatott volna... Egyáltalán, maga olyan okos, Teta kisasszony, nem is értem, hogy lehetnek ilyen nézetei... Én se jártam sokat iskolába, de merem állítani, hogy tovább képeztem magam...

– Ki beszél magával egyáltalán ilyen dolgokról? – felelt Teta morogva. Azután hallottam, amint dühösen végigcsoszogott a konyhán, majd egy idő múlva megszólította a kutyát:

– Kellene egy kis forgács gyújtósznak, meg egy vödör szén, igaz-e Pajtikám...

Bichler azonban folytatta tüzes beszédét:

– És miért nem jártunk iskolába, maga meg én, akarja tudni Teta kisasszony... Mert nálunk még mindig a zsidók meg a papok uralkodnak... Különben maga is nagysága lehetett volna, Teta kisasszony...

– És kell még két fej saláta is... Igaz-e, Pajtikám... És sárgarépa meg borsó a kertből, majd Bichler úr hoz nekünk...

– A vallás a népek ópiuma, azzal bódítják a népet.

– Ópiumot kapni a patikában – jegyezte meg Teta. – Néha nagyon jó orvosság...

Pompásan kiparírozta! Nem rossz felelet, gondoltam magamban. De Bichler hangja most mélységesen sértődötten csengett:

– Teta kisasszony, az ilyen polgártársnő, mint maga, megakadályozza az emberi haladást és az eszme győzelmét...

A szakácsnő zajosan tologatta ide-oda az edényeket a tűzhelyen. Most hirtelen félbeszakította dühös babrálását:

– Kicsoda a maga polgártársnője? Én bizony nem... És egyáltalán, tegnap jól megnéztem magát krumpliásánál, Bichler úr... Ha az ilyen fiatalembernek mint maga, a földmunkánál szék kell, hogy leülhessen, mint az irodában, az hallgasson, az nem beszélhet... Mit érthet az az ilyen dolgokhoz... Hát ehhez mit szólsz, Pajtikám?...

Erre a határozott felszólításra a kutya heves állásfoglalással avatkozott bele a beszédbe. Valósággal éreztem a csukott ajtó mögött, hogy

a szakácsnő dühös gavallérja hogyan hallgattatta el a propagátort, míg bizonyosan belesápadt és megfutamodott. Néhány másodperccel később Teta csendre intette Pajtikát és rideg tárgyilagossággal lezárta a vitát:

– Fél tizenkettőre jár... A nagyságos úrnak pontosan kell betárolnom az ebédet... Ne zavarjon tovább!

Halkan távoztam, anélkül hogy rágyújtottam volna.

Este nyolc óra tájban kínzó, depressziós roham fogott el. Régen te gyakran voltak hasonló rosszulleteim, de negyvenéves korom óta csaknem egészen eltűntek. Most is, mint mindig, azzal kezdődött a roham, hogy minden vér leszökött a fejből, erős szívdobogás fogott el és a végtagjaim kihűltek. A halál fagyos leheletét éreztem a tarkómon. Úgy éreztem, mintha valami elképzelhetetlen, elháríthatatlan szerencsétlenség rohanna meg minden oldalról, vagy még inkább mintha ez a szoba, ez a ház, ez az egész szürkülő tájék az ablak előtt velem együtt a sínautó villámsebességével rohanna bele ebbe a várakozó szerencsétlenségbe, amely ködösen és mozdulatlanul trónolt ősi helyén, már a világ teremtése óta. Levetettem magam az ágyamra, hogy ne lássam többé ez elkerülhetetlent, amely felé feltartóztathatatlanul repültünk. Csak akkor pattant le a fejemről az acélabroncs, amikor már egészen besötétedett. Nem maradt belőle semmi más, csak egész eddigi életem – reménytelenül elrontott életem – északsarki magányának unott íze. Élő lényeket akartam látni, Bichleréket, Tetát, a kutyákat...

Először a konyhába mentem. Már üres és sötét volt, a tűzhely kialudt. Azután felmentem a manzárdra, ahol a személyzet lakott. Félelmem még mindig nem oszlott el. Szívem hevesen vert és ugyancsak erőt kellett vennem magamon, nehogy neveltségessé tegyem magam és rémült kisgyermekként hívjam segítségül Tetát. Valami esztelen érzés fogott el, hogy senki sem menthet meg biztosabban a haláltól, mint ez az öreg, nefelejcskéé szemű és széles pofacsontú cseléd. A folyosó végén, az ajtónyíláson keresztül keskeny fénysávot láttam. Kétszer is bekopogtatam. Semmi válasz. Teta nem volt odabenn. Kinyitottam az ajtót. Igazi kis cselédszobát pillantottam meg. A keskeny ágyon terítő, rajta színes hímzéssel pásztorjelenet. A rokokó figurák már erősen meghalványodtak. Ez a meghatóan régi, fakó terítő bizonyosan Teta gondosan őrzött magántulajdona lehet, talán öröklött kincs, amely elkísérte életének egész útján. A szobácska tele tömve kosarakkal, dobozokkal, mindenféle csomaggal. A két ósdi, gondosan lezárt vessző útikosár úgy látszik

nem volt elegendő, hogy befogadja a szakácsné haszontalan limlomjait. Egyik sarokban, külön halmocskákban álltak a szárított növények. Orromat megütötte a menta erős szaga. Az ablakpárkányon két cserép viola állt, az asztalkán két pohárkában ciklámencsokrok. Az ágy fölött, ahová Mária-szobrocskát képzeltem, rámában üveg alatt ifjú, festőien szép szent képe függött. A szent sűrű nagy erdőben, remetelak előtt térdelt imába merülve, amíg a szinte mérgesen azúrkék égről víziójának túlságosan is testté vált angyalai ereszkedtek le föléje. De az extázisba elmerült arc ifjú és üde volt, édes és derűs ellentéte a lemondással elnyert szent glóriának. A nagyigényű kép alatt másik szerény képecske függött, ez is keretben, üveg alatt. Fiatal, miseruhás pap képe volt. Kezében breviáriumot tartott. Szeme rajongóan és rövidlátóan nézett a messzeségbe, mintha csak az imént nézett volna fel a szent szövegről. Ez az úgynevezett kabinetképecske már jó néhány éves lehetett. Ezt bizonyította a fiatal pap patetikus tartása és a természetellenes felhők is, amelyek mintha fenyegető viharrá sűrűsödtek volna a feje felett. Még manapság is készítenek ilyen ünnepélyes hátterű gyorsfényképeket búcsúkon és vásárokon. A kép mögött néhány drótszálú, bundásvirágú havasi gyopár bújt meg. Talán már a virágok is jó néhány évesek lehettek. Anélkül, hogy beléptem volna, sokáig néztem a szobácskát és ismét a szilárdságnak és titokzatosságnak megsejtése fogott el, mint két nappal azelőtt. Itt olyasvalaki lakott, aki néhány szegényes holmijával rá tudta nyomni egyénisége bélyegét a szűk szobácskára. Összerezzen-tem, amikor váratlanul meghallottam a hátam mögött Teta hangját. Miután posztópapucst viselt, nem hallhattam közeledő lépései neszt. Szavaiból bosszúság és bizalmatlanság csendült ki:

– Mit keres itt a nagyságos úr?

– Nem valami jól érzem magam, Teta kisasszony – mondtam zavar-
tan. – Talán lázam lesz... Nagyon kedves volna, ha egy csésze teát főzne
nekem... Magát kerestem...

Teta fürkésző pillantást vetett rám. Azután odalépett gyógyfüveihez és buzgón keresgélgni kezdett a halmocskák közt:

– Itt van egy jófajta tea – mondta nyögve keresgélés közben. – Ez minden meghűlést kigyógyít és fél óra alatt rendbe hozza a rossz gyom-
rot, megszünteti a fejfájást, mintha csak letörülné...

És miközben még egyre a földön kuporogva elkészítette a keveréket, pislogva nézett rám:

– Azonnal készen lesz a tea... A nagyságos úr csak menjen vissza a szobájába... Ha szabad tisztelettel kérnem...

Teta nemcsak hogy nem hívott be a szobájába, hanem elküldött. Úgy látszik, egyáltalán nem szerette, ha valaki átlépte szentélyének küszöbét.

– Most fáradságot okozok magának – mondtam mentegetődző hangon.

– Ez nem fáradság, ha szabad kérnem... Hiszen a nagyságos úr mindig egyedül van és késő éjszakáig olvas meg dolgozik... És a nagyságos asszony megparancsolta, hogy viseljem gondját a nagyságos úrnak... Majd készítek melegítőpalackot is...

– Teta kisasszony – mondtam – a mi közös háztartásunk nemsokára véget ér. Értesítést kaptam, hogy az urak holnapután megérkeznek... Szeretném, ha kifejezhetném hálámat.

Bankjegyet húztam ki a zsebemből és kezébe nyomtam, de közben kínos érzés fogott el, hogy illetlen dolgot cselekedtem. De ő szinte kapzsi mozdulattal zárta tenyerébe a pénzt és sietve eltüntette kötény zsebében, miközben halk felkacagással húzódozott, kényeskedett:

– Ugyan, nagyságos úr... minék is tetszik... hiszen ez teljesen fölösleges... én anélkül is...

Vissza kellett húznom a kezem, mert öreg cselédek szokása szerint mindenáron meg akarta csókolni. Csak azért, hogy véget vessék a jelenetnek, az ágya felett függő színes szentképre mutattam:

– Milyen szép képe van, Teta kisasszony...

Többször is bólintott, miközben mélyen felsóhajtott:

– Igen, a kép nagyon szép...

De a tekintetem hosszabban pihent a fiatal, breviáriumos pap képén. Teta, a fénykép és énközöttem valami megmagyarázhatatlan játszódt le. Éreztem, hogy Teta oldalról lopva figyelmesen néz, mintha valami kérdéstől rettegne, amelyre nem akarja megadni a feleletet. Én azonban nem kérdeztem semmit.

II. FEJEZET

Életcél

Livia az ünnepi játékokról beszélt, a színes és élénk másik világról a Totes Gebirge túlsó oldalán. Alig egyórai autótút választotta el tőlünk és mégis mintha csillagévek távolságában lett volna Grafeneggtől. Ebéd után heves alpesi vihar kerekedett. De most ismét előtört a természet lázadásától elgyengült augusztusi nap és jólesően árasztotta el hullámai-val a teraszt, ahol ültünk és lenéztünk a kimerült, tisztára sírt parkba. Négyszemközt voltunk.

– És te, Theo? – kérdezte Livia. – Jól ment a sorod és becsületesen dolgoztál egész idő alatt?

– Nálatok mindig nagyszerűen megy a sorom és dolgoztam is... Tűrhetően...

Hazudtam. Ugyanis Livia mindig örült annak, ha a házában sikerrel dolgoztam. Ez volt az ő becsvágya. A szemébe néztem. Az asszony, aki olyan sokat jelentett nekem, szép volt, mint mindig. Homlokát, amelyet mintha tompa fényű selenitből faragtak volna, kissé lehajtott, mert ujjai valami élénkzöld kötéssel babráltak. Végiggondoltam saját sorsomat. Engem mint szellemi lényt vettek komolyan, tiszteltek, korlátlan barátsággal és rokonszenvvel ajándékoztak meg. De mint ember előtt, mindig bezárult előttem az utolsó ajtó, mindig hallottam a retesz kattinását. Úgy látszik, én vagyok a született vendég, a félreállított útitárs, aki iránt bizalommal vannak, mert nem számít ellenfélnek az élet mohó játszmájában. Vajon a többiekén múltott? Vagy az én lényemnek valami rejtett gyöngeségén, hűvös részvétlenségén? Vagy talán csak Livia végtelen bölcsessége kormányozott, hogy mindig ott álljak meg éppen vonzóerejének határán, nehogy összetörjön ez a szépség valamennyi-ünk között? De ma, negyvenöt éves koromban úgy éreztem, hogy végre legyőztem bizonyos keserűséget és szép ajándéku fogadtam el az ilyen órákat. Livia felnézett munkájáról.

– Még sohasem volt ilyen jó témád, Theo... Azt hiszem, ezzel a könyveddel szerencséd lesz...

– Sajnos, én nem vagyok ennyire optimista, kedves Livia... Sőt a pokolba kívánom ezt és minden történelmi témát...

– Egyik legkedvesebb tulajdonságod, Theo, hogy semmi érzéked sincs sem az aktualitás, sem a siker iránt... Talán azt hiszed, véletlen,

hogyan az emberek manapság valósággal kitépik egymás kezéből a történelmi ócskaságokat, életrajzokat?

– Szerintem ez egyáltalán nem véletlen, hanem legbiztosabb jele a mi égisz erő kulturálatlanságunknak, a művészettől és a szellemtől való eltávolodásunknak... Az emberek félnek a képzelet minden szülöttétől, minden eszméjétől, mert ez csak „kitalálás”. De keresik azt, ami „valóban” megtörtént és pedig „éppen így”. Nem kívánnak semmi egyebet, csak ügyesen összeállított újságkivágásokat elmúlt évszázadokból. Csak az a fontos, hogy valamelyik ragyogó rutinié pompásan fűszerezve tálalja fel... Ki sem mondhatom, mennyire unom már ezt a sok bársonyba és brokátba öltöztetett pletykát, ezt a fűszerezett lélekrajzot, számos bevált halhatatlanunk intimitását, a sznobizmus eszközeivel feldíszítve. És sajnálom őket, mert túrniuk kell, hogy keresztnevükön interjúvolják őket... Amellett nincs is jogom a megbotránkozáshoz. Nyíltan bevallva, Livia, utálom saját történelmi ócskaságomat is odafenn a szobámban... A háborúk, rémtettek, tömeggyilkosságok, kínhalálok, nemzeti megmozdulások, magasröptű nevek és kosztümök után vágyódom valami egészen egyszerű, keskenyvágányú témára, egy hétköznapi ember rendkívüliségeire, egyáltalán vágyódom egy ember, igazi ember után, nem is tudnám most megmondani, hogy tulajdonképpen milyen legyen... De szeretném, hogy egészen valódi legyen és egészen az enyém, érted, egészen az enyém...

– Akkor csak rajta! Keress magadnak ilyen témát!

– Nem mi találjuk az *igazi* témákat, Livia, azok találnak meg bennünket...

– Valamikor te magad jegyezted meg, kedvesem, az ilyenféle mondatokra, hogy félreismerhetetlenül csak kifogások...

Egy ideig hallgatott, azután rosszálló pillantással nézett rám:

– Rossz színben vagy, Theo és lefogytál... Beteg voltál? Talán Teta nem főzött jól?

– Teta nem főzött jól?... Teta kivételes sztár, sohasem indiszponált. Különben ezekben a napokban megbarátkoztam Tetával és közelebb jutottam hozzá...

– Mit nem mondasz? Közelebb jutottál hozzá?... Ez még senkinek sem sikerült...

Csodálkoztam, mert Livia hangja kissé élesen csengett:

– Ez a régi bútordarab... Hiszen úgy ragaszkodik hozzád és mindannyiatokhoz... Olyan, mint a hűség megtestesülése...

- Igen, hűséges... Saját magához hűséges, ha éppen tudni akarod!
- Hogyhogy? És a gyerekek? Hiszen a szeme előtt nőttek fel...

A gyerekeket csak szereti...

Livia letette kézimunkáját az asztalra. Elgondolkozva nézett ki a parkba:

– Ha a gyermekek és mi valamennyien holnap eltűnnénk ebből a világból, a kedves Teta nem őrizne meg melegen bennünket emlékezetében...

– Igazán nem hittem volna, Livia, hogy panaszkodsz ez ellen a ritka gyöngy ellen...

Összeráncolta sima, tiszta homlokát, mint mindig, ha igazságszeretetét megsértette valami nem egészen pontos kifejezés.

– Panaszom van... – ismételte. – Ez nem a megfelelő kifejezés. Bár panaszra is volna okom. Teta összeférhetetlen, a többiek nem tudnak békében meglenni vele. Azonkívül kapzsi, szállítókkal megfizetteti magát. Nem mondhatnám, hogy megható pontossággal számol el. Minden jó holmiból rabol valamit magának. Idegesítően kényezteti Wolfot, ezt a visszataszító dögöt... De mindez nem érdekel túlságosan, mert Teta, mint mondtad, valóságos konyhasztár és reggeltől késő estig dolgozik, még most, öreg asszony léteire is... Lehet, hogy ostobának tartasz majd emiatt, de mégis őszintén megmondom: engem zavar, hogy húsz év óta jár-kelek a házamban ez az örök idegen, valaki, aki tökéletesen részvétlen és sohasem tud felmelegedni és aki iránt én sem tudok felmelegedni...

– Örök idegen, aki jár-kelek a házban – nevettem –, szinte találva érzem magam...

– Ne becsüld túl magad, kedves Theo – felelt Livia komolyan. – Te csak rövid, egy vagy két esztendőre szóló munkatervet szoktál felállítani. De Tetának egész életére szóló feladata van, sőt még a halálon túl is. Életfeladat az örökkévalóságig és nem frázis... Teta a maga nemében grandiózus és gyakran úgy érzem, nem is érhetek fel hozzá...

Livia szavai közben hirtelen felmerült előttem tisztán és világosan a fiatal pap képe, a szakácsnő ágya felett.

– Néhány nappal ezelőtt láttam a szobáját... – szólaltam meg.

– Hogyan? Sikerült? – csodálkozott Livia. – Hiszen Teta kulcsra zárja az ajtaját, ha csak két percre is távozik. A házban mindenki nevet rajta emiatt... Én magam is, a ház úrnője, az elmúlt húsz év alatt csak kétszer hatolhattam be a búbajos szentélybe. Egyszer, amikor Teta beteg volt

és másodszer, amikor rettenthetetlen bátorsággal kitartottam elhatározásom mellett, hogy újra fessék a falakat...

Emlékezetembe idéztem a szilárdságot és titokzatosságot, amely nemcsak az öreg cseléd lényéből, hanem kis szobácskájából is sugárzott.

– Teta bizonyosan nagyon vallásos – mondtam. – Az a szentkép a falon... Egyszer pedig érdekes beszélgetést hallgattam ki Teta és Bichler úr, a nagyvonalú szabadgondolkodó között... Megjegyzem, ebben a beszélgetésben Teta legalább tíz nullára győzte le Bichler urat...

Livia még komolyabban és tünődőbben nézett maga elé, mint az imént:

– Igen, Teta vallásos! – mondta. – Egészen elképzelhetetlen értelemben vallásos... Nemcsak mi irigyelhetnénk a hitéért, hanem az igazi hívők is. Az ő hitében nincsen semmi érzélgősség, semmi félérzés, semmi bizonytalanság. Az ő érzését nem is fejezi ki eléggé ez a szó, hogy hit. Mindaz, ami nekünk olyan nagy nehézségeket okoz – hogy is magyarázzam csak meg neked –, Tetának biztos, mint a halál, örökre elintézett és megmásíthatatlan, testileg és kézzelfoghatóan létező, mint ez az asztal itt vagy az a vasúti menetrend...

– Egy pillanatra, Livia – szakítottam félbe. – Tetának van egy fia, természetesen törvénytelen fia. Érte él és érte hal. Az a szép fiatal pap, akinek a fényképe ott lóg az ágya fölött. És vele van összefüggésben az, amit te Teta élete feladatának nevezel...

Livia gúnyosan kacagott fel.

– Mennyire hátramarad mindig az irodalom az élet mögött, Theo... Teta érintetlen szűz, ezért felelek. De hogy életfeladata azzal a fényképpel van kapcsolatban, azt prófétai erővel kitaláltad... Most visszaélek Teta bizalmával, mert azt hiszem, rajtam kívül soha egy lelket sem avatott be életének titkába... És hozzám is csak bizonyos levelek miatt fordult, mert a tartalmukat nem értette egészen világosan...

Livia kétszer is körülnézett, meglehetősen félénken. Azután fojtott hangon beszélni kezdett.

*

Itt következik Teta élete céljának vázlata. Nemcsak Livia beszámolójából merítettem, ahogyan a szép, nyári óra óta emlékezetemben megmaradt, de kiegészítettem Seydel Johannes káplán felvilágosításaival is, akivel rövid idővel ezelőtt Párizsban megismerkedtem. Ilyen esetekben joggal mondhatjuk: – Milyen kicsi a világ! – Seydel volt az öreg cselédnek élete utolsó napjaiban, halála órájában lelki vigasztalója.

Ő, a gyanakodó és zárkózott előtte megnyitotta a szívét és ráhagyta földi vándorlásának sok emlékét. A káplán őrzi ezt a hagyatékot, Teta leveleit, mint egy különös ember különös megnyilatkozását. Röviden beszámolok majd ezekről a levelekről. Johannes Seydel huszonnyolc éves, a katolikus lelkipásztor és emberbarát mintaképe, Párizsban találkoztam vele.

Teta az Argan családnál lépett hetedszer és utoljára állásba. Ez bizonyítja, hogy ötvenöt éves szolgálati ideje alatt csak ritkán változtatta gazdáit. Bár Liviának bizonyosan igaza volt, amikor hibáiról beszélt, mégis minden alkalommal kezdettől fogva el tudta nyerni kenyéradó gazdáinak megelégedését. Ő is, mint annyian mások, tizenöt esztendő parasztlányként került Morvaországból a Monarchia akkori fővárosába. Szülőfaluja Hustopec volt. Gyors felemelkedését mosogatólányból „perfekt szakácsnő”-vé és végül a konyha igazi művésznőjévé Teta a tehetségén kívül egyéb tulajdonságainak is köszönhette, amelyekkel különösen megnyerte szigorú úrnőinek kegyét. Sohasem csempészett férfiakat a házba, még katonákat sem, ifjúsága legszebb virágában sem. Sohasem érkezett haza éjfél után a kimenőről, mint más cseléd, gyűröten, kócosan, erkölcstelen nevetéssel, részeg arccal. Többnyire le is mondott erről a hetenként járó kimenőről és a vasárnap délutánokat szobácskájában töltötte, mindig szolgálatra készen. Hogy mindennap elment a reggel hatórai misére, egyáltalán nem zavarta a házirendet, viszont ennek köszönhette, hogy már egészen fiatalon vallásos hírbe keveredett és mindenki tisztelettel nézett fel rá. Hozzá tartozók is csak nagyon ritkán látogatták. Pedig elég tekintélyes számban voltak rokonai a fővárosban és csak az évek könyörtelen múlása apasztotta le számukat kettőre, Teta két nőtestvérére. De Tetában nagyon kevés családi érzés volt. Ezenfelül hivatásának rendkívül szigorú felfogását örökölte őseitől. Véleménye szerint, nem volt illendő és állásával összeegyeztethető, hogy látogatókat fogadjon az uraság házában.

Annak idején – már elérte negyvenedik évét – Slabattinig közoktatási minisztériumi tanácsosnál szolgált. Egy júliusi vasárnapon – szerencsére gazdái éppen nem voltak odahaza – vidékiesen öltözött asszony állított be hozzá. Tízéves fiúcskát vezetett kézen fogva. Nem ismerte meg azonnal nemrégiben elhunyt bátyjának, Linek Mojmirnak özvegyét. Ami nem is volt csoda, hiszen összesen kétszer életében találkozott ezzel az asszonnyal. Teta nem a legnagyobb becsüléssel gondolt bátyjára, Mojmirra. Mojmir sohasem tette ki a lábát Hustopecból és ott,

megbízható értesülések szerint, elitta öröklött házát és végül mint a falu kitaszítottja, örökös részegeskedésben foltozóvargaként tengette életét megérdemelten korai haláláig. A nagynéni minden jóindulat nélkül nézett végig kis unokaöccsén. A gyermeket is Mojmirnak hívták, mint az édesapját és furcsán megduzzadt szemhéjal alól apró szemével kutatóan és bírálóan nézte nénjét.

– Nagyon nagy a mi szerencsétlenségünk! – jajgatott az özvegy. – Szegény öregemnek mindig az volt a vágya, hogy Mojmir tanult ember legyen, pap vagy más hasonló, mert nagyon okos a gyerek, nem is való falura, és az volt szegénynek az utolsó kívánsága, Isten bocsásson meg neki, és ne felejtse el, hogy a testvéred volt, nincsen családod, jó állásod van és megtakarított pénzed...

– Honnan tudod, hogy van megtakarított pénzem? – ugrott fel Teta.
– Már bocsáss meg, de nekem nincs megtakarított pénzem...

De az anya maga elé tolt a gyermeket, lesimitotta parasztosan felálló haját és izgatottan babrált ünneplő ruháján:

– Nézd csak meg jobban a fiúcskát, sógorasszony, egyetlen bátyád-nak a fiát... Mit tegyék, hogy a megboldogult utolsó kívánsága beteljesüljön... A tanító úr azt mondja, hogy nincs még egy ilyen gyerek az egész iskolában, mint Mojmir... Mindent fel tud mondani kívülről... Állj egyenesen fiacskám és mondj fel szépen valamit a nénikének...

Mojmir felegyenesedett, felszívta orrában a taknyot, kurtán meghajolt és semmivel sem törődve, szavalni kezdett valami verset. Slabattnig udvari tanácsos ámuló konyháját egészen betöltötte az éles fiúhang. Alighogy befejezte a szavalást Teta félig elfeledett anyanyelvén, anyja intésére másik versbe kezdett, ezúttal a legtisztább németséggel. Schiller Alpesi vadászát szavalta, elszánt gyorsasággal.

Mért nem őrzöl báránykakat
Oly szelídek, kedvesek,
Füves réten, patak partján
Békességben legelnek.

A nagyhangú előadás után dicséretet várva pillantott anyjára és nagynénjére, mint a muzsikusként, aki éppen tányérozni indul. De Teta egyetlen szóval sem dicsérte a gyereket, hanem odavonta az ablakhoz, magasra emelte állát és kérdően, fürkészően nézte szeplős, üres arcát. Vajon ő is merész és vakmerő, mint az a fiú, akiről a versben szó van,

aki mindenáron zergevadász akar lenni, semmi más? Az anyja, akit nyugtalanított ez a hosszú, fürkésző nézés, valamit odasúgott a gyerekeknek, mire Mojmir azonnal eldarálta a következő betanult mondatot:

– Ha a kedves jó nénike segítene nekünk, akkor nagyon jó fiú leszek és életem végéig mindig hálás leszek a jóságáért.

– Hogyan segíthetnék rajtatok? – kérdezte Teta. – Én is éppen olyan szegény vagyok, mint ti.

De azután odalépett a tűzhelyhez, kávéfőzőt melegített, az ágya alól előhúzott egy félretett kuglófot és meguzsonnáztatta vendégeit. A kis Mojmirnak korához képest meglepően jó étvágya volt és háromszor kért a kuglófból, miközben szégyenkező édesanyja szemébe könnyek szöktek és sírva fakadt:

– És ezt nekem mind egyedül kell előteremtenem, nekem a magányosan álló özvegynek, két kezem munkájával...

Teta egész idő alatt hűvös és meglehetősen megközelíthetetlen maradt, de búcsúzásnál hirtelen így szólt:

– A gyerek érdekében pedig majd szólok a méltóságos asszonynak, ha kegyesen meghallgat...

Sőt végül még előszedett egy nikkelpénzt is és odaadta Mojmirnak. A gyerek marka kapzsin csukódott össze a pénzdarabbal, mint valami ragadozó hálnak a torka.

Teta teljesítette ígérését és már másnap, ünnepőbe öltözve bekopogtatott úrnője szalonjába és körülményes meghajlás után előadta kérését. A méltóságos asszony szívesen meghallgatta az öreg cseléd kérését és közben is járt, hogy férje, a közoktatásügyi minisztériumi tanácsos, ingyenhelyhez juttatassa a hustopeci Linek Mojmirt az olmtüzi gimnáziumban és internátusban. Ugyanis, miközben Teta a konyhaablakon át behatólagos világosságban figyelmesen nézte a szeplős, üres fiúarcot, nagyranőtt és határozott alakot nyert a lelkében eddig csak homályosan elképzelt életterve.

Tetának már negyvenedik évében is ugyanolyan öregasszonyarca volt, mint később hatvanéves korában. És így, valahányszor a tükörbe nézett, saját magán tapasztalta a földi élet aggasztó rövidségét. Egyik nap következett a másik után, a hetek és hónapok előbb kényelmes lassúsággal, de azután annál gyorsabban peregtek és egyik sem különbözött semmiben sem a másiktól. Mindig ugyanaz volt: felébredés, öltözködés, reggeli mise, reggelikészítés, takarítás, bevásárlás, ebédfőzés, mosogatás, délutáni tea- vagy kávéfőzés, a kiadott pénz elszámolása,

vacsorakészítés, mosogatás, konyhatakarítás, lefekvés. Teta egyáltalán nem panaszkodott az egyformaság miatt. Nem mondhatta, hogy a földi élet neki csak siralomvölgy. Szívesen dolgozott. A többi asszonynak általában sokkal rosszabbul ment a sora. Azoknak minden bajuk mellett még a halállal és a szükségkel is meg kellett küzdeni. Naplopó, iszákos, munka nélküli, züllött vagy katona férjük volt, szerencsétlen szülések, beteg gyermekek követték egymást, minden néhány esztendőben halottat kísérték ki a temetőbe és nap nap után csak keserűség és szenvedés volt az osztályrészük. Bár Tetát megkímélték az ilyen szenvedések és rettegések, mégis érezte, hogy ezzel a sok szenvedéssel együtt nélkülöz valami mást is, ami megvan minden boldogtalan feleségnek, akit ismert, akkor is, ha minden órában megátkozta szerencsétlen életét. Teta a függetlenséget választotta, de bizonyos, hogy ez a függetlenség napjainak egyenletes, gondtalan folyása mellett egyúttal sivárrá is tette életét. Ezt a sivárságot különösen vásár- és ünnepnapokon érezte. Ennek következtében beiratkozott a Katolikus Hajadonok Szövetségébe. Rövidesen nagy tekintélyre tett szert kartársnői között és ez enyhítette ezt a sivárságot és elfeledtette régebbi éveinek sok rossz óráját. Bárhogyan is vesszük, az élet lényegén úgysem lehet változtatni. De mindenekelőtt ez nem is az igazi élet, csak valami különös közjáték, egy kis kirándulás vagy szabadság, ahová ismeretlen céllal utazunk. Ezt tanították a szent férfiak, akik magasan álltak a többi közönséges ember fölött, tehát bizonyosan tudták is. A tulajdonképpeni élet csak azután kezdődik.

Tehát a legfontosabb, hogy okosan előre gondoskodjunk erről az igazi életről. Mert hiszen mit jelent hetven egyre rövidebb esztendő az örök és felmondhatatlan álláshoz képest, amelybe az ember belép, ha elérkezik az ideje. Ugyanis a szabadságról, a kirándulásról nem lehet csak úgy, minden további nélkül hazatérni az örökkévalóságba, mintha semmi fontosabb nem történt volna. Bizonyos akadályok állnak a hazatérés útjában. A visszatérő nem választhat szabadon az örökkévalóság három tartózkodási helye között. A legelső, a tüzestől és gyötrelmes-től, megvédelmezi a gyónás, bűnbánat és a szentség felvétele. Teta nagyon jól tudta, hogy lelke nem hófehér és ártatlan és nap nap után javíthatatlanul elköveti a szakácsnébűnöket. De szorgalmasan kereste a kegyelem szent eszközeit, amelyek ideiglenesen megszabadították a kérélnyelhetetlen következményektől és szilárdan remélte, hogy bűnei nem olyan súlyosak és Isten nem bünteti meg azzal, hogy a halál váratlanul, feloldozatlan állapotban lepje meg. És mégis! Az ember

semmit sem tudhat biztosan és ezért mindenre fel kell készülnie. És ami a középső helyet, a purgatóriumot illeti, világos, hogy egyetlen szegény lélek sem kerülheti el ezt a bizonyosan nagyon kellemetlen tisztítótüzet. Erről Tetának álomszerű, de meglehetősen kialakult elképzelése volt. Valami nagy-nagy fürdő van azon a helyen, de a kádakban és csapokban víz helyett világoskék tűz folyik, mint a lángoló borszesz, miközben az illető lelket hatalmas villamos kefékkel kezelik. Egyáltalán nem volt kellemes, ha erre az elkerülhetetlen szükségszerűsége gondolt, de ez ellen semmi hatásvat sem lehetett cselekedni. De végre is a lélek megtisztulása bizonyos záros határidőn belül történik és utána akadálytalanul felemelkedhet a harmadik, egyedül óhajtott és vágyott lakóhelyre. Mert hiszen minden csak a mennyországért történik. A mennyországot kell kiérdemelni, ameddig még lehet, és itt lenn kell kiérdemelni, minden veszedelem ellen biztosítani ott az örök lakóhelyet. De mi az égbolt, amelynek a kéksége nappal örömmel tölt el, míg éjszaka titkos félelemmel figyeljük csillagokkal behintett köpenyét? Az ember több élnépszerűséggel tudja elképzelni a félelmeset és szörnyűt, mint a gyönyörűségeset. Mindenki tudja, mennyivel plasztikusabban sikerült Dante Pokla, mint a Paradicsom. Tetának is csak valami halvány elképzelése volt a kék magasságokban létező boldog, örök hazáról, bármilyen okos körületekintéssel is igyekezett odajutni. Talán még leginkább valami nagy, felhőkön lebegő, világos kövekből épített városnak képzelte, ahol sok kis penzió van nagy kertekben. A penziókban minden lélek kolostorian egyszerű, de kényelmes szobácskát kap, ahol azontúl bátran örülhet örök és megsebezhetetlenül boldog létezésének. Tehát az ő elképzelése szerint minden halott a jó Isten lakója lesz, de nem kell házbért fizetnie, sem kenyeret keresnie. Azon nem gondolkozott, hogy vajon az égben örökös vasárnap van-e vagy hogy ott is bevezették-e az időtöltés kedvéért a munkahetet. De a legfontosabb, mindennek a lényege: az ember énje ott örökre megmenekült a pusztulástól. Teta, úgy amint van, amint él, az egész Teta, a legcsekélyebb változás nélkül, Teta, amilyennek megszokta kicsi gyermekora óta, ott tovább él az örökkévalóságig és nem kell attól félnie, hogy lényének legparányibb részecskéje is elveszhet. Ha erre gondolt, nem érzett semmi félelmet a földi haláltól, hiszen ez csak visszaállítja a félbeszakított, igazi életet.

Természetesen csak az ostoba képzelhette, hogy itt a földön olyan könnyen ki lehet érdemelni az égi célt. A bizalmatlan és mindent mérlegelő lélek tudta, hogy a gonosz ellenség örökké veszedelmekkel

környékezi, örökké romlásba és pusztulásba akarja taszítani. De hogyan nézzen szembe ezekkel a veszedelmekkel? Mindenekelőtt legjobb védekezés, ha pontosan teljesíti vallásos kötelességeit, sőt ezeket még önkéntesen vállalt terhekkel is növeli. Szép! Ezek a kötelességek idővel valósággal vérévé váltak. De hogy így történt és az évek múltával már nem áldozatot jelentettek, hanem nélkülözhetetlen szokást, ez az aggó-dó, kétkedő lelkiismeret szerint csökkentette értéküket. Tehát hátra voltak még az úgynevezett „jótett”-ek az üdvözüléshez vezető úton. De ez is nagyon nehéz. Először is, nagyon ritkán van alkalom a jótettek gyakorlására. És másrészt: ha alkalom is kínálkozik, az ember végtelen gyengeségében gyakran nem tudja vállalni. Hiszen már az is micsoda erőmegfeszítésbe kerül, hogy ne kövessen el valamilyen bűnt! Például, hogy az úrnőjének az igazi piaci áron számolja el a friss epret, anélkül hogy néhány garast hozzáütne. Ez a negatív példa is bizonyítja, milyen hatalmas, emberfeletti erőmegfeszítést követel az igazi, cselekvő jótett. Olyankor az ész elhallgat, a szív túlrad és a saját, mindig előtérbe tolokodó érdekei ellen cselekszik. Az öreg leány fél kezének ujjain el tudta számlálni jótetteit. Nem, ez nem lehet elég. Ha a mennyországot biztosítani akarja magának az örökké fenyegető rém ellen, biztosabb és célravezetőbb utat kell találnia. Nem küldött-e maga Isten közvetítőt, hogy segítsen az embernek, és megmutassa neki az utat a sok bűn és kevés igazi jócselekedet között? Nem lehet követni ezt a nagy példát és közvetítő útján, bizonyos mértékig megvásárolni a helyet a mennyországban?

Teta természetesen nem a fenti szavakkal gondolta végig elképzelését, miközben Linek Mojmir üres fiúarcát vizsgálgatta, de az értelme bizonyosan ez volt. (Vajon csakugyan olyan üres volt ez az arc? Nem villogott-e apró szemében tudás és értelem? És a hangja erős és zengő, bizonyosan szépen hangzana a szószékről.) Teta elhatározta magát: – Unokaöcsém legyen a közvetítő, hogy el ne veszítsem a mennyországot! – Odaadja minden megtakarított pénzét, még jobban takarékoskodik, krajcároskodik, mint eddig, hogy táplálhassa és ruházhassa, hogy tanulmányait folytathassa pappá szenteléséig. Ez azután Istennek tetsző cselekedet, igazi jócselekedet. És remélte, hogy Mojmir az ő külön szószóló papja lesz, aki mérhetetlen hálájában és hűségében saját, késői haláláig számtalan misét mond lelki üdvösségéért – a halottak csodás kegyelméért és megkönnyebbülése, hogy az élők értük imádkozhatnak –, ameddig még nem találta meg odaát örök lakóhelyét. És ezzel

megszabadul az agglegények és hajadonok keserű sorsától is: a teljes feledéstől és elhagyottságtól a halál után.

Teta szokott céltudatos kitartásával látott hozzá, hogy megvalósítsa nagy tervét, amellyel meg akarta őrizni szerény személyét a megsemmisüléstől és minden változástól egészen az ítélet napjáig. Ettől az órától kezdve nem vásárolt magának ruhákat, sem hozzávalót, hanem a karácsonyi ajándékokból és úrnőinek ócskaságaiból öltözködött. Mert értett hozzá, hogyan lehet egyet-mást kikönyörögni. Gyakran késő éjszakáig ébren ült, hogy saját kezűleg szabja és varrja át magának ezeket a ruhadarabokat. Lemondott az élet apró szórakozásairól és könnyebbségeiről, nem ivott a reggeli mise után sört vagy egy pohárka pálinkát és többé nem ment villamossal a piacra. Koldusoknak és kintornásoknak nem dobott le többé az udvarba papírba csomagolt rézpénzt, még akkor sem, ha kedvenc dalát énekelték vagy kornyikálták ócska hangszerükön. Teta meg tudta valósítani elhatározását, hogy egyetlen fillért se adjon ki. A leghaszontalanabb tárgy is értékes lett a szemében. Minden rongyot, minden cérnaszálát eltett és nehéz küzdelmébe került, amíg egy üres skatulyát vagy pléhdobozt kidobott. A hivatásos rabló körütekintő találékonyságával tüntette el gazdáit asztaláról az ételek tekintélyes részét és felhalmozta a szekrényében vagy az ágya alatt. Az eltartható ételeket gondosan becsomagolva elküldte Olmützbe. Azt akarta, hogy jövődő képviselője az Úristen trónusa előtt erős és jól táplált legyen, amint illik. (De a portóköltség már nem az itteni, hanem túlvilági életének költségeihez tartozott.) A könnyen romló ételek – ha ő maga nem tudta megenni – rejtekhelyükön penészedtek meg. Teta csakhamar a példátlan zsugoriság és mértéktelen kapzsiság hírébe keveredett. De igazságtalanul. Elképzelhetetlenül sok pénzbe kerül, míg a szegény proletárból vagy a parasztfiúból tudós úr lesz, még akkor is, ha az állam felmenti a jelöltet a tandíjfizetés kötelezettsége alól, sőt az internátusban ingyen gondoskodik szűkös ételmezéséről. Tetának minden hónap elsején legalább negyven jó, békebeli aranykoronát kellett készen tartani. Ha meggondoljuk, hogy akkoriban ötven vagy legfeljebb hatvan ilyen korona volt a fizetése, mindjárt más szemmel nézzük zsugoriságát. Ehhez járult még, hogy Mojmírnak kilenc év kellett, amíg a gimnázium nyolc osztályát elvégezte. A negyediket meg kellett ismételni, tudása több tárgyból tökéletesen felmondta a szolgálatot és magaviseletből is aggasztó osztályzatot kapott. Az iskolai szabályzatok előírása értelmében nagy veszedelemben forgott, hogy elveszíti igyenhelyét és csak

Slabattnig miniszteri osztálytanácsos jóakarató közbelépése mentette meg Tetát a szerencsétlenségtől, hogy nagy terve már ilyen korán zátonyra fusson. Mennyi igaz anyai szeretet van ebben a gyermektelen leányban egy másik asszony gyermeke iránt, gondolta magában megindultan a méltóságos úr, aki szabad óráiban novellákat írt különböző családi folyóiratokba. Természetesen nem tudhatta, hogy Teta nemcsak hogy nem szereti unokaöccsét, de semmi személyes érdeklődést sem érez iránta. Így félti háborúban a főparancsnok alárendeltje életét, nem a személye kedvéért, hanem a fontos megbízásért, amelyet végre kell hajtania.

Amikor Mojmir nagy nehézségek árán letette az érettségét és utána belépett a prágai premontreiek szemináriumába, kitört a világháború és már az első hetekben behívták. Tragikus megszakítás. A fiú sok pénzbe került, többbe, mint valaha. Teta nem tűrhette, hogy az anyai áldozat árán megvásárolt közvetítőt utolérje a háborús halál és örök égi boldogságát egy gránát tépje össze. Annak idején – ez volt az utolsó előtti helye – ismert orvosnál szolgált, aki mint egyetemi tanár, főtörzsorvosi rangot viselt a hadseregben. Az öreg cseléd sóhajai és könnyei éppen olyan hatást tettek a professzorra, mint a jó Slabattniggra, bár nem írt novellákat, hanem tudományos cikkeket adott közre a *Medizinische Wochenschrift*ben különböző bélbántalmakról. Mojmir néhány hónappal később ismét sorozóbizottság elé került és az urak úgy találták, hogy már nem alkalmas harctéri szolgálatra. A tűzvonalból valamilyik hadtápállomás irodájába helyezték. Teta fellélegzett és továbbra is „szeretetadományok”-at és készpénzt küldözgetett kedvencének, mert háború volt és a jövődöbéli papnak katonasorban is jól kellett táplálkozni, rangjához illően kellett élni.

A háborús közjáték folytán négy év veszett el és előről kellett kezdeni a drága teológiai tanulmányokat. Egy idő múlva Teta levelet kapott unokaöccsétől. Ezt is, mint a többieket, lelkes körmondatokban fogalmazta meg. Az öreg cseléd mindannyiszor nagy elégtétellel olvasta ezeket a szép leveleket, mert hiszen a világos és erőteljes stílusban is csak annak a bizonyítékát látta, hogy áldozata termékeny talajra hullott. Mojmir ebben a levelében megvallotta, hogy elhagyta a premontreieket és szabadon akarja folytatni tanulmányait. Szabad és rajongó lelke – szóról szóra így írta – nem tud beleilleszkedni a szerzetesi életbe és reméli, hogy világi papként sokkal jobban szolgálhatja az Úristent, a Szentegyházat és hűséges nénikéjét. Az az álma, hogy valami világtól

távoli falucska plébániáján vagy muskástelepén szolgálhassa gondjaik és bajaik között a szegény embereket. Ezenfelül mint világi papot kevésbé kötik meg feljebbvalóinak előírásai és ezért, ha a szükség úgy hozná magával, sokkal teljesebb, osztatlanabb odaadással szentelhetné magát drága nénikéje ápolásának. Tetát eleinte megijesztette ez a levél, miután elárulta unokaöccse önfejűségét, makacsságát és a megszokott renddel való szembeszállását, amely már gimnáziumi pályafutása közben is többször nyugtalanította. Másrészt nagyon dicséretreméltó ideáloknak kívánta szentelni magát. Teta nem sokat értett a klérus bonyolult szervezetéhez. A legnagyobb baj az volt, hogy Mojmir elhatározása következtében erősen felszöktek a kiadások. De Teta megtette, ami tőle telt és ettől kezdve Prága egyik külvárosába, a megadott magánlakás címére küldözte rendszeres havi támogatását. Amint az már szegény emberekkel történni szokott, állandóan balszerencse üldözte a fiatal papnövendéket. Miután nem táplálkozott megfelelően, súlyos bélbajt kapott és a kórházban kétszer egymás után műtétnek kellett magát alávetnie. A betegség teljes két szemeszterrel vetette vissza tanulmányaiban, amint kétségbeesetten írta nagynénjének. De miután Teta hetekig reszketett életéért és csak forró, kétségbeesett imádságok közben merete felbontani a kórházból érkező leveleket, végül még boldog volt, hogy nem érte nagyobb veszteség, mint az elveszített esztendő.

Különös, hogy Teta mindössze egyszer látta a kiválasztottat, aki túlvilági üdvösségének útját egyengette. Amikor mint szeplős arcú, gyertyás orrú kis parasztfiú édesanyja kíséretében meglátogatta Slabatt-nig miniszteri tanácsos konyhájában. Ezerféle oka volt annak, hogy azóta nem láthatta viszont. A cseléd sohasem kap szabadságot, hogyan is tehetne meg hát ilyen hosszú utazást? És a nehezen megkeresett, nehezen összekuporgatott pénzt nem is szabad fölöslegesen elpocsékolni. Ha pedig a fiú jött volna látogatóba hozzá, hol helyezhette volna el? Nagyon helyes, hogy a fiú az anyjánál, Hustopecen tölti iskolai szünidőit, jó levegőn, paraszti munka közben, mert az csak megerősíti a testet és lelket. De ezen az okos és helyes megfontoláson túl, Teta nem is vágyódott arra, hogy időnként viszontláthassa állandó nélkülözésének és kuporgatásának okozóját. Linek Mojmir Teta számára bizonyos értelemben csak a megtestesült eszme volt. Hosszú éveken keresztül kell csiszolni és kalapálni, hogy egy napon, felszentelése után, meghálálhassa áldozatait úgy, ahogyan azt ő elképzelte. Ilyen komoly dologban nem is lehetett helye az ellágyulásnak és hogy a magas feladatra hivatott egy

bizonyos Mojmir és még hozzá a saját unokaöccse, az meglehetősen hidegen hagyta.

Csak egyetlen alkalommal nem tudta elnyomni forró kívánságát. Bár Mojmir sajnálatos betegeskedése következtében tanulmányai már ötödik éve húzódtak, egyszer mégis csak elérkezik pappá szentelésének felemelő órája, amikor a közönséges fiatalembert a főpapi áldás valósággal földöntúli lényé emeli, hogy azután megrendült lélekkel az első szentmisét bemutatthassa Istennek. Milyen csábító elképzelés volt, amikor arról álmodozott, hogy ezt az első misét ő is meghallgathassa és édesen dobogó szívvel örülhessen művének, amelyet kitartó szilárdságával valósított meg. Akkor az ifjú pap majd beleszövi imádságába legszebb könyörgését jötevőjéért és ezzel végre elindul a beteljesülés útján életének nagy célja. Lemondjon ennek az egyetlen, ünnepi, soha vissza nem térő órának a gyönyörűségéről? Hiszen ha az ifjú végre ott tart, hogy gyakorolhatja hivatását, az ő áldozatai is véget érnek és ismét kissé szabadabban bánhat a pénzzel. Erre gondolva, Teta lelkében heves harcot vívott a második természetévé lett takarékosság és a foiró vágy, hogy ott lehessen az ifjú pap első miséjén. Hiszen Mojmir ezt a végtelen irgalmat nemcsak Istennek, hanem neki is köszönheti.

De az unokaöccs annyira tapintatos volt, hogy maga döntötte el ezt a lelki küzdelmet. És a takarékosság jegyében döntötte el. A tizenkettedik szemeszter vége felé bejelentette, hogy most már erősen közeledik pappá szentelésének napja, de hogy a szertartás hol és mikor történik meg, arról nem írt egy szót sem. Egy napon Grafeneggben – Teta akkor már régen elfoglalta állását Arganéknál – ajánlott csomagocskát kapott, benne a fiatal pap reverendás képe, rózsafüzér, néhány szentképecske és hivatalos papíron érseki bizonyítvány, amelyben valaki – akinek az aláírását nem lehetett elolvasni – a legszebbet és a legjobbat tanúsította Linek Mojmirről. Mellette gyönyörű levél. A szép, emelkedett mondatok legalább olyan jó bizonyítványt állítottak ki az ifjú felszentelt pap gyöngédségéről és finomságáról, mint az érsek dicsérő szavai. A nénike már nem fiatal, írta a szép levélben, amellett kimerült, fáradt és jelenleg az urasággal nyaralóban van, legalább húszórai vasúti utazás választja el búbanatos unokaöccsétől. Keserű könnyek között töltött álmatlan éjszaka után tudta csak rászánni magát, hogy ne is értesítse előre nénikéjét a nagy napról. De nem vállalhatta magára a felelősséget, hogy ebben az elviselhetetlen nyári hőségben második anyját ilyen fáradságos utazásnak tegye ki, különösen mert a nénikének másnap már úgyis

bizonyosan vissza kellett volna utaznia, hasonló megpróbáltatások között, feltéve, hogy egyáltalán szabadságot kaphatott volna az előkelő nyaralóból. A gondolat, hogy nénikéje esetleg megbetegedne az utazástól vagy hogy a szabadságkéréssel magára haragítja az uraságot, elviselhetetlen súllyal nehezedett volna a lelkére. De amikor először állt az oltár előtt, hogy misét szolgáltasson, alig tudott megállni a lábán, olyan mélységes fájdalom keveredett örömébe. Mindenütt csak nénikéjét látta, őt, kinek kiválasztottságát köszönheti, akit alig ismer. Már az introitus közben is kitört a lelkéből első, csendes imája drága jótevőjéért.

Kilátásba helyezték, folytatta, hogy rövidesen kooperátornak nevezik ki. Talán már heteken belül el is foglalja hivatalát egyik külvárosi plébánián, azzal a mély alázattal, amellyel nehéz hivatásának szenvedéseit és megpróbáltatásait vállalja. De legszebb feladata mindig csak az lesz, hogy nap nap után mélységes áhítattal imádkozzék drága nénikéjéért és ezzel legalább így, gondolatban rója le köszönetét, míg majd valamikor később százszorosán kifejezheti háláját és édes fiaként gondoskodhatik róla. Ennek a szívvel-lelket megindító levélnek az utóiratában hozzátette, hogy sajnos még egy utolsó nagyobb pénzküldeményre van okvetlenül szüksége. A nénike elgondolhatja, hogy fehérneműje elszakadt, cipője lyukas. Minden anyagi eszköz és segítség nélkül, nem tudja, miből fedezze a drága bevásárolnivalókat, hogy mint Isten szolgálja, méltó köntösben mutatkozhasson az emberek között. Azonkívül nagy szegénységében több kisebb adósság is halmozódott fel, ami egy diáknál megbocsátható, de paphoz méltatlan. Ezeket feltétlenül vissza kell fizetnie, mielőtt Isten nevében elfoglalja hivatalát. Mindent összeszámítva, a legnagyobb takarékoság mellett is ezúttal legalább ezer pengőre volna szüksége.

Teta leült a konyhaszékre és legalább tízszer egymás után elejétől végig elolvasta a levelet. A fénykép ott feküdt az ölében. Ha tekintete elmerült unokaöccse nemes és átszellemült aszkétaarcában, mintha messziről, bár a sok tanulástól és a felszenteléstől megneemesedetten, átcsillant volna rajta a kisfiú képe, aki teljes tizennyolc esztendővel ezelőtt hangos szavalásával felébresztette lelkében élete céljának felismerését. Teta szíve csordultig telt, miközben Mojmir szép, megközelíthetetlen arcát nézte. Még a felhők is komolyak voltak ifjú arca mögött. Mintha ünnepélyesen összeráncolta volna homlokát. A szép és szent feladat elvégzetett és az érdem íme egyedül az övé. Bizonyos, hogy

maga az Úristen is hálával gondol ról Hiszen csak az ő önmegtágadásának, az ő hűségének köszönheti, hogy a világon most naponta eggyel több misét mondanak az ő dicsőségére, egy kézzel több osztja az Úr testét. Ezzel ő, Linek Teta, a szakácsnő megnövelte Krisztus szolgálóinak seregét a földön, megnövelte a világ üdvösségét. Mélyen felsőhajtott és keresztet vetett. De azután fogta a levelet, a képet és a bizonyítványt és bement Argan Liviához. Szokása szerint mélyen meghajolt és tisztelettel megkérte a nagyságos asszonyt, adja ki egy évre előre egyszerre a fizetését. Az úrnő figyelmesen elolvasta a bizonyítványt. Mojmír stilusa és a kísérő körülmények különös benyomást tettek rá, ő maga sem volt tisztában a helyzettel. De Livia nem lett volna Livia, ha visszautasítja az öreg cseléd kérését. És így egy kerek ezres vándorolt az ifjú paphoz, hogy méltó felszereléssel kezdhesse meg hivatását.

Arganék jobban fizették házi személyzetüket, mint mások, ebben is nagylelkűek és könnyelműek voltak. Teta például annak idején százharminc schillinget kapott havonta. Vendégszerető házában szolgált, ahol délben és este gyakran nagy társaság verődött össze. Ez megkétszerezte, megháromszorozta munkáját, úgyhogy amióta egyre jobban érezte az öregség terhét, már nehezen is tudott megfelelni feladatának. Bosszúsán, idegesen végezte ilyenkor dolgát a konyhában és annyira pontatlan volt, hogy gyakran lopva előreigazították az óráját. Másrészt nem múlt el nap gazdag borraivalók nélkül. Teta, aki olyan nagyon értett a takarékoskodáshoz, hamarosan ismét egész csinos kis összeget szedett össze.

Az ifjú pap lendületes körmondatokkal és tökéletes szépírással írott leveleiből egy ideig hiányoztak a gyászos utóiratok, bár a mellékmondatokban mindig apró célzásokat tett gondjaira, amelyektől még mindig nem tudott szabadulni. De a megszokás már olyan mélyen vésődött bele Teta lelkébe, hogy újra meg újra különféle ajándékokat küldött, sőt néha apróbb pénzüsségeket is. De nemcsak megszokásból és asszonyi gondoskodásból tette, hanem valami homályos félelemből is, hogy enélkül esetleg elveszíthetné a kapcsolatot közvetítőjével, mielőtt még bevégezte volna feladatát. Nap nap után reggel és este nézegette képét, amely ott függött az ágya fölött és mindig nemes virágokkal díszítette. Még most sem gondolt igazi szeretettel pártfogoltjára, akit a két keze munkájával nevelt fel, bár életében csak egyszer látta. De régi közömbössége helyébe most valami anyai, hiú rajongás lépett a szent és mindenben felette álló lény iránt, akit ha nem is a testéből szült a

világra, hanem az akaratával teremtett meg. Hiszen csak ő egyedül változtatta a szeplős, esetlen parasztfiút az átszellemült ifjúvá, aki szinte hasonlított a színes szentkép imádkozó remetéjéhez.

Így telt el néhány év, miközben az unokaöcs nagy, de rendszeres időközökben beszámolt segédlelkészi működéséről a straschnitzi plébánián. Sokat panaszkodott, hogy többnyire a legszomorúbb feladatokat kell teljesítenie: beszenteléseket, gyászbeszédeket, gyászmiséket. Minden munkát ráhárítottak, míg a gyászoló hátramaradtak önkéntes adományait többnyire az öreg plébános kapta. Így itt is, mint mindenhol a kapzsi öregség útját állja a felfelé törekvő fiatalságnak. De Teta nagy meglepéssel olvasott unokaöccse komor hivatásáról. Hiszen így csak annál tökéletesebben felkészülhet a legfontosabb szolgálatra, amellyel valamikor majd őt magát bocsátja útjára.

Egyszer már majdnem úgy fordult, hogy Mojmír meglátogatta nagynénjét. Buzgó szavakkal írta, hogy szeretné már végre szemtől szembe látni és most éppen alkalom nyílik, hogy csekély anyagi áldozat árán odautazhasson, szíve már levélírás közben is dobog az örömtől a találkozás gondolatára. Az egészség könnyen meg lehetne oldani két százassal, Teta hosszú pillantást vetett unokaöccse fényképére, de azután leült, elővett egy levelezőlapot és ferdén futó, ügyetlen, gyerekes kézírásával visszautasította az ajánlatot. Egész lénye tiltakozott a haszontalan pénzkidobás és a boldog találkozás ellen, amelyet neki magának kellett volna megfizetni. És ki tudja? Vajon csakugyan olyan boldog volna a találkozás? Zavart szégyenkezés fogta el. Vajon mit kezdjen ő, a szakácsnő, a tűzhely és a mosogató között a tisztelendő úrral, bár egyedül csak neki köszönheti tudományát és a magas állást, ahová eljutott. Már előre kikóstolta a nevetséges helyzetet – a tisztelendő úr a konyhai zámolyon – és hozzá még a saját, kínzó zavarát is. Túlságosan mélyen, őseitől átöröklötten élt lelkében a házicseléd alázatos tapintata. De mindezen felül valami még homályosabb, megmagyarázhatatlanabb rossz érzés is vezette a kezét, amikor megírta a lemondását. Linek Mojmír tisztelendő úr eddig egyedül a gondolataiban élt. Miért állítsa most a magasztos, tökéletes, átszellemült pappal szembe a valóságos, húsból-vérből való papot? Hiszen még nem okvetlenül szükséges. Egyelőre még nem...

A tisztelendő úr szent megadással fogadta a visszautasítást. A nénikének igaza van, mint mindig, sóhajtotta írásban, Isten nem akarja, hogy akik szegénynek születtek, földi életük megpróbáltatásait kedves vágyaik beteljesülésével megkönnyítsék. De nem sokkal utóbb valami

nagy eset történt, ami vakító villámként világította be Mojmir nyugtalanul felfelé törekvő lelkét és nagyon felizgatta Tetát. Egy napon vastag, felbélyegzetlen levelet kapott, amelyért büntetést kellett fizetnie. Én magam is láttam később ezt a levelet Párizsban, Seydel káplánánál. Sokáig beszélgettünk az öreg cseléd történetéről, ez volt a legfőbb kapcsolat kettőnk között. Ebben a történetben élet, legenda és tragikum találkozik. Éppen ezért, most részben rekonstruálni fogom a levelet. Ha talán nem is idézem szóról szóra, bizonyos, hogy az értelme és a hangja mindenben megfelel az eredetinek.

„Kedves nénikém” – írta az unokaöcs – „sajnos, bánatot kell okoznom magának, de remélem, először életemben. Bármennyire is fáj ez nekem, nem változtathatok rajta. Nem tudom elviselni tovább ezt az unalmas, olyan kevés sikert és eredményt hozó életet. Még fiatal vagyok. Még nem aludt ki lelkemben az eszmény lángja. Úgy érzem, különb vagyok annál, semhogy alárendelt hivatalnok legyek az emberek utolsó útjának. Az én oh! oly forró szívem tovább hajszol, azt parancsolja, hogy magasabb feladatokra törjek, amivel nemcsak magának, hanem magának is drága nénikém talán valamikor szolgálatot tehetek. Ezért tudatom visszavonhatatlan elhatározásomat, hogy misszionáriusnak megyek. A Szent Gábriel rend szerzetesei patagóniai expedíciót készítenek elő. Patagónia az úgynevezett Tűzföld, ahol azonban nem hőség, hanem nagy hideg uralkodik, mert a déli sarkvidékkel határos. Ez is az oka annak, hogy minden misszionárius személyes felszerelése nyolcvan angol fontba kerül, ami körülbelül kétezer schillingnek felel meg. Ez csak a legszükségesebb számított életszükségleteket fedezi három esztendőre. Minden résztvevőnek fel kell mutatnia ezt az összeget. A többiről már ők gondoskodnak. Néhány helyre jelentkezhetnek fiatal misszionáriusok. Én már jelentkeztem, kérem, bocsásson meg érte. Az én feladatom nemcsak az lesz, hogy világosságot vigyek a pogányoknak, hanem hogy a betegségben, pizokban, nyomorúságban élő szegény, tudatlan népet minden tekintetben neveljem és gondozzam. Természetesen ezek a vademberek meglehetősen harciasak és alattomosak. Mérgek nyilakkal lövöldöznek, amelyek már a legkisebb sérülések esetén is halált okoznak. De ne aggódjon miattam, nénikém! Jól tudja, hogy ha a misszionárius hivatása teljesítése közben mártírhálált hal, a szentek glóriája övezi. És így, ha mérgezett nyíllal a szívemben elesnék abban a hóborította vadonban, akkor maga lesz az, aki a szegény hustopeci parasztfiút az élet koronájához segítette. De szilárdan

hiszem, hogy őrangyalom ott is mellettem lesz és elfordítja tőlem a patagóniaiak mérgezett nyilait. – Végtelenül sajnálom, hogy ismét nagylelkűségéhez kell folyamodnom, nénikém! De hiszen tizennyolc évig teljesen eltartott és további nyolc esztendeig rendszeresen támogatott, hogyan tagadhatná meg akkor hát a legforróbb kérését annak, aki az utolsó ítélet napján tanúságot tesz a jóságáról az örök bíró előtt... Ha akarja, a mödlingi missziósházban közelebbi felvilágosításokat is kaphat expedíciókról...

A következő vasárnapon Teta csakugyan Mödlingbe utazott és beko-pogtatott a Szent Gábrriel kolostorba. De a vakmerő misszionáriusok híres otthona egész város, Teta eltévedt benne. Amikor végre eljutott valami irodába, ahol sok szent férfiú járkált ki meg be, halkan és zavartan állt elő kérdéseivel. Megtudta, hogy az a bizonyos dél-amerikai expedíció, három hét múlva csakugyan elindul Hamburgból. Az is igaz, hogy néhány fiatalabb papot is visznek magukkal. Végül Tetának már nem volt annyi bátorsága, hogy a hatalmas termetű, szakállas szerzetest, akitől a felvilágosítást kérte, még az unokaöccse nevével is terhelje. Most már meggyőződése szerint éppen eleget tudott és megkönnyebbülten távozott a Szent Gábrriel kolostor falai közül. Azután hosszú levélben könyörgött unokaöccsének, mondjon le tervéről, mert nagyon aggódik miatta. Mojmir életében először nem virágosan és terjengősen válaszolt, hanem kurtán, szinte gorombán. Azt írta, hogy ha nem mehet misszionáriusként a Tűzföldre, akkor örökre leveti a reverendát és újságírónak csap fel. Teta most olyan eszközökhöz nyúlt, amely világosságot vet titkos kétségeire, unokaöccséről való maga előtt is leplezett véleményére. Felajánlotta a pénzt azzal a feltétellel, hogy kifejezetten lemond tervéről. A válasz ezúttal nem volt goromba, hanem mélységesen sértődött: vajon minek tartja a nénike? Zsarolónak, szemfényvesztőnek, megvesztegethető bohócnak? Ő komolyan veszi hivatását. Ha mint pap nem teljesítheti a legmagasztosabb, legszentebb feladatot, abba is beletörődik, akkor majd másként vágja magát keresztül az életen, sőt szinte örül is ennek a megoldásnak. A nénike csak tartsa meg a pénzét.

A levél hangja fenyegető volt. Tetának engednie kellett, ha nem akarta, hogy életének műve darabokra törjön. Érezte, hogy Mojmir tüzes és rajongó lelkével nem lehet játszani. Kétségtelen, hogy mindenre képes. Az idők folyamán Teta ismét kerek összegecskét takarított meg. Tehát elküldte a pénzt. Késő ősszel levelezőlapot kapott Hamburgból.

Az óceánjáró hajó korlátja mellett több, prémes bundába burkolódzott férfi állt, magasan felhajtott gallérral. Egyiket kereszt jelölte meg. – Ez vagyok én! – írta alá Mojmir saját kezűleg.

Linek Mojmir misszionáriusi működésének következő korszaka nemcsak Tetának hozott bánatot és gondokat, hanem sok kellemetlenséget és bosszúságot az Argan családnak is. Ellentétben a múlttal, mostanában gyakran megtörtént, hogy valamelyik étel nem sikerült vagy hogy az ebéd vagy vacsora félórákat késett. Naponta patáliát csapott a személyzettel, különösen Bichler úr nem győzött panaszkodni, milyen elviselhetetlenek és rosszindulatúak ezek az „örökké imádkozó, ájtatoskodó vénasszonyok”. – Teta kisasszony megint ideges – mondogatta nap nap után a szobalány. De Doris, aki már kisgyermekkorra óta szeretett mindent ironikus formulákba önteni, két ujját a szája elé tartva figyelmeztetett mindenkit: – Vigyázat, törékeny! – A valóságban Tetát nem is annyira a mérgezett nyilak nyugtalanították, hanem az olyan homályos gyanú, hogy unokaöccse talán a soha viszont nem látásra tűnt el a szeme elől és életének egész munkája, bármennyit is áldozott rá, egyszerre semmivé foszlik.

És így nemcsak neki volt megváltás, amikor a misszionárius jóval a kitűzött idő előtt hazaérkezett és jelentkezett is Zizkóból, egy másik prágai kerületből. Őszintén bevallotta, hogy testben-lélekben megtörve érkezett haza. Nyomorult egészségi állapotáról csak annyit akart elárulni, hogy a vadonban, az Istennek szentelt élet szigorú követelményei közben bélbaja ismét kiújult és az állandó konzervkoszt következtében gyógyíthatatlan betegséggé súlyosodott. Hosszú hónapokra, pontos diétára, drága gyógykezelésre és szinte megfizethetetlen gyógyszerekre volna szükség, ha még egyszer vissza akarna térni az életbe. De ami lelki letörtségét illeti, az unokaöcs levele szinte hemzsegett a rousseau-i fordulatoktól. Nem Tűzföld tudatlan, természetes állapotukban vegetáló pigmeusai fojtották meg lelkében az eszmény lángját, az emberbe vetett hitet, hanem a kultúra és a kereszténység fehérbőrű hirdetői, a nagytekintélyű professzorok, orvosok és politikusok, kereskedők, jóteknony magánzók, kalandorok és paptársai, igen, elsősorban paptársai. Ő, Linek Mojmir, a katolikus klérus koldusszegény tagja, még negyvenedik életéve előtt öregember lett, haja kihullott, bőre megsárgult és a világ gonoszsága halálosan kiábrándította. A nénike bizonyosan meg sem ismerné a régi, valamikor olyan élethű kép után. Milyen keserűen kellett megbűnhődnie rajongó lelkének ifjúi, szivárványos hitéért!

Ezenfelül a bal lábát húzza egy mérges rovar csípése miatt. Egyetlen jótevőjének a földön mindig és mindig igaza volt és bűnös engedetlenségéért keserves büntetést kapott. Ezentúl soha többé nem lesz engedetlen, soha többé nem lázadozik a drága jó nénike ellen. Miközben ezt írja, esküre emeli két ujját. Most már nincs más vágya, mint hogy – amint valamennyire rendbe szedte nyomorúságos porhüvelyét – valamelyik plébánián mint Krisztus legalázatosabb, legnyomorultabb szolgája dicsérhesse Istenét. Ezzel a kéréssel, rögtön hazatérése után, már lába elé is borult püspökének...

Teta könnyes szemmel olvasta végig unokaöccse levelét. Tehát ilyen dicstelenül tért vissza a hosszú útról! De könnyei nem annyira a szánelomtól, mint a megkönnyebbüléstől omlottak, hogy a felszentelt unokaöccse életben van. (Természetesnek találta, hogy a Tűzföldről egyszer sem kapott tőle értesítést, tekintettel az ottani kezdetleges viszonyokra). Hálát adott Istennek, hogy élete célja nem omlott össze Mojmir bűnös vakmerősége miatt. Most már jól ismerte unokaöccsének veszedelmes és ingatag jellemét. Nagy szerencsétlenség, hogy nagy célja eléréséhez nem talált külön közvetítőt, mint ezt a nyugtalanvérű, lusta, állhatatlan fiút, aki valósággal nyeli a pénzt, mint az üres hordó a vizet. – Hiába, az apja részeges ember volt – sóhajtott Teta, valahányszor erre gondolt. De azután gyors pillantást vetett a szép, nemes alakra az ágya felett, hogy megszabaduljon az ilyen bűnös gondolatoktól. Bármilyen is most Mojmir, mégis csak Istennek felszentelt papja, arra hivatott, hogy feloldozzon és büntessen, kezében tartja az égi mezők kapujának kulcsát, az ő örök mennyországának kulcsát is. Hogy mindezen felül gyenge ember, nem fontos. El kell fogadnia minden hibájával, vágyával, mértéktelenségével együtt, hiszen most, az ő korában már nem lehet más választása. Gondolatvilágában unokaöccse még mindig az az ifjú, átszellemült pap, amilyennek a képe mutatta. Ő lesz az, aki majd a halála után számtalan engesztelő szentmisét mutat be lelki üdvösségéért. A kétség óráiban a régi fénykép adott erőt. És végre is remélhette, hogy most, missziós útjának keserű tapasztalatai alapján végre megnyugszik, leszámol helyzetével és biztos jövedelemhez jut, mint a többi tisztelendő úr. Az arcképe százszor is igennel felelt erre a kérdésre. Tehát előszedte útításkájából élénk képzelőtehetségű és nagyigényű unokaöccse missziós utazása alatt összegyűlt kincseit, nagyobb összeget számolt le és azzal a határozott kívánsággal küldte Prágába, hogy Mojmir elsősorban az előírt gyógykezelésre és szükség-

ges orvosságokra fordítsa. Legfontosabb, hogy papi unokaöccse egészséges legyen és minél tovább éljen. Teta nem tudott megbarátkozni a képpel: sárga arcú, kopasz fejű, bicegő, megtört öregember, stólában és dalmatikában. Tehát nagy akarat erővel elűzte lelki szeme elől ezt a nagyon is realiztikus képet.

Teta pénzküldései nem nélkülözték a furcsaságot. Ez is éppen annyira megrögzött szokásává vált, mint a takarékoság és kapzsiság. Bár magában nyögött és átkozódott a telhetetlen unokaöcs egyre megújuló segélykérései miatt, mégis a fiatalemberről való állandó gondoskodás, a séták a postahivatalba, a pénzeslevelek feladása, a bevények összegyűjtése; mindez együttvéve évtizedekig tartó szüntelen megismétlődésével valósággal lelki szükségletévé lett és jólesően töltötte be érzelmi életének ürességét. És így Mojmir Linek további tévelygései során meglehetősen biztos támogatásnak örvendhetett. Pedig örökös volt a tévelygés, mert az unokaöcsöt más fából faragták, mint a nagynénjét; csaknem félévenként változtatta munkahelyét. Teta pedig ebben az időszakban szégyellte magát miatta. Már nem vitte be Mojmir leveleit Argan Liviához, mint a múltban, amikor gyakran megkérte, hogy egy-két homályos helyet magyarázzon meg neki.

Csak ezen a nyáron, 1936 nyarán kapott Teta ismét levelet a szokásos szépírással és virágos körmondatokkal, amellyel végre nem minden halk diadalmaskodás nélkül ismét beállított úrnőjéhez. Ez nemcsak váratlan, hanem hozzá még szívből fakadóan szép levél is volt és egészen új oldaláról mutatta meg az ügyes fogalmazót. Így szólott:

„Ezúttal jó hírem van, édes nénikém és remélem, magának is kellemes meglepetést szerzek. A jó Isten meghallgatta imáinkat. Sikerült szabadulnom mostani egyházkerületemből, ahol csak gyűlölettel, üldözőkkel, halálos ellenségekkel találkoztam, a püspöktől kezdve le a legmocskosabb sekrestyéig. Most felvesznek a morva egyházkerületbe, ahonnan a szüleim származnak és maga is, drága szellemi anyám. Tehát örüljön, édes, jó öreg nénikém, mert a nyolcvanéves hustopeci pap idén késő ősszel nyugalomba vonul és remélem, hogy még ádvent előtt elfoglalhatom örökét. Mindezt már leleveleztem és elintézttem és most csak maga az ördög léphetne közbe, hogy mindent megsemmisítsen, mint már annyiszor életemben, ha valami szép remény kecsegtetett. De örüljünk, dicsérjük Istent és felejtjük el a múlt minden keserűségét! Emlékszik még a mi falucskánk kedves paplajára? Természetesen rendbe kell majd hozatni – hallom, hogy öreg elődöm mindent megbo-

csáthatatlanul elhanyagolt – be kell vezetni a villanyt, folyóvizet, telefont, fel kell szereltetni a fürdőszobát. Hiszen ott, sík területen ez nem kerülhet olyan sokba. És ebben a házban akarom befejezni napjaimat, kertjében majd napraforgókat és piros rózsabokrokat nevelek és méhészetet rendezek be. De a legfontosabb a következő, édes nénikém: majd ha egyszer megelégette az örökös munkát és végre meg szeretne pihenni, akkor csak jöjjön hozzám, azaz hozzánk, Hustopeche. Ott élünk majd egymás mellett, míg a jó Isten valamelyikünket magához nem szólítja. Akkor végre elérkezik a vágyva vágyott idő, hogy hálás szívvel ápolhassam, becézhessem, elkényeztethessem. Bocsásson meg, de nehezemre esik, hogy leleplezzem sok megpróbáltatástól megkeményedett szívemnek ezt a legérzékenyebb, legsebezhetőbb pontját. De arról álmodok, hogyan is lesz az, ha majd több mint harminc év után viszontlátjuk egymást. Hosszú és közös volt az életutunk, de mindeddig sem vezetett bennünket egymáshoz... Kérem, írjon nekem azonnal, hogyan gondolkozik mindezekről...

– És csakugyan, hogy gondolkozik erről a kérdésről, Teta? – kérdezte Livia, miután visszaadta a levelet az öreg cselédnek. Az öregasszony mongolos arcát szelíd és ugyanakkor ravasz mosoly árasztotta el.

– Ha meg tetszik engedni nagyságos asszony, a Teta még hála Istennek tud dolgozni, ha fáj is a lába... És amíg a nagyságos asszony itt tart és ameddig meg tudok állni a lábamon, addig senkinek sem akarok terhére esni...

– Azt hiszem, igaza van, Teta – bólintott Livia egy kis gondolkodás után.

De az öreg cseléd habozó, kérő mozdulattal magasra emelte a levelet és így szólt:

– De nagyon szépen írt a Mojmir, ugye nagyságos asszony?

*

A fenti beszámoló nagy részét Livia adta elő utánozhatatlan művésztével, együttérzésből fakadó jellemző erővel és ugyanakkor kedves gúnnyal, amely ismét mindent messzire vitt. Doris tőle örökölte azt a vonást. A nap ismét égetően tűzött. Amint augusztusban már gyakran történni szokott, a vihar másodszer is elvonultatta díszleteit és felkészült a színjáték megismétlésére.

– Csak azon gondolkozom, mit merészel ez az ember... – szóltam végre. – Hiszen újra meg újra a végsőkig viszi a játékot. Eltekintve a

régebbiektől, már akkor is minden kiderülhetett volna, ha Teta a tűzföldi misszió ügyének alaposan utánajár a Szent Gábor kolostorban. És mi történik, ha egyszer mégis igent mond és elmegy Hustopecebe, hogy kedvencével beköltözzék a paplakba?

– Nagyon jól tudod, Theo, hogy minden igazi játékos a végsőkig kockáztat mindent – felelt Livia – és hogy minden csaló és szélhámos éppen abban találja örömét, hogy elmegy egészen a legszélső határig... Ebben a Linek Mojmirban különben is vakon megbízhatasz. Majd ha már zsebében lesz a pénz a paplak helyreállítására – a legnagyobb szemtelenség, amit a fürdőszobáról ír –, akkor majd a halálos ellenségei gondoskodnak arról, hogy az utolsó pillanatban ne kapja meg a plébániát. És bármennyire is vakmerő, a visszavonulás útja állandóan biztosítva van, hiszen ha már nincs más megoldás, egyszerűen csak levegővé oszlik, megsemmisül...

– És még azt mondják, hogy Teta bizalmatlan! Teta, ez az elképzelhetetlenül ostoba...

– Hallgass, Theo! – vágott a szavamba Livia. – Ti férfiak nem értitek meg az ilyen ellentmondást. A legbizalmatlanabb nőknek is van egy elképzelhetetlenül könnyenhívó pontja, amely többnyire egyúttal a sebezhető pontja is... Hát nem tudod, hogy a legféltékenyebbeket lehet a legkönnyebben megcsalni? Minden asszony egy bizonyos dologban könnyenhívó és enélkül nem is tudna élni, mert egyetlen hite nélkül életképtelen lenne. És gondold csak meg, kedves barátom, hogy a bizalmatlan Teta könnyenhívése milyen közel áll a legmélyebb hithez...

Egy ideig hallgattam és üres kávéscsészembe néztem. Csak azután szólaltam meg nyílt őszinteséggel:

– Legkevésbé értelek téged, Livia. Hiszen a zárkózott Teta megajándékozott bizalmával. Még idejében felvilágosíthatad, figyelmeztetheted volna, megmenthetted volna a szerencsétlent ettől a vérszopó uno-kaöccstől...

Livia sötét szemében egyre jobban ragyogott az arany fény. Komoly mosollyal nézett rám:

– Vártam tőled ezt a szemrehányást, Theo... Éppen a legérzékenyebb férfiak, akik a fogorvostól is félnek, a legkönnyörtelenebb moralisták. Tehát engeddd meg, hogy előterjesszem védekezésem: amikor Teta először jött hozzám az egyik ilyen csodálatos levéllel, szerintem már késő volt arra, hogy „idejében” felvilágosítsam, amint az imént mondtad. Hiszen nemcsak hogy minden megtakarított pénzét a fiúra költötte

tízéves kora óta, hanem egész lelki tőkéjét is, egész életerejét. Meg azután nekem is sok idő kellett, amíg végül már teljesen biztos voltam a dolgomban. Néha, egyes pontokban még ma sem látok egész tisztán. Vajon ez az ember befejezte tanulmányait? Felszentelt pap-e vagy sem? Az a fénykép Teta ágya fölött őt ábrázolja vagy valaki más? Te talán teljesen világosan látsz mindenben, kedves Theo? Tehát véleményed szerint mit kellett volna tennem? Talán átadtam volna az egészet egy detektívnek. Megmentettem volna Teta megtakarított pénzét az unokaöccsétől, hogy új államcsődben vagy új inflációban veszítse el? Segítettem volna győzelemre az igazságot, ahogyan a férfias morál olyan magasztos fenséggel mondaná? Lepleztem volna le a szakácsnőm életének úgynevezett hazugságát? Minél idősebb leszek, Theo, annál fanatikusabban ragaszkodom az ilyen hazugságokhoz. Egyébként ez a szó ebben az esetben egyáltalán nem találó. Inkább az életbe vetett hitnek vagy szükséges illúzióknak lehetne nevezni vagy mit tudom én... Sajnos, ti összetörtétek a mi életbe vetett hitünket, ti valamennyien, a ti igazságaitokkal, bár az is csak hazugság és illúzió, méghozzá sokkal gonoszabb hazugság, mint a miénk... Teta nemsokára hetvenéves lesz. Úgysem foroghat már sokáig veszedelemben, hogy felvilágosítják és megtudja az igazságot. Ami tőlem telik, mindent el akarok követni, hogy ettől megkíméljem. Közben Istenben bízom és a derék unokaöcsben is, aki sohasem jelenik meg élő valóságban, amint remélem és amint én őt ismerem. Csak hadd örökölje valamikor nénikéje megtakarított pénzét, hálából a hazugságnak azért a tökéletes hálójáért, amellyel már három évtizede fenntartja Teta életének mozgatóerejét. Jobb, ha ő kapja a pénzt, mint valamelyik ellenszenves testvére, akik már kapzsin lesik az örökséget...

Felálltam és megcsókoltam barátnőm kezét:

– Bocsáss meg, Livia, számár voltam... Nem is cselekedhettél másként. És az igazsággal és az életbe vetett hittel is százzszorosan igazad van... Én és a magam fajtája is sok mindenben hibásak vagyunk, úgy gondolom, hogy mi, modern írók majd szétpattanunk felfuvalkodottságunkban, kielégített hiúságunkban, ha valamilyen jelenséget vagy cselekményt visszavezettünk mikroszkopikus alkotóelemeire és szétbontottuk parányaira. A mi bevált realizmusunk lényege: szüntelenül bizonyítjuk, hogy a valóság csodája nem is csoda. Ennek a szellemnek kiváltságos növendékei Bichler úr és társai és ez már így megy beláthatatlan idők óta. De az igazságos büntetés utolér a politikában... Tudod,

mi az igazi nagyság Tetában? Benne nemcsak hit, hanem törhetetlen akarat is van, hogy elérje halhatatlanságát és túlvilági boldogságát.

A nap eltűnt. Fojtogató kékesszürkeség nehezedett a teraszra. Mindenfajta szárnyas élőlények: méhek, darazsak és nagy, fémesen csillogó legyek röpdöstek ide-oda bűgő repülőgépekként. Az abroszon, céltudatos hadirendben egy csapat vörös színű hangya vonult fel.

– Isten tudja – szólalt meg Livia mély hangon – a halál gondolata – ez az, ez tölt be bennünket, téged meg engem, meg Tetát, szüntelenül csak erre gondolunk, a gondolatok gondolatára, bár csupa szégyenkezésből nem akarjuk magunknak bevallani... Nézd meg csak ezeket a hangyákat, Theo, miben különböznek ezek mitőlünk? Ha bal oldalon elállítják az útjukat, jobbra térnek ki. Íme, az egész emberi politika. Akkor hát miben különbözik a mi énünk az övékétől? És honnan vesszük igényeinket a mi egész csodálatos nagyszerűségünkre? A halott hangya éppen úgy tűnik el az életből, mint az ember, csak valamivel gusztusosabban. Ha számunkra van túlvilág, akkor bizonyosan van a hangyáknak is, talán valami illatos . angyaboly csupa testetlen fenyőtűből, odafenn az ég kékjében... Te Theo, ha néha éjszaka az én szép, friss gyermekeimre gondolkodok, ha elképzelem, hogy valamikor majd őket is odadobják a természetnek ebbe az undorító mészárszékébe, akkor igazán nehezemre esik, hogy hinni tudjak Istenben...

– Isten éppen az a hely mibennünk, amelyet a halál szabadon enged – szóltam én.

De Livia elégedetlenül és szomorúan nézett maga elé.

– Lehet – bólintott. – És ki tudja, talán Teta a lelkében az egész halált Istenné változtatja... De mi többiek, mi csak magunkra gondolunk. Én ahogy mondani szokták, elég jó katolikus vagyok és mégis, ha a templomba megyek, úgy érzem, mintha ezzel nem magamnak tennék jót, hanem Istennek. Olyasformán, mint mikor meglátogatunk egy szegény, beteg, öreg rokont... Ilyenkor bizonyosan szégyelljük magunkat a gazdag rokonok, a bennünk felhalmozott tudományos felvilágosodás előtt...

A felhőkárpit egészen összezárult. A fecskék rettegve, villámgyorsan cikáztak jobbra-balra. Gondolkoztam, hogyan is vallhatnám meg Liviának a legfontosabbat, anélkül hogy bármit is meghamisítsak.

– Én magam is – szólaltam meg végül – néha, nagyon ritka és nagyon jóleső óráimban erősen hajlok a hit felé... Sőt a legszigorúbb értelemben vett hit felé.

– Mit használ a hajlandóság – nevetett az egykori énekesnő kicsit gúnyosan. – Ezzel is úgy van, mint az énekléssel. Sok embernek van jó hangja. Ez Isten ajándéka. De mit kezdhetsz a hangoddal, ha nem tanultál, nem gyakoroltál szorgalmasan, anélkül hogy egyetlen napot is kihagytál volna? A hit művészetét is tanulni kell és gyakorolni, és tanulni, mint az éneklést...

Szélroham söpört végig az asztalon. Doris és Philipp hazatértek a tenispályáról. A gyerekek megölelték és megcsókolták nemcsak anyjukat, hanem engem is, régi szokás szerint. Apai örömmel gyönyörködtem hibátlan szépségükben és fiatalságukban. Sosem volt bennem ez az érzés erősebb, mint most, amikor még a fülemben csengtek Livia szavai a természet mézszárszékéről. De ugyanakkor világosabban megértettem, mint valaha, hogy az ifjú emberek felnövekedése mennyire elidegenítést és szinte ellenséges eltávolodást jelent. Livia felugrott. Már későre járt az idő. Egész sereg vendéget vártunk. Leopold értük ment Liezenbe, a gyorsvonatállomásra. Már közeledett az ünnepi tizenhetedik. A nők besiettek a házba, hogy előkészítsék a vendégszobákat. Philipp meg én leültünk sakkozni. Már dörgött az ég. Teta és unokaöccse története elsüllyedt a tudatomban, mint annyi más, soha többé fel nem bukkanó napi esemény.

III. FEJEZET

Minden előjel nélkül

Az évek folyamán sok augusztus tizenhetedikének éjszakáját ünnepeltem Grafeneggben, de ez az éjszaka volt a legélénkebb és a leghosszszabb. Magam sem tudom miért, valamennyiünket elfogott a buzgó igyekezet, hogy minden erőnket megfeszítve minél jobban mulattassuk a társaságot. Ma, ha visszagondolok, úgy látom, hogy a nagy búcsúzásnak azon az éjszakáján, már miközben átéltem, tisztán éreztem, hogy jókedvű mámorát valami beteges túlzás és erőltettség torzítja el. De ez talán csak emlékeimnek utólagos, mindent elhomályosító korrek-túrája.

Mindenesetre említésre méltó, hogy ennek a tizenhetedikének reggelén Livia sápadtan és őszintén megkínzott arccal kijelentette: már megélelte ezt a játékot és a mi kedvünkért sem csinál többé bolondot magából. Ma visszavonhatatlanul utoljára ünnepeljük ezt a kihívó

ünnepet. Az olyan késői születésnap, mint az övé, igazán nem adhat okot lármára és lampionokra, hanem inkább elnéző hallgatásra. Ha jövőre ismét hasonló gyerekességet eszelnének ki, csináljuk a nyárnak bármelyik más napján, csak ne augusztus tizenhetedikén. És otthagytott hármunkat, Philippet, Dorist meg engem, miközben lázas buzgalommal erősítettük a papirlaternákat a fák között kifeszített kötelekre. Megjeddtem, mert jól ismertem Liviát és tudtam, hogy csak azért hagyott ott bennünket olyan gyorsan és gonoszul, mert alig tudta visszatartani könnyeit. Különben pedig én is hozzájárultam az ünnepi kabaré fényéhez egy kis parodisztikus jelenettel, amelyet a gyerekek akartak előadni és most hármásban még egyszer elpróbáltuk.

Az estély most is, mint mindig, hosszú és pompás vacsorával kezdődött. Ezzel járult Teta az ünnepség fényéhez. Több mint húszan ültünk az asztal körül. Mi ötünkön kívül – én, az örök vendég, már a családhoz tartozónak számítom magam – néhány fiatal fiú és lány jött el, a gyerekek szomszéd ismeretségi köréből és azok az idősebb vendégek, akik elé Leopold kiment a pályaudvarra. Csodálkoztam, hogy nélkülözöm közöttük Arganéknak néhány legjobb barátját, de helyettük több új arcot látok. A magyarázat nagyon is közelfekvő volt. Politikai változás küszöbén voltunk és Leopold nyíltan a múlt mellett foglalt állást. Így azok, akik az akrobata ügyességével váltogatják politikai meggyőződésüket, helyesebbnek tartották, ha nem hangsúlyozzák régi barátságukat olyan emberekkel, akiket tulajdonképpen sohasem vettek „komolyan”.

Ami pedig az új arcokat illeti, ezeket Leopold csődítette oda. Leopold a nagylelkűségében egyáltalán nem volt válogató. Este, ha későre járt az idő és megitta nyolcadik whiskyjét, a szíve kitágult és meghívott mindenkit, aki a közelében volt, vadidegen embereket és néha még a pincért is, aki kiszolgálta. Így azután sok tegeződő barátja volt a világon, akiknek arcára is alig emlékezett, a nevére meg egyáltalán nem. De sohasem lehetett rajta észrevenni ilyen természetű feledékenységet, és ha egyszer valamelyik ilyen titokzatos tegeződő barátja bizalmaskodva keresztnévén üdvözölte, hasonló melegséggel viszonzta a köszönetét, sőt barátságosan vállára vereget valamelyik elfeledett, átmulatott éjszakájának az osztályosára. Főlöszleges megjegyezmem, hogy az ilyen pajtáskodó hajlam nem illik a diplomáciai kar egyik magasabb hivatalnokához. A diplomatától nem tárt karokat, hanem nagyképű, fontoskodó tartózkodást várnak és megkövetelik, hogy alaposan rostálja meg

barátait. Nem csoda, ha Leopold karrierje szenvedett válogatás nélküli barátkozásai miatt, különösen miután sem ő, sem Livia nem vettek részt unalmas összejöveteleken és a házukban sem fogadtak unalmas társaságokat. Arganék Arganék voltak, nem a mindenkori világításnak, a korszak jelszavainak falára vetett árnyképei, hanem igazi emberek, akiket saját fényük világít meg. Milyen kevés ilyen uralkodói természet van! Egyedül csak nekik nincsen szükségük arra, hogy mindenáron szerepet követeljenek, befolyásért harcoljanak, sikerért hízelegjenek. Csaknem természetes, hogy a titokzatos világsors, amely mindenhol a szabadokat, kiemelkedőket és gondtalanokat akarja gépiesen cselekvő tömeggé lehengetni, éppen ezekben az uralkodó természetekben találja meg halálos ellenségeit.

Amikor Leopold néhány nappal ezelőtt „új szerzemény”-eivel megjelent, Livia vidáman intett felém: vajon mi lesz ebből? Szerencsére semmi sem lett belőle, ami közösségünket megzavarta vagy túlerőltette volna. Leopold egy régi baráti házaspáron kívül magával hozott egy ismeretlen színészt, egy közismert szépasszonyt, egy szellemes urat, aki ideges arcrángatózásban szenvedett és végül egy sötét ruhás emberkét, feje búbján kerek kopasz folttal, aki leginkább valami vidéki jegyzőhöz vagy kiöregedett tanítóhoz hasonlított. Később kiderült, hogy éppen ez az emberke volt a legsikerültebb az új szerzemények között. Mi csak a „nagy nevető”-nek neveztük egymás közt. Ez a kis összeaszott emberke volt a hálás publikum megtestesülése, és sohasem tapasztalt művészettel tudott nevetni. Dallamosan nevetett, minden fekvésben, minden skálában, minden tempóban, egyenletesen és nyugodtan vagy néha koloratúrákban, de mindig tudatosan, mindig a lelke legmélyéről. És így előre nem látott közreműködésével nagyban hozzájárult ünnepségünk sikeréhez.

Az Argan ház kedves, fesztelen szokásai közé tartozott, hogy nemcsak a második fogásnál kezdtek tölteni az italokat, hanem mindjárt a levesnél. Doris és Philipp ott állt a két nagy tál őszibarack- és szagosmügeből mellett és vigyáztak, hogy poharaink üresen ne maradjanak. Amikor azután végre a feketekávéval, likőrnél és whiskynél tartottunk, már a társaság minden egyes tagja megtelt boldog elragadtatással és szentül hitte, hogy az élet a legnagyobb, legtokéletesebb isteni ajándék. A színész felélénkült és egyelőre még ismeretlen orgánuma harsogva szárnyalt. A szellemes úr csak úgy sziporkáztatta ötleteit, miközben arca kétszeres buzgalommal rángatózott. Úgy szórta az ötlete-

ket asztali beszélgetésünkre, mint a cukrot a cukortartóból, vagy még inkább a borsot, amelyet lopva készenlétben tartott. A szépasszony minduntalan kipróbálta közismert mosolyát részben a többi szempárban, részben a zsebtükröcskéjében. Az ifjúság élénken fecsegett össze-vissza. És az öreg nevető szünet nélkül nevetett.

Azután Livia asztalt bontott. A poharakkal és üvegekkel együtt kimentünk a parkba a ház elé. Ott már elhelyezték a nézőközönségnek a székeket a nagy terasz feljárójánál, amelyet színpadnak rendeztek be. Egyszerre tekintélyes számú nézőközönség verődött össze. Ugyanis a személyzet, utánozva gazdái közvetlenségét és vendégszeretetét, az egész környékről összehívta ismerőseit az előadásra. Tarka lampionjaink felett szokatlanul nagy telihold úszott. A vörösfenyők koronái fölött fagyosan csillogtak a Totes Gebirge sziklacsúcsai.

Az első számot maga Leopold vállalta, a jó fiú. Hiszen egy művész sem vállalja szívesen a kezdést, nem annyira a közönség figyelmetlensége, mint inkább saját lámpaláza miatt. Egyébként valósággal mesteri volt ezúttal az előadása. Leült a teraszra kitolt nagy zongora mellé és kérte, hogy adjanak fel neki „kidolgozásra” bármilyen modern slágert. A legtöbben annak az évnek a legnépszerűbb slágerére szavaztak. Ostoba, üres dalocska volt, az együgyű ötlet körül forgott:

Kérlek, add nekem a képed,
Ha bármilyen kicsi.

Argan Leopold a könnyű dalocskát a szó szoros értelmében szempillantás alatt hatalmasan zsúfolt Bach-fúgává változtatta, azután csobogó, csevegő futamokkal díszített Liszt-rapszodiává, majd Debussy alkonyszínű felhőjévé és végül egyik legmerészebb modern muzikusnak rakoncátlan diszsonáns díszítményévé. Billentése, akkordjai olyan hatalmasan zengtek, hogy megragadta azokat is, akik semmit sem értettek a zene titkaiból és így ezekből a ragyogó paródiákból sem. – Most az én kis jelenetem következett. Szerintem ez volt egész műsorunk leggyengébb száma. Bár már kissé mámoros voltam, izzadtam a szégyentől és rossz lelkiismerettől. Valóságos megváltás volt, amikor Doris került sorra. Livia kíséretével Strauss János csárdását és „Frühlingstimmen”-jét énekelte. Mennyit haladt a kislány a két utolsó évben! Ritkán hallottam még hangot, amelyre ennyire illett volna a „könnyű szoprán” megjelölés. Minden fáradság nélkül szökkent fel minden magasságba,

túlradó vidámsággal játszott nyaktörő staccatókkal és fioriturákkal, minden félelem nélkül és súlytalanul dobálózott a leghosszabb trillákkal. És amellet hangja kifejezte azt a különös humort is, amely ott rejtőzött lelke legmélyén, azt a hűvös, graciózus, látszatra nyugodt fölényt, amelynek baljóslatú értelmét soha egyikünk sem vette észre. Tanácsoltam, hogy Dorist már ebben az évben küldjék Milánóba, hadd kapja meg éneke az utolsó csiszolást is. De Livia szerint még korán volt és semmi sem ingathatta meg ítéletét. Bár elküldte volna a kislányt már előbb Olaszországba, ki tudja, akkor talán... De mire való most már ez a haszontalan és terméketlen megbánás?

Philipp konferált. A fiú csodálatba ejtett, szinte megijesztett. Soha sem láttam még ilyennek, mint ezen a napon. Ismertem temperamentumát, muzsika közben kiáradó vad ritmusát. Különb ez a kettő egy és ugyanaz. Ez a szőke magasra nőtt Philipp – az ifjú fogalmának megtestesülése – az életben különben nyugodt, figyelmes, szinte kimért volt. Beszédmódjában szívesen alkalmazott valami különös, száraz pátoszt, eszmei, magasrendű elképzeléseket lapos szavakba öltöztetett, például: – Nemsokára összeeskábálok egy dalt vagy egy szonátát. – Máskor meg, fordítva a hétköznapi jelentéktelen eseményt emelte művészi magasságokba: – Teta kisasszony ma haragszik és ezért az almás rétest mazsola nélkül, a-mollban hangszerelte. – Philipp bohóckodása, éppen úgy, mint a húga csendes iróniája mögött valami rejtőzött, amit nem akart elárulni. Néha reggelenként harmadik személyben beszélt velem: – Vendégünk kielégítően aludt ma éjszaka? – Néha napokig nem szólított meg egyenesen. Gyakran elmentem vele sétálni és közben úgy beszélgettünk, mint akik öröktől fogva ismerik és becsülik egymást és nagyjában mindenről egy véleményük van. Ilyenkor jóindulatúan meghallgatott, sőt az is előfordult, hogy egyben vagy másban kikérte a tanácsomat. Többnyire azonban úgy viselkedett, mintha védelmezőm volna és fölényes szívéllyességgel vállamra tette a kezét, mert valamivel magasabb volt nálam. Megkönyörült a segítségre szoruló lényen, mint ha valami régebbi ügyetlen világból maradtam volna itt és nagy szükségem volna arra, hogy lépéseimet irányítsák. Bármennyire is ragaszkodott hozzám, egyetlenegyszer sem éreztem, hogy csakugyan megnyitottam a lelkét. Ezt is a természeti törvény rovására írtam, amely a generációkat könyörtelenül elválasztja egymástól, különösen most, amikor egy évtizednek fejlődése megfelel más, szelíd korszakban egy egész évszázad haladásának. De annyit mégis megértettem néha, hogy Phi-

lippen bizonyosan valami féktelenség feszítőereje dolgozik, ezt igyekszik leplezni csúrt-csavart mondataival, hogy ki ne essen a modern szárazság és tárgyilagosság szerepéből.

Ezen az éjszakán gáttalanul napfényre került Philipp egyéniségének féktelensége, természetesen ragyogó tehetségének tükrében. Anélkül, hogy igazán mámoros lett volna, szinte lángra lobbantotta a legvadabb életvágy. Szép arcáról ledobta a méltóság álarcát és végre helyet adott belső tűznek. Utánozhatatlan tehetséggel játszotta a külvárosi varieté bemondójának szerepét. Miközben a szereplőket bevezette és bejelentette, minden előkészület nélkül, szinte áradtak belőle az ötletek, önmagát multa felül a legragyogóbb rögtönzésekkel, mulatságos szófűzésekkel, rikító megfigyelésekkel. A színész valósággal száját tátotta, az előnevető hasát fogta, annyira, hogy a többinek is vele kellett nevetni. Egyik számot Bichler úrra bízták, mert bejelentette, hogy szeretne bűvészmutatványokat bemutatni. Bichler szokott lebecsülő tartózkodásával és örökké éberren leselkedő sértődösségével néhány közismert kártyamutatványt adott elő, ügyetlenül és gyakorlatlanul, kerékbe törve. Akár sikerült a mutatvány, akár nem, mindannyiszor a valódi artista büszke „Voilà”-jával végezte, miközben kitérte karját és mélyen meghajolt. Philipp a bűvészinas szerepében kiéhezett, aggódó sihedert játszott, aki rémült pillantásokkal kíséri ügyetlen mesterének munkáját, minden pillanatban rettegve, hogy valami gyalázatos és jóvátehetetlen ügyetlenséget követ el, és azonnal megindul a rohadt almák áradata. Igazán megindító volt. Azután bejelentette saját fellépését, Argan szimfonikus dzsessz-band címen. Kicipelték a teraszra a dzsessz-hangszereket. A nagydobot és cintányért pedál segítségével lehetett ütni. Philipp elébeült, jobb kezénél szaxofont helyezett el, az ölében trombitát, bal oldalán harmonikát. Leopold a zongoránál segített. Azután elkezdődött a pokoli muzsika. Aki nem látta, azt hihette volna, hogy egész néger zenekart eresztettek szabadjára. A dob szünet nélkül pergett, a cintányér rikoltzott. Egyszer a szaxofon gyömöszölte az éjszakába elégedetlenségét. Azután belevágott a trombita tajtékzó szidalmazása. Közben pedig fel-felhördültek a harmonika akkordjai. Elkábultan báméskodtunk, hogy egyetlen ember életre tudja hívni egy egész dzsessz-band ritmikus őrjöngését, panaszkodását és tombolását. Philipp jobbra-balra hajladozó arcán pedig valami fékevesztett, elszánt fanatizmus tükröződött. Ennek jelenlétét eddig muzsika közben sem vettem észre. És akkor történt, hogy annyira megijedtem. De nem Philipp száma volt az előadás

fénypontja. Csak azután következett, hogy ismét mint bemondó lépett elő és mély komolysággal jelentette:

– Legközelebb, hölgyeim és uraim, igazi művésznőt vezetek önök elé, akit valamennyien ismernek és becsülnek. Bájos népdalt ad elő saját kísérete mellett. Csak a legnagyobb áldozatok árán, hosszas és már csaknem csődöt mondó tárgyalások után sikerült a művésznő közreműködését mai estélyünkre megnyernünk. Sietnem kell konferanszommal, nehogy időközben az énekesnő – félenkségében és érzékenységében valóságos második Garbo – esetleg megszökjön és szerződészegést kövessen el, bár odakinn ketten fogva tartják...

Philipp előrehajolt és suttozva folytatta:

– Szeretném még figyelmüket a következő zeneszám rendkívüli varázsára felhívni. A művésznő jellemző makacosságában minden előjel nélkül énekel és játszik, vagyis kikapcsolja a különféle skálák keresztjeit és béit, és ezzel olyan idegenszerű hatást ér el, amelyért sok modern komponista megirigyelhetné. És nagyon kérem önöket, hölgyeim és uraim, bátorítsák azonnal a mi félénk attrakciónkat lelkes tapsokkal. Így talán lemond a tervezett szökésről is.

Meghajolt és berohant a házba. Csak hosszas, feszült várakozás után tért vissza, karján vezetve a tiltakozó, védekező Tetát. Amikor a terasz közepén elérték a már előkészített asztalkát, Philipp lovagias meghajlással elengedte az ünnepien felöltözött öregasszony és elébe tette citeráját, a húrok alá helyezett kottalappal. Teta hangosan és zavartan felnevetett, szokott mozdulatával meghajolt és mentegetődzően suttozta:

– Mert hogy a fiatalúr annyira kívánja... Bátorodom előállni... és a nagyságos uraságoknak...

Azután leült, előszedte acélkeretes szemüvegét és nagy figyelemmel nézdegélte a kottalapot, miközben bütykös, agyondolgozott ujjait habozva fektette a húrokra. És most énekelni kezdett. Ha jól emlékszem, Koschat híres dalocskáját énekelte:

„Egyedül, egyedül, egyedül vagyok,
Mint kő az útszélien...”

Teta éppen ezt a boldog időkben született, halálosan szomorú, szívet megindító, édeskés, epedő dalt választotta. Az ő műsorában valószínűleg csak szomorú dalok szerepeltek. De kemény, szlávos kiejtése megfosztotta a dalt minden érzélgősségtől, az önmagát sirató elhagyott-

ság keserűségétől. Ehhez járult még az előjelek kiküszöbölése is. Teta önálló zenei tanulmányai közben sohasem tudta megérteni, mire valók a félhangok, amelyeket a citera húrjainak lenyomásával kell előidézni. Eleinte attól félttem, hogy túlságosan neveltséges lesz, a nagy nevető megadja az ellenállhatatlan jelt és az öreg cselédet kigúnyolják. Már nehezteltem is Philippe, amiért Tetát is belevonta a játékba. De egyáltalán nem volt neveltséges az előadás, hanem hűségesen a bemondó szavai szerint, különös és idegenszerű. A nagy nevető és követői nem nevettek, hanem meglepetten báméskodtak. Teta nem úgy énekelt, mint más öregasszony. Hangja fiatal lány vagy még inkább gyermek hűvös, tiszta hangjához hasonlított. Szinte azt mondhatnám, hogy vékony, szalmaszöke hangja volt. Ha behunyom a szemem, azt hittem volna, hogy valami kis pásztorlány énekel az elhagyott réten. Nem, ez nem egészen pontos meghatározás. Teta énekében volt valami makacs, kitartó, fáradtságosan előretörő emelkedés, mert remegő ujjai ugyancsak nehezen találták meg az előírt hűrokat. És így a kereső citerázás és a vékony, tiszta ének egyúttal komoly munka is volt. Teta annyira belemerült feladatába, mintha egészen egyedül ülne citerájával kedvenc helyecskéjén, a százesztendős hársfák alatt.

A második szakasz még nem ért véget, amikor a sötétből rekedt morgás és ugatás, majd szenvedélyes lihegés hangzott és kócos, torzborz kutya bukkant fel a hallgatók között. Pajtika egy ugrással fenn termett a teraszon. Nyelve hosszan lógott ki szájából. Láncát maga után húzta. Vajon Philipp kamaszos csínyje volt, vagy Bichler bosszúja? Vagy esetleg Wolf maga tépte el láncát vágódásában, amikor meghalotta zenélő barátnőjének hangját? Hiszen ehhez a hanghoz senkinek sincsen joga, egyedül neki. Féltékenyen morgott és szemének halott tejopálja ellenségesen csillant meg a közönség felé. Egyesek felugráltak helyükről.

Teta felállt és hevesen szidta a kutyát:

– Mi ez, Pajtikám? Te kis haszontalan! No de ilyet! Mit akarsz itt? Megállj csak! Feküdj le szépen!

Erre a kutya nem is elégedetlenül és nagy várakozással leheveredett Teta lábánál. Teta pedig ismét meghajolt, zavartan nevetett és így szólt:

– Ezerszer bocsánatot kérek, Pajtika miatt... Szegényke, nem szereti a láncot...

Azután ismét a citera után nyúlt, hogy félbeszakítsa előadását és visszavonuljon. De ezt nem engedte a kitörő tapsvihár. Mindenki

kiáltozott: – Hogy volt! Hogy volt! Halljuk! – Teta habozott, ismét nevetett, hosszú pillantást vetett Liviára, azután végre így szólt:

– Kérem szépen, ha a nagyságos asszony parancsolja...

Ismét visszaült az asztalka mellé és megcsendült tiszta, leányos hangja. Ugyanolyan szorgalmas munkába való elmerüléssel énekelte a dalocska harmadik szakaszát is, mint az előzőeket. Feltefeladatára gondoltam és kezdtem megérteni egyéniségét ebből a következetes énekből is. Pajtika ezúttal nagylelkűen viselkedett. Tiszteletben tartotta a nagyérdemű közönséget és mindössze kétszer zavarta meg a művész nő előadását rövid duettel.

Utána a házigazda lépett Tetához a teraszra és teli poharat nyújtott oda neki ezekkel a szavakkal:

– Hálásan köszönöm, Teta kisasszony... Igazán nagyon kedves, hogy maga is hozzájárult estélyünk sikeréhez... Egészségére!

– No de ilyet! – kiáltott fel Teta. – A nagyságos úr... – és egy keveset ivott a bőléből. Azután Philipp karját nyújtotta és levezette a teraszról a társaság közé. Mindenki megszólította és elhalmozta dicséretével. Közben – éjfél már régen elmúlt – a fiatalok tánchoz készülődtek. Tetát odaültették egyik, kertben felállított kisasztalhoz, ott azután apró, de figyelmes kortyokban iddogálta köménymag-likőrjét és itt-ott evett egy falatot a süteményekből is, amelyekkel Livia kínálta. Keveset beszélt és csak akkor, ha kérdezték. Megpróbáltam beszélgetésbe elegyedni vele:

– Ugye, mulatságos volt ma este az előadásunk, Teta kisasszony?

– Nagyon mulatságos volt és nagyon érdekes – mondta.

– És szerencsénk volt az idővel... Milyen szép éjszaka!

Csodálkozva csóválta a fejét és lelke mélyéből ismételte a szokott refrént:

– Csudaszép az éjszaka... igazán csudaszép...

Ódivatú, fekete cselédruhát viselt – bizonyosan Livia valamelyik karácsonyi ajándéka lehetett – fején fehér bóbítát, szolgáló voltának jelvényét. Ezt még este, az ünnepélyes alkalomra sem tette le, Bichler úr nagy felháborodására, aki barna bársonykabátban és fehér vászoncipőben jelent meg a közönség előtt. Egyenesen ült, kezét keresztbe tette az ölében, világos szemével figyelmesen nézett körbe, mint a nagyothallók, és figyelt a szellemes úr sziporkázó ötleteire. Talán arra gondolt, hogy sohasem késő, mindig lehet valamit tanulni az okosaktól, műveltektől és előkelőktől. Ilyen szájából még akkor is gazdagitanak a szavak, ha nem értjük. De én tudtam, hogy ez a szellemes úr csak

szegény, akarattalan lidércfény az öreg cseléd mellett, aki gondosan, időmérték szerint építette fel életét. Ilyesmihez a gyors hatást kereső értelem nem is tudott felemelkedni. Most már megértettem Livia panaszát is az „örök idegen”-ről, aki húsz éve élt a házában. Teta igazán semmiben sem hasonlított az öreg cselédekhez, akik egészen feloldódnak valamelyik jóindulatú családban, mint valami keverék alkotórészei. Elveszítik saját egyéniségüket, hogy cserében elnyerjék az emlékezésnek egyik kis elrejtett sarkát és a barátságos, szerény sírhelyet. De Teta megőrizte az egyéniségét, éppen úgy, mint a szobácskáját, amelyet mindig gondosan kulcsra zárt. Ő feltételekhez szabta közreműködését és bármikor visszavonhatta hozzájárulását a közös élethez. Húsz évvel ezelőtt jött. Holnap ismét elmegy és nem hagyja itt a szívét, nem érzi, hogy otthonából távozott. Bizonyos, hogy nem Arganék voltak az okai ennek a mindig érezhető hidegségnek. Itt ült közöttünk élő példája a nagy művészetnek, hogy ne vegyük komolyan a mulandót, vagy legalábbis ne merüljünk el benne menthetetlenül. Bár a mulandóságban is teljesítenünk kell kötelességünket, mert elszakíthatatlan kapcsolatban van az örökkévalósággal. De ha egyszer elmúlt, akkor elmúlt és csak maga az emberi lélek marad. Anya és gyermek kapcsolata az egyetlen, amikor a mulandó csaknem érintkezik az örökkévalóval. De Teta szerencsére szűz maradt és unokaöccse nem a gyermeke, csak megbízottja.

Azért most is teljesítette kötelességét. Mindig újra úrnőjére nézett, hogy nem lehetne-e szolgálatára valami csekélységgel. Bebizonyította finom tapintatosságát is azzal, hogy csak egy ideig maradt körünkben, azután szerényen felállt és Liviához fordult:

– Ha szabad kérnem, nem szeretném tovább zavarni az uraságokat... És ha a nagyságos asszony megengedi, most előkészítem a forró virsliket, a szendvicseket és a sört...

Még egyszer megköszöntük fáradozását és szívesen beleegyeztünk távozásába. Mert valamennyien vágyódtunk már a jó, friss italra.

*

Három pohár sört hajtottam fel egymás után, utána két pohár málnaszörpöt. Olyan könnyűnek és boldognak éreztem magam, hogy szerettem volna egy ideig egyedül maradni, tudatosabban élvezni ki boldogságomat. A szobámba mentem, nem gyújtottam lámpát. Kitértam az ablakot, messzire kihajoltam és csak halkán lélegzettem és éltem, mint

az éjszaka. A hold már lenyugodott. A Totes Gebirge a nagy Priehllel fakó sejtelemként rajzolódott ki nyugaton. De az augusztusi sűrűn teliszótt Tejút, a világmindenség menyasszonyi fátyola, nevetségesen tisztán és közelről boltozódott fölöttem.

Üdvözöllek, Tejútl Közlöm veled, hogy különösképpen jól megy a sorom, mert tudom, hogy érdeklődsz irántam. Azt is tudom, hogy téged csak billiós számokkal lehet kifejezni, én meg csak jókedvű hangya vagyok, vagy éppen tetű. De mit jelent az, hogy nagy vagy kicsi? Ezek csak ostoba viszonyítások. Kell hogy én nagyobb legyek, mint te, ha egyszer a te billiónyi fényéved helyet talál az én hangyapillantásomban. Nehogy vitába keveredjünk jelentőségünkön, a békesség érdekében valamit ajánlok neked: Te bennem vagy, én meg Tebenned... Különb teljesen meg vagyok elégedve a helyemmel. Arganék barátaim. Olybá vesznek, amilyen vagyok. Jóformán sohasem kedvetlenítenek el, bár nagyon könnyen úrrá lesz rajtam a lehangoltság. És ez a szoba az enyém. Ez az én kedves szobám és senki sem veheti el tőlem. Itt olyan jól esik a munka. És igazágtalan voltam új munkámmal szemben. Livia azt mondja, hogy a legjobbakat remélhetem és a kiadóm írja, hogy türelmetlenül várja a kéziratot. Igazán bolond voltam, hogy kételkedtem ebben a nagyszerű témában. Holnap megint nekiülök. Október közepe előtt semmi szín alatt sem térünk vissza a városba. Az október a legszebb Grafeneggben. Az alpesi ős lángoló színei! Még legalább hatvan nap odáig. Hatvan reggel, hatvan délelőtt, hatvan délután, este, éjszaka. Igazán jó dolgom van. Végre is, a művész negyvenöt éves korában még a kezdet kezdetén tart. Tolsztoj is bizonyítja és természetesen Goethe. Igaz, hogy számosabb ellenpélda van, de az ember életét és művét kerek egészként kell nézni, a relatív öregség nem az évek számától függ. Még ha óvatosan is számolok és feltételezem, hogy csak hatvanöt éves leszek – miért ne érném el a hatvanötödik évemet? – még akkor is húsz munkás évem van hátra. Húsz nyár Grafeneggben. Ezen-túl már áprilisban idejövök, ezzel húsz további munkahónapot nyerek hátralevő életemre, ez csaknem két év a hatvanötön felül. De az sem lehetetlen, hogy nyolcvanhárom éves leszek. Nem a legkellemebb kilátás egy agglegénynek, de Doris és Philipp bizonyosan nem hagynak el. Philipp és Doris. Nevetséges, mások gyermekeinek szeretetén akarok élőködni, köztük akarok meghalni...

Szünet nélkül szállt felém a kertből a túl hangos gramofonmuzsika, táncmuzsika. Közben mindig újra felhangzott Philipp csengő, nevető,

ellentmondást nem tűrő hangja. Mintha Philipp állt volna ennek az ünnepi éjszakának parancsnoki hídján. Fel-alá járkáltam az én kedves, sötét szobámban. Útközben minduntalan megérintettem a könyvek hátát. Teleszívtam magam saját, öregedő szellemeimmel; éreztem, ott járkálnak mellettem fel-alá a szobában. Még egyszer megállapítottam: jó dolgom van. De ugyanakkor kicsit megijesztett ez az annyiszor megismételt megállapítás. Az igazi egészség nem tud magáról. Azután ismét lesétáltam a parkba.

A személyzet lefeküdt. A vendégek nagy része visszavonult. Tudja Isten, milyen későre járhatott az idő. De a gyerekek barátai és barátnői még kitartottak. A teraszon tovább folyt a tánc. Már szinte úgy tűnt, mintha a gramofon hangja éles és visító lenne a fáradságtól. Livia és Leopold egy asztalnál ültek a nagy nevetővel, akinek holdfényes kopasz feje ott libegett a sötétségben. Az emberke eddigre elpazarolta kincseinek nagy részét. Már csak megdicsőülten mosolygott.

– Gyere csak ide, öregem! – hívott Leopold. – Igyunk! Nem leszünk többet ilyen fiatalok!...

– Nem akar lefeküdni ma éjszaka – nevetett Livia. – És teljesen igaz van...

Leopold tiszta whiskyt töltött a poharamba. Jóságos, széles arcát már mélyen besütötte az alkohol éjszakai napja.

– Természetes, hogy igazam van, Theo... Holnap már nem leszünk ilyen fiatalok... Mert az öregség nem úgy jön, csöppenként, amint azok az ostoba orvosok mondják, lassacskán, észrevétlenül. Nem, öregem, egy csapásra szakad le ránk... – Öklével az asztalra csapott. – Mint Raimund Paraszt és milliomosában, emlékszel? Felpattan az ajtó, hideg szélroham fúj be és nagy bundában nyögő, köszvényes aggastyán lép be: a vén-ség...

– Brüderlein fein, Brüderlein fein, 's muss einmal geschieden sein – dúdolta halkán maga elé a nagy nevető és ingatta feje búbján a telihol-dat.

Leopold hirtelen lefedte kezével poharát. Elhárító mozdulat volt.

– Egyike a világirodalom legnagyobb jeletereinek – mondta –, legalábbis nekem, amikor az ifjúság balettszoknyácskában búcsúzik el és az öregség behavazott bundában betoppan. Ez Shakespeare-hez ér fel. Egy kedves, gyerekes, bécsi és mégis annyira bonyolódott Shakespeare-hez... És végeredményében csak az a néhány lángész élt igazán, mint

ez a szegény Ferdinand Raimund is... Mi többiek csak azért élünk, hogy az ő ajándékaikat átvehessük... Egészségedre, Theo!

Ittunk és hallgattunk.

Egyszerre csak Philipp bukkant fel:

– Megengedik, hölgyeim és uraim?

Az apja egy poharat tolt oda neki. De a fiú visszautasította és állva maradt.

– Bejelentést kell tennem – kezdte a fiú legcikornyásabb ünnepélyességével. – Szükséges, hogy állva mondjam végig és ezzel is bizonyítsam kifogástalan józanságomat. Argan Leopold úr, Argan Livia asszony, nagy bókot akarok nektek mondani. Azt mondják, senki sem keresheti ki a szüleit. Hazugság! Én választottalak ki benneteket magamnak, különben nem lehetnék...

Kis szünetet tartott, arca tűzpiros lett, mert szégyellte magát előtűnk. De azután teli tüdővel tört ki lelkéből a vallomás:

– Én ugyanis olyan nagyon szeretek élni!

– Ez igazán a legnagyobb bók, amelyet valaki szüleinek mondhat! – ragyogott a nagy nevető. Leopold azonban figyelmesen vizsgálgatta az asztalon álló üvegek hadseregét:

– De erre már iszunk együtt valami erőset, te józan, vén csacsi fiú...

De Philipp már megint eltűnt. A gramofon néhány pillanatnyi lélegzethez jutott, de most ismét üvöltetni kezdett. Nekem feltűnt, hogy Livia nem koccintott velünk, amikor a fia életörömeire ürítettük poharunkat.

A sötétség, amelyben eddig némán nyújtózkodtunk, mint valami langyos fürdőben, egyszerre orgonaszínűvé halványodott. Grafenegg tücskei – hangerejük után ítélve hatalmas állatok lehettek – egyszerre, mint adott jelre, elhallgattak. A természet világosan és félreérthetetlenül áttért a közjátékra, mintha szüksége volna egy kis időre, amíg átalakulhat és megteremtheti új hangulatát. Még egyre tartott ez a hirtelen hűvösséggel kísért felvonásköz, amikor az első zöldes árnyalatok végigcikáztak a halványuló orgonaszínen, az éjszakai ég legtöbb csillagával nedves takaróvá olvadt és nyugaton – mintha a Totes Gebirge belsejéből szívódna fel a magasba – valami kimondhatatlanul testetlen lila szín emelkedett fel. De a hajnali színóra mutatójának legközelebbi mocnására a természet felvonásköze véget ért és egyszerre megszólaltak a madarak. Hangos, sőt szinte közönséges versengés tört ki. Mintha a madarak nem annyira a közeledő napot akarnák üdvözölni, hanem éppen ott akarnák folytatni haragos vitáikat, ahol előző napon

abbahagyták. Az éjszaka kozmikus benualtsága után, a madarak fecsegésében egyszerre megkezdődött az élet egész banalitása, minden alacsony lázadozása, nyárspolgári irigységével is veszekedésével, mert látszólag csak ez teszi elviselhetővé földi létezésünk szörnyűségét. És Leopoldnak igaza van. A nagy változások nem lassan, fokról fokra következnek be, hanem egy csapásra. Ellentétben a közismert tantétellel, a természet ugrásszerűen halad, ahol csak lehet.

De mi szokatlan büszkeséggel néztünk az ébredő nap elé. Hiszen nemcsak az éjszakát mulattuk át, hanem ezt a reggelt is a természettel együtt éltük át egész lényünkkel, egész testünkkel. Kimerülten és pihenten, csendesen és örömmel, gondolattalanul és megfontoltan talált bennünket a napkelte előtti rövid hűvösség.

– Mégiscsak szép megint egyszer így élni át az éjszakát – mondta Livia. – Alvás után már nem ugyanaz...

Odaszólította Dorist és barátjnőit, és bementek a házba, elkészíteni a reggelit. Már negyedóra múlva terített asztal várt. Forró, erős kávé, kenyeret és kalácsot, vaját és mézet, tojást és sonkát kaptunk. Farkasétvággal vetettük magunkat a reggelire, mert az elveszített álmot is étellel, itallal akartuk pótolni. A nevető, aki előrehaladott kora ellenére is kitartott mellettünk, nemcsak nevetett, hanem dicsért is mindent. Kijelentette, hogy még sohasem találkozott ilyen háziasszonnyal, mint Livia.

– Képzeljétek csak – szolt közbe Livia, hogy a dicséretből igazságosan jusson mindenkinek, akit megillet –, Teta már ébren volt és mindent előkészített...

Kávécseészéink még ki sem ürültek, amikor Philipp váratlanul kijelentette, hogy azonnal elindul és barátaival együtt megmássza a Schröckenspitzen. Így nevezték a Totes Gebirgenek a birtokhoz legközelebb eső hegycsúcsát. Körülbelül kétezer méter magas lehetett, úgynevezett nehéz hegyi túra, mert néhány veszedelmes, különösen meredek része volt. Livia futó pillantást vetett a fiára:

– Mindig azt hittem, megveded a dilettantizmus minden formáját – mondta.

– Mit jelent ez, édesanyám?

– Talán Theo meg tudja neked magyarázni...

Tudtam, hogy Livia nagyon nem szívesen tiltott meg valamit a gyerekeinek, Leopoldról nem is beszélve. Ezért magamra vállaltam a tolmács szerepét.

– Édesanyád úgy gondolja, hogy csak a dilettáns merészkedhet ilyen útra kialvatlanul, átvirrasztott éjszaka után. Az igazi hegymászók este nyolckor lefeksznek, előzőleg kímélik magukat és tartózkodnak az alkoholtól, mint te is tudod. Bizonyosan már rövidesen visszafordulnátok és fölösleges, de jól megérdemelt vereséggel térnétek haza, ha ugyan nem próbálkoznátok valami emeletes hazugsággal...

– De ha egyszer mondom, hogy nem bírom ki most idehaza tétlenül – dacoskodott Philipp.

És a fiúkhöz fordult:

– Nem tudok most nyugton maradni! Kell hogy kedvemre kifussam magam az ünnepi előadás fényes diadalai után, ugyebár, tisztelt uraim?

– Csak fussátok ki magatokat kedvetekre, ameddig akarjátok! – avatkozott bele Leopold is. – Többek között, a Kroatenkogelre is legalább kétórai gyalogút vezet tőlünk, tisztelt vakmerő fiam, sőt fenn a vendéglőben még jó ebédet is kaptok... Az új generáció hencegő vitalitása szinte már visszataszító...

Philipp szívére szorította a kezét és Bichler, a bűvész stílusában hajolt még:

– Voilà! – mondta. – Szerény, de bölcs tanács. Láthatjuk valamennyien, a diplomácia művészete a kompromisszumban rejlik... A Kroatenkogel ábrándos esti sétára való Teta kisasszonynak és kedves férjének... Kérem, jegyezzék jól meg valamennyien, ismét fel kell áldoznom magasröptű, radikális terveimet idősebb generációnk kislelkűségének...

Philippnek igaza volt. A Kroatenkogelre, a környék egyik erdővel borított hegycsúcsára, széles sétaút vezetett fel. Minden fordulónál padok díszítették, a kényelmes sétálókra és természetbarátokra való tekintettel. Én magam is évente kétszer-háromszor felsétáltam a szerpentinúton a közkedvelt vendéglőig. Csakugyan idősebb embereknek vagy nyugalmasabb lelkeknek való séta, olyanoknak, akikben semmi turista becsvágy sem élt. Még szívbjajosok is felmerészkedhettek ezen az enyhén emelkedő, gondosan ápolt úton.

Miután a fiatalok még egynéhányszor rámutattak arra, mennyire megbecstelenítő valamennyiük részére ez a túlságosan könnyű és alacsony cél, végre mégis megígérték, hogy a Schröckenspitz vagy még inkább a nagy Priehl megmászását néhány nappal elhalasztják, mert mégsem akarják, hogy dilettáns hírébe keveredjenek. Dilettáns azt is jelenti, hogy műkedvelő. De a modern ember nem műkedvelő, mert

határozott céljai vannak. Arra a Kroatenkogel is elég, hogy kedvükre kifussák magukat. Úgy tervezték, hogy kora délutánra ismét odahaza lesznek valamennyien.

Philipp futólag intett búcsút. Azután hatalmas ugrásokkal sietett a többiek elé. Utánuk néztünk, miközben megvetve a park kapuját, átvetették magukat a kerítésen.

IV. FEJEZET

Búcsúznunk kell

Mélyen, ólmosan aludtam, amikor Doris felkeltett:

– Gyere le anyához, Theo... Vár rád...

Csak nagy nehezen tudtam lerázni magamról a bénultságot, amely abban a pillanatban kerített hatalmába, amikor levettem magam a pamlagra, Isten tudja, mikor. Kettős álom volt, a futó ebéd utáni pihenő és az elmulasztott éjszakai álom kínzó sűrítése.

– Mi történt? – kiáltottam fel. – Valami baj van?

Doris is nagyon kimerültnek látszott. Fekete karikák sötétlettek a szeme körül.

– Semmi komoly, hála Istennek – mondta. – De telefonáltak, hogy Phili kificamította a lábát... Apa már érte ment, hogy hazahozza...

Lassan magamhoz tértem. Ledobtam a takarót és felültem.

– Kificamította a lábát?... Hol?... Fenn a Kroatenkogelen?...

– Nem, képzeld csak, Theo... Még csak nem is fenn, hanem az útkaparó házánál, ott, ahol a szerpentinút kezdődik. Leszaladtak a hegyről, valószínűleg gyors galoppban, a csacsi fiúk...

– És ez akart ma a Schröckenspitzre mászni! – ásitottam. – Bár inkább az ágyba mászott volna.

Körülnéztem a szobában. Szemem előtt vöröses félhomály derengett. Gondolataim összetapadtak, nem tudtak elszakadni közvetlen környezetemtől. Nem tudtam, vajon még délelőtt van-e vagy már estefelé jár az idő. Mint ahogy van szédülés a térben, van szédülés az időben is, amikor nem tudjuk, hogy a napnak melyik szakaszában vagyunk. Ettől az időszédülettől kavargott a fejem:

– Segíts, Doris... Egészen ostobára aludtam magam... Hány óra van tulajdonképpen?...

Kezét nyújtotta, hogy felsegítsen. A sovány leánykéz, szép és hosszú ujjú, mint az édesanyjáé, jéghideg volt az ólmos fáradtságtól:

– Már négy óra van... Tehát siess, Theo... Anya meglehetősen nyugtalan...

Livia fel-alá járkált a nagy nappalishobában. Ma városiasan öltözött fel, mintha minden pillanatban készen állna, hogy félbeszakítsa a grafe-negi tartózkodást.

– Bosszantó, hogy éppen ma tele van a ház ezekkel az idegenekkel... De most már tudom, miért volt nekem egész idő alatt olyan gyanús a ti ünnepségetek...

Még mindig félig bénultan levettem magam egy karosszékre és égő szemmel, figyelmesen bámészkodtam rá. Éreztem, hogy gyulladós a szemem.

– De kérlek, Livia – jegyeztem meg meglehetősen közömbösen –, a kifícamított láb, a megrándult izom három-négy nap alatt rendbe jön, az egész szóra sem érdemes csekélység... Mit csinálsz majd, ha Philé egyszer, mint egészen felnőtt ember, már nem él veletek, hanem talán valami messze, idegen városban? Esetleg megbetegszik és neked még csak sejtelled sem lesz róla...

Livia megállt az ablaknál és jobb kezét az üveghez szorította:

– Akár hiszed, Theo, akár nem, szemrehányást teszek magamnak, amiért ma reggel visszatartottam Philé a nagy túrától... Igazán súlyos szemrehányásokat teszek magamnak... A Schröckenspitzen nem történt volna semmi baj, sejtelmem sincs róla, honnan tudom ezt olyan biztosan, de mérget mernék venni rá... De ezen a nevetséges sétán utolérte a baleset, éppen itt, sehol máshol... Már napok óta éreztem, hogy valami rossz közeledik...

Különböző dobozokban és szelencékben halásztam cigaretta után. De sehol, egyet sem találtam. Csalódottan, enerváltan dörmögtem:

– Kedves Liviám, most először tapasztalok nálad ilyen anyai túlzottságot...

Arca kissé duzzadt volt, durvább, mint máskor és sárgás színű. Keményen és haragosan nézett rám:

– Könnyű neked! Miért is lennél te túlzott? Te, akinek nincsen senki hozzátartozód...

Idegállapota rovására írtam ezt az éles, de nem igazágtalan megállapítást. És ugyanakkor nagy öröömre összenyomott cigarettát halásztam ki egyik zsebemből. Nagy megkönnyebbüléssel rágyújtottam.

- Ha szükségesnek tartod, Livia – mondtam –, azonnal felhívom Liezenben az orvost és iderendelem...

Livia mintha megbánta volna éles megjegyzését, amelybe a személyes szemrehányásnak annyi mellékhangja vegyült. Két keze közé fogta a kezem és megsimogatta:

- Igen, kérek, légy olyan szíves, Theo, és hívd fel Liezent... Nekem mindenesetre megnyugvás, ha addigra itt lesz az orvos...

Arganék birtoka meglehetősen távol feküdt Grafenegg helységtől. Mindent, ami a háztartásban kellett, többnyire Liezenben, a közeli járási székhelyen szereztek be. Ott lakik a körorvos is, Kohlfuss doktor. Már idősebb úr volt, de az odavalósiak is szerették. Az elmúlt évek alatt legfeljebb ha ötször-hatszor járt kinn Grafeneggben. Két látogatása engem illetett. Én ugyanis, ellentétben a könnyelmű Arganékkal, meglehetősen hajlamos vagyok a hipochondriára. Kohlfuss doktor éppen nem volt odahaza. Tíz perccel később ismét felhívtam. Még mindig nem érkezett meg. Azonban közölték velem, hogy közben valaki más is sürgősen kereste a doktor urat, éspedig a mi környékünkéről, nem tudják pontosan megmondani, honnan. Most már keresik a doktort a városban és amint megtalálták, autóval siet ki hozzánk Grafeneggbe. A második, sürgető hívás hírére megijedtem. De amikor visszatértem a nappaliszobába, egy szóval sem említettem Liviának és Dorisnak.

Ott időközben már összeverődtek a vendégek délutáni teához. Livia arcán most nyoma sem volt semmi nyugtalanságnak. Még csak nem is említette a balesetet. Barátságosan töltötte teli a csészéket, vaját és pirítóst kínált és vezette a társalgást, mintha nem leplezne semmi mellékgondolatot. Mintha iménti túlzott aggodalma egészen eltűnt volna. Természetesen, a társalgás hervadt és vontatott volt. Ünnepi éjszánkán lelkes hangulata a cigarettavégekkel és a hamumaradványokkal együtt már a múlt szemetesládájában pihent. A nagy nevető hallgatag kis emberkévé változott és buzgó, de értelmetlen pislogással kísérte az üres társalgást. A tegnapi szépség tegnapelőtti, elvirult, kedvetlen asszonnyá fakult. Most nem használt a tükör és az ajakrúzs, bár kétszer annyit használta, mint a ragyogó ünnepi éjszákán. A régi barát házaspár szürkén és szomorúan üldögélt, és azzal foglalkoztak, hogy kölcsönös és ragályos ásitási rohamaikat lehetőség szerint elnyomják. A szellemes, arcát rángató úr elveszítette minden szellemességét, csak az arcrángatózás maradt meg. Csak néha-néha pukkantott el valami halvány csattanót, amelynek a szállítására kötelezettséget érzett, mint valami

unalmas vízhólyag a beszélgetés szélcsendjében. A szoba levegője fojtogató és sűrű volt, mint mi magunk. Mintha minden bútordarabon a fáradtság vastag porrétege telepedett volna meg. Már órák óta tanácstalan viharfelhők gyülekeztek az égen. De nem volt elég erő és ifjúság bennük, hogy kedvükre kitörhessenek.

Amikor végre a park kapuja felől meghallottuk az autó berregését, Livia mosolyogva felállt:

– Kérem, bocsássanak meg néhány percre...

A vendégek némán ültek körben, hátuk mögött a homályba boruló fal. Mintha nem is emelkedtek volna ki egészen a háttérből, csak domborműszerűen. Doris és én is erőltetett mosollyal kértünk bocsánatot és követtük Liviát.

Csak akkor vettem észre, hogy Philipp eszméletlen, amikor kiemeljük a kocsiból. Szája nyitva volt, nyelve kissé kilógott. Nyárias, napbarnitotta arca még megtartotta egészséges, jó színét. Csak lecsukódott szemhéjára borult kékes árnyék. Leopold sokkal betegbbnek látszott, mint a fia. A verejték patakokban folyt homlokáról. Inge olyan nedves volt, hogy ki lehetett volna csavarni és lihegett. Philippet a szobájába vittük, levetkőztettük és lefektettük az ágyba. Még gyermekesen fehér, tiszta testén nem találtuk a legcsekélyebb karcot, horzsolást vagy elszíneződést sem. Megkérdeztem egyik barátját, aki velük jött, Bennónak hívták, hogy az Isten szerelméért hogyan és mi történt.

– Magam sem tudom – vallotta be kétségbeesett pillantással, sírós hangon a teljesen letört fiú. – Versenyfutást rendeztünk a hegyről lefelé... Phili egész nap olyan volt, mint aki esztét veszítette. Mindig ő ment legelő, szünet nélkül nevetett és kiáltozott... Amikor az utolsó kanyarodóhoz értünk, az útkaparó házához, láttuk, hogy megcsúszott, mint a jégen, és legurult a lejtőn, talán három méter mélységbe, egész biztosan nem tovább... Hiszen egészen szelíd, lankás lejtő, bizonyosan ismeri, lekaszált rét az egész, sehol egy fa, kiálló gyökér, kő, egy gyereket se érhet ott semmi baj... De Phili csak fekvé maradt. Azt hittük, ez is csak bolondos tréfa és fenyőtobozokkal dobáltuk... Sőt még tovább is mentünk, mert gondoltuk, hogy valami nagy haszontalanságot eszelt ki és rá akar szedni bennünket... Csak jóval később tértünk vissza hozzá és akkor láttuk, hogy még mindig ott fekszik. Ijedten szaladtunk hozzá, megráztuk és észrevettük, hogy eszméletlen... És azóta pillanatra sem tért magához... Ha meggondolom, hogy olyan sima, széles úton... mint valami autót... Azonnal elrohantam a

legközelebbi villába és telefonáltam Argan úrnak... Remélem, nem súlyos...

Egy darabig még én is azt hittem, hogy nem lehet súlyos. Livia üvegszámra öntötte rá az erős eszenciákat, toalettvizeket, dörzsölte Philipp arcát és szíve táját. Teta is előhozta különböző háziszereit, orvosságait. Vad, nyomasztó szag terjengett a fiú szobácskában, a fehér íróasztal, a könyvespolc és az ezermester sokféle hangszere között. Kítaszítottam az ablakot. Semmi sem térítette magához az eszméletlent. Csak néha nyitotta tágra a száját, mintha levegő után kapkodna és melle gyorsan emelkedett és süllyedt.

Végre megérkezett Kohlfuss Josef doktor, nyikorgó ócska kis kocsiján. Mindenkit kiküldött a szobából, még Liviát és Leopoldot is. Csak nekem intett a szemével, hogy maradjak. Rövid vizsgálat. Néhány pillantás és könnyű tapogatás. Az öreg doktor bizalmat keltő, hegyes doktorbajuszával maga is súlyos betegnek látszott. Mintha máris tudna mindent. Szinte megdermedtem gondülte arcától. Alig mertem megkérdezni:

– Ha egy fiatalember futás közben megbotlik és elesik – ugyan miféle nagy baj történhet abból, kedves doktor?...

– El kell húznunk az ágyat a faltól! – felelt Kohlfuss.

– Ilyen hosszú ájulás... Tizenkilenc éves korban... Bizonyosan agyrázkódás... – tapogatódtam.

– Segítsen! – parancsolta az orvos. – Egészen laposan kell fektetnünk... Támassza csak meg a háta alatt. Két kézzel kérem! És nagyon óvatosan, megértette... Így...

Jobb kezét gyengéd, óvatos mozdulattal támasztotta Philipp koponyája alá, ahogyan csecsemőkét szokás, majd gyors mozdulattal kirántotta feje alól a párnát és ledobta a földre.

– A diagnózis, doktor úr? – suttogtam, már egészen dermedten.

Hosszú ideig szórakozottan bámult rám. Azután nikkelezett szelencét húzott elő a nadrágzsebéből. És miközben lefűrészelte egyik fiola nyakát és kezdte megtölteni az injekciós tűt, nem nekem, hanem az ürességbe suttogta:

– Koponyaalapi sérülés...

A szavak a hajam gyökeréig cikáztak át rajtam, mintha magasfeszültségű vezetékét érintettem volna:

– De hiszen ez... Ez nagyon súlyos – mondtam végre.

– Nagyon súlyos! – mondta az orvos.

– Reménytelen? – kérdeztem erőlködve, alig hallhatóan.

Az orvos arca egyre jobban elkomorodott, egyre gondteltebb lett. Ismét a levegőbe suttogetta:

– Ha mentőkocsiban be lehetne vinni Liezenbe, a kórházba... De nincs bátorságom hozzá... A legcsekélyebb mozdulat...

– Reménytelen? – kérdeztem még egyszer hangtalanul.

Másik fiolát keresett nikkelszelencéjében. Szemüvegét magasan feltolva a homlokára, suttogetta:

– Mindenesetre helyes volna, ha ön, mint a család barátja...

– De hiszen ez megfoghatatlan... Ez lehetetlen... Valaki elcsúszik a sima úton... Kell hogy meg lehessen menteni, doktor úr...

Kohlfuss nem felelt. Belesúrta az injekciós tűt. Azután Philipp mellére fektette a fejét, hogy figyelje légzését és szívdobogását. Néhány másodperccel később nyögve felállt, néhány hieroglifát vetett egy cédulára és odanyújtotta nekem:

– Két oxigénbombára lesz szükségünk... A légzési központ nem működik rendesen... Valakinek a lehető leggyorsabban Liezenbe kell sietni... A gyógyszerész küldje ki az illetővel ezeket a holmikat... Remélem, raktáron van... Addig is küldessen fel nekem minden szóda-vízpasztillát, ami a házban van... Magam készítem a szénsavat...

– Szükségem van a kocsidra – mondtam odakinn Leopoldnak. – Egyet-mást kell hozni a patikából...

Leopold csak bólintott, de nem vette le rólam a szemét. Egyikünk sem szólt egy szót sem. Odalenn a teljesen letört vendégek kértek, hogy vigyem be őket magammal Liezenbe. Feltűnés nélkül el akartak tűnni a házból, nem akartak a háziaknak terhükre lenni a szörnyű baleset után. Engedelmeskedve az örök és változhatatlan természeti törvénynek, mindenki menekült a szerencsétlenség elől. Én is menekültem. Amikor megnyomtam az indítót és gépiesen kivezettem a kocsit a kapun, tudatára jutottam, hogy szándékosan nem Bichlert vagy Bennót küldtem Liezenbe, mert legalább kis időre szabadulni akartam a Grafeneggre nehezedő nyomás alól. Nyomorult, alacsony gyengeség volt, ezt világosan megértettem. És még rosszabb: halk, de gyalázatos hang jelentkezett tudatomnak egyik leggonoszabb szögletében. A barátaid fia. De nem a te fiad. Örülj neki, hogy egyedül állsz a világon, te örök vendég. A szerencsétlenség elsuhan melletted...

Sokáig kellett a gyógyszertárban várakoznom. Az oxigénbombákat a városka kórházától kellett kölcsönkérni. Amikor visszafelé robotgattam,

a hegynek felfelé haladó út beleütközött a késői, rendetlen felhőkkel teliszórt égbe, ahol méregzöld pocsolók tátongtak különös, szublimát-színű felhők alatt. Doris már a bejáratnál integetett.

– Hála Istennek, Theo... Phili magához tért... Beszélt... Most alszik...

Úgy éreztem, mintha vasabroncs pattanna le a szívemről és hosszú órák óta először tudnék ismét szabadon lélegezni.

– Mit mondott? – kérdeztem túl hangosan.

– Nem emlékszik semmire... Nem emlékszik az esésre... Egészen jókedvű és meglehetősen izgatott. Mindig a nagy Priehlről beszél és arról, hogy pár nap múlva Bennóval és a többiekkel feltétlenül kipótolja a nagy túrát...

Philipp hálószobája Livia szobája mellett volt. Ott találtam Leopoldot és Liviát. A beteg most aludt és az orvos kívánságára kijöttek onnan, nem volt szabad jelenlétükkel izgatni a beteget. Fojtott hangon beszélgettünk. Leopold két kézzel megragadta a karomat és megszorította:

– Ha ez szerencsésen elmúlik. Theo, ha ez szerencsésen elmúlik... akkor hálás leszek az élet minden eljövendő órájáért és semmit, soha semmit sem tekintek többé természetesnek...

– Ne beszélj háláról, csak hallgass – szólt közbe Livia. Ő, akinek az arcát még néhány órával ezelőtt duzzadtnak és megöregedettnek láttam, most olyan volt, mint egy fiatal lány. Szeme lázasan csillogott. Bőre kisimult és mintha valami friss szélről pirult volna ki. Csak ültünk és lélegzet-visszafojtva hallgattunk, míg egészen be nem sötétedett. Most minden elmúlt perc a haláltól elragadott időnyereséget jelentett.

A csendet az orvos gyors léptei szakították félbe. Ebből mindent megértettünk. Hallottam, hogyan igyekezett a nehéz oxigénbombákat begurítani a folyosóról a szobába. Segítségére siettünk. Philipp arca ijesztően elváltozott. Kitért szája erőtlenséggel kapkodott levegő után. Szeme kifordult, hirtelen lesoványodott keze görcsösen kapaszkodott a takaróba. Néha szótagok, szavak törtek fel a torkából, de semmit sem tudtunk megérteni. Köztünk és közte már a végső, nagy szakadék tátongott. Az oxigén végre betódult az üvegmaszkba, amelyet Kohlfuss a fulladozó elé tartott. Már semmi sem használt. Késő volt. Az élet mérlege túljutott egyensúlypontján. A serpenyő könnyörtelenül egyre mélyebbre hanyatlott. Nem tehattunk már semmit, csak néztük tehetetlenül ennek az ifjú embernek a haldoklását, mint valami törvényszerűen lezajló természetes folyamatot, amelyből még a legközelebb állók is

ki vannak zárva. Nagyon is soká tartott ez a görcsös elmúlás, ez a kemény, szüntelen kapaszkodás, hegyeken és völgyeken át, ez a nehéz hegymászás, mielőtt elérte volna az utolsó menedékházat. Livia letérdelt a fia mellett. Egyetlen hang sem jött ki a száján. Szenvedélyes, odaadó figyelemmel nézett rá, ami több volt minden fájdalomnál. A turista elszánt nyújtózkodása és testének görcsös remegése, amint menthetetlenül lóg két sziklafal között, egyre ritkult. A test kinyúlt az agóniában, a halál szülési fájdalmai között. A végső pillanat félelmes élességgel bukkant fel. Félelmesen szembetűnő volt a borotvaéles határ a valami és a semmi között.

Testemnek minden izma fájt. Mert éppen úgy, mint ma a reggel születését, úgy most minden erőmmel Philippel együtt vittem véghez ezt a hosszú haldoklást. Livia felállt és kiment mellettünk a szobából. De a sokkal lágyabb szívű Leopold panaszos hangon dűnnyögött valamit maga elé. Megismertem a mondatot:

– Én ugyanis olyan nagyon szeretek élni...

*

Halott volt a házban. De mi asztalhoz ültünk, mint minden este. Csak kevés könny hullott ezekben az órákban. Livia egyenesen és mereven ült a helyén. Arca még mindig nagyon piros és egészen merev volt. Diákok jutottak eszembe, akik ugyanilyen merev, szédülten kivörösödött arccal távoznak a vizsgateremből. Ennek az estének minden részlete feledhetetlenül vésődött belém. Látom, amint a felszolgáló szobalány lábujjhegyen lép egyikünktől a másikhoz és kínálja a tálat. Látom, amint az öreg Kohlfuss éhesen bámul az ételekre, telerakja tányérját, szemüvegét a homlokára tolja és kíméletlenül kanalazik és falatozik. Mint a nehéz testi munkát végző, aki kemény megerőltetésével kiérdemelte az ételt és még az illendőségre való tekintettel sem hajlandó végigjátszani a fölösleges komédiát a közlőről érintettek előtt. Még azt is látom, milyen élesen figyelte Livia az orvos tányérját és hogyan intett a szobalálynak, hogy másodszor is kínálja a baljóslatú vendéget. Kohlfuss, hogy valamennyire enyhítse vad étvágyának visszatetsző benyomását, mélyen felsóhajtott és bölcsen bölintott maga elé, mielőtt másodszor is telirakta volna tányérját.

Ezt a szörnyű estét Grafeneggben egész sereg jelentéktelen mozdulat és szólásmód töltötte be. Mintha minden vastag üveglap mögött játszódtott volna le. A fájdalom valahol már megszületőben volt. De mert a

gyulladásos betegségek közé tartozott, és csak lassan gyűjtötte össze a vért egyetlen gócba, még sok időbe telik, hogy teljes érettségében lépjen fel. És azután, ennek a még meg nem érett fájdalomnak egy anya egész életére kellett eloszlan. Ez feltételezte a fokozatos növekedést, hirtelen nagy kitörések nélkül. Egyelőre még nem a szenvedés volt soron, hanem mint előde és heroldja, valami tompa, sokrétű csodálkozás. Ez a csodálkozás töltötte be csordultig valamennyiünket. Egyikünk sem, még Livia sem tudta utolérni Philipp halálát, ez a képesség hiányzott belőlünk. Gyámoltalanul lépkedtünk utána agyonfárasztott öntudatunkkal. Valamennyiünket mindig újra ugyanaz a gondolatmenet kapta meg: – De hát hogy lehet ez? Tegyük fel, hogy néhány órával korábban van, dél van vagy mondjuk ma reggel öt óra, amikor még valamennyien olyan vidáman ültünk együtt! Behunyom a szemem és máris ott vagyunk a pompás reggeli mellett, az átmulatott éjszaka után, és nem történt semmi... Hogy is történt volna? Sima sétaút. Philipp megcsúszik és legurul a lejtőn. Lehetséges, hogy ez nem tréfa? Bizonyosan feláll, miután már jó alaposan megijesztett bennünket nagy utánzó-művészetével?...

Így az igazi fájdalom helyett ez a csodálkozó, kérdésekkel teli előfájdalom kerített hatalmába valamennyiünket. Ez még nem volt más, csak a lelkünkben felriasztott megszokás, amely visszarettent a szörnyű változás megpróbáltatásaitól.

Az este folyamán egyszer azt hittem, hogy a vastag üveget, amely mögött éltem, valami szűrő láng átolvasztotta. Hirtelen, hevesen kitörő érzésem arra készítetett, hogy Liviát megöleljem és arcomat az arcához szorítsam. De ő nem fakadt sírva, amint szerettem volna, hanem hideg és visszautasító maradt becézésem közben. Megszégyenülten húzódtam vissza és éreztem, hogy fellobbanásom nem volt egészen őszinte, egészen önzetlen és az alkalomhoz illő, és megsértettem dermedtségének határtalan komolyságát. Livia rejtélyes volt nekem önuralmának ebben a száraz őszinteségében. Az idegen szinte azt hihette volna, hogy érzéketlen. Leopold távolról sem őrizte meg annyira nyugodtságát és higgadtságát, mint a felesége. Láttam rajta, hogy szüksége van rám, támogatnom kell. Néha-néha röviden felzokogott, de azonnal erőt vett magán, mintha attól félne, hogy közbevetett jajgatásával nem tud felemelkedni ennek az órának a nagyságához. Mindig újra kiszaladt, majd néhány másodperc múlva már vissza is tért, céltalan zavarodottságában.

Tíz óra tájban Kohlfuss doktor félrehívott:

– Sajnos, még ma este el kell intéznünk néhány szomorú formáságot – suttogta a fülembe gyászosan, de tárgyilagosan. – Legjobb volna, ha most bekísérne Liezenbe... Ne terheljük ezekkel a dolgokkal Argan urat...

Amikor kihoztam a garázsból Leopold kocsját, hogy a doktor után induljak a városba, ismét ugyanazt a megkönnyebbülést éreztem. De abban a pillanatban, amikor be akartam szállni, Doris állta el az utamat:

– Theo, ne hagyj el bennünket ma éjszaka...

– Legkésőbb egy óra múlva ismét itt vagyok, Doris... Egy és más elintéznivalóm van Kohlfuss doktorral...

– De nem szöksz meg tőlünk, Theo... ugye, te nem?

– Én Istenem, Doris, hát mit képzelsz rólam?... Sohasem hagylak el benneteket... soha...

A kezem után kapott és szívéhez szorította.

– Tudod, úgy félek egyedül maradni a szüleimmel ma éjszaka... És azután félek...

Arcom közelebb hajolt keskeny arcocskája fölé. A sötétségben olyan sápadt és sovány volt. De ő sem sírt, akárcsak az édesanyja.

– Mitől félsz, Doris?... Mondj el mindent...

Arca visszarettent.

– Hát igazán ki kell mondanom, Theo?...

Nem esett könnyen kimondanom a halott nevét.

– Phili miatt félsz?...

A fiatal lány nem felelt azonnal, láthatóan küszködve kereste a megfelelő kifejezést:

– Hát lehet az, hogy soha többé ne lássam viszont, és hogy ez vajon...

Megsimogattam a haját. Nagyon száraz és elektromos volt a tapintása.

– Nézz fel a Tejútra, Doris! – mondtam, de cseppet sem éreztem jól magam a kenetes közhely közben. – Olyan nagyszerűen értelmes ez a rend, ugye... De ha soha többé nem láthatnád viszont Philit, akkor nem volna többé rend és értelem, márpedig van...

– Én szörnyűnek látom a te Tejutadat – rázkódott Doris. – Nem is akarok rá felnézni, mert csak boldogtalanná tesz és nem segít senki-nek... És amit most mondtál, Theo, megtalálod minden iskolakönyvben az érettebb ifjúság számára, én már régóta nem hiszek ebben... Ez nem az igazság, ez olyan, mint a kamillatea...

Hosszú tűzvonalal szaladt végig az égen néhány nagy hullócsillag. De ezek sem győzték meg a kis Dorist:

– Csak menj most már, Theo – szólalt meg – és felejtsd el, hogy feltartóztattalak az ostobaságommal...

Már tizenegyre visszaértem. A háznak minden egyes ablakát kivilágították. Bárki azt hihette volna, hogy tegnap van, éppen most ünnepejük Livia születésnapját és a szörnyű valóság csak utójátéka nehéz délutáni álomnak. Doris sajátkezűleg gyújtotta fel a lámpát minden szobában, fel a legfelsőbb emeletig és ezzel felidézte ezt az ünnepi ragyogást, amely méregzöld foltokat vetett a fakoronák gyászos feketeségére. Livia azonban a halott ágyánál ült és szünet nélkül, mereven bámulta a fiát, mintha magába akarná szívni képét, hogy azután elég legyen egész eljövendő életére. Úgy határozott, hogy nem mozdul Philipp mellől, sem ma, sem holnap, mindaddig, amíg ott hagyják neki. De éjfél tájban elájult. Utána akarattalanul tűrte, hogy ágyba fektessük. Azonnal elaludt. Nem tudott másként elkészülni a lelkében élő megdöbbenet csodálkozással. Arca még álmában is sima, rózsás és leányos volt. Leopoldot kényszerítettem, hogy jöjjön ki velem kicsit sétálni a parkba.

– Nekem most odafenn kellene lennem – ismételte szüntelenül. – Virrasztanom kellene a fiam ravatalánál... Ez a kötelességem...

– Egyáltalán nem kötelességed – tiltakoztam. – A kötelességed, hogy kialudjad magad és erőt gyűjtsél a legközelebbi napokra...

Bosszúsan engedte el a karomat és makacsul ismételte:

– Nem, nem... Természetes, hogy ez a kötelességem... Mit értesz te ehhez, te, az álmodozó, akinek sohasem volt gyermeked? És nekem most... De nem tudom megtenni, esküszöm neked, nem tudom, nem tudom megtenni...

Szándékosan nem kérdeztem meg, miért. De ő buzgón magyarázott, vádolta magát:

– Tudom, hogy gyalázatosság, de nem bírom ki odafenn, Theo... Nem tudok ránézni... Nem azért, mert a gyermekem, hanem mert *nem* a gyermekem. Érted ezt, Theo?... Az a valaki odafenn nem az én gyermekem, egy idegen... Olyan idegen, olyan halálosan idegen... Néhány óra elég volt arra, hogy ne ismerjen meg többé és én sem ismerem meg őt... És ez az értelmetlen halál... ez a gyalázatos, aljas idegenség... És még ma reggel elhatároztam, hogy Philit kiküldöm valahová külföldre, kell hogy ez a zseniális gyerek világot lásson. Gondoltam, hogy talán Angliába, bár Isten a megmondhatója, nehezen tudtam volna előteremteni a költségeket az angliai College-re... És most figyelj ide, Theo, dél és éjfél között idegen lett, halálosan idegen és én

nem tudok ránézni és a legszívesebben én magam utaznék Angliába vagy akárhová, csak el innen, el Liviától és mindannyiótoktól és részegen ülni valami bárban...

Bevallom, erkölcsileg jólesett, hogy Philipp édesapja is menekülésre vágyódik, hiszen ez azt bizonyította, hogy az én érzéseim csak általános emberi gyöngeségből fakadtak és nem személyes aljasságból.

– Gyere, Leopold – kértem –, igyunk valamit.

Engedte, hogy felvezessem a teraszra. Előhoztam a whiskysüveget. Egy hajtásra kiitta a telitöltött poharat. A második teli pohár tiszta pálinka után szeme nyugtalanul lobogni kezdett, nem olyan örömeösen csillogott, mint máskor. Magasra emelte az öklét és sértően hangosan kiáltotta bele ebbe az éjszakába, amely halott fiát zárta magába:

– Tudod, miért vagyunk mi, modern emberek olyan Istentől elátkozottak?... Az étellel pompásan megférünk, undorítóan pompásan... De az ellenkezőjével, ami ott fenn van, abban a szobában, nem tudunk megférni, kedves Theo, egyikünk sem tud soha megférni...

Még egyszer telitöltöttem a poharát. Ismét egy hajtásra kiitta. Azután megkönnyebbült. Már dadogott:

– Én ezt nem tudom megtanulni... A kötelességet, ami rám vár odafenn a szobában... Én nem tudom...

Bevittem a hálószobájába, segítettem neki levetkőzni és megvártam, míg az ágyba feküdt. A whiskysüveget odatettem az éjjeliszekrényére. De mielőtt még kimentem volna, halkán a fülébe súgtam:

– Egészen nyugodt lehetsz, Poldi. Én magam virrasztok Phili mellett ma éjszaka...

Csókot dobott felém. A fájdalomtól és whiskytől részeg gavallérnak ez a mozdulata különösen meghatott. Leopold már elalvás közben suttopta:

– Igen, tudom, Theo, te vagy az én öreg barátom, az én egyetlen barátom... Köszönöm szépen...

A halott szobáját gazdagon feldíszítették virágokkal, elsősorban sötétkék, hosszú szárú enciánnal. Korsókban és vázákban állt mindenfelé. Az utolsó ciklámenek illata összevegyült az orvosságok és különböző eszenciák szagával, amelyet nem lehetett kiszellőzni. Az ágy két oldalára gondos kezek háromágú ezüstkandelábert állítottak. A gyertyák lobogva égtek. A testet magasra felpolcolták, Livia szép ametiszt-keresztjét fektették a mellére. Ez volt az az óra, amikor a halott arca kihygyesedik és furcsa, gyakran gúnyos mosolyra torzul. Mintha Phi-

lipp is a furcsa mosoly mögött valamelyik cikornyásan ünnepélyes, tréfás gúnybeszédét tartaná, de valami ijesztően túlzó, visszavonhatatlan módon. A gonosz mosoly odatapadt arcára, de kirántották alóla a jó igazságot. Megértettem, hogy saját apja sem tudta nézni ezt a maróan gúnyos arcot. Én is elfordultam. Csak most vettem észre Tetát, aki a nyitott ablakban ült, fekete ünneplőjében és fehér bóbítájában, mint tegnap este. Őlében kis imakönyvet tartott és ujjai közt forgatta az olvasót.

– Menjen csak aludni, Teta kisasszony – suttoztam –, reggel hatig én virrasztok...

De ő komolyan rázta a fejét.

– Ez nem a nagyságos úrnak való, kérem szépen... Csak feküdjön le nyugodtan a nagyságos úr is... Engem nem fáraszt, ha ébren maradok a fiatalúr mellett akár reggelig is... Hiszen én már kialudtam magam...

Miután Teta megismételt kérésem ellenére sem mozdult, én is széket húztam az ablakhoz és csendesen leültem vele szemben. Ő nem zavartatta magát, szemére tette elgörbült, acélkeretes szemüvegét és mozgó ajakkal olvasni kezdett. Látszott, milyen lassan és körülményesen olvas. A telihold látható iramban haladt az égen. Egy ideig felhők takarták el. Ebben a fényszünetben, a közvetlen közelben, alighanem a nagy vérbükkéről, megszólalt egy madár ellenszenves, baljóslatú hangja. Teta egy pillantást vetett a halottra, mintha látni akarná, vajon minden rendben van-e, azután tovább olvasott imakönyvében, tekintetével lassan aratva le minden sort. Lopva az órára néztem. Mintha az idő megállt volna, odatapadt volna egy ponthoz. Egy ideig még küzdöttem fáradtságommal. De azután magával vitt az ellenállhatatlan álom, már nem tudtam, mi történik velem és hol vagyok.

Amikor magamhoz tértem ebből a jótékony önfeledtségből, láttam, hogy a makacs hold ismét birtokába vette az eget. Eltartott egy ideig, amíg visszataláltam a valóságba. Első tekintetem a nagy Priel csontos gerincére esett. Teta éppen akkor cserélte ki egyik tövig leégett gyertyát. Csak most vettem észre, hogy különös hang ébresztett fel. Hosszú, nyöszörgő jajgatás volt, mindenféle hangmagasságban. Antik panaszhoz hasonlóan, merészen és szégyenkezés nélkül áradt be az ablakon. Előbb nem ismertem meg a hangok állati eredetét.

– Pajtika... – jegyezte meg Teta. – A fiatalurat siratja, kérem szépen.

– Felkölti a méltóságos asszonyékat – feleltem bosszúsan.

De ő nem sokat törődött aggodalmammal és büszkén jelentette ki:

– Igen, az ilyen kutya mindent tud... Pajtika mindent lát és mindent hall...

– Az állatoknak erősebb szimatjuk van, mint nekünk embereknek – oktattam durván. De Tetát nem tudtam kihozni a sodrából tudományommal.

– Pajtikában nagyon sok érzés és gondolat van, kérem szépen... Pajtikát jól ismerem... nagyon jól ismerem...

Ebben a pillanatban, a halott ágya felől csendülő hang hallatszott. Összerezentem. Az ametisztkereszt lecsúszott a takaróról és leesett a földre. A halottal valami változás ment végbe, mert gúnyos mosolya eltűnt és most csinos, üres, viaszból faragott babaarc feküdt a párnán. Philipp már nem volt ember, hanem valami eldobott holmi, futólag megmintázott bábu a panoptikumban, a közönyösség félelmes megtestesülése. Teta felemelte a keresztet és szelíden visszatette a halott mellére. Közben hallottam sóhajtását:

– Nem szeretnék úgy meghalni, mint a szegény fiatalúr...

Meglepetten néztem rá:

– Hogy érti ezt, Teta kisasszony?

Ismét az ablaknál ült, fejét a könyvecske fölé hajtva:

– Tessék megbocsátani, de inkább nem mondanám meg, mire gondolok... Én csak egy ostoba öreg asszony vagyok...

Most egyszerre megértettem. Sóhajtásával keserű bírálatot mondott az Argan családra, valamennyiünkre. Miért nem hívták el idejében a grafeneggi lelkészt, hogy Philipp lelkének megadja a szent feloldozást, az irgalmat, és jól felszerelve bocsássa útjára? Szerető szülők azok, akik egyetlen fiukat minden segítség, minden vigasztalás nélkül engedik el életének visszavonhatatlanul befejezett szakaszáról? Shakespeare szavai jutottak eszembe: – Bűnének májusi virultában, még jóllakatlan... És hirtelen harag fogott el Teta ellen:

– A jó Isten magához vette Philit anélkül, hogy észrevette volna... A legközelebbi napokban nagy kirándulást akart tenni a Totes Gebirgebe, erről beszélt jóformán utolsó pillanataig... Nagyon szeretnék én is olyan mit sem sejtően meghalni, mint a mi kedves kis Philink, Teta kisasszony...

Az öregasszony világos szemével egy ideig kutatóan és nem minden csodálkozó szigorúság nélkül bámult rám. De enyhe bosszúságom közben is éreztem, hogy a rövid küzdelemben az imént vereséget szenvedtem. Eszembe jutott Leopold keserű felkiáltása rólunk, „modern” embe-

rekről. Közel-távol az egyetlen, aki „meg tud férni” a halállal, Teta. Csak az ő számára volt a halál is a helyén az egész világrendben. Ő az egyetlen, aki megőrzi vele szemben formáját. De mi modern emberek életünk legnagyobb eseményével szemben egyáltalán nem vagyunk formában. Mi minden lelki támasz nélkül, rendetlenül, elhanyagoltan, bizonytalanul, árnyékszerűen, passzívan és gyáván állunk minden földi történésnek a sarkpontján. Ugyan ki az, aki magasabb, szellemibb szempontból nézi a kérdések kérdését: mi, az úgynevezett intellektuelek, akik a halálból csak a rothadást, feloszlást ismerjük el, vagy ez az együgyű szakácsné, aki a világmindenség világos, ragyogó épületének legjelentősebb lépcsőfokát látja benne? Gyerekesnek és primitívnek tartjuk az ő elképzeléseit erről a ragyogó épületről, de nekünk még csak gyerekes és primitív elképzeléseink sincsenek, bennünk csak az állatok teljes szellemi üressége maradt. Kialudt lelkünkkel gondolatokban gazdagabb korok hagyományos szokásaiba kapaszkodunk, nehogy dísztelenül, énekszó nélkül tessük el halottainkat, amint ők és mi megérdemelnénk.

A hosszú halottvirrasztás közben hevesebben kínoztak ezek a felismerések, mint valaha. Mikor érkezik el végre a nap, amikor mi modern emberek is megszabadulunk a szőrszálhasogató lélektelenség kegyetlen ítéletétől és végre minden fenntartás és fölényes mellékgondolat nélkül elfoglaljuk helyünket ebben a tisztán ragyogó, lentről egészen fel a magasságig érő világépületben? Milyen beteg és kétségbeesett voltam, mennyire nem találtam semmi kiutat! Mi vár még ránk?! Micsoda büntetést hoz még ez a szörnyű szellemi üresség? Teta nesztelenül kisurrant, hogy egy pohár bort hozzon nekem. De azután nem beszélünk többé egy szót sem egészen szürkületig.

*

A magányos grafeneggi falusi temetőben helyeztük Philippet végső nyugalomra. De micsoda két zsúfolt nap telt el eközben! Még mindig nem juthattunk az események teljes tudatára. Túlzsúfolt, bár vontatott, méltóságos ünnephez hasonlított ez a két nap, miközben egyetlen hangos szó sem esett és sűrű hallgatás vagy suttogás ülte meg a házat. Csak most látszott, mennyi barátjuk és jóemberük van Arganéknak. Az egyetlen fiú halála hangos szóval szólította oda azokat is, akik időközben elhidegültek és elidegenedtek. Bécsből, Salzburgból, Morvaországból, Magyarországból, sőt még Németországból és Olaszországból is

sokan siettek Grafeneggbe. Nemcsak a ház telt meg egészen a padlásig, hanem a két kis grafeneggi szálloda is. Ezen a két napon olyan hosszúra húzták ki az ebédlőasztalt, mint augusztus tizenhetedikén, harminc személyre kellett teríteni. És jó is volt így. Bár Livia nem jelent meg az asztalnál, mégis gondoskodnia kellett a sok vendégről, a ház rendjéről. Meg is tette teljes körültekintéssel a hálósobájából, ahol csak a legközelebbieket fogadta. A halott és miközénk jótékonyan állt ez a nagy üzem, a rokonok, barátok és ismerősök idegen és félidegen arca, a szomorú sóhajtások és olcsó vigasztaló szavak, ez a mindig-újra-kérdezősködés és a mindig-újra-elmondás. Így gyorsabban teltek a nyomasztó órák. Ez visszatartotta a gyászolókat igyekezetükben, hogy utolérjék Philipp halálát. A fájdalom vetése nem tudott tovább fejlődni. Egyedül csak a szüntelen csodálkozást és hirtelen megdöbbenést szoktuk meg valamennyien.

De azután egyszerre ez is elmúlt és a ház kegyetlenebbül üres volt, mint azelőtt, mert hiányzott belőle a legélőbb. Visszaemlékezéseinkben természetesen még túloztuk Philipp élő voltát. Leopold elrakatta hangszereit. És ő adta ki a parancsot az azonnali elutazásra is. Elhatároztam, hogy barátaimat bekisérem a városba és egy ideig még náluk lakom. Nemcsak azért, hogy ne hagyjam őket magukra, hanem hogy én sem maradjak egyedül. Hiszen a legközelebbi hetekben úgysem gondolhattam munkára, de legkevésbé Grafeneggben.

Délután négy órára rendeltük a stráfkocsit, hogy poggyászsunkat kivigye az állomásra. Úgy határoztunk, hogy mi magunk Leobenig megyünk autóval és csak ott szállunk be a gyorsvonatba. Teta az egyetlen a személyzet közül, akit magunkkal viszünk a kocsin. Miután már dél felé járt az idő, ugyancsak sok dolgunk volt, hogy összecsomagoljunk. Miközben ruháimat és fehéreneműmet a két útításkába raktam, és valamennyi iratom közül csak új könyvem kínzó lidércét tettem a tetejére, hirtelen félreérthetetlen figyelmeztetést kaptam, hogy húzzam elő a nagy útításkát is, rakjak bele minden kéziratot, könyvet és egyéb holmit, amit az évek folyamán itt összegyűjtöttem, és küldjem be a városba. Annyira meglepett ez az oktalan felhevülés, hogy hosszú ideig tétlenül álltam, ingekkel és harisnyákkal a kezemben és vakon bámultam magam elé. Mi történt? A grafeneggi udvarház süllyedő hajó volna? És én talán patkány vagyok? Megvető pillantást vetettem nagy útiládámra, amely már sok-sok éve ott állt a szoba sarkában.

De később, amikor Dorisszal beszélgettem, megértettem, hogy ebben

a házban nem én vagyok az egyetlen, aki végleges elköltözésre gondol. Doris szobája tárva-nyitva állt. Beléptem hozzá. Philipp halála óta szükségét éreztem, hogy kétszeresen is kifejezzem a kislánynak régi gyöngédségemet. Doris is csomagolt. Kitárt minden szekrényt, kirántott minden fiókot. Egyik fiókból tarka rendetlenségben rég letűnt gyerekjátékok ömlöttek elő: egész sereg kisebb-nagyobb baba, apró boltocska, konyhaberendezés, mindenekelőtt pompás játéktűzhely sütőkkel és minden felszereléssel, amelyet valamikor én ajándékoztam neki, egy kis indiánkosztüm mindennel, ami hozzávaló, rokokófrakk: Doris tizenkét éves korában viselte, egyik augusztus tizenhetedik előadásán. És még sok minden egyéb.

– Bocsáss meg, Doris – jelentkeztem. – Te már nagy lány vagy, tizennyolc éves, ugye... És nagy lány létedre gyerekkori játékaid között turkálsz?

Doris térdelve felém fordította keskeny, sötét fejét:

– Én nem turkállok gyerekkori emlékeim között, hanem leszerelek... Mindent, ami itt van, beviszek magammal a városba, vagy eldobok...

Csodálkoztam, hogy ez az annyira fiatal teremtés is fel akarja állítani életének mérlegét:

– Nem értelek egészen, Doris – mondtam. – Hiszen Grafenegg a te gyermekkorod otthona... Hagyd hát itt ezeket az emlékeket... Hogy mindig itt találjad, valahányszor visszatérsz ide... Később talán majd szórakoztatnak...

Rám se nézett és a fiók mélyéről légpuskát meg kis vitorlášhajócskát húzott elő. Akadozva beszélt, mintha gondolatai másfelé kószálnának:

– Ki tudja, vajon visszatérek-e, Theo?... Még a Kroatenkogelről sem tér vissza mindenki... Én mondjam ezt neked, a bemohosodott filozófusnak?

Szinte haragosan húztam alá meggyőződésemet:

– Én egészen biztosan visszajövök ide, Doris, mert nem tudok máshol dolgozni, csak itt nálatok...

A kis vitorlášhajóval a kezében, hosszú, bíráló pillantással nézett rám. Szinte Livia pillantásával:

– Tizennyolcadika óta minden megváltozott... Egészen megváltozott... Le kell számolni minden bolondsággal... Nem szeretem az elhasznált limlomot... Nem is fogunk soha többé olyan szépen együtt boldogni, mint azelőtt...

A gyerekek hülyéskedésnek nevezték, ha odaültem hozzájuk és

mindenféle elképzelhetetlen ostobaságot fecsegetem összevissza, kicsavartam a szavakat, értelmetlen, rémes sorokat szeltem ki és folyékonyan fecsegetem nem létező nyelven. Nagyon szerették ezt a bolondságot és utánoztak. Ez a mi gyerekes titkunk volt, még Leopold és Livia előtt sem árultuk el. Ezen a nyáron is mérközést rendeztünk benne.

Ott ültünk egymás mellett. Doris keze most nem volt olyan hideg, mint máskor. Két keze közé fogta az én kezem és nem engedte el. Szája remegett.

– Tehát hallgass ide. Augusztus tizennyolcadika, mit gondolsz, mi csoda ez az ezerkilencszázharminchat augusztus tizennyolcadika?... Kis állomásépület, amint a grafeneggi, látod, előtte kis virágágy, égőpiros virágok, egy pad és a többi... és a kis csengettyű szünet nélkül szól... Ott áll Phili mostantól mindörökké... Talán éppen ő az állomásfőnök... De mi beszállunk a vonatba, intünk neki, ő is int, nagy méltósággal, hiszen ismered, int a parancsnoki pálcájával... A mozdony füttyül, a vonat már elindul, mi intünk, de Philipp ott áll és egyre kisebb lesz... Még hosszú ideig ott látjuk az állomása előtt, amelyiknek a neve ezerkilencszázharminchat augusztus tizennyolc... De mi az utolsó kocsi ablakánál állunk, mögöttünk a sínek belesüllyednek a földbe és eltűnnek és mi észre sem vesszük... Érted, Theo, mi ez a kis állomás?... És Phili nem mozdulhat többé ebből az augusztus tizennyolcadikából, mi pedig soha többé nem utazhatunk vissza ebbe az augusztus tizennyolcadikába és így soha, soha többé nem találkozhatunk, ezen még az úgynevezett mennyország sem változtathat...

Ezt a kis mesét gyerekes, együgyű hangon mondta el, amelyet annyira szerettünk játékaink közben. De én nem tudtam ilyen szép mesét kitalálni, csak kissé skolasztikus válasszal igyekeztem szembeállni hitetlenségével:

– Ez nagyon szép bolondozás volt, Doris, de mégis csak bolondozás... A te kis állomásod a mi kedves Philinkkel az idő sínpára mellett áll. De hogy igazán meg tudjuk érteni a halált, másik, időtől független világot kell elképzelnünk...

– Ó, te ostoba irodalmár – mondta a lány és furcsa ijedtséggel nézett rám. De azután hirtelen nyöszörgő sírásra fakadt és könnyes arca a vállamra bukott. Megsimogattam a kezét és ajkamhoz szorítottam. Sokáig ültünk így.

Pár órával később borzongva álltunk az autó körül, mi négyen, Livia, Doris, Leopold és én. Nagyobb utaknál rendszerint Philipp vezette a

kocsit. Most a testes és ügyetlen Leopold nézett utána, vajon rendben vannak-e a gumik, és hogy Bichler úr elegendő vizet töltött-e a hűtőbe a megerősítő hegyi úthoz. Éjszakán át korai őszi hűvösség tört be. A Totes Gebirge már felvette hófátylait, hogy le se vesse jövő nyárig. Leopold felhúzta kesztyűjét. Álló helyében megtántorodott, bár az óta az éjszaka óta, ami a whiskyt illeti, szigorú önmegtartóztatásban élt...

– Akkor hát indulás... Mire várunk még? – sürgette türelmetlenül.

Livia az urára nézett. Sápadt arca meg sem rezdült. Most jobban hasonlított valami áttetsző gemmához, mint valaha. Ez a szép, máskor olyan élénk arc három nap óta egészen mozdulatlanra dermedt. De sohasem láttam még barátnőm alakját magasabbnak, megközelíthetlenebbnek, sőt visszautasítóbbnak. Sötét köpenyt viselt, de különben a gyásznak semmi jelét sem fedeztem fel rajta. Mintha egész lényé árnyékba burkolódzott volna.

– Még kérdezed? – felelt a férjének. – Hát nem minden évben ugyanez ismétlődik meg elutazásnál?... Ki szokott mindig várni magára?... A legfontosabb személy és a legnagyobb önző a házban, természetesen...

– Beszállni! – kiáltott Leopold és dühös mozdulattal ült le a kormánykerékhez. – Doris, szaladj Tetához és mondd meg neki, hogy nélküle indulunk, ha nincs itt két percen belül...

Doris nem akarta vállalni a megbízást:

– Világért sem merném zavarni Teta kisasszony. Talán éppen a kedves férjétől vesz szívtepő búcsút... Majd csodálkoztok még, amikor mint Mikulás apó megjelenik...

– Mindenkinek jó, aki senkit se szeret – mondta Livia.

Leopold dühös, lármás jeleket adott. De én még egyszer gyors pillanattal átöleltem a házat. Tehát a jövő évi viszontlátásra, gondoltam magamban. Bizonyosan már májusban idehoz a vágyódásunk. Hiszen Philipp ott vár az állomáson. – Amikor Leopold már visszavonhatatlanul megindította a motort, végre megérkezett Teta lihegve és bicegve. Csakugyan, telirakott Mikuláshoz hasonlított. Hóna alatt vitte a szép szentképet. Mindkét kezében egy-egy kosarat tartott. Háta súlyos hátizsák terhe alatt görnyedt, amelyből jókora virágcsokor és különféle szárított fű kandikált ki. Tisztán rajzolódott ki a citera körvonala is. És a vallásos öreg cseléd után, engedelmesen cipelte a spárgával átkötött dobozok, csomagok tömegét ősi ellensége, Bichler, a szabadgondolkodó.

Világos, hogy Teta is egészen „leszerelt” és mindent elhozott kis szobájából, mintha biztosan tudná, hogy ide nincs többé visszatérés.

– Bocsánatot kérek a méltóságos úréktól – nyögte –, de most nagyon nehezen ment... Nagytakarítást csináltam, kérem szépen és szegény Pajtika is annyit sírt...

Miközben Bichler sokatmondó vigyorgással elhelyezte az autóban a hátizsákot és a többi lomot, mindenki haragosan nézett maga elé és nem szólt egy szót sem. Teta a hátulsó ülésen foglalt helyet. Wolf hirtelen felüvöltött, hallottuk, hogy tépi a láncát, vadul ugrál és dobálja magát kétségbeesésében. Az eső verte a csukott kocsi ablakait, miközben csikorogva kihajtottunk a rossz országútra. Benn a kocsiban csaknem egészen sötét volt. Csak kinn, az esőben világítottak a jól ismert bokrok és az út szélén álló, világos, de beteges színű királygyertyák. Ezen az úton láttam utoljára testi szememmel Tetát.

*

Mennyire kikutatlan még az általános érvényű jelenség, amelyet a szériák törvényének nevezünk! Valakivel, akit hosszú évek óta nem láttunk, egy és ugyanazon a napon háromszor egymás után találkozunk. Néhány rövid órán belül a legbolondosabb véletlenek zsúfolódnak össze, amelyeknek a beavatkozásához egy egész élet is rövidnek látszott. És akkor egyszerre túlságosan megvilágított élességgel megéreztem, micsoda ostoba szó ez: véletlen. De vajon elég-e, ha ismeretlen természeti törvényről beszélünk, talán ugyanarról, amelyik a rulett golyóját irányítja? Nem volna sokkal inkább helyénvaló ilyenféle kifejezés, mint gondviselés, végzet vagy magasabb lény döntése? Természetesen, a sorozat gyakran olyan nevetséges apróságokkal játszadozik, hogy nem szívesen fárasztanók az ilyen patetikus fogalmakat. Talán az is valami magasabb lény döntésével van összefüggésben, hogy egyetlen délelőttön megvágjuk az ujjunkat, megrándítjuk egy izmunkat és szállka megy az ujjunkba? Ki tudja? Azután megint látjuk, hogy ez a törvény vagy ez a végzet kiemel egy embert, egy családot, egy egész csoportot a tömeg humuszából, hogy a szörnyűségekkel kitüntetettek megmutassa erejét? Ilyenkor senki sem érti, hogy lehet az, hogy egy embert vagy egy családot tönkretesz az egymás után következő sorscsapások ravaszul kieszelt láncolata.

Gyanítom, hogy Argának szerencsétlenségét nem vak, előttünk ismeretlen természeti törvény okozta, hanem a korszellem bosszúja, amely

az isteni gondviselés legéberebb rendőre. Ezen minden zsarnok közül a legkülönösebbet és a legfélelmesebbet értem, azt, amelyik előidézi, hogy egy bizonyos korszak emberei megmakacsodnak, elkeserednek, elfordulnak a világosságtól a sötétség felé. A mi korunk szelleme, mint minden zsarnok, nem tűri a szabad lelkeket és független szellemeket. Azokat koronázza meg, akik legrabszoljaibb kifejezői és összemorzsolja azokat, akik a legérthetőbben mondanak neki ellent. Miután teljesíteni kell megbízatását, nem használhatja az ellentmondókat, nonkonformistákat, akik útjába állnak és feltartóztatják. És így, a történelemnek egyes periódusaiban napvilágra kerül a paradox titok, hogy maga Isten nem akarja Isten létezését. Jaj akkor a hívőknek és a misztikusoknak, akik érzik és hirdetik. Ezzel bűnösök lesznek szándékaikban. És éppen így vannak emberek is, akiknek a vidámsága, életöröme vétkezés a gondviselésnek ez ellen a rendőre ellen. Ami, bizonyosan büntetésből, lármás rosszkedvre ítélt korunkban el kell tenni az útból embereket, akik önmagukban boldogok és vidámak. Túlságosan boldogok, túlságosan vidámak voltak Arganék, az én barátaim, a maguk akaratából és hatalmából. Ezért kellett őket eltenni az útból...

Míg ezeket a sorokat egy papírszalvétára firkálom, a Boulevard Montparnasse-on ülök, a Café Coupole előtt és egy-egy pillantást vetek az előttem nyüzsgő kimeríthetetlen áradatba. Elöttem egy pohár zöldesen tejszerű Pernod. A fenti gondolathabbal már egészen telefirkáltam a szalvétámat, mert nem találtam meg a mondatokat, amelyekkel eléggé röviden, eléggé szárazon el tudnám mondani a legszükségesebbet. De most ismét hazatértem kis szállodámba, itt ülök az íróasztalnál és kinézek a vigasztalan udvarba. Összehirapom a fogam.

Miután visszatértünk a városba, még két hétig laktam Liviánál és Leopoldnál. De azután beláttam, hogy nincs értelme jelenlétemnek. Amint Doris megmondta: minden megváltozott. Egy hietzingi szállodába költöztem és ismét hozzáálltam a munkámhoz, de itt sem tudtam befejezni, akárcsak Grafeneggben. Novemberben Doris influenzában megbetegedett. Eleinte könnyű lefolyású betegségnek látszott. Nem tudtuk, hogy ebben az időben súlyos járvány dühöngött Bécsben, mert a hatóság titokban tartotta. A szörnyű betegség neve Encephalitis lethargica. Általánosságban gyógyíthatatlan, de nem halálos; többnyire az öntudatot zavarja meg és megtámadja áldozatának életerejét. Doris ennek a betegségnek áldozata lett. Nem akarok most beszámolni, mi lett néhány hónap alatt a pompás teremtésből, akit olyan nagyon szerettem.

Nem beszélek a kínzó öncsalásról sem, amelybe Livia és Leopold magukat ringatták. Nekem is azt kellett mímelnem, hogy szilárdan rajtakap-
tam magamat is ezen a vak hiten. Hiszen lehetetlen, hogy ilyen lény,
mint Doris, örök pusztulásra legyen ítélve. 1937 elején barátaim felosz-
latták háztartásukat és a gyógyintézet közelébe költöztek, ahol Dorist
elhelyezték. Tetát is elbocsátották.

Később tavasszal elfogadtam egy iskolatársam meghívását Ameriká-
ba. Odaát nagyon jól éreztem magam, barátaim is marasztaltak és így
ott töltöttem nemcsak a nyarat, hanem még a rákövetkező telet is. Rossz
elkiismerettel. De akkor már nagyon kínzott a honvágy, elsősorban
Livia miatt, akinek olyan sok szenvedés jutott osztályrészü. De Párizs-
ban különböző munkák vártak rám, amelyeket nem utasíthattam vissza
és erősen lekötötték időmet és érdeklődésemet. Hazautazásomat egyre
halasztottam. Eközben ért Ausztria és Németország egyesülésének híre.

A hirtelen politikai változások zűrzavarában elvesztettem a kapcsola-
tot barátaimmal. Annyit tudtam, hogy Leopold elveszítette állását és
más, nagyon súlyos anyagi csapások is érték, amelyek lehetetlenné
tették, hogy a régi, megszokott életszínvonalat fenntartsa. De azt is
hallottam közös barátainktól, hogy mintha Leopold friss erőt merített
volna ebből a csapásból, bámulatos erővel és rendíthetetlen méltósággal
viselte el sorsát. Minden fekete lesz a szemem előtt, ha elképzelem
Leopoldot nagylelkű, vidám, művésztermészetével, őt, aki annyira
tudta élvezni az életet, kicsinyes, talán szűkös viszonyok között, súlyo-
san beteg gyermeke ágyánál. Látom, amint Philipp halála után, megható
gavallérmozdulattal csókot dobott nekem, amikor lefektettem ágyába.
Ezzel a csókkal vett búcsút régi szép életétől. Liviától hetek óta nem
kaptam hírt. Így azt sem tudom, hogy van újabban Doris. Gondolataim
mindig velük vannak. De most már búcsúznom kell. Tőlük és magamtól
is...

Mert gondolataim visszatérnek Tetához, aki számomra mindig az
Argan-ház egy részét jelenti, ahol rendezetlen életutamon nemcsak
szállást, hanem igazi otthont is találtam. Ha Tetánál maradok, úgy
érezem, mintha itt az idegenben is kapcsolatban maradnék hazámmal.
Ott tartunk, hogy éppen kiköltözik szobácskájából, Arganék városi
lakásából. A szentképet ismét hóna alatt viszi. Lemegy a lépcsőn. Nem
néz vissza.

MÁSODIK RÉSZ

BEVÁSÁROLT AZ ÖRDÖGNÉL

V. FEJEZET

Az utolsó levél

Teta nem nézett vissza, amikor kilépett a házból. 1937. március 30-án még meglehetősen hideg van, de a kora tavasz fanyar, fűszeres szaga már a levegőben száll. Sehol sem illatozik erőlyesebben a kora tavasz, mint ebben az Alpok előfutáiraival szomszédos városban. Teta gondosan lezárt csomagjait már előre küldte a hűgához, Zikan úr, a déli vasúti főellenőr özvegyéhez. Csomagjai között van a citera is, amelyhez annyira ragaszkodik. Csak a szentképet nem bírta a hordásra és természetesen megszentelt unokaöccse ifjúkori képét sem. Ezeket magával cipeli. Szívéhez szorítja öregségtől megpuhult kis táskáját. Ebben van egész vagyona lepecsételt borítékokban, valóságosan, készpénzben. Szép, kerek összeg. Teta már évek óta megvonta bizalmát az állami és városi takarékpénztáraktól. Ebben a tekintetben bölcsebb volt, mint a legnagyobb pénzügyi szakemberek, mert biztosabb rejtékhelynek tartotta egyetlen kis zárral biztosított ócska vesszőkosarát, mint valamennyi acéllal páncélozott banktrezort, amelyeket csak titkos jelszavakkal és varázskulcsokkal lehet kinyitni. A jól felkerekített összeghez pedig a következőképpen jutott. Argan Leopold tegnap magához hívatta Tetát. Megfogta a kezét, széket tolt oda neki és így szólt hozzá:

– Kedves Linek kisasszony... Csak leányom betegsége okozza, hogy most el kell válnunk egymástól, különben még sok-sok évig együtt maradtunk volna, azt hiszem. Bizonyosan nagyon nélkülözöm majd kitűnő főztjét... Mondja most el nekem, mi a szándéka. Ismét állást akar vállalni? Érdeklődött már?...

– A lábam, báró úr kérem... – panaszkolta Teta. – Nagy baj ez a lábammal...

Argan Leopold megértően bólintott:

– Igen, igen, minden hivatásnak megvan a maga külön betegsége,

Linek kisasszony... Nálunk, hivatalnokoknál a sok ülés, maguknál a sok járás... De okvetlenül nézesse meg orvossal a visszereit... És aztán, bár nem látszik meg magán, de ugye már hetvenéves?...

Ami a korát illeti, Teta érzékeny volt, mint minden asszony:

– Még nem, kérem szépen méltóságos úr – állapította meg. – De most húsvétkor hetven leszek Isten segítségével...

Argan Leopold vigasztalóan mosolygott, mintha ez nagyon örvendetes szám volna és ennél jobbat senki sem kívánhatna magának:

– Akkor már igazán nyugalomba vonulhatna, Linek kisasszony ennyi évi szolgálat után... Hiszen csak nálunk húsz évet töltött, húsz boldog évet, és mi meg a gyerekek... A gyerekek is magával éltek meg egy boldog örökkévalóságot... Most figyeljen jól rám. Maga teljes nyugdíjat kap tőlem, amelyet minden hónap elsején kifizetek... Remélem, mindig abban a helyzetben leszek...

Teta lehajtotta a fejét, nem szólt egy szót sem.

– De más megoldás is van – folytatta Argan Leopold –, és talán ez a forma megfelelőbb lesz... Hajlandó vagyok végkielégítést is adni, nagyobb összeget, mondjuk tízezret... Ez körülbelül hétévi fizetésének felelne meg... Remélem, sokkal tovább él, kedvesem, de a nagyobb összegnek, készpénzben, előnyei is vannak... Hiszen ki tudja, mi történik velünk...

Teta nem emelte fel nefelejcskék szemét. Ezzel elsősorban a cseléd illő alázatát árulta el. Másodsorban pedig nem árulta el gondolatainak a helyzethez nem illő küzdelmét.

– Kérem, határozzon maga – mondta Argan Leopold egy idő múlva.

Teta pedig mélyen lehajtotta fejét és szégyenkezve suttogetta:

– Kérem szépen, ha nem tetszik megneheztelni, a végkielégítést...

Teta gyors gondolatmenete átsuhant volt kenyéradó gazdájának két-féle ajánlatán. Annyira nyíltan hangoztatott okai megegyeztek az ő vágyaival és kétségeivel. Tízezer schilling készpénzben a kezében – ez szinte megdöbbentő gyönyörűség, erről még akkor is nehéz lett volna lemondani, ha biztosított az életfogytiglani nyugdíj. De mi bizonyos egyáltalán ezekben a rossz, olyan nehezen érthető időkben? És vajon nem kételkedik maga a méltóságos úr is, hogy meg tudja-e fizetni állandóan ezt az összeget? – „Remélem, mindig abban a helyzetben leszek...” A méltóságos úr – áldott jó emberek, Teta meg is mondta minden alkalommal – de hálátlanokra és ellenségekre pazarolták a pénzüket, mint például a Bichler családra is, sohasem vizsgálták meg

fillerre a háztartási könyvecskét és nem néztek szorgalmasan utána a holmi igazi piaci árnak. Bármennyire előnyt is merített ebből a gondatlanságból, Teta szíve mélyén mindig rosszalotta ezt a könnyelműséget. Ennek nem lehet jó vége, hiszen a haragos ég már ezen a világon is megkezdte szörnyű ítélkezését. Ezért okosabb, ha egyszerre visszavonul és nem marad továbbra is függő helyzetben ezektől az emberektől, akik nyilván Isten ítélkezése alá kerültek. Miközben Teta mindezt megfontolta, annyira feltűnően minden érzelgősség nélkül, mégis nem akadályozhatta meg, hogy könnyek ne szökjenek szemébe, amikor Philippre és Dorisra gondolt, és rövid zokogás tört fel a melléből. Köténye csücskével törülte meg az arcát.

Argan úr is feltűnően sokáig tartotta lehajtvá fejét, mielőtt íróasztalának fiókjából kihúzott volna egy nagy köteg papírpénzt, csupa százast és tíz kis csomagban számolta ki Teta elé.

– Nem számolja utána, Linek kisasszony?... – kérte az öreg cselédet. De Teta hevesen rázta a fejét, remegő kézzel nyúlt a kincs után és eltüntette kötényének két nagy zsebében, mint az apró borralalókat szokta. Aztán a legszebben meghajolt, megcsókolta Argan úr kezét, megígérte, hogy a méltóságáékat és Doris kisasszonyt nagyon gyakran meglátogatja és elbúcsúzott. De benn a szobácskájában nem is egyszer, hanem tízszer számolta át a pénzt, miközben a keze úgy reszketett, mint az imént. Azután pedig elkövetkezett a nagy pillanat, amikor végkielegítését egyesítette megtakarított pénzével. És íme, együtt több mint húszezer volt, a kemény munka elérte jutalmát, már nem szegény cseléd többé, hanem vagyonos asszony. Nemcsak hogy megszabadult minden gondjától, hanem vagyona van a kezében, amelyet saját belátása szerint örökül hagyhat, akire akarja. Teta csukott ajtó mögött ott ült az ágyon, a színes, hímzett ágyterítőn és egész lelkéből élvezte elnyert gazdagságát, amely az élet mulandó örömein túl az örök élethez vezérli. Ez a legmélyebb kielégülés pillanata volt, ennél nagyobb még a mennyországban is alig várhat rá. De itt mulandók az ilyen pillanatok. Odaát pedig tartós lesz. Ezt hirdetik a szent férfiak és ők igazán tudhatják.

De most, éppen egy nappal a nagy pillanat után, Teta ott áll világos szemével, tatárcáival, bátran a város forgatagában és a villamosra vár, hogy az Ottakring legtávolabbi részére utazzon. Bal karja alatt a csinosan becsomagolt szentképet tartja, jobb kezével pedig a kopottas kis táskát szorítja magához, Livia egyik legrégebbi karácsonyi ajándékát. Attól fél, hogy valami „gonosz ember” elragadhatja a kezéből. És ebben

nemcsak földi kincseit őrzi, hanem túlvilági folyószámláját is, főtiszte-
lendő unokaöccsének sok levelét, pontosan teljesített előzetes befizeté-
seinek összegyűjtött bizonyítékait jövődöbéli otthonára az örök üd-
vösségben.

•

Teta húga, a déli vasúti főellenőr özvegye, a keresztségben a Kathe-
rina nevet nyerte, de röviden csak Katinak szólították. Nem közönsé-
ges, hanem kitűnően bevált özvegy volt, amennyiben mindenkori
férjének elhunytával eddig háromszor nyerte el ezt a címet. Az első, aki
sokkal idősebb volt nála, beláthatatlanul sok év előtt, mint jó karban
levő ötvenes hagyta magára. A másodikat, aki korban jobban illett
hozzá, alig ötvenedik évének betöltése után ragadta el tőle a végzet.
Viszont Zikan főfelügyelő úr, aki szinte a fia lehetett volna, alig negy-
vennyolc évet ért meg. Ezek alapján láthatjuk, Kati mindhárom férjének
ugyanaz a gondolata támadt: hogy a férfiéletének fordulópontján in-
kább kereket oldjon.

A két első veszteség után Kati ismét helybe állt, nem mint elsőrendű
szakácsnő elsőrendű uraságokhoz, mint nagy tekintélynek örvendő
nővére, hanem mint mindenek szakácsné vagy egyszerűen csak „minde-
nes”, éspedig kizárólag magához hasonlóknál, vagyis egyedülálló, idő-
sebb korosztályhoz tartozó özvegyeknél. Katherina ugyanis nemcsak a
férjeit élte túl, hanem általában mindenkit túlélte. Joggal nevezhette
bárki tapasztalt örökösönnek. Mint ügyes „mindenes” és fecsegő plety-
kahordó és szórakoztató, annyira magához láncolt két egyedülálló özve-
gyet, hogy halálos ágyukon gondoskodtak hűséges házitündérükről,
ápolójukról és pletykahordozójukról. És így Kati hatvanegy éves koráig
ötszörös örökséget gyűjtött. Ez az örökség elsősorban a főellenőr úr kis
nyugdíjából és csinos lakásból állt (két szoba, cselédszoba és konyha),
továbbá ennek, valamint két előző házasságának lakásfelszereléséből és
végül nagy tömeg edényből, rózsaszín és égszínkéék porceláncsészékből,
aranykeretes olajnyomatokból, számtalan mindenféle csecsebecséből,
díványtakarókból, díványpárnákból, különféle órákból, szobrocskákból
és más, csodálatos lomokból, amelyek a gondos ápolásban részesített
özvegygyűjtemény hagyatékából származtak. Nem akadt még egy
lakás a városban, amelyik annyira tele lett volna „berendezés”-sel, mint
a főellenőrnéé. Ez a cifraságokkal telitömött lakás jelképezte a felemel-
kedést a hustopeci szegénységből a világváros polgári rétegébe. Még a
konyha falait is felemelő képekkel akasztotta tele: többek között látható

volt Dante találkozása Beatricével az Arno hídján és Othello, a velencei mór, miközben az erkélyén, a velencei telihold alatt átöleli zsemlyeszőke Desdemonáját.

Az Ottakringi főút 315-ös számú nagy régi házában, Zikanné bőbeszédű szomszédai ugyancsak sokat törték a fejüket, ki öröklí majd valamikor ezt a becsületesen összeörökölt berendezést. Zikan Kati ugyanis gyermektelen maradt. Férjei kivétel nélkül gyengék és betegesek voltak, különösen a főellenőr úr, és nem tudtak maguknak és jövődöbeli özvegyüknek örökösről gondoskodni. De Kati pillanatig sem hagyott kétséget, hogy ennek az elszomorító körülménynek nem ő az oka, hanem mindhárom esetben a férj. Az első reumatikus aggastyán volt. A második szabadidejét és erejét az újbornak szentelte. Ami pedig a déli vasúti főellenőr urat illeti, ő annak idején megkönyörült a magányos tüdőbeteg emberkén, mert senkije sem volt, aki gyengeségében ápolta volna, és mert olyan hálás volt a legcsekélyebb szolgálatért. És Kati, saját szavai szerint, gyógyíthatatlanul jó szívben szenvedett. A szomszédnők már régen arra a meggyőződésre jutottak, hogy senki más nem örökölheti a lélegzetállítóan nagyszerű berendezést, csak Mila, a legfiatalabb Linek testvér. Ez a Mila nemcsak átvitt értelemben, hanem a szó legszorosabb értelmében a fejére esett, és pedig még kisgyermekkorában, Hustopecben. A növésben visszamaradt és vízfejével, súlyos beszédhibájával fürge, serény nyomorékként sürgött-forgott a lakásban a szegény gyengeelmű és kettő helyett dolgozott. Zikan Katherina nagyon szigorúan bánt vele és gyakran hangsúlyozta a főellenőr úr véleményét, hogy Mila tulajdonképpen „eset”, nem való a „szociális életbe”, hanem az állam gondviselésére. A nyomorék egészen rendjén valónak találta, hogy kétes egzisztenciájára való tekintettel kétszeresen kell robotolnia és mindig készséges, mindig jókedvű volt, ami gyakori tulajdonsága az élet együgyű mostohagyermekének. És munka volt bőven, mert Kati a nagy lakásra való tekintettel két szobaurat vállalt albérletbe. Különbön pedig aligha is feltételezhető, hogy Mila rövid eszével valaha is számolt volna azzal, hogy ez a nagyszerű berendezés valamikor egészen az övé lehet. A sok porcelánból, üvegből, gipszből, alabástromból való törekeny apróság mindig csak heves félelemmel töltötte el, mert ha itt-ott eltört valami, akkor nagy bögés és fogvacogás lett úrrá a lakásban. De Zikan Katinak eszébe sem jutott, hogy valamikor ne csak mint örökös, hanem mint örökhagyó is működjék. A derék özvegy, aki olyan nagy gyakorlattal élt túl másokat, nem is gondolt

arra, hogy őt is valaki túlélheti. A főellenőrné is, éppen úgy, mint a nővére, Teta, szilárdan hitte, hogy személyisége megtámadhatatlanul örökkévaló. Lehet, hogy ez az érzés öntudatlanul gyermektelenségével volt kapcsolatban, vagy ez az érzés okozta gyermektelenségét. De a különbség az volt, hogy Tetát az irgalomnak egy sugara érintette és örökéletűsége érzését a túlvilágra emelte, míg Kati, a vallásosságnak leghalványabb árnyalata nélkül, a közönséges földi életben akarta megtalálni örökkévalóságát. Ez a különbség bizonyítja, hogy az emberek egyéniségét nem a környezet és a nevelés határozza meg. Két lélek különbözőképpen fejleszti ki egy és ugyanazt a tulajdonságot, még hasonló szociális feltételek között is. És most kertelés nélkül röviden ki kell fecsegnem az igazat. A főellenőrné nagy szenvedéllyel spekulált Teta örökére. Ennek az örökségnek a nagyságáról merész álmoképei voltak. Nővére kilenc évvel idősebb nála. Ezért természetből fogva is úgy rendeltetett, hogy ő, Katherina illő körültekintéssel előbb-utóbb megszerezze Teta titokzatos megtakarított vagyonkáját. De ha valaki megkérdezte volna, mit akarsz tulajdonképpen, három férjet eltemetél, ötször örököltél, téged, a faragatlan cselédet „nagyságos asszony”-nak szólítanak, nyugdíjad van és valósággal legendás lakásberendezésed – akkor válaszul csak gúnyosan felkacagott volna. Minden gondolata, minden igyekezete Teta megtakarított vagyonkája körül forgott. Nővére mindig gögösen bánt vele, mindössze néhányszor évenként találkozott vele és nem hajolt meg Kati szédítő felemelkedése előtt sem a hivatalnokok világába. Sőt Teta a fősვნყსégben még messzire fölül is múlta. Teta bizonyosan évről évre hiánytalanul elrakta havi fizetését, hacsak valami veszedelem nem környékezte meg. De erről a veszedelemről Kati minden erőlködése ellenére sem tudott világos képet alkotni. Éjszaka gyakran nem tudott elaludni, ha hetvenesztendő nővére pénzére gondolt, amely minden emberi számítás szerint egyedül csak az övé lesz, mert hiszen Mila, a társadalom kitaszítottja, nem jöhetett számításba. Nem sokat tudott volna kezdeni a gazdagsággal – hetven- vagy nyolcvanezer táncolt lelki szemei előtt –, hiszen nem volt nagyobb igénye, mint akármelyik kiöregedett cselédnek és úgyis elérkezett a határára mindannak, amiben gyönyörűséget és élvezetet találhatott. Bár panaszkodott, hogy sokat szenved a jó szíve miatt, de ez ugyan nem okozott neki fölösleges kiadásokat. Soha életében se jutott volna eszébe, hogy egy pár selyemharisnyát, egy üveg bort vagy valami drága szappant vegyen magának. Egyetlen könnyelműsége volt, hogy fárad-

hatatlanul vásárolta a sorsjegyeket. De vajon van valami köze a többrevágyás gyönyörűséges álmának az úgynevezett „józan szükségszerűségéhez”? Az önfenntartási ösztön ezt is magába zárja. Mert ami örökké fenn akar maradni, annak örökké gyarapodnia kell. És így Katherina kapzsisága bizonyíték Darwin ellen, mert rámutat arra, hogy a létért való küzdelem nagyon is hiányos formula és helyette új fogalmat, a többért való küzdelmet kell felállítani. Továbbá azt is bizonyítja, hogy a haszonlesés és a kizsákmányolási vágy nem egy megváltozható szociális oknak a következményei, hanem maga a megváltozhatatlan ok. Mindezek után felmérhető, milyen édes ijedtség kerítette hatalmába a főellenőrnét, amikor megkapta a váratlan értesítést, hogy Teta egy időre nála akar megszállni.

Most, háromnapi alapos nagytakarítás után az állami hivatalnoki lakás rendben ki volt takarítva, beeresztve, hogy a híres berendezés csak úgy ragyogott. Mila, a „szegény hülye”, ahogyan nővérei nevezték, három napig bizony nemigen talált okot a nevetésre.

Kati már fél óra óta ott állt az ajtajában, kinn a lépcsőházban, hogy ünnepélyesen üdvözölhesse Tetát, az új örökhatározójelöltet. Végül is megindult felfelé a lépcsőn a vágyva vágyott vendég, lassan, lihegve és mindig újra megpihelve a rossz lépcsőkön. Katherina kitarta csontos karját. Magasabb és soványabb volt, mint Teta, arca hasonlóan széles, de eldurvult és a bal arcát szemölcs rútitotta el. Természetesen neki nem volt olyan feltűnően világos és szép szeme sem, mint a nővérének. Az ő szeme elmosódott és kivörösödött és örökké pislog, mintha azt akarná mondani: – Ne tessék komolyan venni, amit beszéllek! – Szavainak áradatát, mint valami lasszót, már messziről rádobta Tetára:

– Csakhogy itt vagy végre, drágicám, testvércém... Hát mégis csak összehoz egyszer bennünket az élet... Mindig egy városban és csak karácsonykor meg húsvétkor látjuk egymást. (Tán nem?)... Én is viseltem a keresztet, te is. De az enyém nehéz volt, nagyon nehéz, testvércém, te, aki nem mentél férjhez, meg sem tudod azt érteni. Három férjet eltemetni, hozzá még a főellenőr urat első osztályon, két kocsis hátramaradottaknak, amint illik és olyan fiatal volt szegény, de oly törékeny, finom és művelt, de beteg volt, tudtam elejétől fogva, eleget fájt miatta a szívem, de te nem ismerted őt eléggé, testvércém, sajnos... Ne beszéljünk ilyen szomorú dolgokról, nekem mindig kell valaki, akivel törődhetek, csak akkor vagyok igazán boldog, ezért örültem olyan nagyon, amikor telefonáltál, szívecském, és mindjárt felmondtam egyik szobaúr-

nak és berendeztük neked a szép szobát, a szegény hülye meg én és többé nem is eresztelek el... Mila, hol bujkálsz?... Vedd csak el a nővérünk csomagját meg táskáját és hozd azonnal a jó forró kávé, Meinlnél vettem, és a dióskifliket...

Mila nehéz, sűrű fekete vidám szenzációélességgel bólogatott és ugrált, mint egy gyermek, miközben Teta holmija után nyúlt. De Teta nem adta oda a szentképet és kis táskáját, hanem mind a kettőt szorosan fogta és nyugodtan így szólt:

– Délelőtt tizenegykor nem iszom kávé, nem vagyok hozzászokva és köszönöm szépen nővérem, itt maradok néhány napig, mielőtt tovább mennék a dolgom után...

– Tovább mennél a dolgod után! – sirt fel panaszosan Kati. – Ugyan kiért akarnád még magad fárasztani, a te korodban? És jó forró kávé akármikor is lehet inni...

Betuskolta a szobába, amelynek feleslegesen dohos szagát túlordította a padlóviasz és az erős politúr szaga. Közben rovarpor szaga is érezhető volt. Az asztalt fehér abrosz borította, Tetának le kellett ülni a piros plüssel bevont kanapéra, amelynek hátsó támláját tornyocskákkal és párkányokkal díszített régi várhoz hasonló orom koronázta. A tornyocskák között ónémet cinkupák, korsók és gyalogos katona bronzból való szobra díszelgett, az öt örökség büszke bizonyítékai. Kati betöltötte a kávé:

– Miért mondd, hogy csak néhány napra, szívecském... Csak nem akarsz boldogtalanná tenni?... Az öreg embernek ápolás kell és mindenki megmondhatja, hogy tudok én ápolni (Talán nem?) Az ápolónővér a második emeletről mindig mondja, nincs jobb ápolónő, mint a főellenőrné, még a vizsgázottak se különbek... Meg vagy elégedve a szobáddal?

Teta a széles ágyra pislogott. Valamikor a megboldogulté volt.

– Hát te hol alszol, Kati?

– Én? Azzal ugyan ne törődj. Nekem mindegy. Majd leteszek egy szalmazsákot a konyhába, a szegény hülyéhez...

– A cselédszobában megvan még a szobaúr? – kérdezősködött tovább Teta, rövid gondolkodás után.

– Őt is elküldtem, tudd meg, felmondtam neki most elsőjére... Nem volt az finom ember, Jézus Mária, dehogyan is volt, háromhetenként magával hozott egy olyat, egy olyan szemetet, egy rongyot, tudod, volt mit hallgatnom a falon keresztül... szépen megköszönted volna... Kati,

gondoltam, a nővéred, hála Istennek eljön hozzád, az idősebbik, a jámbor nővéred és ő rendes tagja a Katolikus Hajadonok Szövetségének és te jól megtanultad, mi illik, mi nem, csak nem engedheted, hogy Teta hallgassa annak a gyalázatosnak a mocskos beszédét és talán még éjszaka is zavarják a fecsegésükkel meg nyögdecseléseikkel, mert ez nem is illik, és akkor felmondtam neki tizennégy napra és még tartozik is nekem a bérrel, beleszámítva a reggelit... Hatvanba került nekem készpénzben, de a Teta ismer engem és tudja, hogy én nem vagyok olyan és nem nézek arra a pár garasra, hiszen elég régóta etetem a szegény hülyét is és soha, egyik testvér sem adott egy lyukas garast se hozzá, pedig a boldogult főellenőr úr mindig mondogatta, hogy a Mila nem való a szociális életbe, hanem állami gondozásba kellene adni, és, kedves főfelügyelő úr, mondtam erre az én drága megboldogultamnak, ez a szegény hülye az én testvérkém, hát csak nem küldöm el a testvérkémet a szociális életből és nem adom az állam gondjába, egy olyan szörnyű intézetbe, ameddig élek és megvan a két kezem, hogy dolgozhassak rá.

Teta félíg lehunyt szemmel túrta, hogy elmúljon felette ez a végeszaktadlatlan szóáradat. A kávécsészéjéből csak tessék-lássék ivott egy-egy kortyot. De Mila, amikor meghallotta a régi dalt és így ismét megnyugodhatott, hogy nem küldik el a szociális életből, hanem továbbra is agyondolgozhatja magát a házban, vidáman nevetett és tapsikolt. Teta alig vetett rá egy pillantást. Pajtikán kívül nem szenvedhette a nyomorékokat, bolondokat és együgyűeket. Egy idő múlva kinyilvánította véleményét, amely csendben megérlelődött benne:

– Kérlek szépen Kati, a kis szobában szeretnék aludni...

A főellenőrné mélységes megdöbbenéssel hallgatta.

– De itt a szép nagy szoba szivikém, meg az urasági ágy, elsőrendű rugós matracokkal, ebben halt meg a főfelügyelő úr is...

– Én nem szoktam hozzá az urasági ágyhoz – jelentette ki Teta határozottan és felállt.

A kis szoba szomorú udvari ablakával pályája kezdetének parányi cselédszobáihoz hasonlított. Az ágy rozoga vasárvány volt, rajta laposra feküdt matracok. Teta elégedetten bölintott. Visszont a falon függő számos műremeket látható rosszállással nézte. Egyik özvegy férje löversenyjátékos volt. Ettől Katherina egész sereg löversenyképet örökölt és most ezek díszítették a kis szobácska falát. Ezenkívül volt még az almalövés is a Tell Vilmosból és egy pompás, mozgalmás bikaviadal.

– Kérem szépen, ezeket el kell rámolni innen – parancsolta Teta. Csak egyetlen kép talált irgalomra színe előtt. Dohánybarna tájkép volt, benne tintakék tengerszem, felette gleccserek, minden levegő és perspektíva nélkül.

Leginkább valami ócska megégetett csokoládés fánkhoz hasonlított, amelyből örökké folyik a sárgás habtejszín.

– Ez maradhat – döntötte el Teta és talán Grafeneggre gondolt, ahol annyi sok nyarat töltött. Csak a szekrény okozott egy kis lehangoló nézeteltérést.

– Hol a hozzávaló kulcs? – érdeklődött Teta.

A főfelügyelőné kijelentette és közben az orra feltűnően kihegyesedett, hogy eddig még egy szobaúr se kívánt kulcsot. Pedig volt közöttük egy nagyon tekintélyes úr is a bűnügyi rendőrségtől.

– De nekem okvetlenül kell a kulcs, kérem szépen – jelentette ki Teta részvétlenül.

Kati csak rövid, veszedelmes szünet után határozta el, hogy megadja magát:

– Ez csak azért van, mert alig ismerjük egymást, testvérkém – jelentette ki békülékeny fájdalommal – és mert mindig csak karácsonykor meg húsvétkor találkoztunk, a te hibádból... De nekem olyan vagy, mint az édesanyám... Akarod, hogy Mila azonnal elmenjen a lakatosért?

– Igen! – döntötte el Teta tökéletes nyugalommal. Azután tiszta szemével hűgára nézett:

– A kis szobáért természetesen ugyanannyit fizetek, mint a szobaúr és az evést majd elszámoljuk, Kati.

Hiábavaló volt minden tiltakozás, minden könnyörgés, hiszen a kétségbeesett főellenőrné legforróbb vágya az volt, hogy Teta mielőbb az adósa legyen.

*

A legközelebbi napokban mindig újra ugyanaz történt. Reggel pont kilenc órákor és délután pont négykor, amikor a postás szokott feljönni a lépcsőn, Teta kiosont szobácskájából az előszobába, hogy az esetleges postát személyesen vehesse át a lakás ajtajában. A konyhaajtó résén át Zikan Kati heves kíváncsisággal és növekvő nyugtalansággal figyelte ezt a rendszeresen megismétlődő és éppen ezért gyanús eseményt. Végre is elhatározta, hogy nem vár tovább, hanem nyíltan szembenéz a veszedelemmel. Teta két gyengéjére építette fel tervét. Teta egyik gyengéje mosolygó előszeretete egy pohárka pálinka iránt. Különösen

az édeset szereti, hát még ha ánizs- vagy fahéjízű Teta másik gyengéje pedig a muzsika. Ha Arganéknál énekeltek vagy játszottak, mindig kinyitotta ajtaját, hogy a ritmikus hangok elérjék. Ilyenkor, ütemre sokkal jobban ment a tésztagyúrás vagy a habverés. Ezenkívül a muzsika fontos szerepet játszott a túlvilágba vetett rendíthetetlen hitében is. A mennyországban a muzsikálás az angyalok feladata. De az angyalok nemcsak fenséges egyházi énekekkel foglalkoztak, hanem számos fúvószenekart és négyzemélyes, világi vegyes kórusokat is alkottak és Pensionopolis örökzöld parkjaiban és szellős termeiben kora reggeltől késő estig szüntelenül ingyen hangversenyeket adtak. Zikan Katinak harmadik számú örökségéből – ez a második férje volt – maradt egy kissé rekedt, de különben nagyon tekintélyes külsejű gramofonja. Az újbor és a sramlizene lelkes tisztelője szerezte be még annak idején és hozzá néhány lemezt is. Ezek közül a legszebb az ismert dal volt, amely a bor és a szerelem örömeit hirdette.

Zikan Kati ezt a lemezt tette fel, miután kihúzta a dugót a kerek tizenkét schillingért vásárolt anisette-ből és némi tiszta alkohollal még külön meg is erősítette. Valamivel elmúlt öt óra. Odalenn üresen tátongett a vasárnapi utca. Az ablaknyílásban a szűkösén mért ég már ünnepiesen kipirosodott. Kati betuszkolta Tetát a nagy szobába.

– Gyere csak be a szalonba, szivikém – kérlelte. – Miért ne csinálnánk egyszer magunknak igazi szép vasárnapot, két szegény öreg asszony? (Talán nem?) Valamit előkészítettem kettőnknek...

Telítöltötte a pohárkákat, nekifuttatta a gramofontűt. Az orrhangú tenor károgott. És lám, a megközelíthetetlen Teta jobbra-balra ingatta a fejét és tekintete barátságosan kalandozott ki a nyitott ablakon a szerény alkonyati égboltra. Előbb csak a nyelve hegyével kóstolgatta a likórt, de azután egy hajtásra kiitta az egészet. A nő Jago másodszer is utánaötöltött. – Nincs jobb, mint a jó bor! – hangzott fel újra a gramofonon. A harmadik pohárka után Jago szentül hitte, hogy végre elérkezett az ideje:

– Hallottál valami újabbat az unokaöcsénkről? – kérdezte a főellenőrné. Teta visszahozta pillantását az égről és erősen hegyezte a fülét:

– Melyik unokaöcsénkről? – érdeklődött könnyedén.

– Akarod még egyszer ugyanazt a lemezt, szivikém, vagy tegyék fel inkább másikat?...

Teta ellenséges pillantást vetett a gramofonra:

– Nem, elég volt! Állítsd el!...

Miközben Zikan Kati teljesítette a parancsot, közömbös hangon jegezte meg:

– A Mojmirra gondoltam, Mojmir bátyánk fiára...

– Mi közöm nekem Mojmirhoz, Mojmir bátyánk fiához? – dörmögött Teta.

– Hiszen nekem sincsen semmi közöm hozzá, szivecském – mosolygott nagy jóindulattal a főfelügyelőné. – De gondoltam, hogy te talán tudsz róla... Ki más is tudhatna?...

Teta egy rántással nővére felé fordította az arcát:

– Miért mondtad: ki más?... Miért éppen én?

Zikan Kati magasra emelte az üveget:

– Még egy fél pohárkával, szivikém... Hiszen még csak kettőt ittál... És a likőr jó, valódi, hús schilling üvege és könnyű, akár egy gyerek is megihatná...

– Már hárommal ittam, Kati – bólított szemrebbenés nélkül Teta. – De azért tölthetsz negyedszer is, egészen tele... Nem árt meg! De miért mondtad: ki más? Miért éppen én?

Katherina felemelte Teta pohárkáját a halványuló világossággal szembe és óvatosan, egészen a pereméig teletöltötte a tiszta anisette-tel. Közben elgondolkozva mondta:

– Hiszen annak idején te magad mondtad... Már nagyon-nagyon régen... Hogy múlik az idő, édes Istenem...

Teta nagyon halkán kérdezte:

– Mit mondtam? És mikor volt az a régen?

– Hát már nem emlékszel, szivikém?... Hiszen te magad mesélted, hogy kitaníttatod doktornak az unokaöcsénket, saját költségedre...

Teta most felugrott. Szeme csaknem fekete volt:

– Egészen jól emlékszem! – kiáltotta. – Mindenre tisztán emlékszem, engem ugyan senki emberfia nem tud bolonddá tartani... Semmit sem meséltem neked akkor, semmit...

A női Jago megértette, hogy nem volt eléggé rafinált és aggasztóan elárulta magát, Teta elkeseredett kézmozdulattal utasította vissza az ötödik poharat.

– Akkor, úgy látszik, tévedtem, szivikém – sóhajtott a főellenőrné.

– Nekem sincsen olyan jó fejem, mint teneked... Biztosan a sógoraszony mesélte el vagy valaki más a családból... Éppen akkoriban esküdtem először, hiszen tudod még, elsőrendű esküvő volt Meidling-

ben és utána ünnepi ebéd az Arany Szarvasban huszonnégy személyre, terítékenként hétötven, nagy gavallér volt az Alois, azt meg kell hagyni, csak az a reuma ne lett volna, egy tagját se tudta mozdítani, nekem kellett felöltöztetni, levetköztetni, ágyba tenni, mint egy gyereket és akkor csak feküdt és nyögött és én tizenkilenc voltam és egyáltalán, mit tud egy fiatal lány... Hiszen nekem semmi közöm hozzá szivikém, mit bánom én... Csak örültem neki, mert olyan szép volt tőled...

Kati árulóan és érzelmesen szívta az orrát. De Teta hátratámaszkodva ült, félig lehunyt szemmel. Erősen gondolkozott, vajon meddig mehet el, hogy egyrészt hihető legyen, amit mond, másrészt pedig egyszer és mindenkorra leszerelje Zikan Kati kémkedéseit. Nagyon bosszantotta, hogy életének titkos célja, ha nem is egészen az igazsághoz híven (orvos) a testvére tudomására jutott:

– Hát tudd meg, igaz, hogy fizettem ennek a Mojmirnak az iskoláit – mondta haragosan és a szeme még mindig egészen fekete volt – meg zsebpénzt adtam neki Olmützben és még azután is... De azt már nem mesélte el neked a sógorasszony, hogy micsoda kereszt volt ez a fiú, hogy rosszul tanult és mindig csak pénz, pénz és pénz kellett neki és a méltóságáéktól még előleget is kellett kérnem miatta és egész életemben semmit sem tudtam megtakarítani...

Teta nyugtalanul fészkelődött székén és megtörülte homlokát:

– Ha azt akarod, Kati, hogy jó barátságban legyünk, akkor ne beszéljünk erről többé és ne szólj róla mások előtt sem... Én ezentúl nem akarok hallani az unokaöcsénkről, Mojmirról... Most már tudod...

Katherina bölintott felháborodásában, együttlérézésében és helyeslésében:

– És én, ostoba liba, még azt hittem, az unokaöcsénktől, Mojmirtól vársz levelet – sóhajtott fel bánatosan.

Teta rövid, éles pillantást vetett a hűgára. Nem tudhatta, vajon elmosódott beszámolója meggyőzte-e veszedelmes testvérét, vagy sem.

– Semmiféle levelet nem várok – mondta elutasítóan. – Nagy csomagot várok, amit a méltóságának utánam kellene küldeni... Egyet-mást otffelejtettem Grafeneggenben...

Az eldöntetlenül végződött küzdelem után, amely erősen felizgatta Tetát, a következő napokban mindig csak kilenc után tért haza a reggeli miséről és közvetlenül négy óra előtt elment „kicsit sétálni”, mint mondotta. De csak a levélhordó miatt ment, mert a kapu előtt akarta

elfogni. És így, egy pénteki napon, végre megkapta a várva várt levelet. A közeli városi parkban olvasta el, ahol heves szívdobogással ült le a padra.

•

„Szívből remélem, hogy ez az utolsó levalem magához, kedves nénikém” – írta a főtisztelendő Mojmir. – „Kérem, mielőtt tovább olvasná, vegye kezébe a borítékot és nézze meg figyelmesen a postai bélyegzőt. Onnan majd leolvashatja a kis gyerekkora óta ismerősen csengő nevet: Klobouky! Igen, Klobouky járási városkában, alig egyórányira Hustopectől, dobom be ezt a levelet a postaládába. De írni még Hustopechen írtam, miközben a fogadóban ebédeltem. Bizonyára megérti, hogy nem fogadtam el jelenleg még hivatalában levő elődöm meghívását. Végre is, nem lehet még ebédnél is terhére esni egy nyolcvanesztendős öreg úrnak, aki különben nagyon nehezen válik meg nyájától. Utolsó levalem óta, amikor arról számoltam be, hogy ügyeim ismét halasztást szenvedtek, szándékosan hallgattam ilyen hosszú ideig. Nagyon nehéz és nagyon fájdalmas idők vannak mögöttem. Tökéletesen igaza volt nénikémnek, hogy a paplak helyrehozásához szánt pénz küldését ahhoz a feltételhez kötötte, hogy előbb foglaljam el a hivatalomat. Régi balszerencsém ismét beleavatkozott sorsomba, megint üldözőbe vett az ördögi irigység. Meg tudja érteni, hogy Istennek olyan szerény szolgálója, mint én, magára vonta egy magasrangú főpap haragját és túrnie kell ellenséges indulatát? Egyébként rossz pap és konkubinátusban él egy ügynevezett jó társaságból való gyalázatos céda nőszeméllyel. De ezt csak mellékesen említettem meg. És most, mint a postai bélyegzőből és levelem keltezéséből láthatja, már annyi, mintha elfoglaltam volna hivatalomat Hustopechen. Hogy egészen pontos legyek, három héten belül elfoglalom, hogy a nagybőjtben már én celebrálhassam a szentmiseket. Ez a kis halasztás magától értetődik, az öreg úr kívánta így és végre is nem lehet egy tiszteleltre méltó papot kidobni az utcára. Ennek ellenében megengedte, hogy a legsürgősebb munkálatokat már most megkezdjék. A festő és mázólok máris dolgoznak. Ma azt az ajánlatot teszem kedves nénikémnek, viseljük felesben jövődöbeli otthonunk rendbehozatalának költségeit. A maga része a mellékelt költségvetés szerint, ottani pénzben kilencszáznyolcvanhét schillinget tesz ki, ami a mi pénzünkben körülbelül ötezer koronának felel meg. Egyik itteni, akarom mondani prágai jóbarátom, Fasching Karel műépítész olyan szíves volt és magára vállalta az átépítést. Ó olcsóbban végzi a munkát,

mint bárki más, tisztán csak előállítási áron, a régi barátság kedvéért. Pontos terveit a költségvetéssel együtt mellékelem. Én a magam részét már befizettem. Legokosabb, ha a maga részét egy bank útján egyenesen az ő kezéhez utaltatja át. A mindenható Isten egyes országokban a devizarendeleettel bünteti a népet, elsősorban a polgárságot. De maga, az én okos, kedves nénikém, tudja az utat a bankba, ahonnan pár száz schillinget még minden nehézség nélkül lehet ide továbbítani. De ez csak tanács, semmi más. Hiszen nem az én gyenge kezemhez juttatja ezt a jövődöbeli közös otthonunk csinosítására szánt pénzt. Éppen ezért jobban is szeretem, ha nem az én kezemhez juttatja, nem akarom, hogy bármi közöm is legyen hozzá.

Kitekintek az országútra. A fogadósnak már megfizettem falusias, de nagyon ízletes ebédemet. Fáradt lelkembe nemsokára beköltözik a morvaországi búzaföldek békéje és az egyszerű, Istennek szentelt élet szerénysége az én öreg jótevőm és igazi édesanyám oldalán. Sietve zárom soraimat, mert Kloboukyban akarom bedobni leveletem, hogy a gyorsvonattal hamarabb elérje. Ha Isten is úgy akarja, ezt a leveletem már nem követi több, ez lesz az utolsó és a hűséges unokaöcs, akit harmincegy éve csak leveleiből ismer, nemsokára igazi, élő Mojmir tisztelendővé változik, aki megáldja minden lépését. Ha nem adnék többé életjelt magamról, tudja, hol találhat és hol várja előbb vagy utóbb forró vágyódással...”

Különösek ennek a Mojmirnak a levelei. Ha négyszer, ötször is elolvasta, meg mindig nem értette meg egészen. Ezek a levelek szédítően fűtétek egybe a praktikusát az ideálissal. Túl szárnyalóak voltak még szegény Tetának. De éppen mert túl szárnyalóak voltak és ezzel címzettjüket is észrevétlenül magukkal ragadták a magasba, gyakoroltak olyan különös kígyóbűvölő hatást a „drága néniké”-re. Ami az időrendet illeti, már a kezdet is legyőzhetetlen nehézségeket okoz. Hogy is van ez? Unokaöccse a hustopeci fogadóban ül és ugyanakkor, amint írja, a levelet Kloboukyban adja postára. Bárcsak itt volna Arganné öméltsága, hogy ezt az ellentmondó részletet megmagyarázza. De a méltóságos asszony most ott ül halálos beteg gyermeke ágyánál, éjjel és nappal, és pillanatra sem mozdul onnan. Nem is lehet most ilyesmivel terhelni. De hatodszeri olvasás után Teta végre megértette, hogy a levél kínzó kétségektől szabadította meg és nagy örömmel töltötte el. Ezt a levelet csakugyan Hustopecben írták és Kloboukyban, a kerületi városkában dobták be, ezt megcáfolhatatlanul bizonyítja a világosan látható postai

bélyegző. A festő és a mázoló már dolgoznak. A levél mellett, takaros gépírással, impozáns üzleti levélpapíron a Fasching Karel cég előzetes költségvetése és a kétkoronás bélyeg mellett nagy, vörös, gömbölyű betűkkel, mint az egésznek a címe: „A hustopeci paplak átépítése és berendezése – Nagyságos és főtisztelendő Linek Mojmir plébános úrnak.” Itt most világosan olvashatja, szép piros betűkkel, ez majdnem ér annyit, mint a prágai érseki helytartóság hivatalos papíron írott bizonyítványa. Ehhez járul még a számla egyes tételeinek bizalomkeltő pontossága, mert mindegyik fillérre volt kiszámítva. A tervezett fürdőszobába még bidét is szántak, ennek az ára négyszázharmincnyolc korona és negyvenhét fillér. Most már csakugyan komoly a dolog! Teta az „utolsó” levelet is odadugta a többi mellé, amelyeket ott őrzött a táskájában, égszínkék szalaggal összekötözve. Egyszerre könnyű és vidám lett a szíve. A legközelebbi napokban három fontos útra szánta el magát. Az első a Herrengasséba vezette, a Prager Bankhoz. Itt vállalták kisebb, a devizarendelemben engedélyezett összegek átutalását. Ott megtudta, hogy különböző formaságok elintézése után ötszáz schillinget küldhet Csehszlovákiába. Ferde gyerekirásával különféle cédulákat töltött ki, azután elküldte az engedélyezett összeget a Fasching Karel cégnek, ugyanabba az utcába, ahol eddig Mojmir lakott.

Második útja a betegpénztári orvoshoz vezetett, ahová mint házi cselédet beíratták. De ezt az utat órákig tartó várakozás után többször is meg kellett ismételni, míg végre bebocsátották a várószobába, mert az előszobában tucatszámra lökdösődtek a goromba és önző betegek. Amikor végre rá is sor került, a rosszkedvű orvos futó pillantást vetett a lábára.

– Annyi bizonyos, hogy nem sok jót mondhatok a visszereiről – jegyezte meg vontatottan.

Teta sietve takarta be ismét meztelenségét és alázatosan kérdezte:

– Kérem szépen doktor úr, tessék nekem valami jó orvosságot írni...

Az orvos már az íróasztala előtt ült és türelmetlenül morogta:

– Majd adok magának beutalást a városi kórházba... Ezeket az ereket ki kell irtani... Azután nyugsága lesz...

Teta gyanakodva pislogott az íróasztal felé.

– Tessék mondani kérem szépen, ez egy operáció?

Az orvos elkeseredetten kereste itatóságát:

– Teljesen veszélytelen beavatkozás – morogta, mintha már messzire

túllépték volna a pénztári betegekre szánt időt. – Néhány napig kötést kell hordania.

Töltőtolla dühösen nyikorgott, amikor alákanyarintotta a nevét. De Teta halk hangon még egy kérdést kockáztatott meg:

– És tessék mondani kérem szépen, beavatkozás nélkül meddig lehet még nyugságom?

– Én nem vagyok próféta, hanem pénztári orvos – kiáltott rá a doktor dühösen és átnyújtotta a cédulát. – Én nem tudhatom, hogy 1940-ben trombózt kap vagy tüdőgyulladást vagy valami mást... Kérem a következőt...

Teta derűsen távozott. Esze ágában sem volt, hogy a beutalást elvigye a kórházba. Az orvos 1940-et mondott. Addig még három hosszú év van hátra. Ez az évszám megnyugtatta és felvidította, bár néha már alig vitte a lába. Ennélfogva az ő renoválása szakember ítélete szerint még jó ideig várhatott, nem úgy, mint a hustopeci paplak átépítése.

Teta harmadik útja bőrröndöshöz vezetett. Nagyon olcsó, bőrutánzatú kézitáskát vásárolt. Nem akart méltatlan poggyással megszentelt unokaöccse elé állni. Ez a bevásárlás virágvasárnap utáni napon történt. Zikan Kati összecsapta a kezét, amikor nővére a vadonatúj darabbal beállított.

– De szivikém... Mire való ez? Jézus Mária, Szent József...

– Holnap reggel elutazom néhány napra, kérlek szépen – jelentette ki Teta szárazon.

– Holnap elutazol! – kiáltott fel a főellenőrné és arca kínai álarcá torzult. – De hát mivel bántottunk meg, a szegény hülye meg én, hogy megharagudtál ránk... Miért bánsz így velem, a te testvérkéddel?

– Semmivel se bántottatok meg – felelt Teta nyugodtan. – És nem bánok veled sehogysem... Különben is mindjárt húsvét után visszajövök...

– Nem jössz vissza! – siránkozott Kati és könnyek gördültek végig sárgás arcán, amelyiken a szőrös szemölcs éktelenkedett és arca tűzpiros lett. – Te most eltűnsz és többé nem adsz hírt magadról, most, amikor már megöregedtél és semmit sem tudok majd rólad és senki sem fogja tudni, hogy az én nővérem voltál...

De Teta, úgy látszik, nem látott át ezeken a nagyon is áruló mondatokon. Barátságosan csillapította az ötszörös örökösöt:

– De miért csapsz ekkora hűhót, Kati? – mosolygott. – Hiszen csak pár napra megyek el... És azelőtt sohasem laktam nálad...

Zikan Kati tragikus ábrázattal magasra szívtá fájdmát és még mindig zokogva megkérdezte:

– És hová mész el tőlem testvérkém, hová?

Teta hazudott, anélkül hogy hazudott volna.

– Csak egy kicsit vidékre – mondta határozatlanul. – És azért továbbra is megtartom nálad a kis szobát... És mindent itthagytok nálad, amim van, a szentképet, a szép ágyterítőt és a két útikofferemet. Ebből is láthatod, hogy vissza akarok jönni...

Ez a kijelentés alapján változtatta meg a helyzetet. Kati arca gyorsan kiderült és bánatos vidámsággal nézett a nővére, mint az áprilisi ég.

– Hát, ha egészségesen térsz vissza, szivikém, és minél hamarabb...

– verklizte sírós hangon. – Annyira aggódom miattad, hiszen testvérek vagyunk és már úgy megszoktalak és ha Isten úgy hozná magával, inkább én halok meg előtted, én a fiatalabb, mert megelegettem, hogy mindig csak a halottaskocsi után menjek és három drága sírnak a gondozása van rajtam, becsületesen ápolom is, rajtam ugyan senki se köszörülheti a nyelvét és gyertyát is gyújtok mindenszentekkor, itt meg ott, meg amott, hogy már azt sem tudom, hol áll a fejem... És amíg a vidéken leszel valamerre, addig nem fogadok el bért a szobáért, ezt kikérem magamnak és itt hagyhatsz mindent, amid van, a két lezárt koffert és ami a bezárt szekrényben van és én majd vigyázok mindenre, mint a saját berendezésemre, mert te olyan vagy nekem, mint az édesanyám...

Teta még a folyékonyan előadott megnyugtató befőzés előtt eltűnt kis szobácskájában, azután megfordította a kulcsot a zárban, kinyitotta egyik vesszőkosarát és kivette belőle legfinomabb holmiját, két fekete selyemblúzt és Argan Livia legutóbbi karácsonyi ajándékából készített ünneplőruhát. Mindez belekerült az új bőröndbe, néhány csokor levendula társaságában, amilyeneket az utcán árulnak. Teta az ékszereit sem felejtette el: egy ezüsttűt, két korallfüzért és egy türkizgyűrűt. A kincse ezentúl is a kis táskájában maradt. Éjszakánként ott tartotta a feje alatt. De napközben sem adta ki egy pillanatra sem a kezéből. Bár hallotta, hogy a határon csak kisebb pénzüsszeget szabad vinni, mégis ártatlanságának egész bátorságával semmibe sem vette a jelenlegi helyzet parancsait. És igaza is volt. Ugyan melyik vámhivatalnok tételezne fel egy öreg cseléd kizitáskájában ilyen vagyont? Az utazás napján kora reggel Mila titokban besurrant Teta szobácskájába.

– Hozzál nekem valamit vidékről, Teta, hozzál nekem valamit –
suttogta és elpirult egészen ősz haja gyökeréig, mint a bazsarózsa. Teta
óvatosan kihalászott egy tízest kis táskájából és odaadta fiatalabbik
húgának:

– Mit hozhatnék neked vidékről?... Itt sokkal több vásárolnivaló
van, mint vidéken... Vegyél valamit magadnak, ami jólesik, Mila...

A szegény együgyű emésztően csodálkozó pillantással nézte a pénzt
a kezében:

– Ez igazán az enyém? – kérdezte áhítattal.

– Legközelebb majd megint kapsz valamit – jelentette ki büszkén a
borravaló-adományozó. Mert a hajdani borravalókapó most már ado-
mányozóvá lépett elő. – De ne mondd meg a Katinak...

A gyengeelméjű arca erősen elsötétült:

– Ezt nem lehet – suttogta furcsa torokhangján nagyon szomorúan.
– Hiszen mindent meg kell mondani a főellenőrné nagyságos asszony-
nak, mindent...

Teta haragosan nézett rá.

– Még mindig nem nőtt be a fejed lágya, számár... Miért kell neki
mindent megmondanod?

A szegény hülye szeme rémülten tapadt nővére:

– Nem szabad hazudni! – tört ki dadogva formátlan szájából. – Mert
akkor elküldenek a szociális életből...

Teta most haragosan vállalta életének alapelvét:

– A hallgatás még nem hazugság... Ehhez mindenkinek joga van...

De a gyengeelméjű egyre hevesebben rázta nehéz fejét:

– Aki nem mond meg mindent, azt az állami intézetbe teszik...

Hirtelen, éles szájalom fogta el Tetát. Talán először, régi idők óta.
Eddig édeskeveset törődött a szegény hülyével és állapotát Isten ítéleté-
nek fogta fel. De hogy egy emberi lény, méghozzá éppen az ő testvére
annyira gyenge legyen, hogy még egy ilyen kicsi titkot sem tud magába
zárni, ez a nyomorúságok nyomorúsága jobban megrendítette minden
betegségénél.

VI. FEJEZET

A hustopeci plébános

Lundenburgnál, a határállomáson Teta a nyomorúságos helyi vonatra szállt át. Ez a vonat vezet el Pavlovic és Hustopec mellett, Morvaország szántóföldjeinek mély zöldjébe. Ebben az évben húsvét nagyon későre esett, április utolsó harmadára. De a hőség már hetekkel megelőzte az áprilist és ragyogó júniusi napot varázsolt. Két paraszt után, akik sietve szedték sátorfájukat, Teta, a megmaradt egyetlen utas is leszállt a piszkos vonatról. Mélyen beszívta a hazai levegőt, mintha meg akarná ízlelni, hogy vajon visszaemlékszik-e még rá? Azután botjára támaszkodva – Bécsben óvatosságból botot vásárolt magának – kisántikált a sorompón keresztül az országútra, amely körülbelül egy kilométernyi távolságban fekvő Hustopec faluhoz vezetett, mert a vasúti állomást meglehetősen távol építették a helységtől. Teta nem útiruhát viselt, hanem ünnepi feketét, a fején meg kis barna kalapot, amely Argan Liviaé volt valamikor, vagy tíz évvel ezelőtt. Kis táskáját a vagyoniával szünet nélkül a szívéhez szorította. Új útitáskáját viszont a kis pályaudvar hordárára bízta, hogy később majd ha üzen, hozza utána a faluba. Hogy hová, azt természetesen nem mondta meg, amikor kiállította az átvételi elismervényt útitáskájáról és a hordárnak rövid habozás után némi borralalót nyomott a kezébe. Az utat virágzó gyümölcsfák szegélyezték. Rózsaszínű felhökként rajzolódtak ki a csillogó, mozdulatlan égre. Jobb kéz felé répaföldek és sárgán virító repceföldek terültek el, bal oldalról még alacsony gabona. A széles síkság keleti láthatárán a Fehér-Kárpátok előhegyei szürkültek, mint valami halvány füst a távoli Szlovákia határán. A levegő mozdulatlanul pihent. Kis erdőfoltok pettyezték be a vidéket. Az útszéli magányos házak mellett nyárfák, gesztenyefák, akácok és itt-ott egy-egy korán ébredő orgonabokor zöldellt. A gesztenyefa levelei már nem lankadt gyermekhez hasonlítottak, teljesen kifejlődtek. Ezen a tájékon nem volt semmi rendkívüli, össze sem lehetett hasonlítani a grafeneggi park híres szép pontjaival és a Totes Gebirge fenyegetően tornyosuló csúcaival. És mégis, Teta újra meg újra bólogatott és hangosan mondta maga elé: – Csudaszép! – és bámulatát még külön, sziszegő hanggal is kifejezte. A falukban delet harangoztak.

Útközben Teta megérezte, hogy nem tud tovább menni, előbb ki kell pihennie magát. De meg úgyse volna illendő, hogy éppen ebédidőben,

ajtóstul rontson be a tisztelendő úrhoz. Saját ebédjét, egy darabka kenyeret, egy szafaládét meg egy tábla tejcokoládét, magával hozta. Kis kocsma mellett haladt el, előtte az útszélen gyalulatlan asztalok kuporogtak. De Teta nem tért be, hanem vett egy üveg sört és azzal betepegette egy patakkaal átszelt, most kiserkent mezőre. Emlékezett erre a patakra, tudta, hogy a Suratka folyóba ömlik. Partjának egyik kiemelkedő helyén hatalmas, öreg körtefa terjesztette ki ágait. Annyira tele volt fehér szirmokkal, hogy nagy, szelíd árnyékot vetett maga körül. Teta nagyon szerette a nagy fákat és semminek sem örült jobban, mint egy pihenőórának a százesztendős grafeneggi hársak alatt. Mint a természet hűséges barátja, jól tudta, mi a különbség a virág- és lombárnyék között. A lombárnyék sűrű és teli és hűvös és feketeskék és aki alatta pihen, visszaadja lelkét az anyaföldnek. De a másik, amelyiket csak ritkán lehet élvezni, a virágzó fák futó tavaszi árnyéka, ritka és gyöngéd, átbotcsátja a fényt és lila színű és aki alatta pihen, álmodozóan megsejti az égi pihenés gyönyörűségét, amely rá vár, ha valamikor majd minden óhajta szerint beteljesedett.

Teta kiterítette köpenyét a körtefa alatt. Azután leült, kibontotta a kis csomagot, a szafaládét apró szeletekre vágta, feltörte a zsemlyét és lassan, elgondolkozva rágni kezdett. Mert nagyon szomjas volt, néhány hajtással kiitta az üveg sört. A magaslatról, ahol lepihent, belátta az országutat egészen a közeli községig és az országúton túl, az összefolyó végtelenségig szülőföldjének és gyermekkorának szántóföldjeit. Ötvenöt éve nem ült ezen a földön. Olyan csodálatos volt, hogy eddig azt hitte, a hosszú idő alatt mindent elfelejtett és a valóságban mégsem felejtett el semmit. Emlékezett a déli napban csillogó minden egyes toronytetőre, minden, távolban libegő facsoportra, felismerte azt, ami régtől fogva megvolt, az újonnan keletkezettől. Szüleinek szegényes házacskáját, amelyet Linek Mojmir, az idősebbik, olyan hamar elivott, innen nem láthatta, de az sem lehetetlen, hogy már régóta romba dőlt. És mégis, lelki szemével szinte földöntúli élességgel látta szalmatetejét és virágokkal díszített kis ablakát. Alatta, a fűben egyre fokozódott a bogarak nyári zümmögése, zúgása. Vajon honnan jön ez a sok méh? Ez a zümmögés, a virágillat és a sör elálmosította. Leheveredett a köpenyére, de nem felejtette el, hogy előbb még feje alá tegye a drága táskát. Lábfájása megszűnt. Nagyon jól érezte magát.

De nem mély alvás, sem a szép álom nem lepte meg a virágok árnyékában, hanem valami visszataszító, nehezen elmondható lázalom.

Emlékei nem a szüleit keresték fel, akiktől itt búcsúzott el, nem is a Jóságos papot, aki elé valamikor fehér ruhácskában, fátyolban, mint Krisztus kicsi menyasszonya, járult első áldozásra. De más szép vagy akár mindennapi emlék sem kért helyet álmában. Hanem egy nagyon öreg asszony merült fel emlékezetéből, kis gyermekora idejéből, akit akkor anyanyelvén Babicskának nevezett. Babicska, ez annyit jelent mint nagyanyóka. De nagyanyóka szerepe nem volt egészen tisztázott. Teta már elfelejtette, hogy vajon a ráncos képű öreg asszonyka csakugyan a nagyanyja volt-e. Árnyékszerűen, homályosan élt emlékezetének zugában a kis töpörödött alak, aki mindig a bölcsők mellett ült, sokféle tanácsot adott, alkonyatkor meséket mondott és a friss daganatokat a rászoritott ezüstpénzzel gyorsan meggyógyította. De a szomorú az volt, hogy ez a nagyjából jó szellem nem tiszta formájában jelent meg, hanem gonosz szellemmel egyesült. Teta jól ismerte a déli boszorkányt, a Polednicét. Ennek az alakja egy versből kelt életre és valaha minden gyermek nagyon félt tőle, ha elérkezett a forró déli óra és kikandikált a búzakalászkok mögül. Teta már régóta nem tudta, hogy utoljára az unokaöccse, Mojmir idézte fel a déli boszorkány szellemét, amikor udvari tanácsos úr konyhájában elszalvalta azt a régi verset. De ma, amikor hozzá indult a paplakba, mintha Mojmir ezt a kísértetet küldte volna elébe, hogy elhozza. Mert a déli boszorkány megelőzte évszakát, a nyarat, mint az időjárás és megszokott elemein túl egészen a körtefáig merészkedett, az útszéli kocsmá mögé és most ott állt, nagyanyóka képében. Tulajdonképpen nem is volt olyan gonosz arca, csak a haja volt visszataszítóan kócos, a púpja a feje fölé emelkedett, csirkemelle keskeny volt és hosszú karja egészen a földig lógott le. Teta összeszedte magát, hogy üdvözölhesse nagyanyókat. De a déli boszorkány szokása szerint máris Teta vállára ült – milyen kellemetlenül könnyű volt, én Istenem! –, azután felkapta botját és hajszolta:

– Élőre, lusta disznó... mit heversz itt?... Siess a tisztelendő úrhoz, hogy el ne szaladjon...

– Hagyj, nagyanyóka – lihegett Teta. – Holnapután, nagycsütörtökön leszek hatvan... És az ereket még nem irtották ki... Nem tudok úgy szaladni, mint szeretném...

– Ne hazudj, lusta disznó! – szidta a boszorkány. – A mi tisztelendő urunk nem vár rád...

A vállán lovagló boszorkány egyre nehezebb lett. Teta újra meg újra keresztet vetett. Szűz Máriához és a szentekhez fohászkodott. Semmi

sem segített. A púpos boszorkánnyal vállán, ott kellett törtetnie az út porában. Egyszerre eszébe jutott, hogy a kis táskát egész vagyónával együtt otthagya a körtefa alatt.

– Nagyanyóka, könyörülj! – kiáltotta. – A megtakarított pénzem és a végkielégítesem...

De a nagyanyóka-boszorkány nem könyörült rajta. Teta futás közben újra meg újra megkísérelte, hogy letérjen az útról és visszaforduljon a körtefához. De saját botja, mint valami ostor, mindannyiszor lecsapott a lábikrájára, hogy hangosan feljajdult kínjában.

– Mit bánom én a te végkielégítésedet! – szitkozódott a lidérc. – Úgyis minden a főtisztelendő úré!

Teta észrevett egy követ, szándékosan belebotlott, hogy elesessen. És ez kitűnő gondolat volt. Mert ugyanabban a pillanatban felébredt lidércnyomásos álmából. Felült, sokáig rázta a fejét, azután hangosan nevetni kezdett. – No de ilyet! – De azután összeszedte holmiját és bizonytalan, imbolygó léptekkel indult ki a rétről. Nem felejtette el, hogy a kocsmában visszakérje az üres sörösüvegért a néhány fillérenyi betétet. Éppen húsz perccel múlt egy óra. A boszorkány intelmeihez híven, botjára támaszkodva, sántikálva indult tovább az országúton a falu felé.

*

És csakugyan, ez a hustopeci ősrégi paplak. Nem a templomtéren áll, mint ahol általában a paplak szokott, hanem valamivel a templom mögött, kissé félrehúzódva a többi háztól, szinte már a szabad földéken. A nap vakítóan tűzött. Tetának kezével ernyőt kellett csinálnia öreg szeme elé. A fásasztó, hosszú úttól nehezen lélegzett. De az sem lehetetlen, hogy szívdobogását valami boldog izgalom okozta. Mert első pillantásával felismerte, hogy tisztelendő unokaöccse nem hazudott. A ház falai egészen a tetőig ragyogtak az erős, friss, fehér meszeléstől és a tetőt, amint Fasching Karel cég költségelőirányzatából is láthatta, megfoltolták, ezt bizonyították a friss eternitlapok is a sötét faszindelyek között.

Teta odalépett a házajtóhoz. Most is ugyanaz a két kőlépcső vezetett fel, nyílásai között most is fű és moha nőtt, mint valaha. A ház fölött megismerte az évszámot: Anno Domini 1625 és alatta viharvert gótikus betűkkel a latin felírás: Fide vide cui!

Az Ave Maria és a Credo mellett Teta csak ezeknek a latin szavaknak az értelmét tudta. Annak idején a tisztelendő úr az iskolában megmagyarázta az ifjúságnak, hogy ez a Higgy, nézd, kinek, nagyon megszív-

lelni való jelmondata az emberi és különösen a paraszti életnek. Teta egész életében a megmesszebbmenően hű maradt ehhez a jelmondathoz. De most, a felirat fölé frissiben felszerelt villanylámpa bizonyította, hogy vannak emberek és dolgok, amelyek az intélemben megkívánt gyanú felett állanak. Az öreg cseléd már felemelte kezét a kopogtatóhoz. De keze ismét hirtelen lehanyatlott, leereszkedett a két magas lépcsőfofonon és lassú léptekkel megindult a paplak kerítése mellett. Alig tett néhány lépést, nyitott kertajtóhoz érkezett és bátran belépett. Micsoda kert, gondolta Teta áhítattal, igen, igazi paplakhoz illő kert. És mennyit dolgozhatott Mojmir tisztelendő úr a néhány rövid nap óta, hogy elfoglalta állomáshelyét, hiszen nyolcvanesztendő előde meglehetősen elhanyagolt állapotban adta át a kertet. Az utak friss, sárga kavicssal beszórvva. A közepén, a kút medencéje még üres, de gondos kezek kitisztogatták, kisöpörték. Egész csapatnyi rózsafa állt szép sorjában, mindegyiken meglátszott a szerető ápolás, mindegyik felkötözve hánccsal. Néhány bimbóból máris tolakodtak kifelé az édes piros, rózsaszín, sárga, fehér szirmok és megcsókolták a világsárgát. Hát még a zöldséges ágyások, pompás rozsdabarna termőföldjükkel! Mintha éles késsel vágták volna be a földbe pontosan derékszögű sarkaikat. A föld mindenhol jól meglazítva. A hosszú gumicsővel csak az imént öntözhettek, még csöpögött belőle a víz. A termékeny morva föld korai főzelékei már dúsan zöldelltek. Más ágyásokból meg éppen csak kandikáltak a fejes saláta kíváncsi hajtáskái, a kel, a sárgarépa. Nagy megtakarítás a háztartásban, gondolta Teta, nem kell sokat bevásárolni és nagy elégtétellel hallotta a tyúkok kotkodácsolását is a kertnek valamelyik távolabbi, elkerített részéből. Csak egyvalami zavarta. A húszévi szolgálat az Argan-házban nem múlhatott el nyomtalanul szépérezékén. Ugyanis a sok szép és hasznos növény fölött, két platánfa között kifeszített kötél len lógott a tisztelendő úr fehérneműje, elsősorban ódivatú, vidékies alsónadrágok, amelyeket a szél aggasztóan kövérre fújt fel. Ezen változtatni kell, határozta el Teta és körülnézett a kertben valami megfelelő, rejtett helyecske után, ahol illendőbben lehetne a tisztelendő úr alsónadrágjait elhelyezni. Közben pillantása elért a kert legtávolabbi sarkáig és szinte megbűvölten megállt.

Ezúttal boldog ijedtség volt, de mégis egész testét megrázta. Teta a szó szoros értelmében megtántorodott. Ott, a kert túlsó végében, néhány sűrűn körülöngicsélt kaptár mellett ott állt a tisztelendő úr, úgy, ahogyan egyik levelében írta, ahogyan kívánta. Reverendát viselt,

bizonyosan az imént jöhetett a templomból és még benn sem volt a házban. Valami sisakformát húzott a fejére, mint a méhészek szokták és kezét is hatalmas kesztyű védelmezte. Még van ideje, még elszaladhat, rohanta meg hirtelen Tetát a gyáva félelem. De nem szaladt el, hanem lassú, tipegő léptekkel közeledett élete legfőbb szereplőjéhez, aki most egyszerre hússá és vérré vált. De a pap végre észrevett valamit, megfordult és figyelmeztetően, kongó hangon szólt rá sisakja alól:

– Vigyázat, anyókám, álljon meg... Ezek a kis dögök ma egészen megvesztek...

Teta földbe gyökerezett lábbal állt. Nem lett volna annyi ereje, hogy egy lépést is tegyen. Tágra nyílt szemmel bámult a tisztelendőre. Magas, karcsú alakja éppen megfelelt elképzelésének, ahogyan a fényképe és levelei után megalkotta magában. Egyetlen üdvözlő szót sem tudott kimondani. De a pap, anélkül hogy megfordult volna, barátságosan kérte, olyan hangon, mintha a föld alól jönne:

– Menjen csak be a házba, anyókám... Mindjárt készen vagyok és akkor szolgálatára állok...

Teta, mintha megszedült volna a túlon túl nagy beteljesüléstől, megfordult és tipegve elindult a kerti úton, a főzelékágyások között, a kis paplak hátsó oldala felé. A keskeny tornácon át lépett be a ház belsejébe, ahol a nagyon szűk, nagyon sötét folyosón szerényen megállt. Csodálatosan érezte magát és nem tudta felfogni, feldolgozni a szívében, hogy mégis elkövetkezett, amit remélni is alig mert és amibe mégis belekapaszkodott lelkének egész erejével. Tehát unokaöccse lázongó, de tüzes lelke végül mégiscsak megbékült Istennel, és így nem volt hiábavaló a sok áldozat a távoli délután óta, amikor először és utoljára látta a tanácsos úrék konyhájában. Linek Mojmir, akiért annyit aggódott, akit olyan súlyos gyanúval illetett, most „szolgálatára áll”, ő maga mondta. De az utolsó és maradandó szolgálatért, amiről tulajdonképpen szó van, ő még továbbra is szolgálni és dolgozni fog, nem mint hitelező és nevelőanya, hanem mint öreg cseléd, aki mindig is volt. Teta lassú agyában sok gyors gondolat villant meg. Milyen jó, hogy a tisztelendő úrnak még egy kis dolga van kedves méheivel. Az Isten szerelmére, csak ne is sietne! Nem volt elegendő ideje, hogy kiélvezze ezeket a perceket. Anyókám, így szólította. Lelkét megsimogatta ennek a szónak a gyöngédsége, amelyet eddig nem érdemelt ki, mert csakugyan gyöngéden hangzott a méhészsícsak mögül is. De ugyanakkor parancsot is adott a szájával, amely előtt meg kellett hajolni: – Menjen be a házba,

anyókám! – Ezzel mintha egész jövődő életét a legszebben előírta volna. Szolgálat és engedelmesség az ő oldaláról, gyengéd fölény Mojmir részéről. Most egyszerre minden jelentőségét elvesztette, hogy unokaöccse a nagyon is hosszúra nyúlt vándorévek alatt rossz diák, naplopó, adósságcsináló és szökött misszionárius volt. Csak a felszentelt férfiú maradt, bizonyosan szép, erős ember, aki nagy lelki vigasztalója lesz a halál közeledő óráiban, valaki, aki mérhetetlen magasságban áll fölötte, magasabban, mint a földkerekség akármelyik méltóságja. Az elvégzett munka után – és egyszerre fiatalos munkaerőt érzett tagjaiban – nyári esteken és téli szürkületben majd ölbe tett kézzel örülhet, hogy egyedül az ő kintartásából és kemény munkájából jó pap áll az oltárnál, aki Istennek trónusa előtt jog és igazság szerint egyes-egyedül az övé.

Teta magasra törő álmódzásai közben is a házban terjengő szagokat szimatolta. Friss olajfestés és meszelés szagát érezte. Viszont, mint rosszállóan megállapította, konyhaszagnak nyoma sincs sehol. Ezen segíteni kell. A pap, aki annyi sok ember lelkének terhet cipeli, kell hogy ízletesen, bőségesen táplálkozzék. Ezenkívül a jól megválasztott étel, a gondosan kezelt ital segít a még ifjú ereje teljében levő férfiúnak – Teta jól tudta ezt –, hogy legyőzzön bizonyos kísértéseket, amelyek sajnos még a felszentelt papot sem kímélik, mert az asszonyok mind aljas cédák lesznek a tiltott gyümölcs láttára. Teta legszívesebben azonnal megkeresi a konyhát, odaáll a tűzhely mellé és megkezdi a sütés-főzést. A húsvét már küszöbön áll. Tehát legfőbb ideje, hogy megdassza a kalácsot, megfonja, megtűzdelje mandulával és mazsolaszőlővel. És miközben meglehetősen aggodalommal gondolt a megsütendő fonatos kalácsra, sietve belépett a házba a pap, megpillantotta a sötétben várakozó öreg asszonyt, gyors mozdulattal kitérte a bal oldali ajtót és odakiáltott:

– Menjen csak be ide, anyókám... Még csak néhány perc...

Teta most kétaablakos szobában állt. És ez a szoba éppen olyan volt, amilyennek lennie kellett. Nagy könyvszekrény. Kereszt és alatta égő olajmécses. Az Istenanya szép, színes képe. A közepén álló asztal zöld posztóval letakarva. Egyik ablak előtt íróasztal, alaposan megrakva hivatalos iratokkal. Sok por és egy kevés állott pipaszag. Látszik, hogy itt hiányzik a gondos kéz, aki szigorúan intézné a háztartást, aki reggel port törölne és könyörtelenül kinyitná az ablakot. De amikor a pap rövid idő múlva a szobába lépett, Tetát harmadszor is elfogta az édes, bénító ijedtség. Ugyanis Linek Mojmir, akit felnőtt férfi korában soha-

sem látott, hajszálig hasonlított megálmódott unokaöccséhez, azaz hogy hiányzó hajszálig, mert kopasz fejét és barna arcszínét, mint többször is írta, nem az itteni napnak, hanem Tűzföld őserdőinek köszönhetette. A lábát szerencsére nem húzta, mint rögtön nagy elégtétellel megállapította, mert az évek folyamán kigyógyult az ördögi rovarcsípés következményeiből. A tisztelendő úr barátságosan mosolygott Tetára és összedörzsölte frissen megmosott kezét.

– Igen, igen, a nagyhét... – bölintott – a szent munkák hete, mint egyik költő mondja... Szent munkák még a hozzám hasonló, egyszerű falusi papnak is. Ilyenkor mindennek szépnek, ünnepélyesnek, ragyogóan tisztának kellene lenni, hogy a kedves szomszédok meg atyafiak azt hihessék, Rómában ülnek, a Szent Péter-templomban, nem Hustopecben... De üljön csak le anyókám, üljön le bátran...

Teta leült egyik szék legszélére és csak nézett és bámult. Nem győzte nézni unokaöccse büszke alakját, hallani hangjának férfias muzsikáját. A pap valamit babrált, miközben folytatta tréfás panaszait:

– Nagytakarítás a templomban... Nagytakarítás a házban... Nagytakarítás a kertben... Egyetlen ember sincs a helyén, szörnyű felfordulás, semmit sem találok... Holnapután nagycsüörtök és az emberek nem adnak egy kis nyugtot az utolsó pillanatig... A házvezetónőm éppen ma magamra hagyott, képzelje csak anyókám, éppen a legnagyobb felfordulásban, átment Kloboukyba a beteg testvééréhez és reggel óta még egy meleg kanál sem volt a hasamban...

Most végre megtalálta, amit keresett, egy termoszt. Kinyitotta, egy csészét megtöltött állott tejeskávával, szürcsölni kezdett, miközben nagyokat harapott mellé a jókora darab fekete kenyérből, hogy az arca egészen kidagadt tőle.

– Már bocsásson meg, anyókám – mentegetődzött teli szájjal. De Teta nem tudott tovább uralkodni magán és most először szólította meg testi valóságában azt, aki miatt annyi nélkülözést, annyi nyugtalanságot szenvedett el.

– Már bocsánatot kérek, de a főtisztelendő úrnak egészen más ebéd dukálna – korholta remegő, de szigorú hangon. – Ez igazán lehetetlen, kérem szépen, csak egy csésze kávé meg egy darab száraz kenyér ebédre, hiszen ez még koldusnak is kevés volna...

– Igen, ezen változtatni kell, anyókám – helyeselt a pap –, ez így nem megy tovább... Sok kellemetlenségem van az új házvezetónőmmel,

örökké baj van valamelyik tiszteletreméltó rokonával én meg éhezhetek...

Teta nagylelkűen, de nem minden megrovás nélkül mondta:

– A tiszteleendő plébános úrnak délben jó húsoleves kellene, belefőzött metélttel vagy grizzel, azután vasárnap pástétom vajasztésztában vagy kék pisztráng, utána jó sült vagy rántott csirke újburgonyával és borsóval és vegyes salátával és végül valami finom tészta, talán felfújt barackizzel vagy csokoládémártással, esetleg valami más hasonló...

A pap tágra nyílt szemmel hallgatta a pompás ételek felsorolását:

– Éljen, éljen, anyókám – mosolygott elragadtatva – akár óráig is elhallgatnám a beszédét... Még a nyál is összefut a számban a sok jótól...

Teta komolyabb tervei mögé rejtette boldog, reménykedő megindulását. Máris tisztán látta, hogyan kell rendbe hozni az elhanyagolt papi háztartást:

– Hiszen van minden a kertben – mondta. – Főzelék, csirke, tojás és vaj nagyon olcsó falun, fillérekből lehet összeállítani a legúrabb ebédet... Csak a hús, a hússal nagyon vigyázni kell és körmére kell nézni a mézárósnak, de hát én azt úgyis megszoktam...

A hustopeci papot úgy látszik felderítette látogatójának résztvevő buzgalma. A pohárszékhez lépett és két pohárkát színültig töltött paraszti gabonapálinkával.

– Erre koccintunk, anyókám – nevetett barátságosan és fenéig kiitta a poharat. Miután Teta is engedelmesen, utolsó cseppig felhajtotta a pálinkát, a pap tekintete fürkészően megpihent az öreg asszonyon, aki botjával és táskájával kezében mereven, de láthatóan izgottan ült vele szemben.

– Bizonyosan messziről jött? – kérdezte.

– Természetesen, Bécsből, kérem szépen – felelt az öreg asszony.

– Alighanem viszont akarta látni szülőföldjét, kedves rokonait – kérdezősködött tovább a pap.

– De hiszen a tiszteleendő úr bizonyosan tudja... – felelt Teta.

Erre a pap egyelőre semmit sem felelt, csak látszott rajta, hogy gondolkodik. Azután torkát köszörülte és beszélgetésük óta először, üzletszerű hangon kérdezte:

– És mivel lehetek szolgálatára, anyókám...

Teta egy ideig hallgatott. Azután nemcsak a gabonapálinkától kipi-
rult arca, hanem a hangja is lassan elhalványodott:

– Hiszen azért jöttem ide a városból, kérem szépen, hogy szolgáljam a tisztelendő urat, amint a tisztelendő úr parancsolta...

A hustopeci pap csodálkozva pislogott. Vakító napsugár babrált idegesítően az arcán.

– Hogy engem szolgáljon? – kérdezte és kezével ernyőt csinált a szeme fölé. – De az Isten szerelméért, hogy jutott eszébe ez a gondolat és még hozzá Bécsben? Mi a neve tulajdonképpen, anyókám?

Most már Teta is védte szemét a naptól, fél arcát eltakarta a kezével.

– De hiszen a tisztelendő úr nagyon jól tudja, hogy hívnak engem... – dadogta és az ajka egyszerre elhervadt.

– Honnan tudnám én azt, kedvesem? – és most először érzett a pap jóindulatú, parasztos hangjában egy kevés türelmetlenség. Teta lehajtott a fejét, mint a tehetségtelen iskolás gyerek, aki csak nagy nehezen tudja felfogni a tanító kérdését. Azután keményen, szótagolva mondta:

– Kérem szépen, hiszen a tisztelendő Linek Mojmir plébános úr levelet írt nekem, a nagynénjének, Linek Tetának Bécsbe, az Argan méltóságos úrék címére, nem is egészen három héttel ezelőtt...

Miközben elfulladás hangon kapkodott a szavak után, remegő kezével előszedte táskájából unokaöccse visszavonhatatlanul utolsó levelét. A pap fejét csóválva nyúlt a levél után. De mielőtt még elkezdte volna olvasni, mutatoujja és nagyujja között megdörzsölte rosszul borotvált állát, annyira, hogy hallatszott a sörték halk ropogása.

– De hiszen az én nevem nem Linek Mojmir – mondta végre, némi habozás után, mintha ez nem lett volna elejétől kezdve olyan világos – hanem Janku Ottokár és senkinek sem írtam Bécsbe...

Teta hallotta a szavakat, de nem mozdult. Még mindig mereven és felegyenesedve ült, ahogyan az egy pap színe előtt illendő. Ajka kétszer vagy háromszor megmozdult, de nem tudott szavakat formálni. A pap kérdő pillantással nézett rá. De az öreg asszony még kérdőbben viszonozta ezt a pillantást, ha szabad így mondani, mintha még mindig volna valami halk remény, hogy Janku Ottokár lassacskán visszaemlékszik és elismeri, hogy ő Linek Mojmir. De a pap lassan és végeszakadatlanul csóválta a fejét és félig lehunyta a szemét, mintha egyformán bosszantaná a nap és ez a tévedés. Álmodozóan és szórakozottan suttozta százszor is maga elé: – Linek... Linek... – De most nem következett semmi felvilágosítás, mély sóhajtással a gondos kalligráfiával írott, nagyszerű levél után nyúlt és összeráncolt homlokkal, figyelmesen, de észrevehetően mit sem értve végigolvasta. Amikor elkészült, letette a levelet az

asztalra és nagy fehér kezével végigsimított rajta, mintha le akarna törölni a papírról minden gyanúsát:

– Segítsen, anyókám – kérte, mint aki belefáradt a rejtvényfejtésbe.
– Miféle furcsa pap ez az úr... Miféle nyolcvanéves elődjéről beszél?... Az én elődöm ötvenéves korában halt meg, én meg tizenkét éve vagyok hustopeci plébános... Egy szót se értek ebből az egész dologból, kedvesem... Úgy látom, ez nagyon kellemetlen história... Igen, igen, sok mindenféle ember akad a kolléga urak között, én is gyűjtöttem már tapasztalatokat, sajnós...

Teta szótlanul nyúlt a levél után, magához vette és nagy gondnal, mint valami értéktárgyat, odatette a többi mellé a táskájába. Janku azonban gondolatokba merülve felállt és kemény léptekkel járkált fel-alá a szobában. Sűrű, fekete szemöldökét összehúzta és alsó ajka előreállt. Úgy látszik, tökéletesen megfélemedezett a vendégéről, aki mereven és hangtalanul ült az asztalánál. Csak az utolsó pillanatban vette észre, hogy az öreg asszony teste féloldalra dől és már-már leesik a székről. Odaugrott, felfogta és odavezette vagyis inkább cipelte a kanapéhoz és lefektette. Teta védekezett a segítség ellen:

– Tisztelendő úr... kérem szépen... ne tessék... nem, nem! Már egészen jól vagyok... Én úgy szégyellem magam, kérem... Most már megyek is azonnal, nem zavarok...

De még Teta hatalmas lelki energiája sem volt elegendő arra, hogy legyőzze gyöngeségét, amelyet a felismerés bunkócsapása okozott. Néhány másodpercre elvesztette eszméletét. De még ájulása közben is buzgón suttofta:

– A táskám... Kérem szépen... Főtisztelendő úr!

Janku egy üveg kölnivizet hozott a hálószobájából és kissé megnedvesítette Teta homlokát. Nyakig begombolt blúzáat is ki akarta nyitni, de nem sikerült, mert Teta védekezett. A papot megindította a kis ezüsttű és a korallfűzér, amelyet az öreg asszony a nyakában viselt. Miközben körülötte foglalatосkodott, Teta ajka szüntelenül mozgott. Nem értette világosan szavait. Csak ezt a két szót hallotta újra meg újra: „Megtalálni” és „Megfogni”.

Már három perccel később ismét nyugodtan lélegzett és a kimerültségtől elaludt. És így történt, hogy Linek Teta egy rövid délutáni órára kipihenhetette magát, ott, ahol a munka utáni hosszú nyugalmat remélte, miközben egy pap ült mellette és ápolta. De természetesen nem az igazi.

Janku Ottokár, a hustopeci pap elkíserte Tetát a falusi fogadóba, ahol mindenekelőtt forró tejeskávét és kalácsot adatott neki, azután érdeklődött az állítólagos pap és a különös levelek szerzője után. Természetesen Tetának egyáltalán nem tetszett, hogy fájdalmas titkát a nyilvánosság elé vitték. Égő szegyen töltötte be. Legszívesebben eltűnt volna Hustopecból és az egész világból. De ugyanakkor, ellentétben égő szegyenével, kínozza valami sötét, komor vágy is, hogy őt megtalálja, és az idők végtelensége óta tartó félenk reménykedése és gondosan táplált öncsalása után végre kíméletlenül tisztán lásson.

A napnak ebben az órájában a hustopeci notabilitások a fogadó különszobájában gyülekeztek, sört ittak és tarokkot vagy máriást játszottak. De ma, tekintettel az érdekes eseményre, amely egyszerre csak beviharzott a csendes faluba, lemondtak a kártyáról és körülállták a pap és vendége asztalát. A fogadós készséges felvilágosításai több irányba is vezettek. Néhány héttel ezelőtt több papból és papnövendékből álló társaság állított be ebédre a fogadóba a közeli Brünnből. Az urak nagy gyalogutat tettek meg a hegyek között, kitűnő étvágyuk volt, és a házban található füstölt húsokat, gombócot és káposztát utolsó falatig elfogyasztották. Egyik közülük, vidám, negyven év körüli, kopaszfejú, szemüveges pap, éppen az anyóka unokaöccse lehetett. Ő vitte a szót, mint legidősebb és legokosabb a társaságban, nyilván ő volt a csoport vezetője is. Az már igaz, hogy tréfás ember, bólogatott a fogadós elismerően, bár nem hitte volna, hogy valaha is papi szájából ilyen tréfákat és beszédeket halljon. Viszont az urak közül egyik sem kért tintát, tollat és levélpapírt, amint a mi tisztelendő urunk mondja. Igaz, nem sokkal később egy magányos átutazó vendég kért írószereket, és pedig ebéd után, marhagulyást evett krumplival és farsangi fánkot. Hogy az illető pap volt-e vagy sem, azt már nem tudta, de bizonyos, hogy nem viselt reverendát és éles, kifejező arcvonásai után inkább színésznek, muzsikusnak vagy művésznek nézte. De talán csakugyan író is volt, mert ebéd után legalább három oldalt teleírt. Nagyon komor arcú ember, zárta beszámolóját a vendéglős. Teta némán hallgatott. Világos szeme figyelmesen pihent a mindenkori beszélőn, azután tovább vándorolt, ha másvalaki kért szót. A fogadós jellemzése nyomán néha mintha egészen közel lett volna az unokaöccse, azután megint visszavonult a felfoghatatlanságba, a bizonytalanságba, régi jó szokása szerint.

Hustopec összegyülekezett notabilitásai – köztük volt a polgármes-

ter, a patikus és Hvizd, a tanító úr – valamennyien a fiatalabb korosztályhoz tartoztak. Semmit sem tudtak az évtizedek előtt itt élt Linek családról. Teta sógornője, unokaöccsének édesanyja még a világháború előtt meghalt, márpedig a világháború áthághatatlan árkot vont az előidők és a történelmi idők között. A legtöbb hustopecinek a világtörténelem csak a Versailles-ban megalapított új állammal kezdődött és minden, ami előbb történt, valami homályos mondakörhöz tartozott, bár legalábbis következményeit személyesen is átélték. Ennélfogva a notabilitások megfogadták a fiatal tanító tanácsát, és segítségül hívták Prossnitzer urat.

Prossnitzer Markus úr volt a szenior főnöke a helybeli egyetlen, nagyon tekintélyes vegyeskereskedésnek. Az üzletet már régóta unokája vezette, maga is öszülő hajú idősebb ember, mert az öreg Prossnitzer már elmúlt kilencvenhárom esztendő. Üzletét 1866-ban, a háború évében nyitotta meg, és így bizonyos mértékig a helység legősibb patríciusai közé tartozott, amire a hustopeciek nem minden büszkeség nélkül hivatkoztak. Az élénk aggastyán szép időben még most is félnapig elüldögélt üzlete előtt, amelynek homlokzatán még mindig az ő neve díszelgett, és minden járókelőt megismert a járásáról, mert szeme világot csaknem elvesztette. De nemcsak a legidősebb embert és a helység legjelentékenyebb üzletemberét megillető megbecsülésnek köszönhette tekintélyét és fontosságát. Ezeken felül még egészen rendkívüli emlékezőtehetsége is volt, ami az embereket illette. Hustopec krónikása, telekkönyve, anyakönyve volt egy személyben. De tévedés volna azt hinni, hogy ilyen nagyon öreg emberek szokása szerint mindig csak a múlt felé fordult. Sem a közeli főváros reggeli lapja, sem az egész világról híreket hozó rádió nem tehette fölöslegessé az ő szerepét. Nemcsak a faluban, de még a távolabbi környéken sem történhetett semmi, de még egy kő sem eshetett le anélkül, hogy a vak és nagyothalló aggastyán ne szerezzen róla tudomást, azután az eseményt elraktározta emlékezetének tárházában és megfelelően katalogizálta. Ezen a délutánon is ott üldögélt a vegyeskereskedés előtt, a vendéglővel szemben a szerény térség túlsó oldalán, és süttette a napon a meztelen barna teknősbékaarcát. Elküldték a fiatal tanítót, hogy az aggastyánt odakéressék a fogadó kis különszobájába. Hvizd, a tanító, szemtelen kis senki, lázadó volt, amint a falu szereposztása régtől fogva kívánta. Sok dolgot adott a különféle hatóságoknak beadványjaival, radikális panaszzaival és emberbaráti terveivel. És ami nagyon gyakori eset a lázadók

és összeesküvők között, egyúttal nagyon kíváncsi ember is volt. Ennél fogva gyorsan és nekividulva sietett át a vegyeskereskedéshez, mert végre történt valami, ami kissé megszakította a falu életének egyhangúságát. Hustopec krónikájának legnagyobb öröme volt, ha valahová segítségül hívták. Az aggastyán az izgatott tanító karjába kapaszkodva hamarosan betotyogott a különszobába. A vendéglős kényelmes karoszéket tolt oda és negyed liter vörösbort hozott neki:

– Prossnitzer úr! – kiáltotta nagyon hangosan. – Mit tud a Linek családról... Megértett?... Linek, mint Ludmilla...

A vak ember előbb körülhordozta elhomályosult szemét a társaságon. Azután kongó, nagyon magas hangon megkérdezte:

– Linek... miféle Linek?... Ki él még ebből a családból?

A szenzációéhes tanító világosította fel.

– Bécsből jött egy Linek, Prossnitzer úr, a déli vonattal...

Prossnitzer teknősbékaarcán megszázszorozódott a ráncok hálója.

– Nagyon jól tudom, hogy ma egy hölgy érkezett a déli vonattal, főleg, hogy mondja, Hvizd úr... Tehát a hölgy a Linek családból való?... Egy pillanatra... csak előbb hadd számoljam ki ezeket a Lineket...

Olyan hangon beszélt, mintha az emlékezés nem intuitív, hanem matematikai szellemi tevékenység volna, és az emlékezet valami számológépféle, amelyet csak be kell helyesen állítani, hogy a kívánt eredményt megkapjuk. Az öreg ember lassan bólogatni kezdett és ülés közben hol az egyik, hol a másik lábára nehezedett, mint a takács a szövőszéknél. Hárompercnyi gondolkozás után előrántotta az esetet raktárából:

– Linek, Linek! – Hangja büszkén csendült meg. – A házacska ott állt Kaschparé és Schubrté között... ahol ma az önkéntes tűzoltók háza van... A nyolcvanas években még... tíz hold föld... árpa, zab, krumpli, nem a legjobb fajta, három téhen... Az öreg Linek Kaschpar harmadik lányát vette feleségül, és nem kapott semmi hozományt... Hat gyerekük volt, csupa lány, nem, bocsánat, az egyik fiú... Rossz paraszt volt, ivott, a földjét eladta a községnek, kilencszázöt körül, rosszul adta el, adósság, rossz gazdálkodás...

Janku Ottokár, a pap türelmetlenül hallgatta a locsogást és most közbeszólt:

– És ennek a Lineknek volt egy fia, ugye Prossnitzer úr?

Az aggastyán sértődötten támaszkodott hátra, és tiltakozott:

– Nem kell nekem segítség, tisztelendő úr, hála Istennek... Megvan még a magamhoz való eszem...

Helyeslő mormogás kísérte a krónika fennhéjázó kijelentését. Prossnitzer úr arcának ezer ráncra összefutott, azután ismét szétszaladt. A ráncoknak ez az összefüggő hálója valósággal lélegzett. Az aggastyán bizonyosan Teta unokaöccsét számította ki, hogy az ő szavainál maradjunk. Közben fogatlan száját is nyitogatta. De egyszerre csak megcsendült diadalmaskodó hangocskája:

– Linek fia... tanult... magas közbenjáró támogatta... Szinte előttem áll... Fiatalember hosszú talárban vagy hogy hívják...

Elmosódott pillantású szeme ismét körbenjárt, mintha keresne valamit. Ráncszerkezete mosollyal próbálkozott. Prossnitzer úr még a helyén van. Nem lehet olyan kérdés a jelen vagy az elmúlt időre, hogy az emlékezete cserbenhagyná.

– Szeminarista volt vagy pap? – kiabált a fülébe a plébános.

Prossnitzer izgatottan hintázott és a láthatatlan szövőszékét taposta:

– Honnan tudjam azt én? – méltatlankodott. – Az nem az én vallásom... nem ismerem ki magam...

Teta most először szólta bele a beszélgetésbe.

– És tessék megmondani kérem szépen, Prossnitzer úr, személyesen tetszett látni és ismerni az unokaöcsémet...

– Már hogyan ismertem volna! – csettintett a krónika. – Bejárt hozzánk az üzletbe, vásárolt és nem fizetett... De hát papi személynek nem illik nemet mondani... Az akkori strazzánkban még megtalálhatja...

Teta megremegett az új reménytől. Tehát Prossnitzer, a kereskedő nem tagadta meg az árut unokaöccsétől, mert papi személynek nem illik megtagadni a kérését. De ha Mojmir pappá szentelték, akkor még nincs minden elveszve. Most ő is hangosabban kérdezte, mint ahogy különben beszélni szokott:

– Tehát a Prossnitzer úr tudja, hogy az unokaöcsém pap...

A hustopeci krónika kiitta a negyed liter vörösborot. Az ital és a megerőltetés kimerítette, öreg feje egyre lejjebb hanyatlott. Lába megpihent. A láthatatlan szövőszék eltűnt. Az öreg ember agyát ábrándos gondolatsorok töltötték be. Alig érthetően, hebegve és sirós hangon szólt meg:

– A hölgy kérjen kihallgatást a császárnál... A kabinetirodánál kell kérni... Én tudom a módját, még a múlt hétről... Már hogyan ismerném

az utat... frakkban és cilinderben... A császár majd megsegíti a hölgyet...

Hvzid, a tanító felugrott, mintha vipera csípte volna meg:

– De Prossnitzer úr! – kiáltotta felháborodva. – Maga téved... összecseréli az időket... Már nem a monarchia korában élünk, hanem a demokratikus köztársaságban és nemsokára majd a szocialista köztársaságban...

Erre már az aggastyán megharagudott és nyugtalankodni kezdett.

– Köztársaság... köztársaság... – suttogetta dacosan maga elé. – Én nem cserélek össze semmit... Én tudom, amit tudok, ahhoz nem kell nekem se ügyvéd, se tanító... Hát már hogyan ismerném az utat, frakkban és cilinderben... először be kell adni a kérvényt a kabinetirodában és azután jön a kihallgatás... Talán nem voltam kihallgatáson a múlt héten csütörtökön?

– De Prossnitzer úr, mit beszél itt összevissza, ilyen művelt ember, mint maga – jajgatott a tanító. De a krónika arca a mellére hanyatlott.

– Haza akarok menni – mondta.

Az aggkor fáradtsága kibékítette a tanítót. Nagy gonddal átkísérte a téren, és átadta idősebbik unokájának és utódának. De a notabilitások sóhajtoztak.

– A mi Prossnitzerünk is megöregszik lassacskán...

Teta lelke gyorsan magához tért és most különös folyamat ment végbe benne. Az aggastyán szavai: papi személy, csodálatos életerővel csíráztak ki benne. Tehát Prossnitzer Markus csakugyan papi ruhában látta az unokaöccsét, ennél fogva életének nagy terve még nem jutott zátonyra. Sőt bizonyos mértékig megvalósult, hiszen hogy unokaöccsét pappá szentelték, az ő érdeme, és Mojmir rossz jelleme ellenére is még különböző szerencsés lehetőségeket nyitott előtte. Ezekbe a gondolatokba kapaszkodva, az elpusztíthatatlan Teta új erőt merített. Mintha máris legyőzte volna ennek a napnak a megsemmisítő csalódását. Később Janku Ottokár, a derék pap kikísérte a vonathoz. A hosszú út közben Teta újra meg újra alázatos mentegetődzéseket és bocsánatkéréseket dadogott, amiért annyi fáradságot és kellemetlenséget okozott váratlan látogatásával a tisztelendő úrnak. De ügyesen elkerült minden beszélgetést, ami jövődő terveit illette. Ebben nagyon hamar ismét a régi volt, nem tűrte, hogy bárki is beletekintsen szent-szégyellnivaló titkába. A pap rövidesen észrevette s többé ő sem kérdezősködött

gyanús kollégájáról. Amikor már közel jártak az állomáshoz, Tetához fordult:

– És most visszatér Bécsbe, anyókám?

Teta megállt. Csak ebben a pillanatban jutott tudatára, hogy többé nem lehet szó megszegyenült megfutamodásról, gyáva öncsalásról, és most már kötelessége, hogy vállalja az igazságot:

– Nem Bécsbe utazom, hanem Prágába, kérem szépen... – mondta.

Janku Ottokár bátorítón bólintott a választáshoz, mintha régóta tudta volna, hogy látogatója nehéz válaszúton áll.

– Értem, anyókám – mondta. – Prágába gyorsabb az összeköttetés és van közvetlen vonat is.

Állóhelyében néhány szót vetett névjegyére: Teta adja át Prágában az Orsolyák főnökasszonyának. Ott majd jó szállásról gondoskodnak számára. Még tizenöt percnyi idejük volt a vasút megérkezéséig. Amikor a kis szárnyvasút alacsony mozdonya felbukkant, Janku megfogta Teta kezét és így szólt:

– Legyen okos Prágában, anyókám... Az én hivatásomban könnyebben botlanak meg az emberek, mint akármelyik másikban, és nem mindig a legrosszabbak botlanak meg... De ha valaki komolyan talpra akar állni, akkor talál segítséget...

Teta is osztotta a véleményét.

VII. FEJEZET

A hazugság apja

Teta parányi szobácskát kapott a prágai Orsolyáknál. A főnöknő olyan jóságos volt, hogy kihallgatáson fogadta. Közben érdeklődött, miféle elintéznivaló ügyek szólították ebbe a városba, és barátságosan felajánlotta segítségét. Teta a maga módján, lehajtott fejjel és mély meghajlással mondott köszönetet. Kizárólag magántermészetű ügyek szólították ide, rokonaival kapcsolatban. Éppen ezért nem kell igénybe vennie a főtisztelendő főnöknő segítségét. De miközben szelíden, dadogva elsuttogta visszautasítását, nagyon jól tudta, mennyire megnehezíti ezzel feladatát. Hiszen a fehér hajú főnöknő – szép derék nagysága apácaruhában – egy órán belül megállapíthatta volna, vajon a köztársaság egyházkerületeiben létezik-e Linek Mojmir nevű lelkipásztor, és ha igen, hol

található. De hiszen éppen ez az – Teta szenvedélyes igyekezettel igyekezett elkerülni, hogy egyházi körök foglalkozzanak a kényes ügygel. És ezt nem is veheti neki senki rossznéven. Mert ha az unokaöccse az egyház ellen is olyan nagyot vétett, mint a nagynénje ellen, akkor végül még ő is rossz hírbe keveredik, azt mondják, hogy bűntársa, sőt rejtegetője a vallás és az egyház elleni súlyos véteknek. Ugyan ki hitte volna el neki, hogy egy szorgalmas, dolgos asszony harminc éven át jóhiszeműen támogat egy csalót, hogy ezzel biztosítsa égi üdvözülését? A szigorú erkölcsűek őt is csak olyan bűnösnek tekintenék, az irgalmasabbak meg azt mondanák, hogy nála ostobább, nevetségesebb liba még nem volt a világon. Tehát választania kell az orrfintorgató megvetés és az ostorozó gúnykacaj között. Ha a hustopeci paplakban töltött szörnyű órára gondolt, hirtelen elpirult a haja gyökeréig, és verejték ütött ki a homlokán. Ilyenkor maga sem értette érzéki csalódását, hogyan is történhetett, hogy Janku Ottokárban felismerte Linek Mojmir, holott Janku hajszálnyit sem hasonlít az unokaöccséhez, ha most visszagondolt gyermekkori találkozásukra és fiatalkori képére.

És így Teta minden reggel már korán távozott a házból és unokaöccse keresésére indult. De keresését még most is valami értelmetlen halogatás jellemezte. Ugyanis a kérdezősködést Mojmir legrégebbi címénél kezdte, tehát fordított sorrendben. Mindenekelőtt azért cselekedett így, mert tudni akarta, vajon Mojmir felszentelt pap-e vagy sem, és tudja Isten miért, fejébe vette, hogy ennek a kipuhatolására a régebbi címek megfelelőbbek.

Botjára támaszkodva tipegett, sántikált végkimerülésig a főváros hosszú utcáin. A beleidegződött takarékosság (ugyan, mért is takarékoskodik még?) csak egészen messzi utaknál engedte, hogy villamosra vagy autóbuszra üljön. Gyakran annyira fáradt volt és lába olyan pokolian égett, hogy legszívesebben az emberáradat kellős közepén leült volna a járdára. De ugyanakkor különös elégtételt is okozott ez a fáradtság, ez a fájdalom, mintha ezzel megkezdéné annak az égisz erő adósságnak a törlesztését, amelyet az unokaöccse az ő nevében is legmagasabb helyen felhalmozott. Sok kapun lépett be, újakon és régiiken, házmesterekhez és házmesternékhez kopogtatott be, ötödik meg hatodik emeletre kapaszkodott fel, kereste Mojmir egykori lakásadónőinek nevét, de egyet se talált közülük. Mint valami útvesztőben, bolyongott unokaöccse életútjának tűnő nyomain, de egyetlen állomását sem tudta megtalálni. Teta itt-ott mégis becsengetett idegen ajtókon. Senki

sem tudott semmit. Végre erőt vett magán és legyőzve féltékenységét bekopogtatott a straschnitzi templom paplakának irodájába, a nagy temetők közelében. Itt teljesített Mojmir először szolgálatot, mint segéd-lelkész, hiszen több levelében is keservesen panaszkodott, a sok halállal és temetéssel kapcsolatos szolgálat, a temetési beszédek miatt, meg azért is, hogy felettese mindig csak háttérbe szorította. Én Istenem, hiszen mindig, mindenhol csak panaszkodott, és valahányszor új helyre került, mindig elszánt ellenségeskedésbe és személye ellen irányuló ravasz cselszövésekbe ütközött. A straschnitzi irodában kapott válasz ismét felélesztette reményét. Könnyen lehet, hogy az utóbbi húsz év folyamán ilyen nevű fiatal pap működött az oltárnál és a temetéseknél. De ennek utána kellene nézni a régebbi könyvben, az meg pillanatnyilag nincsen kéznél. Legyen szíves két nap múlva visszajönni. Teta nem jött vissza.

Elmúlt a sivár születésnap, a keserű nagyhét, az örömtelen húsvét, mire Teta végre azt tette, amit első pillanatban tennie kellett volna. Kedden reggel elindult, hogy Nusle külső kerület egyik utcájában felkeresse azt a házat, ahonnan unokaöccse utolsó előtti levelét írta. Ellentétben az ócska és szomorú bércaszárnyákkal, ahová kutatóútja közben eljutott, ez egészen új ház volt, amely a modern építészeti stílust visszataszító szemtelenséggel kötötte össze a külvárosi szegénységgel. Sok gondot okozó unokaöccsének ez az utolsó, ismert lakóhelye mintha több idegesítően összevissza tolt rövidebb-hosszabb betonládából állt volna. Mindenfelé gőgösen csillogott a sok meztelen fém és üveg. De legjobban zavarták Tetát az ablakok, amelyek nem függőlegesen álltak, hanem fekvő téglalapformájuk volt. Mintha ravasz, félig nyílt szemekhez hasonlítottak volna. Vajon lakhat-e ilyen ablak mögött igazi felszentelt pap?

A portás is illett a házhoz. Semmiben sem hasonlított az ingujjas, papucsban csoszogó környékbeli házmesterekhez, hanem szoros sportnadrágot viselt és a fején ellenzós sapkát. Tetát egy pillantásra sem méltatta, és kurta szigorral válaszolt félénk kérdezősködésére:

– Igen, a Linekék... Szoba, konyha, hatodik emelet... Két hónappal ezelőtt felmondtak... Már el is költöztek...

Újabb csapás volt, hogy az egyes számú unokaöcs a portás beszámolójában többes számúvá hasadt. Agya ezt nem tudta egyhamar feldolgozni.

– És hová költözött, kérem szépen... – kérdezte.

A szigorú, kisportolt portás egy kézmozdulatot tett az ürességbe:

– Nem tudhatom... Talán a másik oldalra... Nem adták meg a címet... Biztosan tudják, miért...

Teta pénzdarabot szedett elő és a házmester kezébe nyomta. A kéz gépiesen csukódott össze, de az ember mintha nem is vett volna róla tudomást. Egy árnyalattal sem lett barátságosabb. Teta hízelgő hangon kérdezte:

– Talán mégis megtudhatnám az úrtól az új lakás címét, nagyon fontos volna, kérem szépen...

– Menjen a rendőrségre – ajánlotta a szűkszavú házőrző, és elfordult. És ez a nyugtalanító szó: rendőrség, megint csak tompa ütesként érte. De Teta most nem törte tovább a fejét, hanem feldúlt arccal sietett tovább az utcán, néhány házzal tovább, addig a házszámig, ahol az annak idején beküldött költség-előirányzat szerint a Fasching Karel cégnek kellene lenni. Erre a címre néhány rövid héttel ezelőtt ötszáz schillinget küldött a bank útján. A sötét kapubejárat alatt elővette elgörbült acélkeretes szemüvegét és lázas buzgalommal olvasta el a lakók névtábláját, előlről hátra és felülről lefelé. De Fasching Karel építésznek semmi nyoma. Elgyengülten támaszkodott a falhoz, és arra gondolt, vajon nem volna-e a legokosabb, ha az első vonattal hazautazna. Áthághatatlan gátak tornyosultak közte és az unokaöccse között, és ő, a két kezével segített felépíteni ezeket a gátakat. Nem volna legfőbb ideje, ha feladná a játszmát, és türelmesen bevárná Isten szigorú ítélkezését?

Emlékezetében megvillant ez a szó: rendőrség. Tudta, hogy a rendőrségen mindenhol van címtudakozó, ahol a város bármelyik polgárának címét meg lehet tudni. De ki tudja, hátha annak a ravaszképű háznak a szigorú házmestere a rendőrség másik, veszedelmesebb jelentőségére célzott? Ki tudja, hátha az unokaöccse nemcsak az egyház ellen vétkezett és nemcsak az égi bíró előtt kell majd felelnie cselekedetéért. Talán azok közül való, akik iránt a rendőrség melegen érdeklődik, és ha ő, a felelős rokon, utánakérdezősködik, utóbb még belevonják a kellemetlenségbe. Ugyan, ki merte volna megkockáztatni az utat a rendőrségre ilyen lehetőségek mellett? Csakugyan nincs más hátra, mint beletörödni, lemondani, hazatérni, örökre eltemetni életének nagy tervét. Az utcán már alig vitte a lába. Életében először, taxiba ült. Ez a könnyelműség nemcsak a lemondás szimbóluma volt, hanem a teljes erkölcsi megsemmisülésé, amely tervének összeomlását követte.

De másnap megint ott állt ugyanabban az utcában, maga sem tudta

miért. És mintha hályog esett volna le a szeméről, csodálkozott, hová is tette tegnap éles esztét. A Karel Fasching név nagy, domború aranybetűkkel bámult rá, és pedíg egy fűszer- és csemegeüzlet cégtáblájáról, ugyanabban a házban, ahol tegnap a hasonló nevű építész kereste. Habozva lépett be az üzletbe. Az ajtóra szerelt csengő figyelmeztetően megszólalt. A tulajdonosnak parányi bajuszkája és tekintélyes pocakja volt, amellyel mintha maga előtt tolta volna a pultot. Bariton hangjával zengzetesen üdvözölte a vevőt:

– Szolgálatára, nagysád, bizonyosan valami vacsorát parancsol... Egészen friss sonkám van, csak a hölgy kedvéért vágom fel... Pompás húsvétunk volt az idén, annál rosszabb lesz majd a május... Nagysád idegen ezen a környéken, mint látom...

– Hát akkor talán kérek szépen tíz deka sonkát... – suttogta zavartan Teta.

Az óriás összedörzsölt két hosszú, vékonypengéjű kést.

– Nálam nincs gép – magyarázta –, nálam minden kézi munka... Úgy érzem, így jobban ízlik...

Teta kissé lehajította a fejét. Hangja bizonytalanul csengett.

– És az úr Fasching úr személyesen? – kérdezte nagyon halkán.

A pocakos ember szuszogott.

– Szolgálatára, igenis... Én vagyok a gazda meg a szolga egy személyben... Egymagamban jobban megy a munka, mindig ez volt az ételnevem...

Teta udvariasan mosolygott, mintha tökéletesen osztaná ezt a meggyőződést:

– De itt a házban lakik ugye a Fasching építész úr is, alighanem rokona a Fasching úrnak, talán a bátyja...

A kereskedő megdöbbenve hagyta abba az élesítést, és dallamos hangon kijelentette:

– Nagysád téved... Egyedül állok a világon, nincsen senkim... Se feleségem, se gyerekeim, se testvérem, igazi tizenhárompróbás aglegény vagyok én... Csak egy második unokatestvérem van Chicagóban, ő az utolsó Fasching rajtam kívül...

A vallomás után a csemegekereskedő összecsuicsörítette duzzadt ajkát, mintha füttyülni akarna. Teta pedig elfordította a fejét és suttogva mondta:

– Tehát Fasching Karel építész egyáltalán nem is lakik a házban...

Fasching, aki lendületes mozdulattal csúsztotta a kést a sonkán, mint valami csellóvonót, zavartan nézett fel:

– Mit akar tulajdonképpen nagysád ettől a Fasching építésztl?... Talán az álmoskönyvben van valami róla?...

Teta felemelte hangját és szótagolva mondta:

– Én kérem szépen pénzt küldtem Fasching építész úrnak... Én vagyok a Linek Teta Bécsből...

A boltos félbeszakította és hirtelen letette a kést:

– Tehát maga az, kedves nagysád, maga az...

Teta, anélkül, hogy felnézett volna, folytatta:

– Az unokaöcsém, Linek Mojmir írt a pénz miatt és beküldte az építész úr számláját meg tervét is, hát mindjárt elmentem Bécsben a bankba és küldtem ötszázat a ház rendbehozására...

– Nem jönne kicsit közelebb, nagysád? – kérte szuszogva az óriás, és a kis Tetát pocakjával betolta a szomszédos keskeny helyiségbe, amely egészen a mennyezetig tele volt borosüvegekkel és konzervdobozokkal. Dohos ecet- és szercsendiószag terjengett. Tetának le kellett ülnie egy zsámolyra, miközben a hangosan szuszogó Fasching magas hegyként tornyosult előtte:

– Tehát maga az, nagysád, maga rendezte el ezt a dolgot... No lám, a Linek Mojmir nagynénje, nem csalás, csakugyan a világon van, ebben az egyben nem hazudott... Ha nem érkezik meg a pénz, becsületszavamra másnap megtettem volna a feljelentést... Mert hazugsággal csalt ki tőlem pénzt, tetszik tudni...

Teta fejét hátrahajtva nézett fel Fasching úrra, mint mikor valaki túlságosan közletről nézi a torony tetejét:

– Talán az unokaöcsém nem fizette meg a vásárlásait Fasching úrnál? – kérdezte, visszaemlékezve Prossnitzer Markus felvilágosításaira. De Fasching úr gúnyosan, derülten nevetett:

– Bevásárlások, kedves nagysád?... Erre egy szót se vesztegetnék... Nekem van szívem a kuncsaftokhoz... Ha tudná, hány környékbeli háziasszony tartozik nekem!... Nálam könyvre lehet vásárolni, tetszik tudni, és türelemmel várok a pénzre akár egy évig is ha kell... De az unokaöccse, nagysád, az nemcsak olyan közönséges adósságokat csinált nálam, az kicsalta tőlem a pénzt hamis ígéretekkel és a többi... Én egyedülálló ember vagyok, rokonom nincs, de azért rendnek muszáj lenni, és tisztességesnek kell lenni, és nem tűröm, hogy bolondá

tartsanak, legkevésbé egy ilyen főkos, egy ilyen művelt úr, akinek ügyis éppen elég vaj van a fején...

Az utolsó szavak utálatosan visszhangzottak Teta fülében. Még mindig erősen hátrahajtván a fejét, félénken kérdezősködött:

– És tessék megmondani kérem szépen, mire kellett az unokaöcsémnek a pénz Fasching úrtól?...

Fasching úr hájas arcán kéjes megbotráncozás tükröződött. Parányi bajusza alatt ismét összecücsörítette duzzadt ajkát. Szeme pislogott, miközben halkabb hangon beszélt tovább:

– Nézze csak nagysád, én nem kérdezem, miféle história volt ez azzal a mérnökkel, én erről tudni sem akarok, nem szeretnék belekeveredni... De akkor maga se kérdezze tőlem ezeket a dolgokat, kérem szépen, én egyedülálló ember vagyok, és mindenkinek megvannak a gyöngeségei és kísértései... Az unokaöccse azt hitte, hogy játékot űzhet az én gyöngeségeimmel és kísértéseimmel, és én bedültem neki, csak egyszer az életben dül be úgy egy ember, mint én... Ne beszéljünk többé ezekről az ígéretekről, meg hogy mi mindent csalt ki tőlem... ez ügyis a rendőrség elé tartozik...

Fasching olyan hangon beszélt, mintha sötét éjszakával akarná borítani a kétértelmű ígéreteket, amelyeknek különben kifogástalan életében egyetlenegyszer felült, de ugyanakkor nem tudta elrejtteni a tikasztó, füledt érzéseket, amelyekkel az ígéretekre való emlékezés betöltötte. Teta felállt:

– És most már minden ki van egyenlítve Fasching úrnál?... – sóhajtott, és arca nagyon piros volt.

– Még egy kis hátralék van, nagysád – jegyezte meg elnézően –, de ezzel igazán nem akarnám háborgatni, nem vagyok én olyan...

– De talán még ezt is... – habozott Teta. – Ha Fasching úr megszerezné nekem az unokaöcsém címét...

Az óriás vállat vont.

– Ha a vér szerinti nagynénje nem tudja, honnan tudnám én... Ezek az emberek elfolynak, mint a víz a csatornában, egyszer csak eltűnnek és nem térnek többé vissza... Prága nagyváros...

Teta összeszedte minden erejét, hangja elfogulatlanul csengett, amikor megkérdezte:

– Talán a Fasching úr megtudhatná...

A kövér ember sietve becsomagolta a sonkát zsírpapírba:

– Mondok valamit, nagysád... Igaz, sok embert látok, az egész világ

megfordul Fasching Karel boltjában, és nem csak azért, hogy göngyölt heringet vegyen... Majd meglátom, mit tehetek az érdekében... Talán holnap megint benézhetne hozzám...

Teta a legközelebbi napokban ugyanabban az órában mindig betopant az üzletbe. Minden más kutatást beszüntetett. Az üzlet mindig tele volt vevőkkel. Fasching mindig csak tagadóan rázta a fejét. De amikor harmadnap visszatért, ismét bevonszolta a kis szomszédos helyiségbe, bár a bolt megint tele volt vevőkkel:

– Mit szól hozzá, kedves nagysád? Tegnap, üzletzáráskor itt volt, ő maga, saját fenséges személyében, a drágalátos unokaöccse, és újra meg akart vágni... ígéretet és hitegetett... Úgy tettem, mintha érdeklődnék, és adtam neki valami csekélységet, nagysád nagybecsű számlájára... Azután hazakísértem, hogy egészen biztos legyek a címben, mert a szavának többet nem hiszek...

Fasching kis cédulát nyújtott oda Tetának, rajta csinos kézírással Linek Mojmir lakáscíme. Teta pedig visszafizette neki az újabb előleget.

Ezt a környéket igazságtalanul hívják „Újvilág”-nak. Az ősrégi várkerület magasságában fekszik, az úgynevezett Máglyatér és a helyőrségi bíróság közé beágyazva. Régmúlt időkben itt a tavaszi orgonaillat a közeli kaszárnyák marcona szagaival keveredett, a komiszkenyér erjedő aromájával és a nyitott lovaglóiskolából terjengő bőrszerszám és lótrágya bűzével. Ez az Újvilág még nem adott újabbnak helyet. Roskatag házak tolakszanak egymás mellett, mintha csak lebontásra várakoznának. A város terjeszkedése csak tévedésből hagyta itt ezt a rothadást, ferde tetőivel, szúrágta erkélyeivel, piszkos kis udvaraival és kitaposott falépcsőivel. Az Újvilágban legolcsóbbak a házbérek, mert itt minden lakást csak visszavonásig adnak bérbé, sohasem lehet tudni, mikor kell lebontás miatt hirtelen kiköltözni. Prága népének, ellentétben idegen országokból való csodálóival, nem sok érzéke van a romantika iránt. Menekül a régi kerületek barakkos átjáróházaitól és gyámíveitől, és jobban szereti a világos elővárosokat, egymásba tolt betonskatulyáival. Nemrégiben éppen egyik ilyen betonépítmény hívta ki Teta rosszállását. A múlt kiszáratlan mocsaraiban, mint az Újvilágban, már csak komor kispolgárok élnek, a legjelentéktelenebb fajtából, néhány bolondos különc, hajótörött vagy lecsúszott, aki nem engedhet meg magának külön szállást.

Teta az imént kapaszkodott fel egyik ilyen ócska, zezugos házban a korhadó lépcsőkön. Most végre ott áll az igazi ajtó előtt. Évtizedek után. Tejúveg ablakon át piszkos fény szűrődik a folyosóra. De szemüveg nélkül is el lehet olvasni az ajtóra kiszögeezett kalligrafikus műremeket:

„Linek M. szerkesztő, reklámszakértő”. – És alatta apróbb betűkkel: – „Mindennemű születésnap versek, ünnepi beszédek, prospektusok, ajánlatok, sírfeliratok. – Asztrológiai tanácsadó. – Családi fényképek nagyítása. – Juxtárgyak vidám társaságok szórakoztatására.”

Teta nagy figyelemmel és különös lelki nyugalommal olvassa végig ezt a sok mindent, amit a Linek M. cég kínál. Így, most már mindent tud. Eddig még makacs hittelt várta a csodát, hogy ha az unokaöccse méltatlan pap is, de mégiscsak pap. Amióta tudja, hogy reklámszakértő, asztrológiai tanácsadó és juxtárgyakat ad el vidám társaságoknak, már nem hisz felszenteltségében. Miért is emelje fel a kezét és húzza meg a régimódi csengőszerkezetet? Mi köze neki ehhez a Linek M. szerkesztőhöz, iszákos bátyja és egy idegen asszony fiához? Semmi köze hozzá, csak egyszer látta kamaszfiú korában! Számoljon le vele? De hiszen éppen ez az. Nem lehet leszámolni harminc elvesztegetett esztendővel. Szavakkal és szemrehányásokkal semmit sem lehet helyrehozni, és az ilyesmi sokkal jobban megviseli a hitelezőt, mint az adóst. Nagycsütörtök óta a hetvenegyedik évében jár. Nem volna legfőbb ideje, hogy mentse, ami még menthető? Vajon van még valami lehetőség, hogy gondoskodjék utolsó órájáról és arról, ami azután jön, a Véglegesről? Csak el innen! És felejteni! Talán Isten is felejt. Vagy behunyja a fél szemét. De bármennyire is figyelmeztetően, óvóan villannak meg agyában ezek a dicséretre méltó hevülések, a világnak semmiféle hatalma sem tudná visszatartani Teta kezét, amikor most erős szorítással megragadja a csengőzsinórt és erélyesen megrántja. Az ajtó mögött követelő csöngetés hangzik fel.

Rövid idő múlva egy asszony nyit ajtót. Meglehetősen fiatal nő, még harminc sem lehet, ruhája hanyag, kissé sántít. Bár arca egyáltalán nem csúnya, maga a megtestesült keserűség. Keze pillanatra sem ereszti el a kilincset, mintha visszavonhatatlanul elhatározta volna, hogy egyetlen hitelezőt vagy végrehajtót sem enged át a küszöbön.

– Mi tetszik? – kérdi éles hangon, amely nyugtalanul és egyúttal fenyegetően cseng.

– Linek urat szeretném meglátogatni, kérem szépen – mondja Teta

nyugodtan, és a nő mellett vakmerően belép a kis előtérbe. Tehát ez a másik fele „Linekék”-nek, ez a szegény, sánta, cafatos nőszemély, és talán négy gyerekük van. Ez a szó: meglátogatni, észrevehetően megnyugtatta a fiatal asszonyt. Feltép egy ajtót és barátságatlanul kiáltja: – Vevől – Azután bebocsátja Tetát. Alacsony, de meglehetősen hosszú szoba. Az ablakban, a szoba másik végében, szép kilátás, ódon háztetők, oromfalak összevisszasága, néhol megszakításul egy-egy virágzó fakorona és mögöttük, a szellemek kékes birodalmában felhőkként trónolnak Prága városának tornyai és kupolái. Ha valaki éppen jókedvében van, bizonyosan azt mondaná erről a kilátásról: – Csudaszép! – A szoba viszont egyáltalán nem csudaszép. Jóformán semmi „berendezés” sincs és úgy látszik, az asszony nem sok gondot fordít a tisztaságra sem. Néhány rozoga faszék. A jobb oldali hosszú falnál feldúlt ágy; még most, délelőtt tizenegykor sincsen megvetve. A másik hosszú falnál két durva faasztal, telirakva a reklámszakértő árujával, szép betűkkel megszerkesztett feliratok, ordítóan kiszínezett, tréfás képeslapok obszcén jelenetekkel, amilyeneket éjszaka árulnak a kávéházakban, olcsó mulatóhelyeken, és az ajtóra szögezett táblán említett, vidám társaságok szórakoztatására szánt juxtárgyak, például robbanó cigaretták, cigaretatárcák, amelyekből kinyitáskor kisördög ugrik ki, durranó cukorkák, bűvös gyufák, álarcok, papírkalapok és még sok más hasonló. Egyik sarokban a deszkafal mögött készülnek bizonyosan a fényképnagyítások és az orrfacsaró szag után ítélve, alighanem tűzijátékok is. Igen, a sötétkamra bizonyosan egyúttal a robbanó juxtárgyak készítésére is szolgál. A szomszédos kis konyhából pedig hullámokban árad a szobába a rossz zsír szaga, és túlkiabál minden mást. Az elkényeztetett Tetának eszébe jutnak életének tiszta konyhái, a jégről került friss teavaj, a kifogástalan zsír, amellyel világeletemben dolgozott, és nem tud védekezni az enyhe rosszullét ellen. De azért a szegénységet sem felejtette el. És mégis, ez tulajdonképpen nem is szegénység, hanem valami sokkal veszedelmesebb, sokkal nyugtalanítóbb, amellyel nem tud tisztába jönni.

A fiatal asszony egy széket tol oda neki. Azután elhordja magát a konyhába, ahonnan még a csukott ajtón át is egyre özönlik a rossz zsír szag. Teta csendben ül és nézi a férfi széles hátát, aki a szép kilátású ablak előtt, az asztalnál egészen belemerült írásmunkájába. Hátán és lehajtott fején kifejezésre jut a jól bevált szépírás lendülete. Éppen így festette nekem is a leveleit, azt a sok levelet, gondolja Teta. Nem is

csodálkozik, hogy a férfi feje nem kopasz, hanem dús barna haj borítja. Tarkóján kissé göndörödik. Tehát még a kopaszság sem igaz, gondolja magában. Azt írta, hogy húzza a lábát amiatt a tűzföldi rovarcsípés miatt. Bizonyosan csak azért jutott eszébe ez a hazugság, mert a nő sántít. Miért, miért? Ó, én Istentől elhagyott!

A szorgalmasan dolgozó férfi anélkül hogy megfordulna, megszólaltatja kellemes, sőt behízelt hangját:

– Bocsásson meg kérem... Még csak két perc és készen vagyok... Nem hagyhatom abba, mert akkor elveszítem a fonalat...

A szorgalmas munka közben félig csak magában beszél, félig a vevő szórakoztatására:

– Ókori perzsa város, bibliai női név, négy szótagú kihalt emlősállat, modern amerikai tánc... Nem könnyű felépíteni egy ilyen keresztrejtvényt... Tizenkét óra után ott kell lennie a Háziasszonyok Lapja szerkesztőségében, tiszteletdíj tíz korona... El tudja képzelni nagyságos asszonyom keresztrejtvényfejtés közben, mennyi tanulásba, mennyi iskolapénzbe kerül, amíg valaki ilyesmit meg tud szerkeszteni... Tíz korona tiszteletdíj... Híres természettudós, fontos békekötés B-vel, öt szótag...

Ugyan ki más sejtethné, ha nem Teta, mibe került ez a haszontalan iskoláztatás? Hallgat és türelmesen vár, míg a férfi végre borítékba teszi a keresztrejtvényt és feláll. Meglehetősen magas és jónövésű. Ellentétben az asszonnyal és a lakással, mintha valami művészi, hanyag eleganciára törekedne. Arca gondosan borotvált, finom lila inget visel, hozzá hasonló színű, kínai mintájú nehéz selyem nyakkendőt. Külseje bizonyítja, hogy saját személye javára megszokta a költekezést. Barna kordbársony házikabátja egészen újnak látszik. Teta nem érti, hogyan is tudta az a fénykép valaha is megteveszteni. Mert ez itt ő, testestül-lelkestül, a kis unokaöcs Slabattinig tanácsos úrék konyhájában, vakmerően engedetlen hajával, csintalanul felálló orrával, elmosódott pillantású, szűk nyílású szemével. Igen, mindenekelelt ez az elmosódott pillantású, szűk nyílású szem! Az idők folyamán ezek az ismertetőjelek még élesebbek, még kidolgozottabbak lettek. De Teta, a legostobább az ostobák között, komolyan elhitte, hogy ez a takonyfelszívó kis kölyök-arc az ő nevelési hozzájárulása segítségével szent remetévé változott, akihez lehajolnak az égi angyalok vagy akár Janku Ottokár becsületes papos arcává.

– Ki ajánlotta hozzám a hölgyet? – kérdi most a férfi. – Ha nem

csalódom, a hölgynek bizonyosan valami szép sírfeliratra volna szüksége... Vagy talán horoszkópot óhajt?...

Ápolt kezével az erkölcstelenül feldúlt ágy felett függő asztrológiai tabellára mutat. Furcsa jeleivel és mutatóival olyan, mint valami napóra.

– Akkor kérem kell a pontos dátumokat – mondja.

Igen, a hang is ugyanaz, amelyik akkor olyan pompásan szavalta azt a verset, ugyanaz a hang, tulajdonképpen mindennek az okozója.

– Senki sem ajánlott ide – mondja az öreg cseléd, és közben alig mozog az ajka. A férfi most közelebb lép hozzá. Eleinte közönyös tekintetbe lassanként csodálkozás költözik és gondolatok gyors villanásaival telik meg. Teta nefelejcsszeme fogva tartja. A férfi hirtelen leszorítja vastag szemhéját és elfordítja fejét, mintha zavartalanul és látatlanul az árnyékba húzódva akarna végiggondolni valamit:

– Tehát te vagy az unokaöcsém – mondja Teta röviden és velősen.

Ő, aki a világom mindenkihez olyan alázatosan, harmadik személyben beszél, ezt a meztelen, kemény tegezést hozza most elő a lelkéből. De ez egyáltalán nem rokoni tegezés, hanem a bíró hangja, a magasból hangzik a bűnöshöz. Ami most történik, alig harminc másodperc alatt zajlik le. A férfi nem tud szólni. Verejték üt ki rajta. Nagy cseppekben gyöngyöznek homlokán, és lefolyik az arcára. Pillanatok alatt annyira átnedvesedik, mintha záporosóbból jönne. De amint a zsebkendője után nyúl és megtörüli arcát, már megint uralkodik magán. Csak a szája sarka rángatózik még, mint valami bénító ijedtség után, de a szeme már megint derűs, mosolyog, nevet, felragyog és csábító hangja már teljes tökéletesen felhőtlen kedélyből, örömmel tör fel:

– A nénike... Csakugyan, a nénike... Azt hiszem, megbolondulok... De ilyen meglepetést!

Hogy időt nyerjen, hogy segítséget szerezzen, bár veszedelmes segítséget, feltépi a konyhaajtót és kikiált:

– Gyere csak be, Mascha... Ki nem találná, ki látogatott meg... Az én drága nénikém, akiről annyit beszéltem neked...

A sánta asszony megáll a küszöbön. Macskazölden villogó szeme ragyog a gonoszkodó jókedvtől:

– Ez igazán nagy meglepetés! – kiáltja. – A nénikéd meglátogat, te közölted velem a címedet... De bocsánatot kérek, nem akarom zavarni a szerető rokonokat, ez igazán tapintatlanság volna és...

Mascha becsapja az ajtót. De érezni, hogy szorosan mögötte megáll,

és a kulcslyukra szorítja fülét, és kárörömmel hallgatja ki a beszélgetést. Mojmir halkan suttozja:

– Ne gondoljon rólam semmi rosszat, nénikém, csak a házvezetőnőm, természetesen...

Teta nem érti egészen, miért tartja az unokaöccse kevésbé rossznak az erkölcstelen együttlélést, mint a megszentelt házasságot. Talán még mindig hazudozni akar? De a férfi kétségbeesetten néz körül, honnan teremthetne elő valami kényelmesebb széket a nénikének. Miután nem talál semmit, előhoz az ágyból egy összegyűrt kispárnát, nevetséges buzgalommal felrázza, ezzel kipárnázza az egyik faszéket és felajánlja Tetának. De az öregasszony hidegen visszautasítja:

– Én most nem ülök le – mondja.

– Ha állni akar, nénikém, akkor én meg letérdelek – mondja a férfi.

– Ne beszélj most ostobaságokat, hanem a teljes igazságot.

A férfi levegő után kapkodva szívére szorítja a kezét, mintha már nem volna a legjobb állapotban.

– Könnyörüljön rajtam, nénikém... Engedjen egy kis időt... Túlságosan nagy volt a boldog meglepetés...

– Ne beszélj ostobaságokat, hanem a teljes igazságot – ismétli könnyörtelenül az öreg asszony. – Mi vagy te, Mojmír?

A férfi a zsebéhez kap, mintha valami bizonyítványt keresne, amelylyel igazolhatná polgári foglalkozását. De nem talál semmit.

– Én, nénikém, én... – kezdi, de azonnal elhallgat, mert tekintete az egyik kis asztalon nyíltan heverő obszcén fényképekre téved. Mint valami tapasztalt színész, odajátszik az asztalhoz és a reggeli lappal letakarja a bűnös képecskéket. Remélhetőleg a néni nem látott semmit. De sajnos, látta.

– Én... – kezdi ismét. – Hiszen láthatja, hogy nem lustálkodom, hogy lassanként felépítem az életemet... Nem tehetek róla, hogy olyan átkozottul rossz idők járnak, különösen a szellemi pályákon... Végre is, az ember megteszi, amit lehet...

Széles kézmozdulattal átfogja az asztalokon heverő sok hóbortos holmit és felsóhajt:

– Azt hiszi, olyan jó szórakozás, hajnali öt óráig házalni a kávéházakban ezzel a lommal?

Teta arca, tatárosabb mint valaha, mozdulatlanul fordul öccse felé. Tibeti szerzeteshez hasonlít:

– Azt kérdeztem, mi vagy tulajdonképpen... Azt akarom tudni, hogy felszenteltek-e?

Az unokaöccse enyhén mosolyog, és fehér kezével beleszánt dús hajába:

– Nem olyan könnyű erre válaszolni, nénikém – magyarázza elgondolkozva, mintha ő maga sem volna egészen tisztában a kérdéssel.

Teta tekintete még mindig nem engedi szabadon.

– Tudni akarom, vajon előbb szöktél-e meg vagy csak azután.

A beszélgetésnek ezen a pontján Linek Mojmir visszakapja egész ügyességét és szóbőségét. Néhány fogással fellendül a mélységből, ahová az ijedség taszította, arra a megtámadhatatlan, fölényes magaslatra, ahonnan zavarba hozó leveleit is írta. Most már nem izzad. Két keze közé fogja Teta jobb kezét. Gyöngéden leülteti a székre az öreg asszonyt. Teta alig veszi észre. Szeme most a férfi nagy száján csüng.

– Ha az igazságot akarja tudni, nénikém, akkor hallgasson meg, akkor engedje, hogy kibeszéljem magam...

Fölösleges felszólítás. Tetának esze ágában sincs, hogy félbeszakítsa. A férfi néhány lépést tesz fel-alá, hátraveti a fejét, és nem minden báj nélkül rázza sörényét. A paraszt fajankót ugyancsak kiverték belőle, az én pénzemért, gondolja Teta. Azután megint megáll az öreg asszony előtt, lehajol hozzá és halkán, szinte gyöngéd hangon szól:

– Most természetesen egészen közönséges csalónak, minden hájjal megkent szélhámosnak tart... De nénikém, akár hiszi, akár nem, ennek éppen az ellenkezője igaz... Tudom, most csaló szélhámosként állok maga előtt, de csak azért, mert a lelkem nagyon is igaz volt, mert nem tudtam olyan jól hazudni, mint száz más... Ha csak kicsit is jobban hazudtam volna, akkor most reverendában állnék a nénike előtt, álszent papos ábrázattal, és volna ennivalóm ötször naponta, gondom meg semmi, és nem kellene agyondolgoznom magamat, maga pedig meg volna elégedve az ilyen unokaöccsel...

– Szóval előbb szöktél meg – állapítja meg Teta fagyosan. Linek Mojmir könnyörgően emeli fel a kezét:

– Kérem, legyen igazságos, és engedje, hogy mindent megmagyarázzak, nénikém... Annak idején boldogult édesanyámmal elintézték ezt a dolgot, és elküldött az olműtzi gimnáziumba, fizette értem a sok iskolapénzt. A saját pénzével fizette meg, amivé lettem: művelt ember, vagy amint mondani szokták, intellektuel... A tudomány, a modern gondolkodás kinyújtotta utánam a kezét, éspedig a maga segítségével,

nénikém... Mindig nyílteszű voltam, sajnos, ezt tudta már a hustopeci falusi tanító is... És akkor egyszerre csak ott álltam életem nagy keresztútjánál. Az oltár elé kellett járulnom – most jól figyeljen rám – azt kívánták tőlem, hogy egy darabka búzalisztból készült ostyát meg egy korty misebort Krisztus testévé és vérévé változtassak, mindennap, reggel hatkor vagy hétkor... Ha most hazug lettem volna, nénikém, mint annyian mások, akkor megtettem volna meggyőződés nélkül is, miért ne. A hivatás: hivatás és jóformán mindegy, hogy valaki a munkások kihasználásából vagy embertársainak ostobaságából él... De nézze csak, éppen az a különös, hogy én nem tudok hazudni...

Itt nagyot csap a mellére, hogy szinte visszhangzik, és szeme villog duzzadt szemhéja mögött:

– Fiatal voltam, szabadgondolkodó voltam. Miért titkoljam maga előtt: a sok tanulással elveszítettem az én Istenemet, a miseáldozatot rég letűnt idők szemfényvesztésének, bűvészkedésének tartottam, saját érdekeim kedvéért egyszerűen nem tudtam azt tenni, amit a többiek megtesznek, anélkül hogy ezért bárki is csalónak tartaná őket, mint most engem...

Az ingadozó hallgatóra talán nem maradna minden befolyás nélkül Mojmir bizonyítása. De Tetát nem indítja meg. Tiszta arca árnyalatnyit sem változik. Bichler úr már nagyon felvértette az ilyenfajta ékesszólás ellen. Szögletes szavakkal, de nem minden nagyság nélkül mondja:

– Te nem az igazit tanultad, Mojmir, hanem a hamisat.

Mojmir távolian, fáradtan mosolyog:

– Talán, nénikém, talán...

Betakarja a szemét, mintha erősen kutatni akarna lelkiismeretében:

– Ma mint érett férfiú egészen máshová jutottam – mondja álmodozó hangon. – De gondolja csak meg, fiatal voltam, és az én forró, örökké tépelődő szláv lelkem... Én Istenem, miért nem engedte, hogy egyszerű paraszt maradjak, most jobb sorom volna. De maga temérdek pénzzel művelt emberré tett. És a művelt ember olyan, mint az ártatlan mező, amelyre valaki nagy, mocskos újságlapokat szór szét... Nem szép látvány... És amellet még éhen is halhat az ember...

Teta engedte, hogy kibeszélje magát, közben meg sem mozdult. De most lökészerűen, nagyon lassan kérdi:

– Ha nem vagy csaló, miért nem írtad meg nekem az igazságot, akkor mindjárt? Miért hazudtál szünet nélkül, egészen ezelőtt három hétig?

A férfi egy széket húz az öregasszony mellé és nagy, fehér, manikűrözött körmű kezét súlyosan Teta térdére teszi:

– Csak maga iránt való szeretetből tettem, nénikém – mondja mély hangon.

Teta hátratámaszkodik, elhúzza térdét, hogy a csábító kéz lehanyalt. De a férfi hangja azontúl is fájdalmasan mélyen cseng:

– Miért jött el, nénikém? Miért kémkedett utánam? Most, ennyi esztendő után? Ez nem volt okos magától... Hiszen a szívem mélyén mindig annyira szerettem, nénikém, és csak azért nem írtam semmit akkori súlyos lelki harcaimról. És mert akkor szeretetből és kíméletből nem írtam meg magának az igazat, már megtörtént a szerencsétlenség, mert később még kevésbé állhattam elő az igazsággal. Hát nem érti, hogy ez csak szeretet volt... Hiszen én álmodozó, szláv lélek vagyok. Legyen neki mindig csak hívő, Istennek szentelt unokaöccse a világban, gondoltam magamban, egy jobb és tisztább Mojmir, mint te vagy, hiszen megérdemelte a drága jó nénike, a két keze munkájával, hűségével, Istenbe vetett hitével. Az ő gondolataiban mindig Isten báránya leszel, egyszerű pap, mindennap misét mutatsz be, emberkéket keresztelsz, és ő majd imádkozik érted és azt hiszi, hogy te is imádkozol őérette, és ez megsegíti... Így gondoltam magamban, esküszöm, és csak maga iránti nagy hálámban hazudtam... És ő bizonyosan boldog lesz, ha tudja, hogy Hustopecben vagy, szülőhazádban. És nem kémkedik utánad, és nem jár utána a dolgaidnak, mint ahogy harminc év óta tette...

– Múlt kedden Hustopecben voltam – tör ki Teta.

A férfi összecsapja a kezét, és panaszosan mondja:

– Akkor mindent elrontott nénikém, egyedül csak maga...

Teta felugrik, hogy a szék felborul, és a meglehetősen pecsétes fejpárna leesik a földre. A szép lány hang úgy szövi körül, mint a selyemszálak, a sok szó megbénítja, elveszi erejét, bár értelmüket nem mindig tudja kihámozni:

– Minden levélben mindig csak pénz, pénz – lihegi. – Ez az igazság, semmi más... Pénz, pénz, pénz, ez volt a te szereteted... Megraboltál a fizetésemről... És még annál is többtől...

Az unokaöcs néhány lélegzetvételnyi ideig határozatlanul áll. Úgy látszik, nem tudja, mi legyen ezek után a teendő:

– Mit tehettem volna – suttogja bágyadtan. – Szegény vagyok... És a nénikén kívül nincsen senkim ezen a világon...

De azután nagyon is hirtelen és minden igazi átmenet nélkül térdre veti magát Teta előtt, és hangos nyögésekkel nyomorúságosan sírva fakad:

– Bocsásson meg nekem az Istenért... Hiszen nem volt más segítségem, egyedül csak maga, nénikém...

Teta szótlanul néz le rá. Feje zsisbong a fájdalomtól. Undorral tölti el ennek az embernek a hangos sírása. Bár sohase jött volna ebbe a visszataszító házba, hogy fel tudja mérni a csalás egész mélységét, amelybe ő is belebonyolódott. Unokaöccse még mindig sír. Attól fél, utóbb még rosszul lesz ettől a hangtól. Most nesztelenül kinyílik a konyhaajtó, a sánta asszony áll ott, és nézi zöld macskaszemével:

– Lám, már a sírásnál tart! – kiáltja hisztériás nevetéssel. – És már műsoron volt a szláv lélek is, ugye... Kívülről tudom az egész előadást... Csak el ne lágyuljon, világért ne engedjen neki!... Ez nem szláv lélek, ez egy ördög... Az ördögnél vásárolta meg a lelki üdvösségét... De magának csak a pénze ment rá, nekem az egész életem...

Az unokaöcs összeszedte magát. Arca most durva és közönséges a dühtől:

– Hagyj magunkra! Menj a konyhába! – sziszegi.

De Mascha magasra felveti a két kezét és kitör:

– Menj a konyhába – kiáltja –, menj a konyhába, tisztíts krumplit, vedd meg az ágyat, hozz sört, erre vagyok én jó... Együttélni egy férfival, akinek egy szava sem igaz, egyetlen szava sem, tessék csak elképzelni... Ha kinn süt a nap, ő azt mondja, hogy az eső esik, és kiszedi belőled az utolsó garasodat és az utolsó csepp véredet is a szívedből... Nekem ott kell aludnom a szalmazsákon, ő meg ott hemperg a koszos ágyán, mindennap másik ringyóval és felkölt, hogy vizet melegítsek... Az ördögnél vásárol be, tessék elhinni...

Az unokaöcs ismét összeszedte magát:

– Ez a köszönet, amiért olyat vettem magam mellé, akire más rá se köp! – veti oda.

Mascha hangja egyszerre megváltozik.

– Nénike, az Istenért, ne engedjen neki! Semmisítse meg! Jelentse fell! Én megyek tanúnak! Én mindenről tudok. Én mindenre megesküszöm... Egyszer már úgyis ült, fél évig. Ismerik már a bíróságok, nem először kerül oda... Semmisítse meg, pusztítsa el! Szabadítson meg mindkettőnket ettől a szörnyetegtől.

Teta jobb kezével görcsösen fogja botját. Bal kezével a kis táskát

szorítja szívéhez. Kétségbeesetten néz maga körül, mint az az ember, aki nem tudja, hogyan gázoljon át száraz lábbal az eliszaposodott úton.

– Most menni szeretnék – mondja.

Mascha két bicegő lépést tesz a szobában. Egész teste remeg:

– Ne kímélje meg semmitől, nénikel! – látítja. – Én megkérdezek egy ügyvédet...

Az unokaöcs most bólintott, mintha csak ebben a pillanatban világsodott volna meg előtte életének rejtélye:

– Most láthatja, hová jutottam a maga segítségével, nénikém... Ehhez a nőszemélyhez, aki éjjel-nappal csak azon töri a fejét, hogyan oltsa ki az életemet... És én megkönyörültem rajta, én és senki más, mert én olyan gonosz ördög vagyok... És igaz, hogy elveszítettem egy peremet, és miért veszítettem el, mert gonosz ördög vagyok, és nem akartam mást bajba keverni...

Mikor azt mondja: – És én megkönyörültem rajta! – Mascha felzokog, mintha arcul ütötte volna.

– A bíróhoz menjen, nénikel – jajgatja. – A bíróhoz, még ma...

Az unokaöcs íróasztalához lép és kotorászni kezd írásai között, mint aki torkig van ezzel a terhes ostobasággal, és szeretne visszatérni a komoly munkához.

– A bíróhoz, csak tessék – mondja nagylelkűen. – De mit adhat magának vissza a bíróság, nénikém... Semmit, egyáltalán semmit... Csak én adhatok vissza valamit... Valamikor... Talán...

Szavaiban új hang hunyorog, távoli remény lapul meg. Teta másodszor mondja:

– Most menni szeretnék...

Az unokaöccse szorosán elébe áll. Kimosódott, keskeny nyílású szeméből, amelyből semmit sem lehet kiolvasni, fájdalmas pillantással néz le az öreg asszonyra, fájdalmasan, de ugyanakkor bizakodva:

– Most akar elmenni nénikém, most, amikor minden rosszra fordult, amikor régi, bensőséges kapcsolatunk így meglazult?... Ezt nem teheti! Maradjon! Mindent szépen megbeszélünk és rendbehozunk, meglátja. Hiszen minden nyomorúság ellenére is még legjobb erőmben vagyok, nénikém... Csak nézzen rám, nekem ugyan még nem hegedültek. A fejem tele van tervekkel, kitűnő tervekkel, magának elárulhatom... Meglátja, mindent jóvá teszek, és csak magáért élek, magáért halok...

Megint gyorsan szövődnek a selyemszálak, beburkolják, elerőtlenítik, kellemesen megfojtják. Mascha hajlottan áll a konyhaajtóban, rövi-

debb lába támasz nélkül lebeg, felsőteste előredűl, két öklét beesett gyomrára szorítja, és sír és sír:

– Ha ezt ígéri, ez a legrosszabb, nénike – dadogja a nő. – Semmit sem tehet soha jóvá, semmit, én már kipróbáltam... Csak maga teheti jóvá... Szabadítson meg bennünket!

Az unokaöcs szelíden bólint fejével a síró nő, a megtestesült vád felé:

– A jó Isten bocsásson meg neki! – mondja, és hangja csengéséről bárki azt hihetné, hogy csakugyan felszentelt, gyakorlott pap. – A jó Isten bocsásson meg neki, nagyon szegény... De azért segítségünkre lesz nénikém, egészen biztosan tudom...

Teta látható erőfeszítéssel, szó nélkül elszakítja magát. Három gyors, rövid lépés az ajtó felé. Lenyomja a kilincset. Háta mögött a visszataszító zsírszag, Mascha szakadozott zokogása, az obszcén képek, juxtárgyak az asztalon, ez az egész szoba a züllött ággyal, és most még a lány, behízelt hang is csiklandozza tarkóját:

– Ne menjen még, nénikém... Tiszteljen meg bennünket... Egy kanál leves...

De Teta már lépked lefelé a korhadt falépcsőn, kopogó botjára támaszkodva.

*

Az Újvilág zugutcai. Vajon hová vezetnek? Teta sietve tipeg tovább, mintha csak mese volna a hetven éve és a visszerei. A villamoshoz szeretne jutni, de mindig újra elfelejti. Céltalanul jár-kel és valamilyen irányban keresztülvág a néptelen útvesztőben. Fekete botja kopog a macskafejes kövezeten. Hogyan is készüljön el ezzel a találkozással, ezzel a zavarral! Egy hosszú, rendszeres, beosztott élet után: nap nap után felébredés, öltözködés, reggeli mise, tűzrakás, reggelifőzés, takarítás, bevásárlás, ebédfőzés, mosogatás, délutáni tea vagy kávé, a kiadott pénz összeszámolása, vacsorafőzés, mosogatás, konyhatakarítás, lefekvés. Csak néha vasárnap rövid kimenő, szerény pletykázás a társnőkkal, valami kis ünnepség a Katolikus Hajadonok Szövetségében. Az ember néha hall egyet-mást, hogy van odakint az életben, befogja az orrát a rossz zsírszag előtt, és boldog, hogy semmi köze sincsen hozzá. De most, hetvenéves korában először történik vele valami, amihez félelmesen sok köze van. Mintha a minden asszony fölött fenyegetően lebegő sors sötét árkat ásott volna, hogy közvetlenül a cél előtt végül mégis belevezítse őt, az érintetlent, a szüzet, a félrevezetettet, aki nem ismerte a szerelmet. És lám, az unokaöccsén keresztül! Mint mikor egy asszony évek óta

félig-meddig tudja, hogy a férje megcsalja, de sohasem beszélt róla, mesterien kitért az útjából, míg végül is az élet akarata ellenére kényszeríti, hogy kémkedjen férje után, és most ott áll a visszataszítóan félhomályos szobában, és az ágyban ott a férje meg a kedvese, és mindennek vége van. Vagy amikor egy lány törvénytelen gyermeket szült és ki kell adnia nevelésbe vidékre, de takarékoskodik és reméli, hogy a fiú valamikor majd elismeri anyjának, szeretni és tisztelni fogja. De a fiú váltott gyerek, bűnöző, rosszindulatú, nem szereti és nem tiszteli, hanem kirabolja, meglopja és határtalan szégyent hoz a fejére. Így történt vele, vagy hasonlóképpen. Nem, ezek az esetek nem hasonlítanak az övéhez, csak lelkének zavarodottsága hasonlít ennek a két nőnek az összeomlásához. Nem tud leszámolni a mögötte maradt órával. Vajon az unokaöccse, akit a szó mélyebb értelmében ma látott először, igazán semmi más nem volt, csak élete céljának hordozója? Igazán csak az eget lopta el tőle, vagy a földet is? Vajon a harmincesztendei gondoskodás több volt a buzgalomnál, hogy közvetítőt neveljen magának Isten trónusához; a vágynál, hogy legyen halála után felszentelt pap, aki minden évben engesztelő szent misét mond fenyegetett lelkéért, hogy ne felejtsek el, ne tűnjön el, mielőtt megkapná örök otthonát. Vajon ebbe a hideg buzgalomba mégiscsak belopódzott volna valami jóság, valami meleg áradás? Hiszen mindig szabályszerűen ismétlődött ugyanaz: a levelek türelmetlen várása, a szívdobogása, valahányszor levelet kapott, tiszseri elolvasása minden sornak, a kétségek, a hit, a bosszúság, az öröm, a postautalványok kitöltése és feladása, este és reggel egy pillantás a szép, fiatal pap képére és minden, minden, jóban és rosszban csak egyet jelent: egy ember van a világon teéretted. És te is egy emberért vagy itt ezen a világon.

Hogy is merészelted ezt nevezni ez az ember, ez a gyalázatos, ez a szörnyeteg? „A mi régi, bensőséges kapcsolatunk.” Igen, most csak ugyan meglazult, megszakadt örökre, ez a régi bensőséges kapcsolat, ez az átkozott, istenkáromló kapcsolat, elszakította az igazság és az ő látása. Még Hustopechen is töretlen maradt, még a szörnyű pillanatban is, amikor Linek Mojmir Janku Ottokárrá változott, és Teta elveszítette eszméletét. Még tegnap, Fasching úr boltjában is ép volt. Csak most, néhány perccel ezelőtt omlott össze az örökkévalóságig harminc esztendő minden terve és tartalma. Alig hogy kilépett a roskatag házból, és máris körül fogja ez az új, szörnyű üresség, amelyen most gyors léptek-

kel igyekezett átgázolni Prága harangjainak déli, százzszólamú zúgása közben.

Teta megkísérli, hogy szegény, zilált agyában újra felidézzen mindent, amit abban a szerencsétlen szobában hallott és mondott. Istenem, hiszen alig szólt egy szót. Hiába határozta el előre, nem tudta a gyalázatosnak pontról pontra szemébe vágni bűneit, hogy megcsalta már amikor azt írta, hogy pappá szentelték, nem vetette szemére a fénykép eredetét, sem a tűzföldi missziósutat, sem az utolsót, a leggyalázatosabbat, a hustopeci paplakot, Fasching úr előzetes költségvetését és a hallatlan vakmerő meghívását, hogy töltsé nála élete utolsó éveit. Ezt soha, sohasem tudja megérteni, és minél többet beszél Mojmir összevissza, annál érthetlenebb lesz az egész. De hát nem hallotta elégszer a lelkében megszólaló figyelmeztető hangot, amely igyekezett visszatartani ettől az utazástól? Még Linek M. ajtaja előtt is megszólalt ez a hang. És nem ezért mondta az unokaöccse, hogy még nála is bűnösebb, mert nem hallgatott ezekre a figyelmeztető hangokra? Az unokaöccse! Gazember és csaló, azt tudhatta a keddi nap óta, amikor Hustopecbe járt. De hogy éppen ez a csaló, ez és nem más, ez fojtogatja a torkát. Hazudni, csalni, lopni, sikkasztani, ezt mások is tudnak. De az unokaöccse szép beszédeinek pergő esztergapadján csiszolta hazugságait, míg igazsággá lettek. Gyakran még ott, abban az átkozott szobában sem tudta, vajon nem nagyobb-e az ő bűne Mojmirénál, hiszen végeredményében ő fizette a tanulását, és ez segítette ahhoz, hogy elveszítse Istenét, és ezért a legszentebb Oltári Szentséget csak közönséges, vízzel vegyített búzalisztnak lássa. Még most, a déli harangok viharában sem tudja, hogy vajon nem bűnösebb-e nála. Mibe fonta be magával együtt az édesszavú? Hiszen ő csak a legjobbat akarta magának és ezzel neki is. Segíts, szentséges Szentháromság! Ha el tudná felejtetni őt, az élőt, a megtestesültet, és ismét hinni tudna a fénykép nem létező szentjében! Ugyan ki szedi össze égi reménykedésének cserepeit? És mi lesz most? Hová menjen? A déli harangok mennydörgő zúgása lecsillapodik.

Teta felnéz és megrémül. Eltévedt, útja visszafelé vezetett. Megismeri a mocskos, kétemeletes házat, amelyet az imént hagyott el. Az ablakok alattomosan hunyorgatnak rá. Teta sietve libben át a túlsó oldalra, és most ellenkező irányban igyekszik menekülni az Újvilágból. Botja hangosan, ütemesen kopog mellette. Most egyszerre könnyű lépés zaja vegyül a lelkendező kopogásba: A lépés most még mögötte van. De egy pillanat és már melléje ért. Unokaöccse vidám panamakalapot visel,

piros-fehér tavaszi szalaggal és sárga kesztyűt. Úgy látszik, sebtében átöltözött, előkelően kicsipte magát a sétához. Meg lehet érteni, hogy ez a derék, szép ember minden éjszaka megcsalja a szegény nyomorékot. Kanárisárga cipője fehérrel szegélyezett. Nyilván nagyon drága cipő lehet, ilyesmit csak a belvárosban lehet kapni. Juxtárgyakkal és erkölcstelen képekkel házalók szegényesebben szoktak öltözködni. Az adós látása fojtogató félelemmel tölti el a hitelezőt. Hiszen olyan kicsi és öreg és elveszett ebben az idegen Újvilágban. Hát már soha többé nem szabadulok meg az élőtől, a valóságostól, gondolja magában, és már szinte rohan.

– Nem hagyom el, nénikém – fecseg a férfi. – Már jó ideje szaladok maga után... Az imént nem engedte, hogy kibeszéljem magam, éppen a legfontosabbat nem adhattam tudtára... Becsületszavamra mondom, egészen téves véleményt alkotott rólam... Szegény Mascha nagyon szeret engem, a tűzbe menne értem. Csak az örökös gondok, ez a nehéz élet kicsit megzavarta a fejét... Ő nem áll az utunkba, sőt ellenkezőleg, mindent megtesz majd, hogy újra elnyerhessem lelki üdvösségem, ő meggy vagy marad, amint maga parancsolja...

Teta még egyre gyorsítani tudja lépteit. Nem is sejtette, hogy milyen ifjúi erők rejtőznek benne. De az unokaöccsének hosszú lába van, és nem is érzi a megerőltetést. Lágy hangja ismét csábító selyemszálakkal szövö körül az öreg asszony tudatát:

– Éreztem az utolsó napokban – kezdi könnyed, de őszinte elbeszélő hangon –, sőt biztosan tudtam, akár hiszi nekem, akár nem, hogy eljön nénikém, szinte órára tudtam... Emögött kell lenni valaminek. Az idő megérett és én is megértem. A jó Isten küldte most hozzám, hogy még egy utolsó lehetőséget adjon... Hallgasson meg, én már nem vagyok szabadgondolkodó, mint ifjúkoromban, Isten a megmondhatója, hogy alaposan ráfizettem, és most itt ülök két szék közt... A madárnak megvan a fészke, rókának a barlangja, a katolikusnak a temploma, a kommunistának a pártja, csak az Ember Fiának nincsen annyi helye sem, ahová lehajthatná a fejét. És nekem, akár az Ember Fiának, nincs helyem, ahová lehajtsam a fejem, nénikém... Hogy vágyódom utána, hogy nekem is legyen valamim... Csak maga, az én édesanyám, vezethet engem vissza. Nézzen rám, itt vagyok, készen állok... Gondolja meg, milyen érdemhez segíthetem, most sokkal inkább, mint valaha, jobban mint akkor, amikor még faragatlan parasztkölyök voltam...

– A villamoshoz szeretnék jutni – lihegi fulladozva Teta.

Unokaöccse gyöngéden karonfogja. Teta sokkal gyöngébb, sokkal kimerültebb, semhogy védekezni tudna. És jól is esik a segítő kéz. A férfi beszéd közben lehajlik hozzá. Teta észreveszi, hogy felső kabátzsebében a lila selyemzsebkendő erősen illatosított. Teta sírni szeretne, amikor orrát megüti ez az erkölcstelen illat. És ő, ő illatosítja így magát, ő, akit papnak szánt!

– Ismerek egy ezredest – mondja az unokaöcs. – Smetanka a neve. Felekezetnélküli volt és most, ötvenöt éves korában konvertált, belépett a Ferences rendbe és tegnapelőtt szentelték fel, valamennyi újság írt róla. Én pedig még csak negyvenegy vagyok, és csaknem befejeztem teológiai tanulmányaimat. Nálam csak egy kis felfrissítés kellene, egy év, másfél év, két év, ez nem kerülhet olyan sokba, akkor felszentelnek és mindent jóvá tehetek magával szemben, nénikém, mint érett, az életben keserűen megpróbált ember, akit többé nem fenyeget semmi kísértés... Hiszen tudja, Isten jobban szereti a vezeklésre kész bűnöst, mint tíz igazat, és ez így is van...

– Erre a villamoshoz jutunk? – lihegi Teta, mert érzi, hogy nemsokára összeesik.

Unokaöccse bizalmasan, de tisztelettel szorítja meg a karját:

– Nos, mit szól ehhez, nénikém?... Maschát elküldeném, hiszen csak a házvezetónőm, szinte papi házvezetónőm, maga pedig hozzám költözik, hogy felügyelhesen rám, nehogy a gyengeség ismét hatalmába keríthesse, és a maga keze végre üdvömhöz vezethessen... Az ég egymásnak rendelt bennünket, ez egészen bizonyos, én szabom meg a maga útját, maga az enyémet... Határozzon gyorsan! Egyezzen bele! Itt az állomás...

Teta megáll, megtántorodik, levegő után kapkod. Végre, rekedten és szakadozottnak megszólal:

– Távozz innen, Mojmir. Ne szólj többé hozzám, ne is írd. Soha többé nem akarlak viszontlátni...

Olyan félelmes határozottsággal mondja ki az egyszerű szavakat – és szavaiban is bizonyos nagyság tükröződik –, hogy a férfi ajkán elhalnak a szavak. Néhány másodpercig el kell fordítania arcát, hogy uralkodni tudjon magán. És ott jön csengve, csörömpölve a villamos, piros és fehér. A tavasziasan kiöltözött ember szeme egyszerre félénk lesz, és sebtében elfordul: koldusszem. Bár kiművelt, fölényes lényére való tekintettel szinte hihetetlenül hangzik. Teta szavai egy másodperc alatt harmadrangú éjjeli mulatók házalójává koptatják. Ilyenek a lezüllött

művészek, akik ceruzával és vázlatkönyvvel kezükben járnak asztaltól asztalhoz és felajánlják a vendégeknek arcképeiket. Még hét lélegzetvétele és életének kimeríthetetlen fejőstehene örökre eltűnik. Duzzadt, keskenyvágású szeme hunyorog, és igazi könnyeket kell elrejtene. A hízelgő, csábító hang is egészen hervadtan, rozsdásan hangzik:

– Akkor segítsen ki legalább még ez egyszer, nénikém... Mert különben nincs más hátra, mint a kötél vagy a gázcsap...

Teta ujjaival bankjegyet ás ki kis táskájából. És most az élőknek, a megtestesültnek odaadja az elvesztett bálványának szóló, visszavonhatatlanul utolsó végkielégítést.

VIII. FEJEZET

Ujjmutatások

Zikan Kati szeme könnyes volt:

– Már olyan borzasztóan aggódtunk érted, szivikém – kiáltotta. – Én és a szegény hülye... Éppen a rendőrségre akartam menni, hogy bejelentsem az eltűnése... Nem is csoda, hiszen nemcsak pár napra utaztál vidékre, hanem már majdnem két hete, hogy elmentél...

A számadás helyes volt. Húsvét utáni szombaton reggel fél hétkor bukkant fel ismét Teta a főfelügyelőné lakásában. Útitáskáját saját kezűleg cipelte fel a három emeletre. Most elejtette a táskát, zihálva lélegzett, és nem tudott beszélni.

Az imbolygófejű Mila izgatottan táncolta körül:

– Gratulálok, testvérem... Sok szerencsét kívánok... sok szerencsét...

Teta haragos, szomorú pillantást vetett rá.

– A hetvenedik születésnapodra gratulál – magyarázta mosolyogva Kati. – Végre is ez nagy nap az ember életében, és nem is ünnepelehetjük meg, mert te vidéken voltál valahol... De most gyere a szalonba, szivikém! És Mila hozza a kávé és friss süteményt, még egészen meleg...

Szalonnak keresztelték el a főfelügyelő úr halottas szobáját, a sok berendezés miatt. Teta erőltlenül hanyatlott le a plüsskanapéra, a faragott orompárkány alatt. Össze kellett szednie minden erejét, hogy észre

ne vegyék rajta a kemény fapadon, ébren töltött éjszaka nyomát. Mohón itta ki a kávé, és két kiflit evett hozzá. Katherina még nem tapasztalta, hogy vendége ekkora adagot fogyasztott volna. Reggeli után örökségének egyik legjelentéktelenebb darabját nyújtotta át Tetának születésnap ajándékkul, mint ünnepélyesen kijelentette. Festett gipszből való Szent Antal-szobrocska volt.

– Csak kérned kell, szivikém és akkor megtalálsz mindent, amit elveszítettél...

Teta minden különösebb köszönet nélkül fogadta az ajándékot. Antal, a feledékenyek védszentje, nem az ő szentje volt.

– Nem valami jó színben vagy – jegyezte meg Zikan Kati, aggódó, leleplező pillantással. – Sápadt vagy és fáradtnak látszol, ilyen hosszú pihenő után...

– Hogy is pihenhettem volna ki magam – jegyezte meg Teta sötéten.

A másik ártatlan hangon újabb aknát fűrt:

– Biztosan jól ledolgoztad magad, Teta, hiszen ismerlek... Húsvétkor talán valami urasághoz mentél kiségiteni... Valahol a közelben, vidéken...

– Mit beszélsz itt összevissza! – felelt kitérően Teta. – Nem dolgoztam én le magam semmiféle uraságnál...

A főfelügyelőné négyzögletesre tátotta nagy száját és szíve szerint ásított:

– Unalmas húsvétunk volt – panasolta. – Szép idő, de olyan unalmas... De te, szivikém, bizonyosan mesélsz nekünk valami érdekeset az utazásodról...

Teta megrezzent, kissé felemelte a fejét, azután vállat vont:

– Mi érdekeset beszélhetnék?... Kis utazást tettem, kérlek szépen... Ti a városban voltatok, én vidéken...

A főfelügyelőné, aki a második számú özvegyörökségből származó fakult, lila kimonót viselt, szeretettel és elnézően mosolygott:

– Ha hét óra tájban érkezted, akkor bizonyosan éjszaka utaztál. (Talán nem?)

Teta a tányérja mellett heverő kenyérmorzskákat nézte, és nem szólt egy szót sem. De Zikan Kati az előkészületek után most már frontális támadásba ment át:

– Bizonyos, hogy tudsz mesélni sok érdekeset... A szülőfalunkról, Hustopecről, amikor ötven év után viszontlátad...

Teta hátratámaszkodott, néhány másodpercre behunyta a szemét.

Sokkal fáradtabb volt, semhogy fel tudott volna fortyanni. Nyöszörögve kérdezte:

– Honnan tudod? Meglestél? Kémkedtél utánam?

Az ártatlanul gyanúsított elhárító kézmozdulata:

– Én nem vagyok kém, szivikém. Én nem leselkedtem utánad – mondta Kati a nemes megbocsátás hangján. – És szidalmazhatsz, ahogy akarsz, én mindig úgy tisztellek, mint az édesanyámat... És nekem igazán nincs közöm hozzá és nem is érdekel, de kinn az útításkádon rajta van a cédula a határállomásról meg a hustopeci pályaudvari ruhatárból... És fölösleges, hogy akármit is mesélj nekem, én nem vagyok kíváncsi az unokaöcsénkre, semmi közöm hozzá, ámbár éppen úgy az én unokaöcsém is, mint a tiéd, és szavamat is adtam neked, hogy többet nem beszélek róla, és egy főfelügyelőné tudja, mi illik...

– Fáradt vagyok ma – szólt közbe Teta.

Bement a szobácskájába. Az ajtót bezárta maga mögött. Leült a rossz, rozoga vaságyra. Olyan boldogtalan volt, mint soha életében, még ifjúsága legnehezebb éveiben sem, amikor mindenkinek szükségét, igazságtalanságot és megaláztatást kell elszenvednie. De ez a boldogtalanság most egész nagy világ volt, amelyben nem ismerte ki magát. Előbb meg kell tanulnia állni és járni benne, mint a vaknak a maga világában. Csak most ismerte fel, milyen simán és szelíden folyt eddig az élete, göröngyök, sőt porszemecskék nélkül. Szolgáltatának különböző helyein nem érte más rossz, mint itt-ott egy kis korholás a méltóságától, valami árulás a többi személyzet részéről, valami nézeteltérés Bichler úrral, és más hasonló pehelykönnyű kellemetlenség. Ha összehalmozódott a sok kellemetlenség, és nagyon is előntötte az epe, egyszerűen bezárkózott csendes szobácskájába. Ott nézhette szent remetéjét vagy az ifjú, átszellemült pap képében gyönyörködött, aki az unokaöccse és nevelt fia volt. Milyen gyorsan lecsillapodott ilyenkor lázongó vére, és minden rendbe jött. Igen, ez volt az a szó, amelyiken élete boldogsága uralkodott. Rend. Mindent elrendezett, kiszámított, előrelátott, az eddigit és az ezutánit, az átmenetit és a maradandót. Egyetlen sarkpont körül forgott minden: a nemes ifjú körül, akinek a képét őrizte, aki egyedül az övé volt, és a levelek vakmerő, tüzes szellemű írója körül, aki bár mindig megijesztette és kihasználta, mégis csordulásig töltötte gondolatait. És most? Tulajdonképpen miféle szerencsétlenség történt vele? Linek Mojmir nem juttatta koldusbotra. Elég gazdag ahhoz, hogy függetlenségben töltsé utolsó éveit. Sőt egy kevés bátorsággal még arra

is gondolhat, hogy felkutasson egy méltóbb papnövendéket, akit néhány schillinggel támogatna, és ezzel lekötelezné papi közvetítőjét, és így szükségből még megfoltozhatná életének zátonyra jutott nagy tervét. Így gondolkozhatott volna, de nem gondolkozott így. A legszörnyűbb történt vele: a tiszta, világos rend kegyetlen rendetlenséggé változott. De nincs elég esze és lelkierije, hogy a rendetlenséget ismét renddé változtassa. Tehetetlen lesüllyedés, lecsúszás volt, ami vele történt, és valahogyan mégis fel akarta küzdeni magát, a valóságos unokaöcs panamakalapban és gigerlicipőben mindig újra visszatásította. Most itt ült az álmatlan éjszakai utazás után, és kimondhatatlanul boldogtalan volt. Milyen minden pillanatot betöltő foglalkozás az ilyen nagy boldogtalanság! De ez nem a hetvenéves asszony boldogtalansága volt, hanem a tizenhét évesé, életének első bánata után.

Teta nem volt az az asszony, aki összetett kézzel fogadja a szerencsétlenséget. Éppen ellenkezőleg. Kemény, kidolgozott kezében egyre nyugtalankodott az akarat, hogy valamit cselekedjék, valamiképpen ismét helyreállítsa a megsértett rendet. Kis táskájából – ez volt az első cselekedet – előhúzta kincset, és többször is átszámolta. Nem minden különös elégtétel nélkül állapította meg, milyen tekintélyes összegbe került prágai tartózkodása. Ez meglepően ellentmondott zsupori természetével. De úgy érezte, mintha ezzel nemcsak készpénze, hanem földi élete is tekintélyesen megrövidült volna. (Vannak öngyilkosok, akik átvágják ütőerüket, és édes kárörömmel nézik a kiömlő vért és életerőt.) Rövid tompa, levágott ceruzával, minden öreg cseléd számolóeszközeivel, bejegyezte könyvecskéjébe az elköltött összeget. Most is olyan ügyetlen, ferde számokat írt, amelyeket hajdani úrnői nehezen megfejthető hieroglifákként betűzgettek. De azután – és ez a második lépés volt a rend felé – előhozta bálványának gondosan őrzött és becézett fényképét. Még egyszer elmerült az ifjúi, tiszta, szent arcban, amely kérdően nézett rá rövidlátó, titokzatos pillantású szemével, fiúsan szigorú tekintettel. A felhők még egyszer összeráncolták mögötte. Teta melle akadozva emelkedett és süllyedt. Tehát idáig jutott, hogy saját kezével ölje meg a Nemlétezőt, életének áhíthatos kísérőjét, éjszakai álmának hűséges őrzőjét, reményeinek nemes edényét, amelyből mindig újra felüdítette magát a kétség óráiban. Elképzелhetetlenül régen ott lakott már a lelkében és ott ragyogott benne magasztos kitarással, mint lelkének szószólója, mint elkövetkező utolsó órájának támogatója, mint titkos, szeplőtlenül fogant fia. A képet magához szorította, de nem ajkához,

hanem a homlokához. Hűvös volt, mint az, akit ábrázolt. De ez az érintés nem a Nemlétezőt idézte fel, hanem a Létezőt, és azt a szobát az Újvilágban, a konyhából áradó visszataszító zsírszagot, a nyomorék fiatal nőt kétségbeesett zöld macskaszemével és mindig újra csak őt, a keresztretjvény-szerkesztőt, a juxtárgyak készítőjét, alkalmi levelek íróját, amint ott ült széles hátával, s amint beszéd közben fel-alá járkált, amint beszötte beszédének selyemfonalával, amint krokodilkönnyeket hullatva elébe vetette magát, és ahogyan még búcsúzásuk utolsó percében is koldult tőle, mint valami nyomorult házaló. Ő, Teta szinte kívánta, bár lenne az unokaöccse valami színtelen, esetlen naplopó, aki most apró kiruccanásai után nyárspolgárként éldegél valahol mit sem sejtő feleségével és négy gyermekével, hogy kipihenje meggondolatlan múltját. Csak nem ez, az, akire nem is tudott szavakat találni. De éppen ez maradt itt mellette, amikor a Nemlétező eltűnt. Egy kövér családapát el tudna felejtetni, de ezt soha, ezt, aki keményre főtt erejével és győzelemhez szokott hangjával egyre ott handabandázott szegény lelkében. Levette homlokáról a Nemlétező hűvös fényképét és száz foszlánnyá tépte. Azután felállt és bálványának száz foszlányát bedobta a kicsi szoba vaskályhájába.

A rendezhez vezető út legközelebbi lépése Linek Mojmir leveleit illette. Teta megoldotta az égyszínkék szalagot, és az egész vastag levélcsomót ölébe csúsztatta. Gyámoltalanul nézte a leveleket, és keze még habozott, hogy megkezdje a gyilkolást, amely sokkal megérdemeltebb volt, mint az éterikus Nemlétező meggyilkolása. De még egyszer torkoskodni akart az édes keserűségből. Feltette szemüvegét, kotorászott a régi írások között, egy levelet kihúzott közülük, mint valami sorsjegyszámot, és olvasni kezdett:

„Amikor ma az oltárhoz léptem, egész lelkemmel a maga örök üdvösségére gondoltam, édes nénikém...”

Hallatlan, szörnyű, elképzelhetetlen! Nem akarta éppen ezzel a levéllel megkezdni a pusztítást, amely valamikor annyira boldoggá tette. Nézzünk másikat!

„Be kell vallanom, drága nénikém, hogy tegnap, pünkösdvasárnapon, nagyon figyelmetlen voltam a Szentlélek szólításakor. Ahelyett, hogy a kis templomunkat átszövő napsugarakban az Ő hét adományát és a tüzes nyelveket láttam volna, egyszerre valami különös aggodalom fogott el maga miatt. Az Isten szerelméért, ugye jól érzi magát? Nem fázott meg? Nem halmoztak magára túlságosan sok munkát? Én Iste-

nem, miért nem tartozunk a gazdagok, az uraságok közé, hanem a szegényekhez, a szolgálókhoz? Földi létünknek ezen az alapkérdésén néha még vallásunk vigasztalása sem tud átsegíteni. Ha csak egy fölösleges százasom volna, semmi sem tarthatna vissza, röpiülnék magához, hogy végre megölelhessem, hogy ápolhassam, ha beteg, mint talán éppen most is. Nincsen senkim ezen a világon, csak maga, és szívemben mindig nyugtalankodva, aggodalommal gondolkodom az én második anyámra. Kérem írjon azonnal, és nyugtassa meg szerető unokaöcsét..."

Teta lassú mozdulattal tette vissza ezt a levelet is a többihez. Ha most helyreállítja a megsértett rendet, akkor csak ezeknek a leveleknek a rendjét, ezeknek az álnok, furcsa leveleknek, élete egyetlen szerelmes leveleinek rendjét állítja helyre. Minden egyes levél, dátum szerint rendezve, visszakerült régi helyére. Nehéz lemondás, szégyellnivaló vereség volt, amikor az égszínkéék selyemszalagot ismét visszakötözte a levelekre. Teta nem hazudott magának. Már nem volt ereje a tökéletes ürességhez, nem volt bátorsága a teljes újrakezdéshez. Bár ez a levélcsomó az elképzelhető leggyalázatosabb ámulást zárja magába, amelyet a világ valaha ismert, nem akart egészen megválni tőle, mert amit ő maga beleértett, beleálmodott a levelekbe, az nem volt ámulás, hanem Isten és egy ember iránti odaadásának harminc esztendő óta sok száz szíromból kipréselt rózsaoalaja.

Aki általában Tetát ismerte, fúrge, dolgos, érettkorú nőnek látta, és távolról sem tételezte volna fel valódi korát. De ha most látta volna valaki, amint mélyen meghajolt háttal ült a nyomorúságos vaságy szélén és maga elé bámult, első pillantásra látta volna, hogy teljesen megtört, nagyon öreg asszony ül előtte. Természetesen, ez a letörtség nem tartott sokáig. Teta pillantása végigkalandozott a kis szobácska szürke falain. Igen, ott a kép a hóborította hegycsúccsal, amely Grafeneggre emlékeztette. Szép, jó éveket töltött az Argan-házban. Mintha az ő baját is a méltóságáék nagyobb szerencsétlensége eresztette volna szabadjára. Mert hiszen az őket ért, súlyos sorscsapások nélkül bizonyosan nem hagyta volna el a pompás helyet. Egy pillanatig, futólag a halott Philipp babaarcára gondolt, azután a beteg Doris összezsugorodott arcocskájára. Szeme előtt nőttek fel a kedves gyerekek. Teta sajtáságos keménységével, amelynek mélyén félelem rejtőzött, hogy érzései túlságosan hatalmukba kerítik, elhatározta, hogy lehetőleg minél kevesebbet idézi az Argan családra való emlékezést. Végre, ők is uraságok voltak, akiket

szolgált, egy a sok közül. Idegen emberek, mi más? De mégis elhatározta, hogy azt a havas tájképet még ma leveteti szobája faláról.

Pillantása egyszerre megakadt valamin. Szemének nefelejcskékje ibolyákra sötétült. Ott, a nagyobbik vesszőkosár! Jól látott? Félig lehunyta szemét. Mintha az útikosár két zárját lefeszítő vasbot árnyalatnyit elhajlott volna. Valaki hozzányúlt az ő tulajdonához. Megfeledkezett fáradtságáról és minden egyébről. Egy ugrással, mint valami fiatal lány, ott termett a kosár mellett, előráncigálta kulcsát és kinyitotta a zárat. És akkor, igen, akkor, már tisztán láthatta a bizonyítékot.

Teta holmijai között nem voltak értéktárgyak. Semmi, amiért akár egy könnyet is érdemes lett volna elhullatni. Csak az a sok megszokott szegényes lom, amely lassanként összegyűlik egy cseléd életében, aki nem tudja lelkére venni, hogy az elhasznált holmit eldobja. Mindenekelőtt nagyon sok, százszor megfoltozott durva fehérnemű, molyette ruhák, foszladozó kötények, kitaposott cipők és számtalan kis doboz és szelence, telirakva szalagokkal, szövetmaradékokkal, rongyokkal, üres cérnaorsókkal, biztosítótűkkel, rozsdás gyűszűkkel, törött kötőtűkkel és fél ollókkal. Az ilyen útikosár az olcsó köznapi holmi fáraósírja. De még ezt a fáraósírt is rabló kezek dúlták fel, bár sokkal gondosabban tüntették el nyomaikat, mint az egyiptomi sírgyalázók. Teta azonnal tudta, mi történt. A főellenőrné kincseket keresett, és eközben megszenstelenítette az ő magántulajdonát. Azonnal észrevette a megváltozott elrendezésen, megszimatolta a változott szagról. És most megtörtént az, ami nem történt meg unokaöccse szobájában. Teta őrjöngési rohamot kapott, azután sírógörcsöt és közben sikoltzott. Lehetséges, hogy emberek, méghozzá rokonok, ilyen vadállatok legyenek? Összetiporják énedet, mocskos karmaikkal felszántják a te kis felségterületedet. Rabolnak és gyilkolnak, és ha egy pillanatra félrenézel és nem véded magad, elveszett ember vagy. Lehet élni ilyen világban? Miféle világ ez egyáltalán, amely megszakítja az égi tartózkodást? Az örülettel határos undor rázta meg Tetát. Velőt rázóan sikoltotta:

– Feltörte a kofferemet... Megloptak és kiraboltak... Feltörte...

És mindig újra: – Feltörtel – A vesszőkosár előtt térdelve öklével ütötte a fehérneműt. Néha egy-egy öklőcsapás a citerát érte, amely ott hevert a legtetején és harmonikusan feljajdult. Teta kevésszer sírt egész életében. De most csak úgy ömlöttek szeméből a könnyek, mintha néhány perc alatt akarná pótolni a mulasztást. Arcát eltorzította az őrjöngő düh.

Közben izgatottan dörömbölni kezdtek az ajtón, és Kati sziszegő hangon beszólt:

– Mit kiabálsz, Teta, Jézus, Mária, Szent József, mit akarsz... Hallgass már végre... Az egész ház összeszalad...

Teta továbbra is őrjöngve csapkodta az ártatlan fehérneműt, mintha az életet akarná kitombolni magából:

– Feltörte! – őrjöngött. – Feltörte a kofferomat...

– Mit csináltam?... Semmit sem törtem fel... Én állami tisztviselő özvegye vagyok... A saját lakásomban ilyen sértés.

Most már Zikan Kati is fülsértően visított. De ez a kellemetlen hang látszólag azonnal megnyugtatta az őrjöngőt. Minden átmenet nélkül lecsendesedett. Kinn az ajtó előtt semmi sem hallatszott többé a szobából:

– Úgy tartottam, mint az édesanyámat! – jajgatott a főellenőrné, már a mélységes fájdalom mérsékeltebb hangján. De mert egyre tovább tartott benn a szobácskában a halotti csend, ismét dörömbölni kezdett, és suttogva szólt be a kulcslyukon:

– Nyiss ki, szivikém – kérlelte. – Engedj be... Már megbocsátottam neked, elfelejtettem a sértést... Senki se törte fel a zárat... Ha valami hiányzik, kipótolom... Csak nyiss ki végre, az Isten szerelméért...

Semmi válasz! Hej, de megrémült most Kati! Nem szívesen jutott volna nyilvánvaló öngyilkosság útján a hatodszori örökséghez. Nekive-tette magát az ajtónak, rázta a kilincset, megparancsolta a nyöszörgő Milának, hogy hozzon elő minden kulcsot a lakásból, hátha egyikkel ki lehetne nyitni az ajtót. Amikor éppen az elsővel próbálkozott, az ajtó magától kinyílt és Teta lépett ki a kis szobából, kalapban és kabátban, bal karja alatt a szentkép, kis táskáját szívéhez szorítva. Arca égett. De világos szemének tekintete már megint békés volt:

– Kérlek szépen, Kati – szólalt meg nyugodt hangon, bár még tisztán hallani lehetett iménti izgalmanak utórezgéseit – én most kiköltözöm innen, ha megengeded... Úgyis csak pár napig akartam terhedre lenni, és ezért is sokszor bocsánatot kérek...

De most, szíven találva, Zikan Kati feljajdult:

– És mindezt azért, mert megsértettél ezzel a becsületbe vágó gyanúsítással...

– Ha valakit megsértettem, akkor bocsánatot kérek – felelt Teta békitően –, de sokkal jobb lesz, ha úgy teszünk, mint azelőtt, Kati, és csak látogatóba megyünk egymáshoz, kölcsönös tisztelettel... És majd

utánam küldetted a holmijaimat, ugye, az én költségemre, kérlek szépen...

Udvarias mosolyt erőltetett az arcára és kezét nyújtott a testvérenek, mintha nem történt volna semmi, mintha ez is csak egyik rég letűnt ünnepnap volna, amikor hajdanában meg szokta látogatni testvérét. Zikan Katinak pedig semmi sem jutott eszébe, amivel visszatarthatta volna a távozót.

*

Teta a Katolikus Hajadonok Szövetségénél keresett szállást, mint az egyesület tekintélyes, köztiszteletben álló tagja. Az egyesületnek saját háza volt elaggott tagjai részére, a lerchenfeldi kerületben. Theresenruh háza volt a neve. Ebben az otthonban Teta csekély összegért lakást és ellátást kapott. Szilárdan hitte, hogy olyan kitartó és feddhetetlen hajadoni élet után, mint az övé volt, külön szobácskát kap majd: szerény mását és szegényes előjátékát annak a magasságbeli örök otthonnak, amely után égőbben vágyakozott, mint valaha, amióta unokaöccsének hitszegése annyira kétségessé tette. De ellentétben az égi penzióvárossal, ahol Isten minden érdemesen elnyert halhatatlanságot barátságos, fehér virágokkal díszített egyágyas szobácskával jutalmazott, a Theresenruhban csak öt egyágyas szobácska volt, és pillanatnyilag mind az ötben laktak. De a házkezelő biztatta, hogy egyik szoba lakójának napjai meg vannak számlálva. De az illető éppen olyan ellenálló, mint vallásos természet, egyelőre még minden túlvilágba vetett hite ellenére sem akart átköltözni az öröklakásba. Így egyelőre még türelemmel kell lennie.

Tetának életében először kellett megosztania hálósobáját három másik asszonnyal. Ebben igazán nem láthatta az égi örökkévalóság mását és előjátékát, hanem földi lecsúszásának jelét, amelynek egyre jobban áldozatul esett, amióta az Argan-házat elhagyta, és az átkozott kutatóutat megkezdte. Az alváshoz való egyedüllet joga becsületesen megszerzett és féltékenyen őrzött kincse volt, ez magasan a sűrke tömeg legszegényebbjei, nyomorultjai fölé emelte. Sokan bizonyára azt kérdik: Teta táskájában szép, kerek összegű vagyon van. Miért nem vesz ki magának valahol egy szobácskát, ahol nyugalomban töltheti napjait? Erre a nyílt kérdésre csak feltevésekkel válaszolhat. Ez az ellentmondás nemcsak Teta lényéből, hanem Teta hivatásából is következett. Egyrészt félt, hogy kincse szétfolyik az ujjai között. Másrészt minden függetlenségi ösztöne ellenére sem volt még soha életében

igazán független. Hiszen az ő élete mindig más, fölébe rendelt lények életének keretében játszódtott le. Megszokta, hogy „házak”-nál van, és talán soha életében sem gondolt a lehetőségre, hogy valamikor önálló háztartása legyen. Másrészt mélységesen szenvedett a zuhanástól, a szerencsétlenségnek ettől a keserű oldalhajtasától, amelyet unokaöccsének, a Valóságosnak köszönhetett. Vajon az elmúlt évtizedekben kétkedett-e valaha is abban, hogy öreg napjaira nyugalmas paplakban, szellemi közvetítőjének és fiának oldalán élhet? Most legalábbis nagy makacssággal igyekezett elhithetni magával, hogy pillanatig sem kétkedett ebben a barátságos, biztató jövőben.

Tehát három vén skatulyával kellett együtt aludnia, alá kellett vetnie magát az úgynevezett házirendnek, amelyet nem valamelyik méltóságának háztartásában vállalt kötelességei szabtak meg, hanem az igazgatóság nyomtatott figyelmeztetése. A főfelügyelő úr szavai szerint, körülbelül ez történt vele: a szociális élet kitaszította, és valami jobbfejta szegényházba száműzte. De legrosszabbak voltak az éjszakák. Éjszakánként lángolóan gyűlölte szobatársnőit. Nem bízott bennük, mereven és éberen feküdt, kincset a párnája alá rejtve, és leste ellenségeinek ziháló, hörgő vagy lihegő lélegzetvételét. Mert csak ellenségek vannak ebben az életben. Akinek valamije van, aki valamit rejteget, azt minden ember ellenségként üldözi. Akinek pedig nincsen semmije, annak senki sem segít, annak el kell pusztulnia, mint a kutyának. Az ember eközött a két malomkő között őrlődik. De aki másokban bízik, az ördögnél vásárolja be a lelki üdvösségét harminc hosszú esztendőn keresztül és azt a jó Isten sem védelmezi, mert ő ismeri az embereket, és úgy látszik megveti őket. Aki utazásra indul és holmiját vér szerinti testvére bizza, annak a tulajdonát megszenteltelenítik és a jó Isten sem védelmezi meg, mert ő ismeri az embereket, és úgy látszik megveti őket. Csak kétféle ember van a világon: ostoba és csaló. És az ostobaság és a csalás egyaránt bűn. De az ostobaság már itt a földön nyeri el büntetését, míg a magasabb csalásért csak odaát vonhatják az embert felelősségre. Ő, Teta mindkét bűnből kivette a részét. Most az Újvilágban történt találkozása óta nem tudott szabadulni a határozott érzéstől, hogy valami bizonyult módon büntársnője lett a nagy csalónak. Maga az unokaöccse oltotta lelkébe védekezésével ezt a gondolatcsírát, amely jóformán éjszakán át kikelt és nagyra nőtt. Hát nem lett volna kötelessége az elmúlt évek folyamán, hogy mindennek utánanézzon, ahelyett hogy érthetetlen lustasággal és hanyagsággal mindig csak arról gondoskodott

volna, hogy a család viláért se ütközzön semmiféle nehézségbe? Bár védekezésül mindig cselédi lekötöttségét, a levelek behálózó hatását hozta fel, lelkiismeretét nem tudta megnyugtatni. Ő az orgazdája volt ennek a bűnnek, a legfelsőbb törvényszék nem mentheti fel, és akkor minden elveszett. Miért vártál harminc évig? A bírónak erre a kérdésére a vádlott nem tudott válaszolni. És most így feküdt éjszakánként álmatlanul súlyos lelki terhe alatt, leste természetadta ellenségeinek lélegzését és szentül hitte, hogy azok is, éppen olyan álmatlanul, mint ő, meglesik az övét. Jobb nők is voltak közöttük, még urasági hölgyek is, sőt egy egykori tábornoknak a húga. De mit használt ez? Az éjszakák a háború utáni hatalmakhoz hasonlítottak, a félelmesekhez és szentségtörökhöz. Nem ismertek el rangkülönbségeket. Teta nem volt többé egyedül, mint azelőtt. És Teta egyedül volt, ellenségek között. Ennek meg kell változni.

Végül is elhatározta, hogy lemond erről a veszedelmes tétlenségről, és ismét szolgálatba áll. Emiatt felkereste Arganékat. Bizonyítványt kért tőlük, amelyet azelőtt nem tartott szükségesnek élete további folyamához. Miután éppen ezekben a napokban a kis Doris állapota látszólag javult és a legújabb gyógymód bámulatosan jó hatással volt, egykori gazdait reménykedő, adakozó kedvben találta. Olyan bizonyítványt kapott, amelynek nehezen találhatta akárki is párját: valóságos művésznő a főzésben, a legelső szálloda főszakácsa sem lehet külön nála, huszonegy évi hűség, szorgalom, becsületesség. Teta ezzel a pompás okirattal fekereste a háztartási alkalmazottakat közvetítő irodákat, ezeket a poros emberpiacokat, ahová a szürke előidők óta nem tette be a lábát, amelyeket egész életére szóló állásának tudatában annyira megvetett. Botját otthon hagyta, és mint jó erőben levő ötvenéves lépett be ezekbe az irodákba, mint akit a legnagyobb szabású háztartás, a legvendégszeretőbb asztal sem ijesztett meg. Azt mondta – és az csodálatos, de színtiszta igazság volt –, hogy neki fontosabb a munka, mint a fizetés és szívesen szolgál kevesebbért, mint amennyi rint elsőrendű szakácsnét megilletné, aki bizonyítványának tanulsága szerint semmiben sem marad el egy elsőrendű szakács mögött, és húsz esztendő telt egyfolytában egy előkelő, köztisztületben álló családnál. Kétségtelenül nem a legokosabb lépés volt ez a dumping, amelyre Teta elragadtatta magát. Az embereknek gyakran sejtelmük sincs arról, milyen lelki nemesség rejtőzhet abban, ha valaki önként értéken alul kínálja fel magát. Aki nem értékeli magát sokra, bizonyosan kevesebbet ér, mint a tömeg,

amely a bankkal becsülteti meg értékét. De bármi is volt a helyzet, Teta csodálatos bizonyítványának súlyos szépséghibája volt, ezt az egyet nem lehetett kitörölni: a születési év. Az állástalan ifjúság, a tülekedő emberfölöslegek világában ugyan ki venne a házába egy hetvenévest? Különben is, az utolsó években átkozottul kevésre olvadt azoknak a családoknak a száma, akik „perfekt” szakácsnét engedhettek meg maguknak. A félnapos bejárónők, a mindenesek korát élték. Tetát üres biztatásokkal intézték el. Talán majd valami főző- vagy háztartási iskolában akad számára hely. És okvetlenül gondolnak majd rá, ha nagy esküvőre vagy házibálra keresnek kisegítőt. De nem akadt semmi. Mégis Teta megszokott szívósságával nem adta fel a reményt. Mert hogyan is élhetett volna munka nélkül?

Mindjárt a következő vasárnapon, hogy elköltözött a testvérétől, látogatót kapott. Teta éppen kis szobáskájára gondolt és arra, hogy talán kár volt érte, tulajdonképpen egészen jól ment ott a sora. És akkor a Theresenruh tiszteletre méltó háziszolgálója jelentette, hogy lenn a társalgóban egy nőszemély várja. Öt óra elmúlt, és a leányotthon öreg lakói mind kirepültek, kivéve azt a néhányat, akik már nehezen mozogtak és nemigen jöttek elő szobájukból. A társalgó üres volt és Teta nagyon megkönnyebbült, hogy senki sem látta a hűgát, Milát, a szegény, satnya hülyét, aki a jöttére odalebent hozzá, megragadta a kezét és megcsókolta és egy tizenegy éves iskolásgyerek hangján mondta fel köszöntőjét:

– Kérlek szépen, bocsáss meg, testvérkém, légy megint jó hozzánk...

– Miért haragudnék én rád, Mila! – kérdezte Teta, és aggódva tiltakozó hűgát odahúzta maga mellé egy székre. – Hiszen te nem bántottál meg semmivel.

A főellenőrné pompásan feldíszítette Milát. Nagy szürke fején kopott ibolyacsokorral díszített kalapkát viselt, nyilván valamelyik örökségből származó relikvia. A kalap gyámoltalanul lebegett a szerencsétlen teremtés duzzadt feje búbján. Az ósdi, fakólila napernyő semmit sem javíthatott gyerekesen suta megjelenésén. Mila nagy erőlködésében mély ráncokba szedte homlokát. Duzzadt ajka szorgalmasan mozgott szétálló fogai fölött. Nyilvánvalóan versikét kellett felmondania. És miután hosszasan megerőltette emlékezetét, szerencsésen elő is adta a rím nélküli versikét:

– Bocsánatot kérek tőled, testvérkém, mert egyedül én vagyok a bűnös és nem a főellenőrné nagyságos asszony, és én törtem fel a

kosaradat, csak mert kíváncsi voltam... De én csak egy szegény hülye vagyok, és nem tehetek róla... Azért légy jó, és gyere vissza hozzánk...

Miután elverklizte ezeket a csodálatos szavakat, megkönnyebbülten és diadalmaskodva nézett fel. Láthatólag nem jutott tudatára, milyen súlyos váddal illette magát, csak büszke elégtételt érzett, amiért a versikét ilyen kitűnően előadta és betanulta. Teta azonban komoran nézett ki az ablakon a virágzó gesztenyefákra. Igazi Katihoz méltó ötlet, hogy így visszaélt ezzel a szegény együgyűvel. Nem ő, hanem Kati az unokaöccséhez méltó, hasonló gondolkozású nagynéni. Szinte felemelkedett Mojmir legszebb levelének a magaslatára, hogy a szegény hülyét küldte el hozzá, vele vállaltatta magára a bűnét. Mennyi sok szörnyűséget rejteget vérrokonsága! Vajon nem kapott ebből ő is egy részt? Mennyire igaza volt, hogy mindig kerülte visszataszító családját. Szíve most undorral és fájdalmas gyanúval telt meg, hogy valamiképpen ő is belebonyolódott ezekbe a rokoni gazságokba, és nem ő a céltudatosságával, hanem egyes-egyedül Mila juthat csak be a mennyországba. És amellet még alig egy órával előbb komolyan foglalkoztatta a gondolat, hogy visszaköltözik Kati kis szobáskájába. Fájdalmasan sóhajtott fel és hangosan mondta:

– Nem, Mila, mindebből egy szó sem igaz... És te tudod, hogy nem szabad hazudni, még akkor sem, ha parancsolják...

Mila nehéz feje rémületében csaknem az asztal lapjáiig hanyatlott:

– Testvérkém, világért se mondd meg a főellenőrné nagyságos aszszonynak, hogy ez nem igaz – panaszkolta annak az embernek különös logikájával, akinek nincsen saját élete és ezért saját igazsága és saját hazugsága sem. Milának mindenre csak egyetlenegy indítóoka volt: a félelem. De ebben a félelemben nem volt semmi visszataszító, inkább támasz és erő volt a szellemileg visszamaradott Milának, életképességet adott és munkateljesítményét az átlagos mérték fölé emelte. Ugyanez az oka annak, hogy rabszolganepek megadják magukat anélkül, hogy különösebben rosszul éreznék magukat. Mila most odanyújtja a nővérenek nagy, bütykös, munkában kicserződött kezét:

– Gyere vissza hozzánk, testvérkém, gyere velem most rögtön – könyörgött. – És meglátod, én mindig hozzád húzok... Gyere velem azonnal, különben nagyon félek...

Teta fejét rázta. Még az óvatosabb merész ígéret sem változtathatta meg elhatározását, hogy Mila mindig hozzá húz:

– Majd látogatóba eljövök hozzátok, mindjárt holnapután – ígérte,

hogy ne kerüljön nyílt kenyértörésre a sor a veszedelmes állami tisztviselőözvegygel, és hogy Mila mégse térjen haza egészen üres kézzel. De a szegény együgyű kétségbeesetten bandzsított rá, és hatalmas feje a nevetséges ibolyadíszes kalappal ide-oda ingott nyakának vékony száján. Teta, hogy megvigasztalja, elvitte egy kis cukrázdába a sarkon, és gyümölcsfagylaltot meg habos süteményt rendelt neki. A szegény hülye arcát azonnal túláradó, mohó boldogság pirossága árasztotta el. Azonnal elfelejtett minden egyebet. Remegő bal kezével félve védelmezte a tányért, nehogy valaki elegyen előle valamit ebből a csodálatos élvezetből.

Teta mélységes bánattal nézte. Ez az érzés egészen új és idegen volt mindeddig olyan békességes szívének.

Teta vallási zavara még sokkal súlyosabb volt világi zavaránál is. A csalás mérge nem kímélte életének ezt a mindeddig annyira védett részét sem. Mint valami parányi tintafröccsenés az itatóspapíron, egyre jobban szétterjedt kedélyén. Nem annyira unokaöccsének csábító kigyóbeszéde volt az oka – ennek lényegét nem is tudta egészen visszaidézni –, mint inkább a közömbösség ténye, hogy Isten büntetlenül tűri ezt a gúnyt, ezt a meggyalázást, míg meggondolás nélkül megsemmisít ártatlan gyermekeket, mint Philipp és Doris.

Az öreg cseléd csaknem hatvan év óta jóformán egyetlen reggeli misét sem mulasztott el. A hatvan életév egyúttal hatvan teljes templomév volt. A templomév a földi év földöntúli tükre, szépséges hasonmása. Mint ahogy a földi évben megvan az ideje a fák virágzásának, a gabona aratásának, a szüretnek és a hóesésnek, a templomévben az ünnepek feltartóztathatatlanul újra megismétlődő körforgásának. És mint ahogy a mindennapi ember testtel és lélekkel részese a földi élet folyásának, az igazi hívők részesei a templomév örökké megújuló körtáncának. Mind a kettő együtt virul, érik és hervad a földi és a földöntúli nappálya útjának különböző szakaszaival.

Bár Teta a mise mélységeit nem értette, külsőségeit a hatvan hűséges esztendő közben valósággal húsává és vérévé váltak. És ha valaki ennyire tökéletesen ura a külsőségeknek, egyúttal nagymértékben részese a belső tartalomnak is. Így érti meg a paraszt a fejlődés titkát anélkül, hogy valaha is hallott volna az élettan törvényeiről. Így például Teta megtanulta, hogy a húsvét utáni első vasárnap a Fehérvasárnap, hogy ennek szentje Pancratiusz, a mártír, és ha nem nézett fel az oltárhoz, akkor is tudta, hogy ezen a napon a papok köntöse hófehéren

csillog. Igen, a szín fehér maradt a feltámadás napjáig, hogy azután pünkösd vigíliáján a szeretet tüzének égő pirossága váltsa fel. Hogy örült évről évre ennek a pirosságnak, kedvenc színének, amely a nyári templomteret elragadó és nyugtalanító tüzekbe öltöztette. Hatvan év tapasztalatai után tudta már a liturgikus imák dallamainak minden lebegését, és bár nem értette a latin szóvirágokat, szóról szóra el tudta volna mondani valamennyit. A mindenkori prédikációkból jól ismerte az Evangéliumok és a levelek napi szakaszait és Jézus kálváriájának egyes fejezeteit barátságos felismeréssel üdvözölte, mint odakinn Grafeneggben a százestendős hársfákat virágzásukban és színpompás őszi köntösükben. Mindez bizonyos mértékig az ő felsőbb élete volt, az ő művészete, irodalma, szépsége, állandó ünnepi öröme, édes felemelkedettsége.

De egyszerre minden megváltozott. Ilyenformán jár az erdő és a virágok barátja, akit valami lassú lelki betegség lep meg, és legkedvesebb fái egyszerre szürkén és közömbösen állják útját. Azután csodálkozva gondolja: – Vajon mi történt? A természet már nem szól hozzám. – Tetához az a másik természet nem szólt többé, amelynek egész életén keresztül olyan békésen és biztonságosan alávetette magát. Most szomorúan, közömbösen, szinte haragosan ült a konyhában a Theresienruh többi ápolója között, nem tudott védekezni a sivár mellékgondolatok ellen, kis táskáját a tolvajtól való örök félelemben szívéhez szorította, úgy érezte, mintha örökké sandán figyelnék és – szörnyű következménye unokaöccse mérgezésének – elfelejtett letérdelni a konszekráció közben. Éjszaka azután ismét ébren feküdt, agyonkínosza agyát és nem talált semmi megoldást. A halál közelebb lépett hozzá. Évtizedek váltak füstté. És ő kevésbé felkészülten várta, mint első áldozása után.

Teta tudta, hogy csak egyféleképpen menekülhet ebből a romlásból, amely könnyörtelenül a legalsó, a leggyötrelmesebb és legtüzesebb mélységig vezet. Gyónnia kell, mint unokaöccse büntársának, orgazdájának. Rá kell bíznia legbensőbb gondolatait minden szegyenkezés nélkül Istennek egyik felszentelt papjára. De ezt lakótársainak sejtieniük sem szabad. Erre a célra, a késő délutáni órákban kiválasztotta a Belváros egyik kis, középkori templomát, amelyet mindig csak a sötétség beállta után szoktak bezárni.

Odakinn nyáriasan mozgalmas májusi délután volt. Benn sötét, üres és szinte fagyos hideg. Egyik gyóntatószékben halvány fény pislákol. Teta látta, hogy lépteinek neszére fiatal, karcsú pap suhant a gyóntató-

székbe. Mintha látta volna arcát a fakó félhomályban. Vajon ebben is felismertem volna az unokaöcsémet, kérdezte egy gyötrő hang a lelkében. Milyen szívesen, ó, milyen hálásan ismerte volna fel ebben a fiatal papban az unokaöccsét! A gyóntatószék zöld függőnye mögött a pap figyelmeztetően köszörülte torkát. Teta letérdelt, elsuttogta a formulát.

De azután, amikor erőt gyűjtve, meg akarta vádolni önmagát, azonnal észrevette, hogy teljességgel lehetetlen feladatra vállalkozott. Agya üres, nem talált megfelelő szavakat. Nagyon ritkán, nagyon keveset beszélt egész életében. Híján volt az igazi gyakorlatnak, a szükséges kifejezőmódnak, hogy is tudta volna ezt a bonyolult, szégyellni való és visszataszító történetet gyors szavakkal méltóképpen elmondani? Hol kezdje tulajdonképpen? Hol hagyja abba? Mit kell kiszolgáltatnia? Mit szabad elhallgatnia? Lelke feketén és makacsul tátongott. Vajon igazán csak a megfelelő szavak hiányoztak? Kis táskája egyre súlyosabb lett, mintha a levelek terhe sziklák súlyává nőtt volna. És ismét hallotta a halk torokköszörülést a függöny mögül. Valamit dadogott. A gyóntatószékben a hang megnyugtatóan suttozta:

– Nem kell sietnie, leányom...

Micsoda hang! Feltépte Teta szívét. Éppen ilyen hangja lehetett annak a fiatal papnak a fényképen. Milyen kár, hogy megsemmisítette. Minden este, minden reggel vágyódott a fénykép után. Csak a hang? Hátha a láthatatlan arc is ugyanaz volt? Most ott térdelt a Nemlétező előtt, gyónni akart, de nem tudott. Ugyanakkor hosszú, visszhangzó lépések hangzottak fel a háta mögött, s közeledtek a gyóntatószékhez. Rettegő félelem, szinte üldözési mánia homályosította el megzavarodott agyát, hogy talán az Igazi, az Élő a pénze miatt utánautazott, és a testvére, Kati segítségével felkutatta a nyomát. És most itt van ebben a sötét templomban, felfedezte a gyóntatószékben, és ott vár a keresztlőmedence mögött, hogy feltartóztassa. Behunyt szemével tisztán látta a tavasziasan vidám, fehér-piros szalagos panamakalapot, amelyet a gyalázatos istenkáromló a fején tartott. Ő pedig menthetetlenül fogva van a gyóntatószékben ülő Nemlétező és a háta mögött váró Élő és Igazi között. Teta feljajdult:

– Kérem szépen... tessék nekem megbocsátani... Én most nem tudok...

A letempított, de meleg hang megnyugtatta a függöny mögül:

– Ez megtörténik, leányom... Menjén ki kissé a friss levegőre. Én majd itt várok, amíg visszajön... De nem is kell ma visszajönnie... Talán

holnap vagy valamelyik legközelebbi napon könnyebben esik majd. Várja ki az igazi pillanatot, és csak akkor térjen ide vissza...

Ez a hang! Teta torkát egy pillanatig valami forróság fojtogatta. Zavartan állt fel, körülnézett, hogy vajon csakugyan nyomára akadt-e a panamakalapos üldöző. Feje zúgott. Mi történt? Elveszítette képességét, hogy gyónni tudjon és így valaha is megtisztulhasson, magához vehesse az oltári szentséget. Ha a halál most utoléri, egészen védtelen.

Teta kiosont a templomból. Odakinn kék-arany félhomály fogadta. Az ívlámpák már zizzenve felgyulladtak. Emberek siettek a kis térségen át. Valamennyinek az arca sötét és barátságtalan. Nemcsak Teta változott meg, hanem az egész emberiség. Ezt érezte, valami különös csodálkozással. Mielőtt még átélte volna ezt a nagy vereséget a gyóntatószékben, egész másképpen látta a világot és az embereket, mint most. A kis templomajtó előtti térségen valami megcsillant a lábánál. Ezüstpénz volt, egy schilling. Felemelte. Mintha Isten megvetésében borravalót vetett volna oda neki, a rossz cselédnek. Miért? Mert harminc esztendőig nem teljesítette kötelességét? Görcsösen szorongatva tenyerében a schillinget, lement a templomlépcsőkön, a téren keresztül, a legközelebbi utcasarokig. De azután visszafordult, mert valami titkos büszkeségből nem akarta elfogadni Istennek megvetően odavetett borravalóját, inkább beledobja a templom perselyébe. De miközben visszament, lába egyre jobban elnehezedett, egyre jobban fájt, és fenyegetően kihagyott a szívverése. A tizenkét lépcsőfok most szinte legyőzhetetlen hegyi túrával ért fel. De mire a templom kis faajtóját nehéz, ziháló lélegzettel ismét feltaszította, keze már annyira gyenge és élettelen volt, hogy a schilling kiesett belőle. Gúnyosan belegurult a küszöb melletti részbe. Teta lehajolt, hogy megkeresse. De miközben lehajolt, egész teste annyira elgyengült és elnehezedett, hogy elesett. Ő maga sem értette egészen világosan, hogy vajon csak elcsúszott-e valamin, vagy egészen egyszerűen elesett. Most ott feküdt a kis térség nagy kőkockáin és nehezen lélegzett. Odalenn emberek siettek a téren át sötét és barátságtalan arccal. Egyikük sem nézett fel hozzá. Senki sem segített. Ne is segítsen senki. Isten előbb borravalót dobott oda neki. De azután Isten őt magát dobta oda, mint ahogy eldobunk valamit, aminek már nincsen semmi értéke. És a régi világ újjá vedlett, most először, Teta hosszú élete útján. És ez a világ tele volt Katikkal, Milákkal és Mojmirokkal, ez a világ uralkodott rajta, és nem volt benne hely többé az ő külön szobácskájának. A halál és halál közötti megszakítás, amelyet életnek neveznek,

elveszítette minden értelmét. Itt feküdt Teta, és nem akart felállni, mert jólesett így érinteni a földet, mint egy állat. A templomból egy hölgy lépett ki. Pénzdarabot nyújtott az öreg cselédnek. Azt hitte, valami nyomorék koldusasszony fekszik a földön, aki nem tud járni. Ez a pénzdarab is leesett a földre, és elgurult valahová, a semmibe.

Végül is Teta összeszedte magát. Támolyogva állt, arcát az ajtó boltózata felé fordítva. Tekintete megpihent a keretben, üveg alatt szemmagasságban kifüggesztett hirdetésen:

„Ez évi római pünkösdi zarándokutunkra legkésőbb május tizedikéig veszünk fel jelentkezéseket a plébániái hivatalban. Útiköltség személyenként 200 vagy 400 schilling, utóbbi hosszabb tartózkodással Velenében, Bolognában, Florenzében, Sienában stb.”

Miközben Teta még javában olvasta a hirdetést, nagy erővel merült fel távoli emlékezetéből egy történet, amelyet valamikor nagyanyókatól hallott. Nagyanyókatól, aki a hustopeci körtefa alatt a déli boszorkány képében jelent meg előtte. Egy egész morvaországi falu főbenjáró bűnnél súlyosan vétkezett, és ezért a falu valamennyi lakójának asszonyosul, gyerekestül Rómába kellett zarándokolni, és pedig az akkori Szentatyához, akinek Pius volt a neve, éppen úgy, mint a mostaninak. Ez a történet a zarándokokról és az egészen elhagyott faluról, amelyben csaknem egy egész esztendeig nem vetettek és nem arattak, mély benyomást tett egész gyermekkorára.

Teta már másnap jelentkezett a bejelentett pünkösdi római zarándokútra. Megkérdezték, vajon a szerényebb vagy a drágább utazási lehetőséget választja-e. Az utóbbi néhány nappal tovább tart és magába zárja Olaszország egyházi és világi nevezetességeinek legalaposabb megtekintését. Teta a drágább utazást választotta, nem a nevezetességek megtekintése miatt, hanem a világosabban kifejezett áldozat kedvéért. Mert ahol áldozat van, ott még van remény. Ezt tudta Teta, teljes harmincegy esztendő óta.

III. RÉSZ

A ZARÁNDOKÚT

IX. FEJEZET

Madonnák és szegfűk

Egészen másként történt, mint nagyanyóka meséjében arról a bizonyos morva faluról. A mezítlábas, kagylókalapos zarándokok nem vonultak keserves sóhajtozások és szent énekek dalolása közben a poros országúton, és nem a puszta földön töltötték éjszakáikat, hogy testük sanyargatásával vezekeljenek, és így készüljenek fel a bűnbocsánatra. A bűn, éppen úgy, mint a bűnhődés, a modern technikához alkalmazkodott, és nem tudott lemondani a korszerű kényelemről. Elegáns, étkezőkocsival ellátott gyorsvonatok, karcsú autóbuszok és kifogástalan személyzettel ellátott nagy szállodák vártak a zarándokokra. Egy szóval a korszerű zarándokút úgy látszik nem más, mint pompás társasutazás, amelynek csúcspontja a Szentatyának, XI. Piusnak a fogadása. Teta nyomtatott programot kapott, amelyen megtalálta a zarándokút minden állomását, minden szállóhelyét, indulások és érkezések pontos idejét, egyszóval az egész zarándokút előreláthatóan pontos órarendjét. Ez volt életének első nagy külföldi útja. Boldog várakozás, gyerekes izgalom kerítette hatalmába. Most is ébren feküdt éjszakánként. De ez egészen más álmatlanság volt, mint akár csak tegnap is, ez tele volt bizsergető várakozással. A theresienruhi vén skatulyák sokkal kevésbé zavarták, és keserű bizalmatlansága is engedett. Ha elképzelte az eljövendőt, kék egű Itáliát, amelyről már hallott egyet-mást, akkor kíváncsi előgyönyörűség ragadta el, és lassan háttérbe szorította halálos gondolatait unokaöccséről, zátonyra jutott életcéljáról, sőt még legyőzhetetlen szellemi zavaráról is. Mintha az üdvözülés és a legnehezebb kérdések megoldása, amelyet szilárd meggyőződéssel ettől a zarándokúttól várt, máris előrevetette volna kékes, hűvös árnyékát. Azért világért sem mulasztotta el, hogy az állásközvetítőknak meg ne adja olaszországi címeit, pontosan az útiterv beosztása szerint. Mert bármilyen is legyen

jövendőbeli üdvössége, mindig csak munkával kapcsolatban találhatja meg, ezt szilárdan érezte. Nem kételkedett abban, hogy ő, a széles körökben ismert elsőrendű urasági szakácsnő, előbb-utóbb megfelelő helyet talál. Amióta a négyszáz schillinget befizette a zarándokútra, ismét csodálatosan fiatalnak érezte magát. Hetven év, ez végre is csak üres szám. Ha a többi theresienruhi koros hajadonra gondolt, akik közül nem egynek sokkal kevesebb esztendő nyomta a vállát, úgy érezte, hogy ő sokkal fiatalabb, fürgébb, minden tekintetben munkaképesebb. Különbösen is, mielőtt újra állásba lépne, orvosi tanács szerint „kiirtatja” rossz visszereit és azután szemrebbenés nélkül frissen, mintha újjászületett volna, mindennap akár harminczemélyes, nyolcfogásos ebédet is elkészít. Hát nem győzte még a múlt nyáron is, Arganéknál, a méltóságos asszony neve napján? Igaz, hogy azóta az igazi, az élő unokaöcs súlyos csapást mért a lelkére, de testi egészsége változatlan maradt. Majd csodálkoznak még az emberek erején és kitartásán. A templomajtóban történt összeesése után ilyen bizalommal erősítette meg első nagy utazásának előre átértzett öröme.

Krisztus mennybemenetelének napján, reggel hét órakor gyülekeztek a zarándokok a Déli pályaudvaron. Teta mindjárt megijedt és elveszítette bátorságát. A négyszáz schillinget befizető zarándokok száma huszonkilenc volt. Meglehetősen kicsi, de annál választékosabb társaság, rangban valamennyien magasan fölötte álltak a szegény cselédnek. Teta erre nem gondolt, amikor a nagyobb áldozatra szánta el magát. Neki jobb lett volna, ha az egyszerűbb zarándokokhoz csatlakozik, a kétszáz schillingesekhez. Ott talált volna néhányat a maga fajtájából is, és nem lett volna közöttük olyan elveszett. Összehúzta magát és szerényen állt a vidám embercsoport legszélén, akik a rangjukkal és címeikkel bókoltak egymásnak, mert úgy látszott, hogy csaknem valamennyien régi ismerősök, vagy legalábbis tudnak egymásról. Itt kétségtelenül csupa méltóságos meg nagyságos uraságok voltak együtt, és ha talán egyik-másik közülük szerényebb körökhöz tartozott, az utazás folyamán világért sem árulta el. A társaság középpontja magas, selyemkalapos, violaszín galléros prelátus volt, pompás piramis alakú jelenség, micsoda gyönyörűség volna ennek ebédet főzni! A prelátus mellett törékeny kis úriember állt, szürke útiruhában. Szelíden, zavartan mosolygott maga elé. A többiek miniszter úrnak szólították. Kiméletesen és körülményesen közeledtek hozzá. Ha valamelyik vakmerő útitárs fontoskodó mosollyal megszólította, kissé lehajtotta hozzá finom fülét és feszülten

nézett le a földre, mintha képtelen volna mással, mint államtitkokkal foglalkozni, és jelentősen „csakugyan”-nal vagy „érdekes”-sel nyugtázta a megjegyzéseket. Teta elfogódottan nézte a nagy élénkséget, amely a zarándokút két magja körül kialakult. Bár az utazás a Szentatyához vezetett, aki a mennyország kulcsát őrzi minden katolikusnak, mégiscsak szenvedett amiatt, hogy ő, a cselédleány, a drága, nagyúri csoport-hoz csatlakozott, éspedig csak azért, hogy megbüntesse magát takarékoskodásáért. Ő az „alacsonyak”-hoz tartozott, evvel a szóval szokta jellemezni szociális különbözőségének érzését, mert a „felsőbbek” közé nem a hatóságokat sorozta, hanem azt a társadalmi osztályt, amely nem szolgált, hanem kiszolgáltatta magát. Ez a vérében volt. És mégis, ebben feltűnően különbözött a felügyelónétől, akinek pedig szintén a vérében kellett volna hogy legyen.

Még egy különösen ünnepélyes úr tűnt fel a többiek között. A buzgalomtól és életkedvtől izzadtan szaladgált örökké egyik zarándoktól a másikhoz, kérdéseket tett fel, és feleleteket adott, amelyeket nem kért senki. Nagy, kövér ember volt, az arca pulykavörös, szürke pofaszakállán kívül borotvált. Kissé túlságosan kicsi kemény kalapot viselt hatalmas, kopasz koponyáján, és hosszú listát lobogtatott a kezében. Jókedve és vidámsága kitűnő idegeit bizonyította, mert úgy látszott, hogy az ő vállain nyugszik a zarándokút sikerének és huszonkilenc ember testi ellátásának minden gondja. Nem a könnyebb végén fogta meg feladatát. Első pillanattól kezdve vidám baráti hangot akart teremteni a résztvevők között. Azokat, akik még nem ismerték egymást, nagy buzgalommal bemutatta, nagy lelkesedéssel dicsérte mindenkinek a kitűnő tulajdonságait, folyékonyan megnevezte címeiket, méltóságukat, rangjukat, kitüntetéseiket, amelyeknek a legkisebbikét is számon tartotta emlékezetében. Körbejárt és mindenkit körüludvarolt. Senkit sem felejtett ki. Így jutott el Tetához is, aki új útításkája mellett félrehúzódva állt, és zavart pillantásokat vetett a zarándokok felé, akikhez ő maga is tartozott. Nagy lendülettel lekapta kalapját kopasz fejéről, és örömtől ragyogó arccal megkérdezte:

– Őnagysága szintén római zarándok?...

Teta sietve bólintott és mentegetőzésképpen odanyújtotta részvételi jegyét. A férfi gyors, gyakorlott pillantást vetett listájára, azután bensőségesen megszorította Teta kezét.

– Engedje meg, hogy bemutatkozzam, Kompert Josef Eusebius kereskedelmi tanácsos vagyok... Tehát végre ön is megérkezett, nagyságos

asszonyom!... Nagyon örülök... nagyon örülök... Már türelmetlenül vártam... Rendkívül szép zarándokút előtt állunk... Őszentsége megígérte, hogy hosszabb megszólítással tüntet ki bennünket... És most bemutatom monsignorénak és a miniszter úrnak, ha megengedi...

Teta minden erejével tiltakozott. De az életerős úr karonfogta a rémült Tetát, bevonszolta a tömeg kellős közepére, és bemutatta a két nagyságnak:

– Miniszter úr, monsignore – jelentette pompás fellépésével –, itt van végre a kedves Linek Teta asszony is...

Kissé rekedt hangja büszkén harsonázta ezt a nevet, mintha mindenkinek ismernie kellene, azután, mert másként el sem tudta képzelni a bemutatást, ragyogó arccal tette hozzá a címet és rangot:

– A Katolikus Hajadonok Szövetségének tevékeny tagja...

Teta mélyen, cselédesen térdet hajtott. De az előkelő uraságok is meghajoltak és kezet nyújtottak neki. A futó érintkezés után a zarándokok vezetőivel, Teta nagy sietséggel visszahúzódott előbbi helyére az események legszélsőbb peremére, ahol türelmesen várt a jelre, hogy végre beszállhassanak a már készen álló vonatba.

De Kompert Josef Eusebius még nem adta meg a jelet. Fáradhatatlanul szaladgált jobbra-balra, névsora segítségével újra meg újra megszámlolta a jelenlevőket, magához intette a vasúti tisztviselőket, sürgős kérdéseket tett, fontos megbízásokat adott, előreszaladt a poggyászkocsihoz, azután vissza a váróterem ajtajáig, és minden félpercben homlokát ráncolva előhúzta óráját. Tiszta lelkesedésből vállalta az útimarsall tisztét. Tiszteletbeli hivatal, mint annyi más, ami erős férfivállán nyugodott. Mindenki tudja, hogy a tiszteletbeli hivatal csak cím fizetség nélkül, hacsak valaki nem tekinti jutalomnak az érintkezést magas állású személyiségekkel és előkelő címek hordozóival. Ebben a tekintetben Josef Eusebius dús jutalmat kapott minden fáradozásáért. Ismert minden a nyilvános életben szerepet játszó jelentékeny embert, és ami ennél sokkal szokatlanabb és fontosabb, azok is ismerték őt. Csak hallani kellett, amint messze csengő hangon bejelentette: – Őexcellenciája, X. miniszter úr, kedves jó barátom – vagy – eminenciája a nagyméltóságú bíboros úr, kegyes pártfogóm – vagy: – Ó, a püspök úr Őnagyméltósága, régi jó tegező barátom, nagyszerű ember. – Mindezt a katonatiszt snájdig hangján adta elő, aki a szigorú fegyelem és engedelmesség ellenére is bizalmas, bár tiszteletteljes viszonyban van feljebbvalójával. De mert Kompert Josef Eusebius áldott jó ember is volt, nem

tartotta magának ezeket a megtisztelő barátságokat és kapcsolatokat. Amit „odafenn” különböző szolgálatokkal, kedveskedésekkel jóindulatban megnyert, azt nagylelkű közbenjárás alakjában bőkezűen szórta szét „odalenn”. Elveszítettnek tekintette az olyan napot, amikor nem járhatott közbe valakinek az érdekében őexcellenciájánál, őeminenciájánál vagy őméltóságánál. Ellentétben az előkelő összeköttetések többi gyűjtőjével, egyáltalán nem riadt vissza attól, hogy az illető urakat szegény ördögök érdekében a legnyomatékosabban terhelje. Sőt az ilyesmi bizonyos fűszerezett gyönyörűséget jelentett neki. A legfontosabb, hogy valamit megindítsunk és összehúzzuk az embereket. – Itt valaminek történni kell – vagy: – Kompert majd csak elintézi valahogyan – ezek voltak kedvenc szólásmondásai. Fokozott szenvedéllyel kereste a kapcsolatot mind az egyházi, mind a világi nagyságokkal. Az ő számára az egyház sohasem veszítette el ragyogását és vonzóerejét, és különösen boldoggá tette, ha ebben a ragyogásban sütkérezhetett. Talán mindezt csak azért, mert nagyon mélyről került fel, mert mélyebb, naivabb hitet hozott magával, mint az emberek nagy része és mindaz, ami a többieknek már kopott megszokássá vált, neki örökké új és ragyogó maradt. És így történt most is, hogy előrehaladott kora és kiterjedt elfoglaltsága ellenére ezúttal is elvállalta az útinarsall farszto tisztét, amiben az önzetlen lelkesedés mellett volt azért egy kis világi hiúság is. Mert ha az utazás szerencsésen zajlik le, és szépen sikerül a vatikáni fogadtatás is, akkor nincs kizárva, hogy valami csillagocska vagy keresztcske várja, esetleg a pompás Szent Sír harmadik osztálya stb. Szíve mélyén már régóta vágyódott éppen erre a kitüntetésre, szívesen tűzte volna ezt is a többi mellé, érdemjelekkel dúsan díszített mellére. Ennek a kitüntetésnek a gondolata szárnyakat adott buzgó gondosságának, és ennek következtében nemcsak tiszta lelkesedésből izzadt, hanem erre a pompás kis magáncélra való tekintettel is. Senki sem tagadhatja, hogy az önzetlenségnek és önzésnek ez a szerencsés keveréke ritka ideális eset.

Végre is az idő elérkezett, és mindenki beszállhatott a vonatba. Az útinarsall mindenkinek megnevezte a kocsit, a fülké és az ülés számát, amelyet részére kijelöltek. Végül még minden résztvevő karjára személyesen tűzte fel ennek a zárandokútnak a jelvényét: fehér szalag, rajta fekete kereszt. Teta türelmesen várt, míg a többiek mind beszálltak. Így is illett, mert tudta, hogy ő, az egyszerű cseléd az utolsó és a legcsekélyebb a zárandokok között. A peron már egészen kiürült, csak a kalauz

szaladgált fel-alá. Most Teta is nagy nehezen felemelte táskáját a vasúti kocsiba, azután megragadta a fogantyút, hogy fellendítse magát a lépcsőn. Azonban a lépcső nagyon magas volt, és a lába gyötrelmesen fájt. Többször is a levegőbe lépett anélkül, hogy el tudta volna érni a lépcső magasságát. Egyszerre csak érezte, hogy erős karok fogják át és most már könnyedén és szabadon libbent fel. Lihegve mondott köszönetet, és segítője felé fordult, aki mögötte fellépett a vasúti kocsira. Fiatalember volt, inkább alacsony, szürke lüszterkabátot viselt, hozzá szabadkozásul fekete nyakkendőt. Gesztenyebarna haja szép hullámosan simult halántékára és élesen körülhatárolt homlokára. Világoskék szeme feltűnően hasonlított Tetáéhoz. Nem is látszott rajta, hogy pap. Egész arca nevetett. De ez nem közönséges, gépies, céltalan vagy ideges mosoly volt, hanem bizonyos mértékig gazdag belső öröm- és jókedvtraktárából nevetett. A fiatalember megfogta a kezét:

– Én is római zarándok vagyok – mondta. – Seydel Johannes káplán.

– Én Linek Teta vagyok – felelte Teta a maga részéről, és mert az útimarsall úrtól már hallotta, hogy az embernek tudtul kell adnia valamiféle címet vagy rangot, hogy megállhassa a helyét az uraságok színe előtt, hozzátette:

– A Katolikus Hajadonok Szövetségének tevékeny tagja.

– Éljen, éljen! – dicsérte a káplán úr a bejelentést, mintha egészen el volna tőle ragadtatva. Azonnal felkapta Teta kis útitáskáját, és feltette fülkéjében a poggyászhálóba, mielőtt még Teta megakadályozhatta volna ezt a nem illő szolgálatot. Azután a káplán ismét ránevetett világosszemű, fehér fogú fiatal arcával, és így szólt:

– Szerencsés utat kívánok, Linek kisasszony... És most maga is kívánja nekem ugyanezt...

Teta iskoláslányos, illedelmes hangon engedelmeskedett:

– Szerencsés utat kívánok a tisztelendő úrnak...

De azután neki is nevetnie kellett, és egészen furcsán érezte magát, miközben ott ült a helyén, és a nyitott fülkeajtón át nézett a fiatalember után, aki csakhamar eltűnt a kocsifolyosón.

De figyelme azonnal elterelődött, mert négytagú család tolakodott be nagy garral, számtalan poggyással a fülkéjébe. Ezek nagyon súlyos zarándokok voltak. Az apa legalább egy mázsát nyomott, háromszoros lötyögő tokája volt és tűzpiros, négyszeres hurkában kidudorodó nyaka. Feszesen kövér leányai hozzá hasonlítottak. Csak erélyes felesége

őrizte meg csontos vonalait, hála a jellemének. Az asszony mindenekelőtt leeresztette az ablakot és élesen visított le a peronra:

– Kérem Fleissig kerületi szegényügyi tanácsos úr poggyászá!

A kerületi szegényügyi tanácsos úr, akinek a külseje olyan élénk ellentétben állott hivatásával, letörölte homlokát, nagy szuszogásával valóságos szélvész csinált és lemondóan bólintott Teta felé:

– Fene meleg lesz odalenn Olaszországban...

A hordárok becipelték a zarándokok jó nagyra dagadt poggyászát és nagy művészettel helyezték el a poggyászhálóban, úgyhogy Teta kis táskája egészen eltűnt alattuk. Egyszerre csak egyik kövér lány felsikoltott. A legfontosabbat odahaza felejtették. A kalapdobozt a fekete csipkefátyolokkal, mert vatikáni előírás szerint a fogadáson a nőknek fekete csipkekendővel fejükön kellett megjelenni. De már késő volt. A vonat elindult. A lányok megsemmisülten ültek, mert nagyon értékes régi csipkefátylak voltak, nagyszerű alkalmi vétel. Fleissigné felváltva panaszkodott és gúnyolódott. De a szegényügyi tanácsos úr, aki mindennél jobban gyűlölte a családi katasztrófákat, nyájasan dörmögött, hogy odalenn Olaszországban bizonyosan még sokkal szebb pápai fátylakat vásárolhatnak majd, hiszen ez az igazi, hírneves hazája az ilyenféle textíliáknak.

Teta éles szemmel figyelte útítársait. Mindenféle házban szolgált, előkelőkben és kevésbé előkelőkben, és idővel finom érzéket, biztos ösztönt szerzett a társadalmi osztályok árnyalatnyi különbségének megítélésében is. Mint a legtöbb régi iskolákból való öreg cseléd, különösen érzékeny volt a hirtelen megszerzett gazdagsággal takargatott durvaságokkal és közönségességgel szemben. Csak addig kellett várnia, míg Fleissig szegényügyi tanácsosné lehúzta lila, magasan a csukló fölé érő kesztyűjét és lemeztelenítette kezének minőségét, akkor már egészen biztos volt a dolgában. Igen, az a nő ott „alulról” került fel, akárcsak ő vagy Zikan Kati. De ez a felismerés egyáltalán nem töltötte be Tetát kollegiális megkönnyebbüléssel, hanem inkább visszautasító, kényelmetlen feszengéssel. Miután az otthon felejtett csipkesálak miatt fenéig ürítették a keserűséget és már egyáltalán nem volt mit beszélni róla, Fleissigné Tetához fordult. Fekete ruhás szomszédnője nyugodt és figyelmes arcával úgy látszik felkeltette kíváncsiságát. Gyakran éppen a magas rangú hölgyek ilyen jelentéktelenek, ilyen tartózkodóak és később mint előkelő ismeretségekkel lehet velük büszkélkedni. Legalábbis Fleissigné így gondolkozott. Ő ugyanis nem rendelkezett

Teta társadalmi éleslátásával. Azonnal vontatott, fáradt hangon folytatta a beszédet, miközben nyelve hegyével mindig újra megnedvesítette szája szélét. Úgy látszik, ezt utánozhatatlanul előkelőnek tartotta.

– Most nincs szezon Olaszországban – kezdte. – Nem gondolja, nagyságos asszony?...

Teta helyeslően bólintott. De ez a szó, nagyságos asszony, kellemetlenül borsódzott végig a hátán. Fleissigné tovább fecsegett, miközben egyre nyalogatta ajka szélét:

– Már húsvétkor, a bíboros úr őminenciájának zarándokcsoportjával kellett volna Rómába utaznunk. Őminenciája személyesen hívott meg bennünket... De sajnos, a férjem semmiképpen sem tudott elszabadulni, tudja kérem, ilyenkor ünnepek előtt olyan nagy a forgalom az üzletben, és senkiben sem lehet megbízni... Azután meg monsignore annyira kért, hogy pünkösdkor vele tartsunk... Ilyen körülmények között nem lehet nemet mondani, ugyebár nagyságos asszonyom...

– Kérem szépen, én nem vagyok nagyságos asszony – szakadt ki önkéntelenül Teta száján. Fleissigné megijedt és összecücsörítette száját:

– Hogyhogy, kérem? Kihez van szerencsém?

– Én Linek Teta vagyok – szólalt meg az öreg cseléd egyszerre félénken, mert az igazság megfogta, mint valami hurok. – Csak háztartási alkalmazott... – És hogy a kárt jóvá tegye, suttogva tette hozzá: – A Katolikus Hajadonok Szövetségének tevékeny tagja...

A vallomásra való tekintettel a kerületi szegényügyi tanácsosné azonnal fagyosra dermedt. Kompert Josef Eusebius úr, a jóbarát, gondoskodhatott volna arról, hogy a tekintélyes Fleissig család, ragyogó csillag az iparúzó polgárság egén, jobb szomszédságban zarándokolhasson Rómába, nem pedig egy fülkébe zárva egy öreg cseléddel. Valamit súgott a férje fülébe, aki kezével csillapító mozdulatot tett, de egyébként szomorúan lógatta háromszoros állpárnáját. Leányaira is szigorúan hunyorított. Ettől kezdve jóformán szóra sem méltatták Tetát. De az öreg asszony egyáltalán nem szenvedett hallgatásuk miatt, csak egyre azon sajnálkozott, hogy nem az olcsóbb, népszerű zarándokutat választotta, ahol kevesebb úrgazdag uraság utazott, és útítársait nem zavarta volna nem illő jelenlétével. Hogy senkit ne háborgasson, nyugodtan ülve maradt a helyén akkor is, amikor a buzgó útímarsall fülkéről fülkéhez szaladva diadalmasan bejelentette az ebédet, mint valami fényes győzel-

mi hírt. Akkor sem mozdult, amikor már a második csoportot is ebédhez szólították.

De akkor egyszerre csak ott állt mellette a fiatal Seydel Johannes káplán és ránevetett:

– Mi baja van, Linek kisasszony?... A levese kihül...

Teta megijedt és elpirult, mint egy süldőlány.

– A tisztelendő úr személyesen... – dadogta. – No de ilyen... – Kérem szépen, tessék nekem megbocsátani... De én nem vagyok éhes...

– Erről szó sem lehet, Linek kisasszony... Még nagyon hosszú utazás áll előttünk a mai napon... Szükségünk van az erőnkre... És különben is, mit jelentsen ez, hiszen megfizette az étkezéseket...

Kezét nyújtotta az öreg asszonynak, hogy könnyebben fel tudjon állni és a hosszú folyosókon át elvezette az étkezőkocsiba. De Tetának akár akarta, akár nem, nevetnie kellett, mert olyan furcsán érezte magát.

Seydel Johannesnek igaza volt. Végtelenül hosszúra nyúló utazási nap állt még előttük. Teta az ablakon át towarepülő magas hegyeket látott, Karintia felhőit, tavait és várkastélyait, azután a Piave fehér folyóágyát és másfajta házakat, új tájképet. Némelyik órában magába szívta ennek a másik világnak a képeit, amelyek olyan jótékonyan távol voltak az ő világától. Kilométer kilométer után suhant el. Máskor megint behunyt szemmel ült a helyén, akaratlanul simulva bele az utazásba. De azután ismét közeledett hozzá az elhagyott világ, és beleszövedött a towarepülő képekbe. Zikan Kati hangja fenyegetődött az alagút félelmes dübörgésében: – Miért kiabálsz szivikém? Ami az enyém, az a tiéd. Ami a tiéd, az az enyém. Még a nagyon öreg Prossnitzer úr is felmerült a múltból és egyesült Kompert Josef Eusebius útimarsall személyével. De minden mögött ismét az unokaöccse rejtőzött, a Valódi és Élő, és még sokkal gyalázatosabb volt, hogy valamelyik félreeső fülkében húzódott meg, mintha nyíltan mutatkozott volna világossárgás színű öltönyében és ibolyaszínű nyakkendőjében. Gemona hegyei között szállt le az éjszaka. A telihold velük vándorolt az ablakban. Különben minden üres volt a világon. A fáradt emberek bóbiskoltak, elaludtak. Már Teta sem tudta, hol van.

Ezen az utazási napon védelmezője harmadszor is a fáradt zarándoknő segítségére sietett. Végre megállt a vonat Velence emberektől nyüzsgő pályaudvarán. A mindenre gondoló útimarsall már Mestrében fülkétől fülkéhez sietett és mindenkinek utasítást adott, hogy a holmiját csak

adja át a hordároknak, többé ne is törődjön semmivel, és amilyen gyorsan csak tud, siessen a kijárat felé. Mint mindenki tudja, Velence vízi város, tehát a pályaudvar melletti gőzhajó kikötőhídnál gyülekezzenek a zarándokok. A Fleissig család nagy izgalommal szállta meg a fülkeablakot, hogy hatalmas poggyászaikat lenyújthassák a hordároknak. A kövér lányok szuszogva álltak az üléseken, és miközben gyűlölködve szidalmazták egymást, leszedték a poggyászhálóból a nehéz útitáskákat, ami mindig csak többszöri kísérlet után sikerült. Fleissigné újra meg újra megszámolta a darabokat, miközben állandóan tévedett, és mindannyiszor rémült sikoltással emlegette ezt vagy azt a nélkülözött darabot. A kerületi szegényügyi tanácsos úr kimerülten, tétlenül, gondokba merülve állt mellettük, részben dorgálva, részben hajszolva a dolgozókat. Végre Teta is hozzájuthatott kis útitáskájához. Szokott modorában türelmesen és közönyösen várt, míg a minden helyet elfoglaló Fleissig zarándokcsalád végre leereszkedő köszönéssel eltávozott. Amikor azután útitáskájával megállt odalenn a peronon, egészen magányos és elhagyott volt. Fleissigék már elsiettek anélkül, hogy vele törődtek volna, pedig ők voltak az utolsók. A hordárok odakiáltottak neki valamit, de nem értette. Részben nem merte kiadni kezéből táskáját, részben túlságosan félszeg volt hozzá. A hordárok gúnyos megjegyzések közben elindultak magasan felrakott lórijaiikkal. Teta táskáját cipelve tipegve indult meg a reménytelenül hosszú peronon. De már jött is feléje szaladva Seydel és kikapta a terhet kezéből. Nagyt sóhajtva megállt.

– Ezt nem lehet... Ezt én nem engedhetem... Hogy a tisztelendő úr személyesen...

A káplán lábát szétvetve megállt és szigorúan nézett rá:

– Tudja mit, Linek kisasszony – szólalt meg túlzottan mély hangon –, kössünk egymással szerződést és akkor én nem szólítom magát a Katolikus Hajadonok Szövetsége tiszteletre méltó tagjának, maga pedig nem szólít engem főtisztelendő úrnak... A zarándokok szegény lelkek valamennyien és nem tisztelendők meg főtisztelendők... Teljesen elég, ha Seydel káplánnak vagy Johannes káplánnak szólít, vagy ahogy éppen akarja...

Nevetett. Teta kétségbeesetten harcolt útitáskájáért.

– Magam is tudom vinni, káplán úr kérem szépen... Hiszen én megszoktam a cipelést, már hogyan szoktam volna meg...

– Úgy látom, maga nem is sejtí, milyen erős vagyok én! – jelentette

ki Seydel nagy méltósággal. – Csaknem hivatásos sportbajnok lettem, egyszer még díjat is nyertem... Nézzen csak ide, Linek kisasszony...

Lapos tenyerére fektette a táskát, a levegőbe dobta, felfogta és ezt a játékot megismételte ötször egymás után, mindig magasabbra. Emberek gyülekeztek körülöttük, tapsoltak és vidáman biztatták.

– De káplán úr, ez igazán csodálatos! – báméskodott Teta és egyszerre elfogta a nevetés, hogy abba se tudta hagyni.

– Egyszóval, ha rosszul viseli magát, Linek kisasszony, akkor magával is labdázni fogok, mint ezzel a táskával...

A nevetés betöltötte Tetát, egészen testének legkisebb zugáig. Mindene fájt ettől a nevetéstől és mégis mindenét jó érzés árasztotta el. Fáradsága eltűnt. A káplán pedig karonfogta, könnyedén, de nagy erővel támogatta. Teta szinte úgy érezte, mintha a levegőben libegne. Kiléptek a pályaudvar előtti térségre. Feketén és olajosan táncolt a csatorna vize, ezer ragyogó száját csücsörített. A gondolák késéles hajótövükkel hintáztak a telihold fényében, alattuk szilánkokra tört a fény. A vaporettók sietve suhantak el a sűrű víz csobogása közben és hallatták rövid, rekedt, aggódó hangjukat. Szemben a templom kupolájára sötétzöld fény sugárzott. Az élénk színű márvány minden kiugrásban, minden beszögellésben élesen körvonalazott verőárnyékokat tükrözött, mintha ébenfából faragták volna ki. Ez Velence, ahogyan a képes levelezőlapokról ismerik, ilyen küldtek évekkel ezelőtt Tetának is Argan méltóságosék. De ott, a hídon már Kompert Josef Eusebius integetett és elkeseredve jeleket adott. Teta még mindig Seydel karjára támaszkodva lépett a hajóra.

A Fleissig család és mások is csodálkoztak az össze nem illő páron. A fiatal káplán pedig csak azt tette, amit Mestere parancsolt, aki magához hívta a vesződőket és meghajszoltakat. Ebben a polgári zarán dokcsapatban pedig Teta volt az egyetlen, aki kiérdemelte az Evangéliumnak ezt a tiszteletbeli címét. Seydel káplán jól tudta, mit csinál.

De Teta nem tudta, mi történik vele...

*

A nap nagyon korán kezdődött.

Reggeli mise után a szállodában, reggeli közben – ezt is, mint minden étkezést, három hosszú, szorosan körülült asztalnál fogyasztották el – Kompert Josef Eusebius kopogtatott kávéscsészéjén és felállt. Az úti-

marsall kitűnő szónok volt és sohasem mulasztotta el az alkalmat, ha beszélhetett, akár csak azért is, hogy bejelentse a napirendet:

– Miniszter úr, monsignore, zarándokok és zarándoknők – kezdte röviden és katonásan. – Elhagytuk már a Duna szirénjeit a lagúnák tündérei kedvéért... – Kissé belezavarodott a mitológiába és ezért széles mozdulatot tett a prelátus felé. – Nagy kitüntetés és szerencse, hogy monsignore velünk van. Mint bizonyosan önök is tudják, monsignore Itália művészetének egyik legnagyobb ismerője és szakértője... Egyszóval, mentségeket nem fogadunk el, senki sem hivatkozhat fáradtságra, ma el kell intéznünk sorjában mindent, úgy, amint tervbe vettük.

Feltette szemüvegét és sorra felolvasta a megtekintendő nevezetességeket, mint valami ordre de bataille-t.

– Piazza San Marco, Bazilika, Doge-palota, Szépművészeti Akadémia, Scuola San Rocco, Frari, Maria della Salute és San Trovaso templomok... Délben a Lídóra megyünk, az Adriai-tenger partjára...

– Szintén el akar mindent „intézni”, Teta kisasszony? – kérdezte hunyorgatva a káplán. Éppen ott ült Tetával szemben. – Eléggé friss és pihent ma a tegnapi utazás után?

Teta hevesen bólintott. Szemernyit sem akart mulasztani a látniválókból. Hiszen az egész életére szóló emlékezés lesz, a jövő már nem tartogat neki második zarándokutat. A lábának ki kell tartania, akár akar, akár nem. Most nem hasonlított Fleissignéhoz meg a többi nyafogó asszonyhoz, akik még mindig az ágyban lustálkodtak és leüzentek, hogy ezúttal nem tartanak a társasággal, mert régebbi utazásaikról már nagyon jól ismerik Velencét, és ezenfelül a hosszú vasúti utazás után meg kell mosatni a hajukat is.

Teta botjára támaszkodva bátran indult neki az útnak. És senki sem tudta, még ő maga sem, micsoda hallatlan akaraterejébe került, hogy lépést tartson egészséges útítársaival. Ami azoknak érdekes nézelődés, vidám csavargás volt, Tetának szörnyű vezeklést jelentett, valóságos Kálváriát. Mintha csak térden csúszva haladt volna el a Kálvária egyes állomásai mellett, egészen a hegytetőig. Minden lépés tüzes kín, melynél gyenge szíve görcsösen rándult össze. És egy arcmozdulattal, egy szemrebbenéssel, egyetlen halk sóhajtással sem árulhatta el, mit szenved. Ezzel tartozott ennek a négyszáz schillinges zarándokútnak és saját magának. Ez a megfordított „noblesse oblige” esete volt. Ezúttal az egyszerű származás kötelezett. Szép is lenne, ha éppen ő, a legutolsó a zarándokok csapatában, kényeskedne és panaszkodna, ha túl sokat

teketóriázna vén testével és megzavarná az uraságokat Velence nevezetességeinek élvezete közben. Tehát csak összeharapta a fogát, és mindig előre!

A vad nap ostorozta a legyőzhetetlenül nagy térséget, és felszívódott Teta fekete ruhájába, míg végül olyan nehéz lett, mint a vízben fuldokló köntöse. Milyen messze volt a templom óriási zászlókkal körülölegett aranyszínű tarka kapuja. Teta nekiindult feltartóztatathatlanul, mint bátor katona a golyózáporban. Arca szétzilált, mindenre elszánt. A felületes szemlélő gonosz vénasszonynak tarthatta volna. A zarándokok közül a fiatalabbak azonnal hozzáláttak a galambtetéshez. De Teta egy pillantással sem adózott a Szent Márk tér híres madarainak, amelyek csapatosan, szárnyas fátyolként rebbentek fel, azután ismét lecsaptak, szelüket nem is lehetett érezni. Teta ennek a jökor jött pihenőnek köszönhette, ha nemcsak hogy nem maradt el a többiektől, hanem az elsőik között érte el a dóm hűvös előcsarnokát. A félhomály enyhülést hozott fájalmaira. Azonfelül pedig itt a tömegben lassabban is lehetett előrejutni, és ez ismét csak jó volt beteg lábának. Teta körülnézett valami pad után. De ebben a pillanatban barátságosan odaintette monsignore, a piramis alakú prelátus:

– Jöjjön csak, kedves asszonyom – mondta mosolyogva –, maradjon szorosán mellettem...

A prelátus személyesen vállalta a vezetést. Csakugyan kiváló műértő és történettudós volt. Mint minden avatott, türelmetlenül várta, hogy a tudatlanok is dúskálhassanak tudásának bőségszarujából. Magyarázatait elsősorban Tetának szánta, az ő kedvéért gyerekesen egyszerű, népies nyelven beszélt. Alapos természetének megfelelően nagy súlyt helyezett a teljességre. Semmi tudnivalótól nem kímélte meg kíséretét. Minden három lépésnél megállt, és Teta ennek nagyon örült. Viszont nem örült az örökös fejforgatásnak sem, a fej hátrahajtásának, amikor a kupolákban és boltívekben elhelyezett mozaikokat nézték. Miközben így hátrahajtott fejjel állt és hallgatta az uraság részletes fejtegetéseit a Krisztus-alak keleties, bizánci vonásairól, majd a külső ismertetőjelekre utalt, amelyek a Paradicsom kertjében az Élet fáját megkülönböztetik a Tudás fájától, gyakran attól félt, hogy elájul. Ehhez képest könnyű volt elkészíteni egy húszszemélyes díszebédet. A prelátus ravaszul mosolygott, és a legközelebb állókból külön kis csoportot választott ki magának. Ezek között volt természetesen szegény Teta is. Ezzel a könnyörtelen vezetővel kellett lemennie a kriptába és a kincseskamrába,

majd fel a félelmesen meredek lépcsőn, a körülfutó galériába. Ott megkapaszkodott a kőkorlátban, miközben úgy érezte, mintha forrásban levő örvény szakítaná el lábszárait a testétől. Krisztus és Ádám és Éva és az ősapák és az arany és a malachitzöld és a lazulikék és a visszhangzó félhomály lassan és ünnepélyesen forgott körülötte. Monsignore piramisalakja ellenére is könnyedén, ruganyosan járt. A tudás szárnyat adott nehéz testének. Úgyesen préselte át magát a szűk helyeken, szédülés nélkül hajolt a mélységek fölé, mélyen térdet hajtott, vagy percekig kuporgott a legkényelmetlenebb helyzetben, ha arról volt szó, hogy valamelyik pompás részletet jobban megvilágítsa magyarázataival – és elsőnek mindig Tetát szólította fel, hogy kövesse példáját. Vajon megkockáztathatta volna, hogy részvétlenséggel, hanyagsággal, sőt engedetlenséggel válaszoljon Isten felszentelt papjának, méghozzá az ilyen magasrangú uraságnak? Tehát keresztülpréselte magát, a mélységek fölé hajolt, percekig kuporgott a legkényelmetlenebb helyzetekben, és nagy fájdalmai és szédülései közben még a szemét sem merte behunyni. A csodálkozástól dermedten, mindig újra mondogatta: – De ilyet! – és bólogatott és fejét csóválta, hogy se a monsignore, se a többiek észre ne vegyék, hogy lelkét egyetlenegy vágy foglalkoztatja: fenntartani törekeny testét.

Amikor ismét odakinn álltak, hála Istennek, a sugarakkal átszótt, emberektől nyüzsgő portikuszban, a buzgó Josef Eusebius lépett Tetához, ravaszul hunyorított, kezével végigsimított rövid, szürke pofaszkállán és diadalmasan kérdezte:

– Nos, Linek kisasszony, mit szól a mi monsignorénkhez? Ez aztán a tudás! Még egy pontocska sem hiányzik az I betűről! Most legalább tanultunk valamit egész életünkre. És hogy tetszik általában Velence?

Teta helyeslően bólintott, azután csodálkozva csóválta a fejét:

– Csudaszép! – mondta végre.

– Meghiszem azt! – helyeselt az útimarsall úr és arca kifejezésével is tudtul adta, mennyire meg van elégedve magával, amiért ilyen pompásan ért a vezetéshez és mert köztudomású, hogy az ő zarándokutai mindig sokkal jobban sikerülnek, mint a többiek, beleszámítva őeminienciájának, a bíborosnak zarándokutait is, mert ő Krisztus tanításai szerint nem ismer különbséget egyszerűség és előkelőség között.

Teta ezen a napon még gyakran elismételhette régi szavajárását, hogy csudaszép. Ezt mondta a Piazzettán és a vaniliakrém-színű Doge-palota előtt, bár az utóbbit meglehetősen furcsának találta. Mintha megfordí-

tották volna. A nehéz felsőrész ránehezedett az áttört, könnyű alsórészre, mint a fejetetejére állított habos sütemény. De minden hiábavaló volt. Végig kellett vonszolnia magát a palota hosszú, tükörsima termein és meghallgatni Monsignore hiánytalan tanításait Velence történetéről, a titokzatos Tízek Tanácsáról és a kőoroszlánok nyitott torkáról, ahová a névtelen leveleket bedobták. Nem szabadulhatott a Sóhajok Hídjától, sem az ólomkamráktól, a börtöntől, ahol megint csak gyakran kellett lekuporodni és felkapaszkodni. Időközben a fájdalmas különösképpen megkövesedtek a lábában. De jó volt így. Mintha nehéz merev oszlopon járt volna, de legalább már nem szúrt, nem égetett a gyötrelem. Tekintete néha Johannes káplánt kereste. De úgylátszik megfedkezett róla, már nem törődik vele. De miért is törődne veled a főtisztelendő, a kedves, a drága, szidta magát, ó, te liba, te vén bolond, te senki!

A San Giorgióban ellőtték a delet. Ez végre meghozta a megváltást. Monsignore félbeszakította az oktatást. A zarándokok, valamennyien feldíszítve fehér karszalagjukkal, a kis hajókon gyülekeztek, amely a Lidó-sziget felé indult. Teta leülhetett. Gyorsan lélegzett a nagy gyönyörűségtől. Mintha valami hatalmas kéz tüzesen lebegő függönnyt húzott volna el a szeme elől. A világ egyszerre könnyű és vidám lett. Most, hogy egyszerre nem volt több semmi nevezetes látnivaló, annyi látnivalót fedezett fel. A lagúnák vize, ez a szélesen elterülő acélkék tenger, pajkos kis hullámokkal, egész hullámnyájjal táncolta körül a hajót. A csillámló város partjai elsuhantak; minden ház, minden templom, minden campanile, a tetők összevisszasága, a négyszögletű erkélyek feloldódva folytak össze, mintha egész Velence tüzes tömeggé olvadt volna a Dél kemencéjében és úgy ömlene a tenger felé. Milyen másképp viszik itt a fekete csipkekendős asszonyok gyermekeiket, mint odahaza az ő hazájában. Mennyivel hervadtabban öregek és varakozóban fiatalok itt az emberek! Ó, Tetának mindig éles szeme volt, mindig jól tudott megfigyelni, Arganné méltóságos asszony is gyakran csodálkozott, hogy észrevett mindent, hogyan le tudta írni szűkösen kimért szavaival.

Azután ismét több asztal mellett ültek ebédnél, szorosan egymáshoz préselve, egyik a másik mellett a szellős teraszon és Teta a tengert látta maga előtt. Most látta először életében és eleinte a félelemtől összeszorult a szíve, még sokkal inkább, mint hajdan, amikor először látta a Totes Gebirge meredek szikláit. Itt párák voltak a levegő és egyszerre szélcsend támadt. A tenger felszíne mozdulatlan volt, néhol egy-egy

lehelettel elhomályosított tükör. Nem volt határ ég és tenger között. Egy darabból volt az egész. A tenger folyékony ég volt és az ég párává ritkult tenger. A kettő együtt végtelen, ezüst semmiséget alkot, amelyet sehol sem lehetett kettétörni. Akadtak egyesek, akik így gondolkodtak ezzel a lusta végtelenséggel szemben: Lehetséges volna, hogy olyan rossz feloldódni, eltűnni ebben az ezüstszínben, feladni fájó testünket, amely többnyire égő visszerekből, levegőhiányból, epegörccsökből és a legkülönbözőbb betegségekből áll? Álmos semmiként beleveszni az álmos semmibe? Akadtak bizonyosan, akik így gondolkodtak, de nem Teta. Ő minden elszántságával ragaszkodott egyszer megteremtett lényének örökkévalóságához és annak tökéletes épségbentartásához, az egész világmindenség végeztéig. Unokaöccsének családja élete nagy tervét zavarta meg, de nem az értelmet és célját. Halálosan fáradt volt, de annyira fáradt azért mégsem, hogy saját magát akarja elveszíteni, tétlenül szolgáltassa ki magát a reá váró földi események szigorúan szabályozott lefolyásának. Bármennyire is lázbetegen és álmodozóan nézett maga elé, minden pillanatban vasakarattal őrizte szent enjét – mert hiszen ami halhatatlan, az szent is. Nagyon keveset és óvatosan evett a spagettiből, a kis sült halakból és a sajtból. De két pohárral ivott a dúsan vörös veronai borból és ez bátorságot adott, hogy nyugalommal nézzen a délután feladatai elé. Johannes káplán más asztalnál ült.

Josef Eusebius, a mesterszónok már felállt és buzgón hallatta igéit:

– Fáradság nem ürügy... Mentségeket nem fogadunk el...

Tehát ismét elhangzott a könyörtelen parancs. Nem volt más hátra, mint összeszedni magát, felszállni a villamosra, azután a hajóra, majd megint más hajóra és végre kikötni a Szépművészetek Akadémiája előtt. De ezúttal Teta ravaszul hátramaradt, kivonta magát Monsignore bölcs vezetése alól és egyik nagy teremben nyugodtan leült a körpamlagra. Rémült pillantással nézte az óriási méretű képet: Szent Márk, akit hóhéra a toronyból taszított le, kifordult tagokkal, köpenyével körüllebegve zuhan lefelé és most ott lebeg Ég és föld között, most és mindörökké. Közömbös velencei polgárok csoportjai állnak még a képen, csak félszemmel nézik a kegyetlen kivégzést és láthatólag nem nagyon zavarja őket üzleteik lebonyolításában.

Teta nem tudta megérteni a kép egyes alakjainak közönyösségét. De nem értette a nézők közönyét sem, akik piros könyvecskéjükkel kezükben hanyagul lépkedtek el a kép előtt. Nagy különbség van abban, ahogyan a műértő és a tudatlan ember nézi a műalkotást. A műértő

azonnal elárulja, hogy a műalkotás tárgyának az ő szemében egyáltalán nincsen jelentősége. Azonnal kirántja műértő jobbát, amellyel lendületesen utánarajzolja a kompozíció legfontosabb vonalait. A zuhanó szent előtt a test mesteri rövidítéséről, a scurzóról beszél. Ha egyik képen a kiskutya a szent kivágott nyelve után kap, dicséri ennek a részletnek a színelrakását, könnyed festési modorát. Hogy valaki művelt, ez félig-meddig azt jelenti, hogy a kulisszák között áll és mint habitué, hátulról figyelheti az élet és a művészet színjátékát. Tehát műveltségnek nevezik azt a sok keserűség árán megszerzett állapotot, amely egy bizonyos embercsoportnak megengedi, hogy semmi se imponáljon neki, mert azt hiszi, ő maga is tudja, mi hogyan készül. A műveltség csak mentőöv, mint bármi más. Aki felveszi, már nem tartozik a kiszolgáltatottak közé, akiknek szellemileg küzdeniük kell a hullámokkal. És így ez is, mint minden más sznobizmus az embernek abból a téves törekvésből származik, hogy létezésének szörnyű kiszolgáltatottsága elől mindenféle módon menekülni akar. A műveletlen ember pedig egyszerűen a kiszolgáltatott. Menthetetlenül hívéül szegődik az élet ténybeliségének és ezzel a művészetnek is, ha lelke van. Amikor megpillantja a kivágott nyelvet és a nyelv után kapó kutyát, rosszul érzi magát. Nem is képes arra, amire a művelt ember, hogy fél óra alatt hetvenöt képet emésszen meg. Hiszen már egyetlen kép feldolgozása után is szédül a feje.

Milyen rosszul érezte magát Teta, hogy szédült a feje! És mégis, még mindig nem ismerte be vereségét. Valamivel később, a Frari templomban, ugyanott, ahol Tizian Assuntája függ az oltár felett, egyszerre Seydel káplán állt mellette és megfogta a kezét:

– Így, Linek kisasszony, azt hiszem, mára elég volt... Nem akartam az imént a prelátus úr mesterségébe belekontárkodni... De most már ki kell pihennie magát... Jöjjön, valamit felfedeztem a mi számunkra...

Világos, fiús arcával ránevetett Tetára és bevezette egy csendes oldalkápolnába, ahol leültek a padban. A sekrestyés rúdjával eltolta a függönyt a háromrészes oltárkép előtt. A középsőről az öreg Giovanni Bellini legbájosabb Madonnája nézett le rájuk.

– Fogadni mernék, maga szereti az ilyen képeket, Linek kisasszony – mondta a káplán szerelmes hangon.

Teta az imádkozó remetére gondolt, a pompás színyomatra, cseléd-szobáinak mindenkori keskeny ágya felett és hevesen bólogatott:

– Én mindig nagyon szerettem a szentképeket, kérem szépen...

Seydel kezével ernyőt formált a szeme fölé:

– Ez pedig egyike a legszebb képeknek, ami a világon van...

Teta tökéletes meggyőződéssel bólintott, bár fáradt szeme a homályos világitásban csak a köpeny szelid kékségét, a köntös mályvaszínét és a gyermek testének édes hússzínét látja. A káplán különben egyáltalán nem rajongó, hanem erős és vidám ember, most szinte átszellemülten nézte a képet. Halkan beszélt maga elé, mintha nem is öreg cseléd, hanem magához hasonló kiművelt lélek ülne mellette:

– Nézze csak, kedves Linek kisasszony, ez itt az igazi Szűz, az érintetlen és érinthetetlen. Ilyen keze, ilyen finom, ilyen hosszú, ilyen karcsúujjú, ilyen áttetsző, nincsen manapság semmiféle ladynek, semmiféle grófnőnek, semmiféle fejedelemasszonynak, ezért is nem tudnak már ilyen kezeket festeni. De valamikor festettek ilyen kezeket, mert a festők megtalálták a hozzájuk való modelleket... A kezünkön látszik meg egész leromlottságunk és közönségességünk, ó, mi szegények, a mi kemény munkánkkal, sportunkkal, örökös tülekedésünkkel. A mi fiatal asszonyaink lakkal festik ki a körmüket, de ez sem segít, nem tudják elrejtetni, hogy kezüket sokan fogdosták, hogy mindenfélével foglalkoztak és sok mindent megérintettek... És mégis, érezni, hogy ott az a kéz is nehéz munkát végez, bepólyázza a babinót, pólyát mos, főz és varr... Ez a Szűz egészen szűz és mégis anya... Mintha egy kék kardliliom lenne az anya, egy virág méhéből nyílna a gyermek...

Teta szinte ijedten nézett le barna, ráncos kezére. Seydel észrevette ezt és nevetett:

– A maga keze nagyon is rendben van, Linek kisasszony – mondta, azután felállt.

– A többiek most már bizonyosan elmentek – folytatta. – És nekünk végre békességünk van.

Teta még mindig ült és nem tudott elkészülni súlyos gondolataival:

– És a káplán úrnak még él az édesanyja? – kérdezte kis idő múlva.

Nincsen már sem apja, sem anyja, felelt a káplán, mind a ketten meghaltak, amikor még csak kilencéves volt.

Teta bólintott, mintha nem is várta volna másként és mintha nem is volna elégedetlen ezzel a megoldással. Nyílt pillantással nézett fel a fiatal papra.

– Szóval a káplán úrnak már nincsen senkije – érdeklődött tovább, erősen hangsúlyozva minden egyes szót.

– Nem, Linek kisasszony, azért nem ennyire mostoha a sorsom...

Igazán nem nélkülöztem semmit. A nővérem jobb volt hozzám, mint akármelyik édesanya. Ő nevelt fel, ő tanított, neki köszönhetek jóformán mindent...

Teta megint csak bólintott, mintha nem is várta volna másként. Azután pillantása kutatóan siklott végig Bellini Madonnáján. Úgy lát-szik, gondolatban sokáig foglalkozott azzal, amit azután kimondott:

– Milyen jó, hogy a káplán úrnak nővére van... Bizonyosan már asszony...

– Lány – javította ki Seydel mosolyogva. – Lány, mint maga... Azaz talán nem is egészen olyan... De bizonyos, hogy Irén már negyvenöt éves...

Teta most felállt, mintha már eleget tudna. Elhagyták a templomot, mert a türelmetlen sekrestyés ismét elfüggönyözte a képet. A káplán karját nyújtotta Tetának. És ennek a napnak kínzóan hosszú gyaloglásai után, most egyáltalán nem esett nehezére, hogy lassú léptekkel meginduljon mellette. Azután a különös emberpár fagyaltot evett egy kis kávéházban.

*

Johannes káplán néhány mélypiros szekfüt vásárolt az utcán és beállította Teta udvari szobácskájába, ahol egyedül lakhatott. Még fényes nappal volt. De Teta súlyos kimerülésében leheveredett az ágyra és szünet nélkül az égőpiros szekfűket bámulta a karcsú vázában. Még soha életében senki sem ajándékozott neki virágot. Grafeneggben gyakran sétált az erdőben, hogy boroszlánt, kosbort, cikláment és hosszúszerű tárnicsot szedjen, mindegyiket a maga idejében. Így gondoskodott mindig saját kezűleg arról, hogy féltékenyen lezárt szobácskáját virág díszítse. De hogy valaki más, még hozzá fiatalember, felszentelt pap, egyszerűen csak elmenjen és szép szekfűket vásároljon neki, mint valami nagyságának, ezt nem lehetett olyan gyorsan és könnyen megérteni.

És így minden fáradság és szenvedés ellenére is mégis nagy, beteljesült nap volt, gondolta Teta mélyen sóhajtva fekhelyén. És egész lelkéből örült a következő napoknak, hiszen még tizenegy nap volt hátra és pillanatig sem nyugtalankodott, hogy a lábai talán nem tudnak kitartani. De bármit is gondolt, Seydel káplánt pillanatra sem tudta elfelejteni. Körülötte a szoba tele volt jóságos nevetésével, fiatal erejével, ahogyan az útításkával labdázott és őt, az összetörtet újra ébresztette és játszva vitte magával a leghosszabb úton is. Vajon mit tehetne, hogy kellemes-

sé, kedvessé tegye magát, hogy bebizonyítsa háláját? Lázás képzelete szüntelenül a nehéz kérdés körül forgott. Mindig csak ugyanazt a választ találta, de ez inkább saját kívánságait szolgálta, mint a köszönetét. Bárcsak gondoskodhatna Istennek erről a felszentelt papjáról, bár főzhetne neki, bár takaríthatná lakását, javíthatná fehérneműjét és egészen átadhatná magát ennek az észrevétlen, néma tevékenységnek! Tudta, hogy ez a vágya legnagyobb ostobaság. A tisztelendő úrnak nincsen szüksége őrá. Hiszen itt a gondos, szerető nővére, előkelő úrihölgy, aki felnevelte és taníttatta, mint ő az unokaöccsét, Linek Mojmirt. De a jó Isten megáldotta Seydel kisasszonyt az öccsében, Tetát pedig elátkozta az unokaöccsében. Ezen a szörnyű ítéleten nem lehet többé változtatni. Meg azután az ő nővére, aki a szép Irén névre hallgat, még csak negyvenöt éves, tehát a legjobb erőben lehet még, míg Teta már elmúlt hetven és a sír szélén van.

Vakmerő álmainak összeomlásakor hirtelen ijedt csodálkozás öntötte el. Most egyszerre mintha megértette volna, amit egyáltalán nem lehetett megérteni. Ez nem véletlen. Az Isten előbb odadobta elébe a schillinget a diplomajutóba. Miért? Csak azért, hogy elolvassa a zarándokút meghirdetését. Csak azért, hogy a Nemlétező és a Létező után találkozzék az Egyetlen Igazival, aki nem a fénykép megdicsőült ifjú papja és nem is nyomorult, istenkáromló gazember, hanem szent és vidám egyszerre. El se lehetett képzelni ezt a nagy csodát. De mit kezdjen ő ezzel a csodával? Hiszen itt van vér szerinti testvére, a nagyságos Irén kisasszony, az áldott, egyedül neki lehetett osztatlan igénye az egész jutalomra. Az ő boldog helyecskéje a földön és az égi városban már irigylésreméltóan biztosítva van, készen áll. A jó Isten csak azért mutatta volna meg Tetának az Egyetlen Igazit, hogy kegyetlenül tudtára adja, mit veszített, mit tékozolt el saját bonyodalmas bűnrészességével unokaöccse árulásában?

De el kell ismerni, hogy Teta teológiai gondolatai ma sokkal szűkebb téren mozogtak, mint máskor. Nem tudott, pillanatig sem tudott védekezni Seydel Johannes ellen. Arca, hangja, nevetése döbbenetesen közeledett hozzá, minduntalan szemfényvesztően körülöpdöste. Egyszerre szörnyű gondolon kapta rajta magát, amelyet még örök üdvössége kedvéért sem tudott volna meggyónni senkinek. És ez a tilos gondolat még tilosabb szóvá lett és többször is kimondta, anélkül hogy tudta volna:

– Bárcsak az enyém volna, egészen, egyedül az enyém!

A tiéd! Mint micsoda? Mint a testvéred? Igen, mint a testvérem! Ahhoz öreg vagy, nagyon is vén vagy, te bolond déli boszorkány! Akkor a fiam lenne és én az édesanyja?! Te és anya? Ezen magad is nevelsz, ugye?

Mit használ a nevetés? Bárcsak az enyém volna! Bellini Madonnája suhant el a szeme előtt. Teta elfordult a szekfüktől és szégyentől piros arcát a fal felé fordította.

X. FEJEZET

A katakombákban

Teta kitartott a páduai Santóban, a Giotto-kápolnában és a Mantegna-kápolnában, a Petrarca-házhoz vezető hosszú sétán, Bolognában, az Uffizi-palotában, a Pitti-palotában, a firenzei Boboli-terekben, Fiesolében, San Grimignano-ban és Sienében. Nehéz volt, de kitartott. Okos józanságára hallgatva, a fiatal káplán támogatásával különös módszert fejlesztett ki, amelynek segítségével részt vett minden kiránduláson, de ugyanakkor kitért a veszedelmes túlerőltetések útjából. Ugyanis a templomokban és a képtárakban azonnal félreült és ügyesen megvárta, míg a zarándokok karavánja Monsignore buzgó vezetésével elhaladt mellette. Ilyenkor gyakran csatlakozott hozzá Seydel Johannes is ravasz szemhunyorgatással, tréfált vagy valamelyik képet kezdte magyarázni, de nem népies kiadásban, mint a prelátus, hanem mintha csak szórakozottan, magával beszélgetne, mintha nem is kételkedne abban, hogy olyan asszony, mint Teta, követni tudja szavait. És Teta követte is, szomjas lélekkel. Valahányszor Seydel hozzálépett, először mindig megijedt, félt, menekülni szeretett volna, azután ez a sokféle érzés gyönyörűségesen összekuszálódott. Mindannyiszor ugyanazt mondta, már egyik szójárása lett:

– A káplán úrnak nem kellene itt ülnie mellettem. Hiszen a káplán úr az uraságokhoz tartozik... A miniszter úrnak meg a prelátus úrnak ez bizonyosan nem tetszik és majd kérdezősködnek a káplán úr után...

Seydel mindannyiszor gúnyos nevetésben tört ki:

– Okvetlenül azt akarja, hogy halálra unjam magam, Linek kisasszony?... Hiszen én becsvágyó és türelmetlen ember vagyok és inkább

az én gyertyácskáimat csillogtatom, semhogy másnak a tanításait hallgassam...

Erre Teta is mindig nevetett, mély bűgő nevetésével. Isten a megmondhatója, ahogy se lehetett ezt megérteni. Életének megálmodott ideálja itt haladt mellette legtisztább tökéletességében és mégis húsból és vérből, bár csak néhány rövid napig. Ha az unokaöccse nemcsak a fénykép Nemlétezője lett volna, hanem maga egy arkangyal, akkor sem teljesülhetett volna be szebben az álom. Közvetítő jár mellette, ifjú, erős és szép közvetítő és ha még olyan nehezen érthető szavakat mondott is, csodálatos módon fel tudta emelni őt, az ostoba öreg cselédet a saját magasságába. És mégis, csak kegyetlen szemfényvesztés az egész. Jövő héten csütörtökön ez is elmúlik és ő kétszeresen egyedül marad, táskájában unokaöccse leveleinek szörnyű terhével. Ez a gondolat tette olyan félelmissé álmódzásainak apályát és dagályát, ez állt olyan sötéten és fenyegetően közte és Johannes káplán között.

A zárandokutat a vallás buzgó gyakorlásával kapcsolják össze. Bolognában Kompert Josef Eusebius bejelentette, hogy a San Petronio-templomban több német gyóntatóatya áll a zárandokok rendelkezésére. És csakugyan az egész csapat el is ment gyónni, ezúttal legelől haladt a sok teret foglaló Fleissig család. Csak Teta nem tudta most sem legyőzni lelki viharzását, hanem közvetlenül a San Petronio előtt más útra fordult. Szinte megállt a szíve verése, amikor Seydel Johannes csodálkozva fordult utána és hosszan nézte, miközben félénken elosont. Míg a többiek vallásos kötelességüket teljesítették, ő egy orvosi kötszerületbe ment – nagyon sok ilyen üzlet van Bolognában – és kisebesedett lábszárára gumiharisnyát próbált. Bár a harisnya elnyomta fájdalmait, szinte elvალasztotta személyétől, mégis, éppen úgy, mint fekete posztóruhája, ez is öntudatlan eszköze lett vezeklésének, mert egészen az elviselhetőség határáig fokozta Olaszország nyári forróságát. Igen, a hőség pokolian égetett kívül és belül. És csakugyan, belülről sem kevésbé, mert Teta napról napra szomjasabban vágyódott, hogy kiöntesse szívét és feloldozást kapjon, amiért büntársa volt unokaöccse gonoszságának. De még mindig nem tudta kinyitni a száját és fekete bárányként haladt a többiek között a nagy hőségben.

De sehol sem volt még izzóbb a hőség, mint ma, Rómában, a Szent Péter-templom előtti térségen. Pedig még csak kilencet ütött az óra ezen a sugárzó pünkösddreggelen. A lángoló obeliszk gejzirként szökkent a magasba. Az oszlopcsarnok kettős félköre – az apostol kitárt karja,

amellyel szívére öleli az egész világot – mintha meghajolt volna az izzó forrásban. A templom portikuszán a hatalmas alakok ernyedten álltak, szinte megroskadtak a villódzó fényben, mintha napszúrás érte volna őket. A hőség fehéres médiumot alkotott, atmoszferikus pókhálót, amely ég és föld között kifeszítve a tekinteteket a magasba vonta és gyorsabban, rövidebben préselte ki a levegőt az emberek melléből.

A Szent Péter téren, a katolikus világnak ezen a legfelső középpontján sok ezer ember gyülekezett a világ minden részéből. Püünkösd talán a legujjongóbb minden örömmünnep között, mert a püünkösd hirdeti ki a tüzes nyelvek mindenkihez szóló beszédét, ez jelenti a Szentlélek Isten eláradását a Földön és nincs megkötve az emberi élet állomásaihoz, a születéshez, szenvedéshez és halálhoz, mint a karácsony és a húsvét. És miként a Nap, a templom is ezen az ünnepen kezdi legdiadalmasabb évszakát, mert amikor a nemző tavasz az érlelő és vajúdo nyár elébe siet, Spiritus Sanctus veszi át a királyi hatalmat az egész világmindenségén. De hogy a hatalom és a szellem egy délkörön álljanak – a földi rendben szinte elképzelhetetlen – ez Isten Országának előhírnöke itt a földön, bárhogy is képzelik el saját felfogóképességük szerint a hívő lelkek, akár nyugodt alvásként a túlvilágon, akár kellemes létezésként az égi Pensionopolisban, mint a megteremtett én felemelkedését minden elképzelhető magasság fölé, vagy egyszerűen csak az emberek világának igazságosabb jövőjéé. A világ minden országából sereglettek ide az emberek, hogy a helyszínen vegyenek részt a diadalünnepen, amelynek miséjét a pápa személyesen pontifikálja. Ebben az időtájban tartották az utolsó zárandokfogadásokat is a nyári szünet előtt, mert a súlyos beteg Pius már a következő héten készülődött nyári rezidenciájába, Castelgandolfóba.

Paraszti és polgári zárandokcsapatok, kongregációk, szemináriumok, egyesületek gyülekeztek hangos méhzzsongással és áradtak a Szent Péter-templom kapui felé. A térségen mindenféle nyelven beszéltek. Mindenféle színt láthatott a szem. Egyik közismert római szeminárium tűzpiros reverendái vidáman váltak ki a tömegeből. De nemcsak a ruhák voltak sokszíneűek, hanem az arcok is. Ott egy néger püspök vezette sötét nyáját, áhítatos torokhangon énekelve a templomi énekeket. Nem lehetett felismerni, vajon latinul, angolul vagy bennszülött nyelven énekelnek-e. Kínaiak, japánok, arabok, hinduk álltak csoportokba verődve. Seydel Johannes tompa megindulást érzett. Itt megszületett az egység az emberek között. Ez az egység valódi volt, ha nem is teljes.

És ez az egység univerzális volt, mint rajta kívül semmi más ezen a Földön, mert magába foglalt minden fajt, minden társadalmi osztályt. És ez volt az egyetlen egység a világon, amelynek célja nem az volt, hogy valami ellen irányuljon. Seydel a szörnyű tévtanokra gondolt odahaza és mindenhol ezen a világon. A részeket bálványozták, a húst imádták. Éleselméjű gyengeelméjűségükben csak egy ellenséget ismeretek, ennek a vasárnapnak az urát, a szeretet szellemét. Minden nemzet ifjúsága ujjongott elragadtatásában, mert ezt a szellemet félretolták útjából. Mi lesz ebből a világból, amelyben egy fiatal arcot sem világít be a Spiritus Sanctus? És még a jóakarató orvosok sem tudnak jobb megoldást, mint hogy egy gyökértelen és megokolatlan morál gyenge ellenmérget rendeljék a bajok ellen. Vajon ez a megrendítő egység a Szent Péter-templom előtt és benn a templomban már csak az utózenge-se egy múltó történelmi valóságnak vagy talán csakugyan a kőszikla, amely túléli a korszakokat és még a pokol kapui sem tudják megdönteni? Vajon már csak öreg cselédek, Linek Teták világos szemében található a hitnek az a különös, nyugodalmas jele, amely őt, Seydel Johannest, első pillanattól kezdve annyi csodálattal töltötte el? A többiek, Istenem a többiek középszerű nyárspolgárok, a világszellem ágyúúteltelke, reverendában vagy zsakettban, mindezek a prelátusok, miniszterek, udvari tanácsosok és boltosok hozzájuk tartozó asszonyaikkal. Első támadásra elbuknának, elsodrónának. Mert az ellenségnek jobb katonái vannak.

A bécsi zarándokok szép rendben álltak a bazilika hatalmas lépcsőin. Ma mindenki fekete ruhát viselt, férfiak és nők egyformán. Panasz nélkül túrték a hőség sziklaterhét és lélegzetelállító párait. Jobbról és balról szüntelen örvénylő hullámokban árasztotta el a tömeg a lépcsőket. Josef Eusebius, az útimarsall, fel-alá szaladgált csapatának egységei mellett, mint a pályaudvaron a vasúti kocsik mellett. Túlságosan kicsi keménykalapját másik, éppen olyan kicsire méretezett cilinderral cserélte fel. Karimája alól patakokban folyt a verejték homlokára és nyakába. Bátorítóan szólaltatta meg hangját:

– Kérem szépen, hölgyeim és uraim... Szeretném, ha becsületet szerezniénk Rómában...

Kompert most olyan volt, mint valami öreg, rendkívül igyekvő tartalékostiszt a hadgyakorlaton. Szinte azt hihette volna az ember, hogy tisztára kifényesített lelkekkel akar gyakorlatoztatni a Szentatya előtt. Naiv gondolatvilágában a zarándoklás, a pünkösdsvasárnap és az

ünnepi öröm egy veteránünnepély vidám előkészületeivel kapcsolódott. És mert csak nemrég csatlakozott a gyülekezethez, tízszeres igyekezettel fáradozott, hogy a szent díszszemlén minden a legjobban sikerüljön. A Szent Sír rendjelei távolról, de makacsul csillantak meg tudatában és minden elhullatott verejtékcsepp érdem volt, amely közelebb csalogatta a kitüntetést. Teta a leghátsó sorban állt. Görcsösen támaszkodott fekete botjára és megfeszítette minden erejét, hogy meg tudjon felelni a tanácsos úr jogos igényeinek. Most megjelent a piramis alakú prelátus is, könnyed léptekkel. Az útimarsall cilindert lobogtatva tett jelentést. Azután könnyed alázattal összecsuklott, lehajtotta a fejét és kezét összekulcsolta a cylinder felett, amelyet hasához préselve tartott. Néhányan utánozták ezt a mintaszerű testtartást. Monsignore a csapat élére állt és szép, hűvös papi hangján elkezdte énekelni a Credót. Elsőnek Josef Eusebius csatlakozott. A többi férfi hamarosan követte, azután az asszonyok is. A menet lassan megindult.

És ez volt az első apostol világtmploma, a mai magasztos nap kijelölt, kiválasztott temploma. Milyen más volt a Szent Péter-templom, mint a hazai félhomályba boruló katedrálisok, a bécsi Szent István-templom, a prágai Szent Vitus-templom. Ez nem annyira a Megfeszítettnek, mint az uralkodó Istennek büszke királyi palotája volt, a legragyogóbb földi udvartartás színhelye. Mintha minden trónterem tróntermében kapott volna helyet az egész világ, hogy közeledjen az ég urának és földi vikáriusának trónlépcsői felé. Ezek veszték el a hatalmas épületben, de még tízezrek sem töltötték meg távolról sem a mellékhajókat, mellékkápolnákat, sarkokat és fülkéket. Itt nem volt csendesség, mint azokban a borongó templomokban, amelyeknek erős visszhangja olyan ijesztően túloz minden hangos szót. A római nép semmit sem tesz kényszerűségből. Kiabált, fecsegett, izgatottan nevetgélt összevissza és nem bánta, ha nevetlen gyerekei is kiabálnak és nyafognak. De a királyi terem mozdulatlan arccal olvasztotta egyé és semmisítette meg mindezt a földi hangot. Túl magasra nőtt hatalmas kupolájával, a durva emberi hang még csak köpenye szegélyét sem sérthette meg.

Ma a Szent Péter-templom máskor olyan hűvös és józan belseje a tűz színeiben fürdött. A hatalmas ablakokat, sőt még a kupola körlámpásait is skarlátpiros damasztal függönyözték be. Minden baldachin, takaró, zászló skarlátpiros volt. A napvilágnak egy sugara sem gyengíthette a számtalan gyertyaláng erejét. Ezek a gyertyalángok ma jelképezői a tüzes pünkösdi nyelveknek, a tüzes pünkösdi nyelvek pedig csak

jelképezői az égő Szinai hegyének. Így épült fel egyik a másikon, szédítően mély azonossággal. Először a törvény lángtengerének kellett fellobbannia, amelyben az Atyaisten kinyilatkoztatta magát. De csak egyetlen nép áll a tüzes Szinai hegy lábánál. Csak azután vehette fel a szeretet felszabadult szelleme lángoló nyelv alakját, hogy mindent feléigessen, ami a népeket elválasztja és a babiloni torony építése közben szilánkokra tört Mindenség-nyelvet újra megteremtse. De a vihar zúgva megérkezett, mind a kétszer és mindig.

Teta ma kimondhatatlanul szomorú volt, a gyertyalángok igéző áradatának és a szív színének ellenére, amely a hatalmas ablakfüggönyökben áttetsző vérként izzott. Szomorúbb volt, mint bármikor az elmúlt napokban. Ez nem hasonlított életének egyik ünnepi, kedves templombameneteléhez sem, amelyek mindig azzal a ragyogó meggyőződéssel töltötték be a lelkét, hogy valami maradandót, hasznosat cselekedett, amit a mennyországban nyilvántartanak. Ebben az isteni fejedelmi palotában ő csak porszem. Nem lehet elhinni, hogy itt, ahol olyan parányian vész el a többi között, Isten mégis meglátja. Hiszen a lélek mindig csak egyért küzdött: hogy meg tudja őrizni létezését a halál és az ördög ellenére, hogy meg tudja őrizni magát annak, aminek teremtették, anélkül hogy tudta és akarta volna. De ha valaki annyira jelentéktelennek, annyira kioltanivalónak látja magát, mint itt, akkor elveszíti az értelmét minden megerőltetés, amelyet a nagy cél kedvéért olyan hosszú ideig vállalt, Teta nagy szomorúsága egyúttal súlyos kimerülés is volt. Itt a Szent Péter-templomban gondolt először szinte közömbösen arra, hogy az erejét, reménységének dús kincseit haszontalanul pazarolta el szélhámos unokaöccsére. Senki, senki sem oldozhatja fel nagy bűne alól. Senki sem segíthet rajta. Még Johannes káplán sem, aki jóbarátként állt mellette. Ebben az órában lesoványodott arcában szomorú szeme kerekre és nagyra nyílt. Olyan volt, mint valami bagoly.

Josef Eusebius felszólította Tetát, álljon be a hosszú sorba, amely az apostolfejedelem fekete faszobránál hullámozott el, hogy megcsókolhassa megkopott lábát. Petrus, a galileai halász, ma pápai ruhát viselt és tiarát tettek sötét fejére. Az öreg cseléd engedelmeskedett, lépésről lépésre haladt előre a végtelen sorban, míg végül ő is futólag és félénken megérintette ajkával az apostol lábát.

Azután egy csapat pompás carabinieri bukkant fel, akik tökéletesen alkalmazkodtak ehhez az isteni trónteremhez. Szelíd rábeszéléssel szorították hátra a hívőket, úgyhogy a főoltár emelvénye körül óriási, üres

félkör képződött, Teta valahol a római tömegben állt, egyedül, idegenül, elveszetten, a megszokott rendből kiesett lélek. Éppen itt, a Szent Péter-templomban élte át a legnagyobb Istentől való elhagyatottság érzését. A magasban erélyes fiúhangok kórusa szikrázott fel, majd beleveszett a tömeg hallelujájába. A bíborosdiakónus, a Szent Péter-templom főplébánosa bevonult, utána érsekek, püspökök, rendfőnökök magas segédletének piros-arany-violett-ezüsthímzésű uszálya. Bár Teta többször is megkísérelte, hogy összeszorított foggal lábujjhegyre álljon, nem látott semmit. Feladta a kísérletet. A Szent Péter-templomban nem lehet részt venni a szent szertartásokban, csak megcsodálni a nagy pompát. Egyszerre az embertenger éles suttogásban tört ki, annyira, hogy egészen elnyelte a fiúk kórusát. Szájról szájra adták, hogy a pápa menete már elérte az Aula della Benedizionét. Két lélegzetvételnyi ideig halálos csend borult a templomra. De a hír nem volt igaz. Még kétszer megismétlődött a felzúgás, elcsendesedés és az utána következő csalódás, míg az oldalgalérián megszólaltak a hosszú ezüstrombiták. De ez egészen más volt, mint a sárgaréz trombiták éles harsogása. A nagy magasságból hosszú, ujjongó felkiáltások üdvözölték a tűzhajú égi lényt és ezzel jelezték az Úr közeledtét. De most felüvöltött a tömeg, éppen úgy, mint valami futballmérkőzéseken vagy politikai vezérférfiak bevonulásakor és rákezdték a vég nélkül viharzó tapsot: – Evviva il Papa ré!

Pápai rendőrök, svájci gárdisták, alabárdvivők, bíborosok, prelátusok, szerzetesek, frakkos urak, bíborszínű ruhákba öltözött udvari méltóságok hosszú sora. A középen ingott a Sedia gestatoria és mellette bólogatott a két pávatoll-legyező, hajdan a fáraó jelvénye. A Sedián ülő fehér jelenség néha-néha felemelte a kezét, hogy a kereszt áldó jelét hintse a tömegre. Ez ő volt, Pius, ezen a néven a tizenegyedik, aki már tizenhatodik éve Istennek földi helytartója a harcokkal felszántott Földön. Teta nem láthatta a fehér jelenség arcát a drágakövekkel díszített tiara alatt, bár a Szentatya lassan lebegett a tömeg feje fölött. Csak néha villant meg az erős szemüveg. Teta kimondhatatlanul félt, amikor ő is letérdelt, mint a többiek. A magas oltár felől megcsendültek a pünkösdi introitus gregoriánus kádenciájának első szavai:

– Spiritus domini replevit orbem terrarum, alleluja!

A tiarás jelenség elérte trónusát és mozdulatlanul elfoglalta, Teta szívében olyan erősen nőtt a félelem, Istentől való elhagyatottságának érzése, hogy egyszerre csak megfájdult a nyaka és nem tudott nyelni.

Ünnepélyes kétségbeesés töltötte be a szívét és szerette volna könyörgően kinyújtani a karját. De ugyan ki venné észre az égben vagy a földön, éppen itt a Szent Péter-templomban az ő kinyújtott karját, ki sejtene, miért nyújtotta ki? Nagy nehezen próbált felemelkedni. Nem sikerült azonnal. A muzsika andalítóan zúgott fel és el akarta temetni. Ebben a pillanatban valaki a hóna alá nyúlt és felsegítette, éppen úgy, mint akkor, egyszer, a vasúti kocsi lépcsőjén. Seydel Johannes elveszítette a szeme elől Tetát, de egyre kereste és most végre megtalálta. Ráneve-tett, mint mindig.

*

Pünkösöd hétfőn, előírás szerint a San Pietro in Vincoliban hallgatták a misét. Úgy tervezték, hogy délután a San Stefano katakombáit tekintik meg. Teta félt, hogy túlerőlteti magát, de félt attól is, hogy egyedül maradjon odahaza. Rémülten nézte felhasított, véres lábszárát. De azután ismét eszébe jutott a betegpénztári orvos kijelentése, határozott megnyugtatása, hogy csak az 1940-es év hozhat számára veszedelmet. Annak az embernek a gondtalan könnyelműségével, aki sohasem volt beteg, félredobott minden kétséget, egészen hinni akart ennek a kétértelmű és félreértett kijelentésnek. Ha továbbra is vigyáz magára, mint az utóbbi napokban, minden különösebb baj nélkül érhet haza. Katakombák? Nem is tudja, hogy ez tulajdonképpen mit jelent. Mindenesetre jobb, ha odahaza marad. Hiszen már holnap lesz a nagy nap, amikor a Szentatya fogadja a zarándokok seregét. Akkor szüksége lesz minden erejére. De a boldog kilátás ellenére is Teta szomorúsága óráról órára elmélyült. Ugyancsak nehezére esett, hogy ne mutassa senki előtt. De két óra tájban, amikor csendben ült szobácskájában, szilárd elhatározással, hogy odahaza marad, Seydel Johannes kopogtatott be hozzá:

– Nos, Linek kisasszony, mi lesz? A katakombákat nem hanyagolhatjuk el. Ott tanyáztak az első keresztények, mélyen a föld alatt, Néro és a többi római császár üldözése idején... Talán ismét ilyen idők előtt állunk. Különben pedig ha csak kicsit is fáradt, nem viszem magammal a katakombákba...

Teta mély tisztelettel felállt, mint mindig, ha a pap szólt hozzá. Egész arca mosolygott, mintha szóra sem volna érdemes a kínzó, szűrő fájdalom. Egyébként mindaddig senkinek sem szólt erről egy szót sem.

– Ugyan mit gondol rólam a káplán úr... Én ma cseppet sem vagyok fáradt, kérem szépen...

Két autóbuszon indultak el a Via Appián. Cecilia Metella síremléke

feketén rajzolódott ki a júniusi égre, amely mintha valami kínzóan éles fény csillogó halpikkelyeiből állt volna. Kinn a Campagnán magányos piniák libegtek, mint a szélcsendben megdermedt ejtőernyők. A láthatáron az albanói hegyek folyós lila üvegből való áttetsző salakhalmokra emlékeztettek. Két vadászrepülőgép dalolt fenn a levegőben, kicsi mérges moszkitók. Ott, ahol a szabin hegyeknek kellett lenni, maroknyi savószerű, rest felhő gyülekezett.

A vezetést a katakombákon át egy német karmelita szerzetesre bízta. Széles, svábos kiejtéssel beszélt, de az emberek gyanút fogtak, hogy csak azért teszi, mert otthonos hangulatba akarja ringatni a német zarándokokat. Hosszú, jöltáplált vörös szakálla két szárnyban jobbra és balra libegett. Mintha repülőgépszárnyakként megkönnyítették volna mozgását. A látogatók között csavart viaszgyertyákat osztott szét, mire csörgő perselyt tartott oda mindenki orra alá. Azután veszedelmesen meredek lépcsőkön indultak lefelé a mélységbe.

Tehát ez volt az első vakondtúrása annak a Szentléleknek, amely ma Szent Péter tróntermében és százezer másik templomban pünkösdi diadalát ünnepelte. Itt surrantak, suttoztak, rejtőztek Krisztus első földalatti egerei, itt karcolták az agyagfalakba a Halak csillagjegyét. De többnyire eltemették egymást ideleenn, éspedig egymás feletti rétegekben elhelyezett sírokban, amelyekbe betolták a halottakat, mint odahaza az Ígélet Földjén, mert Krisztus első követői nagyrésztben héberek voltak. Részt vehettek a rettegésben, az üldözésben, az ítéletben, a mártírhálalban, ez volt az ő osztályrészük. De a Győzelem palotájába nem bocsátották be őket. Kivéve természetesen Kompert Josef Eusebiust, aki a hosszú karaván távolabb álló vándorainak pompásan közvetítette a szerzetes történelmi magyarázatait. Linek Tetának semmi érzéke sem volt a történelem iránt. El sem tudta képzelni, hogy az egykori, régi világ semmiben sem hasonlított a mostani világhoz, amelyben ő már hetven esztendeje él. És számára ez a hetven év sem volt folyó, hanem állóvíz. Az egyformasághoz való ragaszkodásban van az örökkévalósághoz való vonzódásnak a magja. Itt-ott, valamikor – most – majd – ez mind szilárdan kapcsolódott az ő saját örökre változhatatlan személyéhez. De hogyan is tudta volna megérteni, hogy a hitnek a világa, amelyben ő élt és lélegzett, a fényben ragyogó oltárok, a harangok és a papok világa valamikor régen ilyen alacsonyan, nyomorúságosan kezdődött?

Teta, égő gyertyájával kezében szomorúan tipegett ebben az útvesz-

tőben és oda sem figyelt a magyarázatokra. Szent Cecília sírkápolnájában – ez valamivel tágasabb volt, mint a többi – két pad állt az oltár előtt. Azonnal elhatározta, hogy itt kipiheni magát és nem követi tovább a vezetőt. Amikor a különböző csoportok elhagyták ezt a fülkét, leült, nyöszörögve a megkönnyebbüléstől. Egy idő múlva Seydel surrant oda hozzá, rendes szokása szerint.

– Teljesen igaza van, Linek kisasszony – mondta fojtott hangon és mégis, nem minden szenvedély nélkül – minden, amit itt látunk, kínzóan unalmas és a legnagyobbat, ami ideleenn van, senki sem látja meg: a türelmet... Az Isten szerelméért, maradjon kérem ülve... Száz meg száz ember, egyszerű, hétköznapi emberek, türelmesen várakoztak, kétszáz, háromszáz esztendeig és mégis szegénységben, szennyben, nyomorúságban, mélyen megvetetten, mindig csak a fogsággal és halállal szemük előtt... Meghaltak és nem tudták, hogy vajon hiába vártak-e és mégis, már mások álltak készen, hogy tovább várjanak, ők is hasztalanul haljanak meg és így tovább, egyik nemzedék a másik után... Ez a legörültebb titka az egész világtörténelemnek. Ez az emberiség egyetlen sikerült forradalma, mert nemcsak a meglevő világrendet forgatta fel, hanem a világrend okát is, az embert. Csak ezzel az örült, ezzel a hatalmas várni tudással... Vajon akadna közöttünk akár csak egy is, aki húsz évig vagy legalább tízig tudna várni a lehetetlenre, anélkül hogy megtörjön? Bennünket talán már egészen rövid száműzetés is megtörne. Micsoda gyöngé kis férgek vagyunk mi ezekhez képest ideleenn... Ó, türelem, türelem, türelem, ha valaki megtanulhatná tőletek!!

Teta némán nézett rá. A pap finom, fiatal, úri arcán megcsillan a rövid gyertya fénye, amelyet még mindig a kezében tartott. A magáét odaerősítette a pad támlájára. Miféle szavakat hallott itt: türelem, türelmet tanulni? Johannes káplán bizonyosan ahhoz a másik emberfajtaához tartozik, akiket Teta alázatosan „uraságok”-nak nevezett. Csakugyan, aki az uraságokhoz tartozik, nem ismer türelmet. Hát nem igazították neki is előre a konyhai órát, százszor is, pusztá türelmetlenségből? Nem hívtak nap nap után vendéget, csak azért, hogy gyorsabban múljék az idő? És ha nem jöttek vendégek, operába, színházba, moziba, vendéglőbe mentek, mert nem tudtak otthon ülni, magukban. Nagyon jól ismerte a nagyságos és méltóságos asszonyoknak és uraknak ezt a türelmetlenségét az egész világon. De vajon neki, Linek Tetának is türelmet kellene tanulnia, akár ezektől is, akik évszázadokon át túrtak és szenvedtek ezekben az alacsony katakombákban? Nem, nem. Türelmet nem kell

tanulnia senkitől. Hát nem várt töretlen türelemmel egészen hetvenéves koráig, hogy végre beteljesüljön, amit harminc esztendő óta tervezgetett? Vajon elfelejtette valaha akár csak egy rövid órára is, vajon elfordult-e tőle, mint ahogy az uraságok mindig változtatják elhatározásaikat? Jobb lett volna, ha türelmetlenségében elfelejti, ha hátat fordít neki, mint ha nagy türelmében visszahozhatatlan időt pazarol el.

Seydel lehajolt Szent Cecília fekvő kőszobrához, a muzsika védszentjéhez és ragyogó arccal nézett az öreg asszonyra:

– Nemrégiben már kitaláltam, hogy szereti a képeket – mondta kis idő múlva –, de azt hiszem, a muzsikálást is szereti, Linek kisasszony, mert éppen itt pihentünk le Szent Ceciliánál...

Teta még mindig szomorúan és mereven nézett maga elé, mint valami öreg bagoly.

– Vagy két-három dalocskát el tudok játszani a citerámon – felelte megvetően és szégyenkezve. Közben eszébe jutott Wolf, „Pajtika”, éveken át zenei bizalmasa és kísérője. Hirtelen aggodalom fogta el és még fokozta szomorúságát, mert Bichler úr, az ellensége, most majd bizonyosan bosszút áll a vak kutyán. Ezt egészen határozottan tudta. Seydel káplán mosolygott:

– Legközelebb majd játssza el nekem a dalocskáit, Linek kisasszony...

– Legközelebb – felelt rá Teta lehajtott fejjel. – Legközelebb, hiszen az nem is lehet kérem szépen... Csütörtökön hazautazunk és akkor többet nem is láthatom majd viszont a káplán urat...

Seydel Johannes megrezsent és csodálkozva nézett fel:

– Hallgasson csak ide, Linek kisasszony... Miért ne láthatnánk ott-hon egymást viszont, ha már egyszer itt a zarándokúton ilyen kellemes ismeretséget kötöttünk?... Sőt nagyon szeretném, ha minél gyakrabban találkozhatnánk...

Teta hosszan rázta a fejét:

– A káplán úrnak úgysem lesz annyi ideje – suttopta. – A káplán úr még fiatal és okosabb dolga is van, meg máshol is várják és én nem is tudok jól citerázni, csak egészen lassan...

– Mindenesetre szeretném felírni a címét – mondta Seydel.

– Én megint szolgálatba állok, remélem – szólott Teta.

A káplán közelebb húzódott hozzá:

– Igazán ez a szándéka? – kérdezte nagyon meleg és aggódó hangon.

– Van ennek még értelme a maga korában?... Erről még beszélünk majd Bécsben...

Teta feje egyre mélyebbre hanyatlott.

– A káplán úr ne törődjék velem – suttogta nagyon halkán. – A káplán úr csak töltsse a szabad idejét a nővérevel, az Irén kisasszonnyal...

– A nővérem Salzburgban él – mondta Seydel Johannes.

A két csavart gyertya tövig égett és kialudt. Már csak az oltár feletti vörös olajmécses adott árnyalatnyi beteges fényt. A távolodó karaván suttogása, dobogása néhány perc óta egészen elcsendesedett. Elmulasztották a csatlakozást a napvilágra visszatérőkhöz. Most egyedül ültek a halálnak ebben a bonyolult borzlyukában, ebben a sírbányában, amelyből az idő már régóta kimart minden csontot és fogat. Úgy látszik, a káplánt mulattatta ez a baleset, mert nevetett a sötétségben:

– Talán fél, Linek kisasszony? Itt csak jó szellemek vannak, higgye el nekem... Mindenesetre itt van maga mellett védelmezőül az Excelsior könnyűsúlyú atlétaszövetség egykori tagja... Legalábbis félóra hosszát eltart, amíg a legközelebbi menet visszasegít bennünket a napvilágra... Úgy látszik, Kompert tanácsos úr nem vette észre, hogy elvesztünk. Látja, ilyen könnyen megfélelkeznek az emberről hozzátartozói...

– Én egyáltalán nem félek, kérem szépen – mondta Teta és felállt. A káplán megérintette a kezét: észrevette, hogy jég hideg és remeg. De Teta nem hazudott, nem félelmében remegett. A katakombák semmi benyomást sem tettek rá. De egy gondolat kerítette most hatalmába nagy erővel. Az idő elérkezett. Szent helyen van. Felszentelt férfiú áll mellette, aki kimondhatatlanul jó volt hozzá. Sötétség, ismeretlenség oltalmazza, mint a gyóntatószékben. Itt tudna beszélni, itt végre fel tudná törni a pecsétet, amely Prágából való hazatérése óta szorongatta a szívét, ami megmérgezte látogatását minden templomban és kizárta az áldozás gyönyörűségéből, bármennyire is szüksége lett volna rá. Gyónás volna és mégse gyónás, a megsabott formák szerint, hanem nyílt vallomás életének legnagyobb tervéről és legszörnyűbb hajótöréséről. Ha valaha legyőzheti ezt az átkozott szégyenkezést és szólhatna, akkor csak most és itt, ez előtt a fiatal pap előtt, aki mintha boldogító délibábjá volna élete megcsalt, de el nem veszett vágyódásának:

– Kérem szépen... – szólalt meg dadogva, szakadozottan – én szeretnék valamit mondani a káplán úrnak...

Seydel azonnal megérezte, hogy komoly dologról van szó. Kezdetől fogva látta ezen a kevésszavú és mégis olyan különös asszonyon, hogy

valami szenvedést hurcol magával. Mindeddig azt hitte, ez a szenvedés testi, valami betegség, vagy talán csak a proletár elhasználtsága a nehéz munkába töltött élet után. Szelíden maga mellé vonta Tetát a padra:

– Van időnk, Linek kisasszony... Zavartalanabban soha, sehol sem beszélhetnénk... Ha valamiben segítségére lehetnék, igazán örömmel megtenném...

– Van egy unokaöcsém – kezdte Teta éppen olyan kemény és szakadozott hangon, mint az imént – egy bizonyos Linek Mojmir... Mint ahogy az Irén kisasszonynak ott volt az öccse, úgy volt ő nekem az unokaöcsém. És én az unokaöcsémet Olmützbe küldtem, kérem szépen, a gimnáziumba, még annak idején, a fizetésemből, azután Prágába az egyetemre, hogy pap legyen és később felszenteljék...

És most levette végső szegyenkezését is és világosan, következetesen adta elő az egész történetet. Nem hallgatott el semmit, még a fényképpel való csalást sem, amely egy ifjú szentet festett elébe, sem a misszióutat, sem a száz másik elképzelhetetlen gazságot, amellyel évről évre friss pénzt csalt ki a zsebéből. És hűségesen beszámolt legnagyobb megszegyenüléséről, a hustopeci útról is. Elárulta boldog sejtelmektől dobogó szívét a kis helyi vonaton, amikor azt hitte, öregségének boldog pihenője felé halad a falusi paplakba és később a lesújtó csalódást, amikor az állítólagos Mojmir helyett a derék Jankut találta. És végül a szörnyű találkozás is sorra került az Igazival, az Élővel, harminc esztendő után; a zsírzagú szoba, a sánta asszony, és mindenekelőtt a hazugnak az igazság fényében csillogó mentségei, amelyek azóta is fogva tartják, nem engedik szabadon. Olyan röviden, tömören és mégis teljesen adta elő az egész történetet kemény és ügyetlen szavaival, hogy tizenöt perc sem kellett neki a harmincesztendős gazságokhoz és végül a reklámszakértő és asztrológiai tanácsadó mégis élettellejesen és ismerősen állt a káplán előtt.

– Baj, nagy baj – mondta a pap a gyónás után. – Egész fizetését rossz, méltatlan emberre pazarolta, a sok pénzt, amit a munkájáért kapott...

Teta, aki nehezen, sípolva lélegzett, élesen mondta:

– Kérem szépen... Nem a pénz a fontos... Kerestem a helyébe másikat, eleget...

Lám, mindig ugyanaz a tapasztalat, gondolta magában Seydel. Ezek az úgynevezett együgyű lelkek bonyolultabbak a minden modern kényelemmel felszerelt előkelő polgári lelkeknél. Kétszeresen óvatosnak

kell lenni, hogy el ne árulja a gyengéjét. Rövid szünet után hangosan mondta:

– Mondjuk, hogy nem *csak* a pénz a fontos ebben a kifosztásban, bár egy egész élet munkájának gyümölcse igazán nem csekélység...

A csaknem teljes sötétségben Teta tekintete szenvedélyesen pihent meg a Seydel arcáról sugárzó fényben:

– Azt szeretném tudni a káplán úrtól, vajon *engem is* érint-e az unokaöcsém bűne...

– Ezt nem értem egészen, Linek kisasszony... Mit jelent az, hogy magát is érinti-e?

– Azt szeretném tudni, kérem szépen, vajon én is oka vagyok-e annak, hogy az unokaöcsém ilyen lett, mint amilyen és hogy ezt tette...

Johannes Seydel nagyon sokáig gondolkozott. Ezt az öreg cselédet nem lehet üres vallásos szólamokkal kielégíteni. Itt nem elég az iskolák katekizmusa. Mások az ő helyében panaszkodtak, szidalmaztak, káromkodtak volna, jajgattak volna a pénz után. De ő a legfinomabb, legbonyolultabb erkölcsi kérdést vetette fel: mennyiben részes egy ember a másoknak a bűnében? Itt, ennek az ifjú üdvösségnek a tárnájában, amely még nem merészkedett ki a föld felszínére, fojtogató forróság uralkodott, meghajtotta a fejét és nagy cseppekben préselte ki a verejtéket testéből. Seydel egyre a sötét kijárat felé nézett. Mikor jön végre a legközelebbi menet, hogy kimentse ebből a fojtogató levegőből? És ha ma már nem jön új karaván, mi lesz akkor? Türelem, türelem! Azok két meg három évszázadon át váraoztak ideleenn és az ő idegei már első félórában kezdik felmondani a szolgálatot. Időről időre tompa morajlás futott végig a meztelen falakon, az ősi kereszténységnek ezen a menedékhelyén. Titokzatos utórezgése az eltűnt mártíriumoknak, amelyek valahol innen kiindulva újra meg újra felszántották a Földet, míg a világ képe egészen megváltozott. Néha, a szentek üresre kiegészített sírjaiból egy-egy éber éjjeli állat drágakőhöz hasonló szeme csillant meg. De talán ez a szem nem is valamelyik regényes éjjeli ragadozóé volt, hanem egy közönséges foltos macskáé, amely ott élt a karmelita szerzetesek kapusánál és most itt tartotta szerelmi találkozáját. A fiatal káplán ismét megfogta Teta kezét. Még mindig jéghideg volt:

– Most a saját lelkiismeretemben kutattam – kezdte és nem volt lelkipásztori cselfogás, hanem a legtisztább igazság –, gondolkoztam, vajon nem forogtam-e én is gyakran veszedelemben, hogy hitehagyott iezsek, odadobok mindent, mint az unokaöccse... És nyíltan be kell

vallanom, néhányszor én is súlyos veszedelemben forogtam, hogy úgy amint vagyok áldozatul esek a kísértésnek és mindent odadobok... Miképpen is magyarázzam csak meg, hogy egészen meg tudjon érteni?... A fiatal embert, aki nagyon sokat olvas, tanul, gondolkodik, korának szelleme megragadja, mindent meg akar vizsgálni, mindennek keresi a bizonyítékát, semmit sem fogad el feltételek nélkül. Hiszen ez a korszellem a levegő, amelyet belélegzik, be kell lélegzenie... Természetesen akadnak a kollégáim között derék emberek, Istennek becsületes mesteremberei, akik a vallás tanításait hűségesen bemagolták, mint mások az orvostudományt vagy a cipésmesterséget, kik sohasem érzik szükségét a gondolkodásnak és azért különben nagyon derekasan teljesítik hivatásukat. De aki nem tartozik ezekhez a mesteremberekhez – ne higgye, hogy bármi kifogásom is van ellenük –, aki nem tartozik hozzájuk, annak nagyon nehéz a sora, annak súlyos és nyomasztó időközön kell keresztülvágnia magát, azt nem kíméli meg semmi szenvedés...

Teta a sötétben látta a fehér zsebkendőt, amellyel a káplán újra meg újra megtörülte homlokát.

– A káplán úrnak is nehéz és mégsem hagyott ott mindent – mondta és hangja egészen sápadt volt.

– Ez nem az én érdemem, Linek kisasszony... Amikor végre, a nyomasztó idők után megtanultam rendszeresen gondolkozni, felismerem, hogy semmiféle korszellemnek, még a miénknek sem kell ellentétben állni a keresztény vallással. Csak a művelt és okos emberek nagy tömege áll vele szemben, akiknek nem adatott meg, hogy egészen finoman, egészen élesen, egészen bensőségesen, egészen nemesen gondolkozzanak... Vagy megajándékoz ezzel a hittel az isteni irgalom mindjárt kezdetben, mint minden hívő és vallásos lelket, vagy pedig szegény ördögök vagyunk és a zavarok nehéz ideje után minden okosságunkkal és akaraterőnkkel kell küzdenünk ezért az irgalomért, mert kopogtassatok és megnyitvatik néktek.

– És csak ezért nem dobott mindent oda a káplán úr, mint az unokaöcsém? – kutatott tovább Teta, mintha jól megfontolt és fontos kérdést tenne fel valami nagy perben. Seydel is éppen olyan óvatosan és lassan válaszolt, mintha tanúvallomást tenne:

– Nem, Linek kisasszony, nem csak ezért... Meg kell mondanom, hogy Irén szeretete, az én testvérem szeretete nagyon segítségemre volt...

– A nővére, az Irén kisasszony szeretete – lehelte Teta és szavaiból világosan lehetett érezni, hogy találva érzi magát.

Eredetileg nem is volt Seydel célja, hogy bizonyos mértékig párhuzamot vonjon önmaga és az öreg asszony unokaöccse közt. De most már nem volt visszatérés:

– Tulajdonképpen csak a maga dolgáról kellene beszélnünk, Linek kisasszony, de hiába, nem lehet másként, magamról is kell beszélnem egyet-mást...

Tulajdonképpen édesanyja kívánsága volt, hogy pap legyen, kezdte röviden beszámolóját. Ezt a vágyat Irén örökségként vállalta, Irén volt a legidősebb a gyermekek közt és szörnyűségesen nehéz volt a sorsa. Három sokkal fiatalabb testvérét egészen egyedül kellett felnevelnie. A másik kettő néhány évvel ezelőtt gyors egymásutánban meghalt. – Mert közöttünk én vagyok az egyetlen egészséges – mondta szó szerint Seydel Johannes. – De a többiek kora ifjúságuktól kezdve a nővére kis fehérneműzletéből éltek. A Mönchsbergen van a kis bolt, sajnos nagyon is félreeső helyen. Nyomorúságos üzlet, csak az ünnepi játékok idején lendül fel kissé. De sohasem jövedelmezett annyit, amennyire szükség lett volna. – Irén keservesen küzdött és mégis mindig előteremtette, ami nekünk kellett – mondta végül a pap.

Teta büszkén emelte fel a fejét. Nem indította meg Irén kisasszony gondoskodása és küzdelme a testvéreiért.

– Én is sokat küzdöttem és előteremtettem mindent – mondta.

A káplán sietve biztosította, hogy ő sem mulasztott el semmit. Viláért sem akarta nővérét előtérbe állítani:

– Maga bizonyosan ugyanazt tette az unokaöccséért, mint Irén énértem... A nehéz időkben odautazott hozzám és így szólt: – Az Isten szerelméért, Hans, ne erőszakold magad semmire, ne tégy semmit, amihez nem érzel magadban hajlamot. Én mindig melletted leszek, bárhogyan is döntsél. – És látja, Linek kisasszony, éppen a nővéremnek ezek a szavai mentettek meg...

Hosszú szünet. Azután Teta hangja még keményebben csengett, mint az imént:

– Én sohasem utaztam az unokaöcsémhez – mondta.

– Helyette ő utazott magához.

– Az unokaöcsém sohasem jött hozzám.

– De hát valamikor csak találkoztak a hosszú harminc esztendő alatt!

– Sohasem láttam az egész harminc esztendő alatt, csak most, utoljára.

A fiatal pap a sötétségen át is fürkészködően nézett, amerre az öreg asszony bagolyarcát sejtette:

– Ezt magyarázza meg nekem, Linek kisasszony. Miért?

– Nem tudom, miért.

Ez a rövid párbeszéd gyors egymásutánban következett és mégis kimérten és meggondoltan, mint valami törvényszéki tárgyalás. A káplán kis időt engedett, mielőtt új kérdést tett volna fel, új kérdést, amellyel az öreg asszony segítségére akart sietni:

– Talán nem volt ideje, nem kapott a helyéről szabadságot, nem volt pénze?

Volt ideje, felelt Teta őszintén, szabadsága is, amennyit akart és pénz, amennyi kellett. Seydel érezte, hogy most érkezett el a legfájóbb, legsebezhetőbb ponthoz. Egy hang a lelkében figyelmeztette, hogy most ne kutasson tovább. Talán nem okos, ha mindjárt első alkalommal a végsőkéig viszi a beszélgetést. És mégis, nem tudta legyőzni magát, újra kérdezett:

– Emlékszik még a napra, amikor az unokaöccse az édesanyjával először meglátogatta?

– Nagyon jól emlékszem – felelt Teta szakadozottan és készségesen

– Slabattnig udvari tanácsos úréknál voltam akkor...

A káplán azt hitte, talán ezzel az analízissel hozzásegítheti Tetát, hogy megtalálja viselkedésének saját maga előtt is ismeretlen indítóokát:

– Annak idején bizonyosan különösképpen megtetszett magának a kisfiú. Megszerette, ugye, mert különben nem teljesítette volna az anyja kérését, nem vállalt volna magára ilyen nyeret...

A káplán szinte hallotta Teta megfeszített gondolkodását a katakombák sötét fülkéjében. Végre meghallotta szavait:

– Tetszett nekem, ahogy akkor a verseket felmondta... De nem az ő kedvéért tettem, hanem magamért...

Seydel Johannes felállt és néhány bizonytalan lépést tett a szűk helyen. Szóval, a megszokott magyarázat. Sok parasztasszony és nyárs-polgárasszony meghozza az áldozatot és teológiára adja valamelyik fiatal hozzátartozóját. Ő maga is ezen a réven lett pap. Ezek az asszonyok azt hiszik, ezzel kiérdemlik a menyországot. Nagyon megható és nagyon ostoba gondolat. De miért büntették meg ennyire ezt az egyet? És még-

hozzá ilyen példásan? És milyen mélyen gyökereznek aggodalmai, mintha az unokaöccse szélhámuskodása nemcsak őt ért szerencsétlenség volna, hanem valóban az ő saját, súlyos bűne! És miben rejlik ez a bűn? A káplán fejében hirtelen megvillant Pál apostol leveleinek egyik szakasza:

– Eszembe jut Szent Pálnak egyik híres mondása – mondta hangosan, csak azért, mert már túlságosan soká tartott a hallgatás. – Bizonyosan ismeri ezeket a szavakat. A hitről, a szeretetről és a reményről beszél és hirdeti, hogy a szeretet a legnagyobb a három közül...

Azonnal megbánta, hogy erre a lelkipásztori idézetre ragadtatta magát, amely mögött szemrehányás rejtőzött, bár érezte, hogy erre egyáltalán nincsen joga. Hogy eloszlassa a hatást, sietve keresztülsiklott rajta és szinte csevegő hangon újabb kérdést tett fel:

– És így harminc éven keresztül mindig csak leveleket váltott az unokaöccsével, Linek kisasszony...

Teta már régóta elővette táskájából a vastag levélcsomagot és erősen remegő kézzel tartotta oda Seydel Johannes káplánnak:

– Nagyon szépen kérem a káplán urat, olvassa el az unokaöccsém leveleit – mondta. – Valamennyi levelet...

Seydel káplán meglehetősen közömbösen vette át a leveleket és zsebébe tette. Teta felegyenesedett, hogy ez az égető teher leszakadt a lelkéről. Csodálatosképpen abban a pillanatban, hogy a leveleket átadta gyóntatójának, csakugyan bekövetkezett a „megkönnyebbülés”. Szabadabbnak érezte magát ebben a pillanatban, mint hosszú évek óta. A káplán ismét egy ideig gondolkozott. Ez a szegény, együgyű teremtés igazán nem az elveszített pénz, a hasztalanul elpazarolt áldozat miatt búsul, hanem az utolsó ítélet előtt való felelősség miatt. Íme, a hit demokratikus ereje, amely egyforma magasságba emeli a szakácsnő és a királynő lelkét, ha egyszer megragadta őket. Így szólt:

– Kedves Linek kisasszony, ha ugyan van bűne egyáltalán, akkor csak az, hogy nagyon is megkönnyítette a csalást az unokaöccsének, talán... Azért teszem hozzá, hogy „talán”, mert előbb még alaposan meg kell ezt gondolnom, ítéletet kell alkotnom...

Teta fellélegzett nagy megkönnyebbülésében:

– Nagyon szépen kérem a káplán urat – ismételte makacsul –, olvassa el az unokaöccsém leveleit, valamennyit, szóról szóra...

– Még ma elolvasom – ígérte a fiatal pap, aki a katakombák mélyében minden megszokott formáság nélkül fogadta Teta gyónását. Meglehető-

sen izgatott volt és néhány lépést tett a különös, szűk sötétségben. Most ő is arra vágyódott, hogy kibeszélhesse magát, hogy elmondhassa ennek az öreg cselédnek, ami a szívét nyomta. Talán helytelen és szokatlan volt, amit tett, de lehajolt Tetához:

– Most éppen olyan őszinte leszek magához, Linek kisasszony, mint maga volt énhozzám. Talán még Irén nővérem minden szeretete és jóságos megnyugtatója sem használt volna. Talán mindennek ellenére is, nagy állhatatlanságomban csavargó lett volna belőlem, igen, nagyon is közel voltam hozzá. Tudja, mi mentett meg? Nem Irén akkori szavai, hanem valami szörnyű, valami borzalmas, valami gyalázatos... Ugyanis Irén beteg, halálosan beteg, gyógyíthatatlan, a fél tüdeje egészen odavan és már a másik felét is megtámadta a betegség. Irénnek talán már csak egy éve van hátra, miután az egész élet semmi örömet, semmi jót sem nyújtott neki, a világon semmit sem... Látja, mindig ez volt a szemem előtt és most is csak erre gondolok és egyetlen órára sem tudok tőle szabadulni. Az én kötelességem volna, hogy Irént jó szanatóriumba vigyem, Svájcba, kétezer méter magasba vagy máshová. De szegény ördög vagyok a havi kétszázammal és semmit sem tehetek, nem köszönhetem meg neki a jóságát. A lezüllésnél is sokkal szörnyűbb, ha ilyen embernek nem mutathatjuk ki a hálánkat... Tehát ez van az én lelkemben, Linek kisasszony, a fejem tetejéig tele vagyok bűnnel. És még maga az Úristen sem oldozhat fel ettől a bűntől, amelyre meglehetősen ártatlanul ítélte a sorsom... Látja, ilyen átkozottul bonyodalmas a bűn útja. Ha nem jelentéktelen kis segédlelkész volnék, hanem mérnök, orvos vagy üzletember, akkor talán gondoskodhatnék Irénről és megszabadulnék a vétkeimtől, amelyet mint pap sohasem tudok levetni... Isten tudja, miért meséltem el mindezt magának... Szólt valamit?

Teta nem szólt semmit. Túl késő is lett volna, hogy bármit is mondjon, mert teljes órai szünet után ismét új karaván árasztotta el a katakombákat. Amikor később ezzel a menettel visszatértek a napvilágra, a júniusi vihar utolsó dörgései dübörögtek a láthatár felől. A vihar hangjait hallotta a káplán odalenn a föld alatt, titokzatos földrengésként. Odafenn a szabadban az utcákon és tereken a felhőszakadás pocsolyáiban csillan meg mindenfelé a lámas terhétől megkönnyebbült égbolt.

*

Teta is egészen más ember volt, amikor odahaza a szállodájában ismét leülhetett a szobácskájában. Természetesen, lelkének vihara még nem csillapodott le. A vihar szüntelenül tombolt, érzései szélrózsájának irányából. Először is a nagy megkönnyebbülés, hogy végre gyónni tudott és megszabadulhatott terhétől. Amikor a leveleket odaadta a káplánnak, mintha életének nagy válságát is lerázta volna magáról, átadta volna egy másik embernek. A káplán csak kutassa ki és mérje le bűnrészességét, hiszen ezt tanulta, ezért van itt a világon. A vallomásával minden rosszat levetett magáról és mintha munkába vette volna, mint valami elszakadt ruhát. Most már a papnak kell kikutatni a módját, hogyan lehetne a hibát jóvá tenni. Teta nagyon jól megértette Seydel célzását a szeretetről megemlékező apostoli szóra. De nem is hitetett el magával semmit. Minden kibúvó nélkül elismerte, hogy az Igazit ő mindig csak céljai eszközeként szánta és a piszeorrú, taknyosorrú kis kölyök a duzzadt, keskenymetszésű szemével, züllött bátyjának és egy ellenszenves idegennek a sarjadéka, már első pillantásra sem ébresztett benne semmi szeretetet. A fiúban már akkor is láthatóan ott rejtőzött a későbbi hazudozó és szélhámos. Milyen jó volt a tudat, hogy legnagyobb bűne a szeretetlenség. De a szeretethez kettő kell, így szokták mondani és senkit sem lehet a szeretetre kényszeríteni. A káplán úr majd csak talál megoldást erre a kérdésre is. Minden bűnre van vezeklés, annyi bizonyos. Eddig még a legsúlyosabb bűneire is mindig csak könnyű büntetést kapott, például ötven Ave Máriát vagy hasonlót. Ezúttal örömmel készen állt, hogy a káplántól elfogadjon akármilyen vezeklési parancsot és minél nehezebb lesz a büntetés, annál jobb. Talán a káplán úr igazságosságában majd azt is mérlegeli: az ő Irén nővéreinek nem eshetett nehezére, hogy szeresse őt, a szépet, a jószágosat, a vidámat. Ha az unokaöccse Mojmir helyett Johannes lett volna, ó, hogy tudta volna Teta szeretni...

Tudta volna? Innen fakadt felriasztott érzéseinek második forrása, valóságos Golf-áram, forrón és ellentmondóan összevissza örvénylő. Az öreg cseléd maga sem tudta, mi volt az, ami azon az estén, Velencében arra a görcsös és egészen bolond felkiáltásra ragadtatta: – Bárcsak az enyém volna egészen! – Ís azóta sem javult a helyzet. Ez a nap nap után megújuló ijedtség, ha a káplánt megpillantotta, ez az aggódo várakozás, ez a boldog féltékenység, ha vele beszélt, ha odaült mellé, ha nem szégyellte magát, hogy karját nyújtsa egy ilyen öreg asszonynak, sőt még a csomagját is cipelje utána! Úgy látszik, meg sem fordult az eszében, hogy

ezzel talán nevetségessé teszi magát a többiek előtt. Ma a katakombákban nagyon ravaszul, nagy várakozással mert csak előhozakodni ezekkel a szavakkal:

– Csütörtökön hazautazunk és akkor többet nem is láthatom viszont a káplán urat...

Milyen fájdalmas, kínzó szavak! Marták a torkát, de kicsalták a csodálatos választ, amelyet Teta boldogan őriz emlékezetében:

– Sőt nagyon szeretném, ha minél gyakrabban találkozhatnánk.

Vajon komolyan gondolta a káplán úr? Hogy is lehet ilyen ostobaságot kérdezni? Igaz, a káplán úr mindig jókedvű, de azért mindent komolyan gondol, amit mond, hiszen éppen ez az. Egészen bizonyosan nem felejtí el. Odahaza majd viszontlátjuk egymást, talán még ezen a héten. Miért is ne?

Tehát minden további megfontolás és meggondolás nélkül be kell vallani: Teta szerette Johannes káplánt. Természetesen nagyon kérdés, miféle szeretet is volt ez. Valószínűleg mindenféle szeretetnek a vegyüléke: a cselédnek, az anyának, a testvérnek, az érett asszonynak, a hívőnek, a gyóntatóatyia iránti szeretete és nem utolsósorban egy nevetségesen elhasználatlan szívű kis süldőlánynak a szerelme. De legkevésbé volt benne abból a Szent Pál-i szeretetből, amelyet Seydel idézett. Erről a szeretetről Szent Pál a korintusiakhoz írott levelében szóról szóra így ír: „A szeretet nem cselekszik éktelenül, nem keresi a maga hasznát.” Teta, az alázatos, a szerény, nagyon sok mindent akart saját magának és szíve vadul vert, valahányszor a jövő lehetőségeire gondolt. Érzésének vihara nem homályosíthatta el világos, határozott tervezetéseit. És csakugyan, ha a jövő lehetőségeit számítóan kitapogatta, szinte elakadt a szíve verése. Isten mégsem taszította el magától szolgálóját, nem oltotta ki meggyalázva minden fáradozását és igyekezetét, mint ahogy legmélyebb összetörtségének heteiben fel kellett tételeznie. Egészen csodálatos ajándékot juttattak neki odafentről. Miután bátran elszánta magát, hogy leleplezze Mojmir, az ördögöt, az Ég Johannest, az angyalt állította kegyelmesen az oldalára, hogy mégse vesszen kárhozatra életének jutalma. Micsoda kárpótlás, milyen csodálatos egybefonódása az eseményeknek, természetes és egyúttal földöntúli! És még nem késő. Úgy érezte, még eléggé friss, még jó erőben van. És ezt az ostoba bajt a lábával rendbehozatja mindjárt hazatérése után. Most már csak a legnagyobb okosságra, körültekintésre, elővigyázatosságra van szükség, hogy fel tudja építeni új élettervét, amely az elsőt,

az elhibázottat ezerszeresen felülmúlja. Ebben pillanatig sem kételkedett.

Az ég csakugyan Teta érdekében dolgozott. Itt van a szegény Irén kisasszony, a káplán úr nővére. Negyvenöt éves, ebben a korban szoktak meghalni a tüdőbetegek, akik még egyáltalán megérik ezt a kort, erről már gyakran hallott. Irén kisasszonynak minden valószínűség szerint már a jövő télen itt kell hagynia kis boltját és az egész világot, de legkésőbb valamikor a jövő esztendő folyamán. És akkor a káplán úr egyedül áll az életben.

Tetának eszébe sem jutott, hogy ilyen számításokkal megrövidíti a szegény Irén kisasszonyt és szemtelenül a beteg helyére tolakszik. Miért is ne? Hát nem irigylésreméltó a káplán úr nővére, mindennek ellenére is? Neki nem teljes ötvenöt, hanem csak huszonöt évig kellett a pokolbeli hatalmak minden gonosz beavatkozása nélkül dolgoznia és kínlódnia és eközben tisztán, hiánytalanul, valósíthatta meg élettervét, nem úgy, mint Teta. Az isteni igazságszolgáltatás bizonyosan elébe helyezné Irén kisasszonyt, ha most megeleégelné szenvedéseit és magához szólítaná, hogy ne vergődjön ideleenn tovább a láztól, ne kínozza a vérhányás, ne köhögje át az éjszakákat. Öccse felszentelt pap, a legmagasztosabb értelemben. Hiszen éppen ma, a szentek földalatti katakombájában mondta, hogy inkább gazember lett volna, semhogy a sorsa örök hálátlanságra kárhóztassa. Mit akar még egyebet az Irén kisasszony? A káplán urat nem ítéli a sorsa hálátlanságra, Teta nagyon jól tudja ezt és azt is tudja, miért. A káplán úr ott ül majd nővére halálos ágyánál. Kimeríthetetlen hálája számtalan imádságban és a lelke üdvösségéért szolgáltatott szentmisékben hatásosan könyörög majd érte. És így, példás földi élet és a szüntelen, forró papi könyörgés védelmében, a Mennysorszag kétségtelenül pompásabb és előkelőbb örök lakóhelyet tartogat Irén kisasszonynak, mint amilyet Teta remélhetett. És ez nagyon rendben is van így. Hiszen a káplán úr és nővére, az Irén kisasszony beláthatatlanul magasabb rangban állanak felette. Tetának a földön nem ment valami nagyon előkelően, urasan a sora és a túlvilágon sem vágyódik arra, hogy magasabb társadalmi osztályba léphessen, hiszen ez egyáltalán nem is illetné meg. Vakmerő, a Túlvilágot körülrajongó álmai közben egyszer sem támadt az a gondolata, hogy az ottani létezés talán a lelkek egyformaságán alapul. Nem is vár ilyesmit. Az ő énjéhez, amelynek *változatlan* fennmaradását akarja, hozzátartozik az „alacsonyság” is. Tetának nem létezik idegenebb gondolat, mint a haladás

vagy a felemelkedés. Szemtől szembe az Örökkévalósággal nincsen haladás és nincs emelkedés, hiszen annak csak ott van értelme, ahol az idő szüntelenül múlik. Egyszóval, nem a lakás a fontos, hanem maga az élet. De bárhogyan is van, az Irén kisasszonynak rövidesen meg kell halnia, akár sajnálja Teta, akár titokban kívánja a halálát. Nem változtathat rajta. De miért ne gondoskodhatna előre, szenvedélyes buzgalommal, hogy az Irén kisasszony boldog megdicsőülése után ő legyen a Kiválasztott, aki szolgálással és új áldozattal megszerzi magának a káplán úr felszabaduló hálóját arra a kevés időre, ami még az ő számára hátra van? Már tudta, hogyan lehet ezt legkönnyebben megszerezni.

A szeretet dialektikája homályos, bár a népek apostola csodálatos himnuszában azt állítja: – A szeretet nem cselekszik éktelenül, nem keresi a maga hasznát. Teta összevissza áradó és mégis céltudatos gondolatai között hidegen és közönyösen számolt Irén közeli halálával, mint egy gyermek. Mámorosan a boldogító előérzetektől ez lett a sarokköve új palotájának. Saját halálára viszont egyáltalán nem gondolt. Ez a fontos mennyiség teljesen hiányzott szerelmének dialektikájából, hiszen az első szerelem, egy leányos, tiszta érzés gyors fellobbanásaival és vakmerő rajongásával. Megfeledkezett teste figyelmeztető gyengeségéről, azaz inkább elhatározta, hogy elfojtja és leküzd.

Csak ült és maga elé bámult, nem ment le a vacsorához és nem gyújtott világosságot. A június hosszúlélegzetű alkonyata még ott hevert a szobában, amikor tekintete felbontatlan borítékra tévedt. Távollétében tették oda az asztalra. Az állásközvetítő írt:

„Tisztelt Linek kisasszony! Argan báró úr ajánlatára az imént érdeklődött nálunk Perera bárónő, hogy vajon hajlandó volna-e július 1-től gössli villájában, a Grundlseennél mint kisegítőszakácsné állást vállalni. Amennyiben képességei a bárónő ömértóságának megfelelnek, nincs kizárva további alkalmaztatása sem városi palotájukban. Válaszát kérjük postafordultával, fizetési igények megjelölésével.”

Valóságos diadal! Isten a legjobb percben küldte ezt a hírt, az újrakezdés és felemelkedés ünnepélyes pillanatában. A levél kiesett örömtől elgyengült kezéből. Tehát ő, Linek Teta még mindig ér valamit és az előkelő világ ezt tudja. Ugyan, ki ne ismerné Perera báróné nevét? A legelőkelőbb uraság, dúsgazdag nagyúri ház, inasok, komornák és legalább két konyhalány. Teta gyakran hallott már gössli villájáról, valóságos negyvenszobás kastély, nem is villa. Ilyen helyen a szakácsné a legtekinélyesebb személy, mindjárt az uraság után. Nem erőltetik túl,

gondos kíméléssel bánnak vele, mint valami drága kincssel. Teta valóságos főnökként trónol majd a konyhában, osztogatja utasításait alárendeltjeinek, pompás szobácskát kap, lesz munkája és szabadideje bőven, éppen a legkedvezőbb arányban. A Grundlseet is jól ismerte, ott van Grafenegg szomszédságában, a Totes Gebirge déli meredek falainak tövében. Így legalább néha majd ellátogathat Grafeneggbe és megnézheti Pajtikát. De mindenekelőtt, ismét megkezdődik a kedves, régi nóta, amely után már annyira vágyódott: egyik érintetlen százast rakhatja majd a másokra, míg végre Irén kisasszony boldog jobblétre szenderülésével elérkezik majd a beteljesülés nagy napja.

Teta fiatalosan ugrott fel székeről. Túl heves volt a szívében az ujjongás, semhogy sokáig ülve tudott volna maradni. Megkísérelte, hogy elképzelje új munkahelyét. Itt az asztal, itt a tűzhely. Nevetve panaszkodott a megálmódott tárgyak között. De mi volt ez? A legcsekélyebb fájdalmat sem érezte lábában. Hát még hogy tud majd táncolni, ha a visszerek kiirtása után távozik a kórházból! Már a jövő hét végén. Egyet perdül, kettőt fordul. Fekete botját nagy lendülettel dobja a sarokba. Az öröm mindig újra magával ragadta. Nem tudott uralkodni magán. És most igazi, háromnegyedes ütemű keringőt táncolt. Mikor is táncolt utoljára? Ötvenöt évvel ezelőtt. A hustopeci fogadóban, hegedűszóra. De nem erre gondolt. Hanem arra, hogy Isten letaszította a templomajtóban, hogy ott feküdt és kétségbeesésében megérintette a piszkos földet, mint az állat. De most nemcsak hogy táncolt, hanem még a keringő dallamát is dúdolta hozzá.

Már egészen besötétedett. Teta győzelmi mámorában nem is hallotta a kopogást. Még akkor is táncolt, amikor a káplán kinyitotta az ajtót, amelyen át most széles fénypászma esett a szobába. Látta, amint az öreg cseléd kiterjesztett karral, ünnepélyes tánclépésben forog a szoba egyik oldalától a másikig. Igazán egészen érdekes úti ismeretséget kötöttem, gondolta Seydel Johannes káplán. Aztán felcsavarta a lámpát.

– Zavarom, Linek kisasszony? – kérdezte mentegetődző hangon. – De be kellett jönnöm... Ugyanis már elolvastam a levelek háromnegyed részét...

Teta lihegett, levegőért kapkodott és valósággal szenvedélyes mozdulattal tolt oda egy széket a káplánnak:

– A káplán úr igazán elolvasta! – dadogta.

Seydel nem ült le, csak kezét támasztotta a szék támlájára.

– De hiszen ez felháborító, visszataszító, hallatlan! – kiáltotta. – Ilyen

gyalázatos játékot űzni magával, a maga jószándékával! Mindig újra és mindig másként. Amellett nagyon mulatságos sátán. Hiszen ez már a lelkiüdvösség elsikkasztásával határos. És ezek az ötletek, ahogyan mindig új lyukakat fúr kedves nénikéje zsebében! És ez a stílus, ez a tehetségtelen stílus, furfangos és képmutató, részben valami kegyes könyvecskéből, részben valami újságtárcából kimásolva. Sok mindent lehetségesnek tartottam, de ezt nem... Mindent visszavonok, Linek kisasszony. A katakombákban csaknem meg voltam győződve arról, hogy nem mutatott elég szeretetet, elég érdeklődést a fiú iránt, ezért történt a baj. De most hálát adok Istennek, hogy csak egy bűne van a léleknek ezzel a zsebmetszőjével szemben: az igazságtól való félelem... Nagy, nagy szerencsétlenség lett volna, ha igazán szereti ezt az embert...

Teta felemelte a kezét, mint egy kis iskoláslány, így szakította félbe:

– Tessék megmondani kérem szépen, nagyon nagy bűn az, az igazságtól való félelem?

Seydel nyíltan mosolygott rá fiús arcával:

– Ez nem bűn, Linek kisasszony, csak gyöngeség. Sőt nagyon emberi gyöngeség. Gyakran még az egyház sem tud szabadulni tőle... És most ne aggódjon többé emiatt. Maga tisztán, ártatlanul áll, bár jószándékai nem sikerültek.

Teta sokáig hallgatott, mérlegelte szavait és végre is szakadozottan, kimérten kérdezte, mint mindig élete nagy pillanataiban:

– Vajon igazi szent gyónás után is ugyanazt mondta volna nekem a káplán úr?

A pap két kezével megérintette az öreg asszony karját:

– Gyónás volt – mondta. – Utána alaposan meggondoltam, hogy igazi gyónás volt és most még csak annyit sem kell mondanom: – Absolvo te...

Teta egy ideig lehajtott fejjel, behunyt szemmel, egészen csendesen állt. De azután térdre vetette magát Seydel előtt, két kezét odarántotta szájához és elborította könnyeivel és csókjaival.

XI. FEJEZET

A zarándokút utolsó állomása

Seydel Johannes távozása után Teta tintát, tollat és levélpapírt hozott. Amennyire izgalmas esemény volt mindig életében, ha levelet kapott, élete legnagyobb megpróbáltatásai közé tartozott, ha nekitá-pázkodott és ferdén futó gyerekes írásával válaszolt ezekre a levelekre. Ő, aki beszélni is csak a maga egyéni, kiterő módján tudott, kétszeresen nehezen tudta írásban kifejezni magát, miután keserűen szégyenkezett minden hibáért. De nem használt semmi. Bár az idő nem sürgetett, valami elháríthatatlan ösztön parancsolta, hogy teremtsen rendet és még ezen az éjszakán kezdje meg az új életet, az újjáteremtést. Legelőször az állásközvetítőnek írt. Kemény megpróbáltatás! Ugyancsak megfeszítetten kellett gondolkoznia, hogy írásban is vissza tudja adni megszo-kott alázatos és mégis makacs kifejezéseit, méghozzá ehhez a makacsság-hoz alkalmazott hamis helyesírással. A báróné ajánlatát kézcsókkal, tisztelettel elfogadja és alázatosan kéri, öméltósága legyen olyan kegyes és juttassa neki ugyanazt a havifizetést, amelyet mint elsőrendű sza-kácsné Argan öméltóságáéknál utoljára kapott. Ehhez a nagy megfon-toeltsággal megfogalmazott levélhez Tetának egy teljes óra kellett. A jö-vendőbeli uraságban egészen tudatosan azt a meggyőződést akarta ébresz-teni, hogy semmiképpen sem tartozik a mai, szemtelen cselédek közé és ha öregségének talán hátrányai is vannak, viszont megvan az az előnye, hogy érti a jómodort és sohasem feledkezik meg az illő ünnepe-lyes alázatról előkelő uraságokkal szemben. Jól ismerte minden társa-dalmi réteg nagyságos és méltóságos asszonyainak ilyen irányú igénye-it, Fleissig szegényügyi tanácsosné újjgazdag bizonytalanságától az igazi arisztokrata hölgyek közömbös kegyességéig.

Miután Teta nagy megerőltetés árán a címet is odarajzolta a borítékra, egy ideig kimerülten ülve maradt. De azután további cselekedetre szánta el magát. Kis táskájából elővette kincsét, amelyet minden deviza-zárlat ellenére Olaszországba is magával vitt és feltornyoza maga előtt a még megmaradt tizenkilencezret. Előbb hosszú ideig elsötétülő szem-mel bámulta életének ezt a mérlegét, mielőtt ismét megszámolta volna és két, körülbelül egyforma csomóra osztotta. Mi volt ez? Vajon mit akart ezzel?

Mindenekelőtt Seydel Johannes iránti túlradó érzése vezérelte. Re-

megő, előtte eddig ismeretlen türelmetlenséggel várakozott a pillanatra, amikor majd a káplánt a boldogságtól magán kívül látja maga előtt. Ő, a legnyomorultabb valamennyi zarándok között, akit olyan jóságosan gondjaiba vett, most íme váratlan hirtelenséggel megajándékozza a szédítő boldogsággal, hogy leróhassa köszönetét nővérének, az Irén kisasszonynak. Teta szíve csak úgy dagadozott édes gyönyörűségében, ha maga elé képzelte a káplánt, amint megdöbbenve, nyitott szájjal áll és a sok pénzt csodálja, hiszen ezzel megkönnyítheti, megaranyozhatja Irén kisasszony életének utolsó esztendejét. Hosszú ideig gondolkozott az összegén és végül is arra az eredményre jutott, hogy a legelőkelőbb szanatórium sem kerülhet többbe, mint egy ezresbe havonta. Először tizenkétezret rakott külön a vagyonából, még egy teljes esztendőt engedélyezve Irén kisasszonynak. De később, rövid habozás után tízezerre kerekítette le az összeget, hiszen feltételezhető, hogy a beteg a legközelebbi tavaszi viharokat a szanatórium és a legjobb orvosok segítségével ellenére sem élheti túl. Csak hadd éljen kényelemben Teta pénzből, azután majd a legjobb orvosok és ápolónők ápolásában, öccse szerető gondozásában, előbb vagy utóbb lépjen át szelíden a másik világba. Tetának eszébe sem jutott, hogy hála az ő segítségének a halál esetleg valamivel később következhetik be. Úgy érezte, hogy korlátlan várakozási idő birtokában van. Bármennyire is különös, arra a lehetőségre nem is gondolt, hogy Irén kisasszony esetleg egészen meggyógyulhat, mint ahogy arra sem gondolt, hogy saját életét 1940 előtt veszedelem fenyegetheti, lám itt a sok szép pénz. És már nem az övé. Eltolta magától. De arca ragyogott az áhítatos örömtől.

Ez az áhítat, ez az öröm csak külső megnyilvánulása volt annak, ami egészen betöltötte. Benn a mélyben, tisztán működő agya egyre csak ugyanazt a művet építgette. Ezzel nemcsak azt bizonyította be, hogy igazi katolikus hit hatja át, amely csak részben misztikus odaadás, másrészt viszont szigorúan logikus rend. Teta nagyon jól tudta, hogy az új élettervét, akárcsak a régit, nem tudja megvalósítani áldozatok nélkül. Mennyi áldozatba került az unokaöccse, eltekintve a sok ezrestől, amelyet harmincegy esztendőn keresztül küldözött neki! Mennyi nehézséget, mennyi kínzó kétséget, álmatlan éjszakát, örökké kínzó forró-hideget vállalt miatta. Úgy érezte, hogy a káplán úr lényegesen kevesebb áldozatába kerül, mindössze megtakarított pénzének nagyobbik felébe, amelyre a Zikan Kati leselkedik. Tízezerbe, semmivel sem többbe. Sorsának csodálatos alakulása szinte túlságosan könnyűvé tette

az áldozatot, most, amikor ismét dolgozni és takarékoskodni tud, mint azelőtt. Közepes áldozatot szakít ki a szívéből, odaadja az ő szeretett káplánjának és már nyitva is az út nemsokára felszabaduló hálájához. Így a káplán menthetetlenül lekötöztetve marad. Szemérmetlen sóhaj-tása: – Bárcsak egészen az enyém volna! – ez a tilos és bolond kívánság így varázslatos gyorsasággal beteljesül és a káplán úr csakugyan az övé lesz. Az ég úgy akarta, hogy évtizedekig aggódjon és rettegjen a haszon-talan szélhámos miatt, de ezt a tiszta, szép, derűs angyalt álmában ajándékozta neki, egyik napról a másikra. – De Linek kisasszony! – mondja majd a káplán – ezt nem fogadhatom el! Hiszen csak a zarándok-úton kötöttünk barátságot, igaz, hogy első pillantásra, de ez mégis csak túlságosan sok, nem tudok magamhoz térni, hogyan is hálálhatnám meg valaha is, amit az én szegény Irén nővéremért tesz... – De Teta nem hederít a szabadkozásra: – Az a fontos, hogy Irén kisasszony meggyó-gyuljon Svájcban, a legjobb szanatóriumban és hogy a káplán úr semmit se mulasszon el, amit érette megtehet. És kérem szépen a káplán urat, többet ne is aggódjon emiatt. Hiszen én vagyok a legboldogabb, hogy az Irén kisasszony nemsokára jobban lesz és hogy egy év múlva majd bizonyosan egészségesen tér vissza. De ha mégis bekövetkezne a szomorú esemény és a káplán úr úgy határozná, hogy saját háztartást rendez be, akkor kérem szépen tessen rám gondolni. Az öreg Teta még mindig olyan fürge, mint senki más és az almásrétesének híre van a legelőke-lőbb urasági házakban is, hát még a finom francia előételeinek, felfújt-jainak, krémes tortáinak. A fagyaltja meg éppen olyan jó, mint a legjobb cukrászdából való. Hiszen fiatalkoromban teljes öt hónapig dolgoztam a Hotel Sacher konyhájában... – Erre a káplán úr majd megint ránevet kedves, fiatal arcával: – Mi jut eszébe, Linek kisasszony, én a havi kétszázammal nem gondolhatok felfújtakra, krémes tortákra, fagyaltra, bár a sok rossz ennivaló után magam is szívesen rendeznék be tisztességes háztartást... – Teta, miközben ezt a párbeszédet folytatja magában, széles mozdulatot ír le kezével: – Ezen se törje a fejét a káplán úr – folytatja buzgón. – Az öreg Teta majd mindent elintéz, kiismeri magát mindenhol. Megvannak a jó forrásai minden kerületben. A káplán úr csak hazajön és odaül az asztalhoz... – Erre a megnyugtatóra a káplán úr megkapja az öreg Teta derekát és felemeli a magasba öröme-ben és jókedvében, hiszen olyan erős, valóságos atléta!

Enyhe kétség keveredik boldogságába. De hátha a káplán nem fogadja el az ajándékot? Lehetetlen! Bár a legnagyobb ellentéte az unokaöcs-

csének, nem volna szerető, jó testvér, ha visszautasítaná ezt a vágyódva megálmodott összeget, amellyel végre leróhatná háláját jóságos anyai nővére iránt. Csak nagyon finoman, nagyon tapintatosan kell odaadni, nehogy a káplán úr megbántódjon vagy kényelmetlenül érezze magát, amiért pénzt fogad el valakitől, aki olyan mélyen alatta áll. Teta még maga sem tudta, hogyan lehet ezt rendben elintézni. Vajon már Rómában adja át a pénzt vagy csak odahaza és milyen formában, azt még alaposan meg kell fontolnia. Most levélpapírt szedett elő és néhány sort vetett a papírra, amely az ő stílusában és visszaadhatatlan helyesírásában, annyira egyénien az övé volt, mint minden, amit gondolt, mondott és cselekedett:

„Alulírott ezennel tulajdonául átadja a mellékelt tízezer schillinget Seydel Johannes nayságos és tisztelendő káplán úrnak, hogy kegyesen használja fel nővére, Seydel Irén nagyságos kisasszony gyógyítására szanatóriumban. Linek Teta, ez idő tájt magánzó.”

Szerencsére talált egy vastag borítékot, amely elég nagy volt arra, hogy bezárhassa a tekintélyes pénzcsomagot. Most már csak kincseknek második, kisebb halmocskája feküdt előtte. Sokáig, figyelmesen nézegette, de most felmerült valami a lelkében, aminek semmi kapcsolata sem volt eddigi meggondolásainak világos céltudatosságával. Linek Mila, a szegény hülye képe keresztezte hirtelen vágyálmainak csábító képeit. Eddig Milával kapcsolatban sohasem érzett kötelezettséget vagy tartozást. De most a szegény együgyű figyelmeztetően tolakodott szeme elé, mintha csak joga volna ahhoz, hogy ennek az órának túláradó boldogságából a maga rokoni részét is követelje. Teta tisztán látta maga előtt a szegény nyomorultat, örökké rezgő, nagy, szürke fejével, ahogyan a cukrászdában mohón bekapta a gyümölcsfagyaltot és bal kezével bizalmatlanul védelmezte tányérját az ellenséges világ ellen, amely irigyelte tőle a csodálatos csemegét. Maga előtt látta a szerencsétlent aggódva borraivalóra tartott kezével és itt, római szobácskájában is tisztán hallotta hangját, tizenegy éves gyermekéhez hasonlatos hangját: – Hogy a főellenőrné nagyságos asszony el ne küldjön a szociális életből, tudod testvérkém! – Ís ami még sohasem történt meg vele Mila sorsával kapcsolatban, erre a hangra való emlékezéstől könnyek borították el a szemét. Meg lehet érteni, hogy egy és ugyanabban a világban olyan nagy boldogság van, mint az övé és olyan nagy szerencsétlenség, mint a szegény hülyéé? Teta néhány percig ellentmondó érzésekkel telve játszott a pénzcsoaggal, míg végül ismét gondosan leszámolt belőle

ötezeret és félretette. És most újra friss levélpapírt szedett elő, tollát bemártotta a tintába és nagy fáradsággal, összeráncolt homlokkal írta a következő sorokat:

„Alulírott szépen kéri Seydel Johannes nagyságos és tisztelendő káplán urat, hogy halálesetben a mellékelt ötezer schillinget használja fel legjobb belátása szerint gyengeelméjű testvére, Linek Mila védelmére, jelenleg lakik Zikan Katherina főellenőrnénél Ottakringi út 130. Linek Teta, ez idő tájt magánzó.”

Ez világosan és félreérthetetlenül végrendeleti intézkedés volt, mert hiszen ezzel a szóval „halálesetben” Teta természetesen saját magára céltzott, bár halálát nem várta belátható időn belül, hiszen orvosi vélemény alapján szentül hitte, hogy 1940-ig nem fenyegeti semmiféle veszedelem. És mégis, a lelke mélyéből kitörő parancsoló hangra hallgatva, életének új, boldog alakulásában szükségét érezte, hogy ne feledkezzék meg a szegény hülyéről és előrelátóan megvédelmesse a kapzsi özvegy-örökös ravaszságától. Ez az ajándékozás is egyike volt a ritka jótetteknek, amilyenre az önző emberiség csak kivételesen ragadtatja magát. De Teta becsületére el kell ismerni, hogy minden teológiai ravaszkodása ellenére, amellyel mennyországi helyéért harcolt, ezúttal eszébe sem jutott, hogy jó cselekedetével erre érdemeket szerez. Ez a jótett csak szerető szívének mellékes megnyilvánulása volt, amely a tízezerrel örökre le akarta kötni rajongásának tárgyát. De hogy közönyben eltelt élete után végre megkönyörült szegény Milán, az is ennek az éjszakának a szép csodái közé tartozott. Amikor most ezt az ötezeret is borítékba zárta, hirtelen vidáman felkacagott. Jótettét különösen fűszerezte, amikor elképzelte Zikan Kati őrző dühét.

Vagyonkája nyomorúságosan összeolvadt. Neki már csak négyezer maradt. Felsőhajtott. De ez nem panaszos sóhaj volt, hanem a fáradság, a határtalan fáradság sóhajtása. Micsoda nap, micsoda este, micsoda éjszaka! A legpompásabb esküvői lakoma elkészítése sem fáraszthatta volna ki jobban. A két Seydelhez címzett borítékot bezárta kis táskájába, azután szokása szerint feje alá tette. De azután fáradsága ellenére is, tetőtől talpig hideg vízzel alaposan megmosakodott. Megmosta még mindig sötét, de kissé már megritkult haját is. Amikor a nagy megerőltetés után ágyába botorkált, csodálatos érzés fogta el, amelyet leginkább ezekkel a merész szavakkal lehetne jellemezni: menyasszonyi tisztaság. Azonnal elaludt, álomtalanul és mozdulatlanul feküdt egészen reggel öt óráig. Csodálatosan kipihenten kelt fel. Hosszú évek óta nem volt ilyen

friss és könnyű, mint most. Hat óraker a legbuzgóbb zárandokokkal misére ment a Sant' Anastasiába, ezt a templomot jelölték ki arra a napra. Hallotta, amikor a káplán így szólt egyik csoporthoz:

– A mai mise egyetleneszer nem Istennek, hanem az embernek nagyszerűségét zengi. A mai introitusban így szól az ige: – Fogadjátok saját dicsőségetek gyönyörűségét... Azt hiszem, mi csöcselék nem érdemeljük meg az egyszeri megemlítést sem...

Mise után megáldozott, először tragikusan végződött felfedező útja óta.

Egy órával később, a szállodában a káplán megkérte, hogy egy pillanatra jöjjön a szobájába. Ferdefalú padlásszobácskában lakott a tető alatt. (Természetesen a zárandokutat nem a saját költségén tette meg, hanem a szervezőbizottságén, amely bizonyos mértékig az utazáson részt vevők lekipásztoraúl jelölte ki). Nevetve mutatott az ágyra kiterített reverendájára:

– Ma fel kell vennem az egyenruhát, Linek kisasszony. Nem szívesen teszem, az emberek annyira megnéznek, még itt Rómában, a Szent Városban is. De végre mégsem léphetek polgári ruhában legfőbb feljebbvalóm elé... És most tessék, itt a kellemetlenség! Most látom, hogy leszakadt öt gomb, három kapocs és két akasztó... Ez mégis kicsit sok egy egyedülálló fiatalembernek, bár különben egészen ügyesen bánik a tüvel és gyűszűvel... Különben pedig gyűszűt, tűt, cérnát, ollót, gombokat, kapcsot és a többit találhat itt bő választékban, most csodálkozik ugye?...

Teta leült, figyelmesen befűzött a tübe, miközben a szemüvege kissé előrecsúszott az orrán, aztán nyugodtan és ünnepélyesen kezdte varrni a gombokat a reverendára. Szándékosan hosszúra nyújtotta ezt a munkát. Hiszen leírhatatlan gyönyörűség, áhítatos és édes elragadtatás volt, hogy itt ülhetett a káplán úr lakásában, hogy cselédként gondoskodott róla és így már szinte előre élte át a szép jövőndőt. De a legboldogítóbb és legsodálatosabb az volt, hogy nem neki kellett odatolakodnia, hanem a káplán úr szabad akaratából kérte szolgálatát, bár nem is sejtette, milyen elhatározás szunnyadt már régóta Teta lelke legmélyén.

– A káplán úrnak nincsen senkije, aki a fehéreneműjével törődnek?
– kérdezte ártatlanul, egészen elmerülve munkájában.

– Ha már nagyon nagy a baj – vallotta be a fiatal pap –, összecsomago-

lom a holmimat és elküldöm a nővéremhez... Ő azután mindent kijavít...

Teta nagyon rosszallóan nézett fel munkájáról.

– Ez nagyon rossz beosztás, kérem szépen – mondta megfontoltan. – Hiszen az Irén kisasszony más városban lakik és éppen elég baja megdolga van az üzletével...

Seydel Johannes az ablaknál állt és lenézett a Via Nazionale nyüzsgő forgalmára:

– Teljesen igaza van, kedvesem – mondta. – De hát kis gyerekkorom óta megszoktam, hogy visszaéljek a nővérem jóságával... Tőle mindent elfogadok, akárcsak az éltető napfényt...

Teta egy darabig nyugodtan varrt tovább, mielőtt odavetette volna:

– Kérem szépen, ha meg tetszik engedni, hiszen én törődhetnék a káplán úr fehérműjével, az Irén kisasszony helyett, akinek sok dolga van és még súlyos beteg is szegény...

Seydel még mindig az ablakban állt és most messzire kihajolt:

– Kitűnő gondolat, igazán – kiáltotta, de hangján érezni lehetett, hogy egészen más gondolatokkal foglalkozik.

Teta érezte ezt a figyelmetlenséget. Nem is jött alkalmatlanul:

– Minden vasárnap elhozhatnám a csomagot és kedden visszavihetném...

Teta, a feltartóztathatatlan stratégia, így haladt előre lépésről lépésre.

– Csakugyan pompás gondolat, Linek kisasszony – ismételte Seydel, de hirtelen félbeszakította és feléje fordult: – De hiszen ezt el se fogadhatom csak úgy, minden további nélkül...

Teta halkán nevetett maga elé, de áruló mosolyát hirtelen köhécselésbe fojtotta. Sokkal nagyszerűbb gondolatom van és a káplán úr még egészen mást is el kell hogy fogadjon majd tőlem. A káplán úr nem is tudja, mit rejteget az öreg Teta a kis táskájában. Hangosan tette hozzá:

– A nagyságos urak úgy szeretik szaggatni a harisnyájukat.

– Éles és mélyreható megfigyelés – nevetett Seydel.

De Teta felállt, kissé már parancsolóan.

– Akkor ha meg tetszik engedni, mindjárt utánanézhethénk, kérem szépen...

A káplán készségesen kinyitotta szekrényét. Teta homlokát összeráncolva, hosszan és alaposan megvizsgálta minden egyes fehérműdarabot. Nagyon elégedetlenül csóválta a fejét:

– Ez a népség klórozza a ruhát – mondta feddően – és mindig más

színnel javítják a harisnyákat... Én mindjárt ma rendbeszednék mindent, kérem szépen...

– Azt hiszem, mi kitűnően egészítjük ki egymást, Linek kisasszony – mondta Seydel Johannes, távoli gondolatokba merülve. És ez a mondat máris sokatígérő kegyességet, csaknem szerződést jelentett.

Kopogtattak. A háziszolga lépett a szobába és jelentette, hogy a káplán úr szíveskedjék fontos ügyben azonnal lefáradni Kompert tanácsos úrhoz. Teta magára maradt. Összeszedte a javítanivaló fehérneműt. Azután leült vele az ablakhoz. Keze végigsimított a káplán szegényes harisnyáin és ingein. Világos szeme ellenállhatatlan és bensőséges birtokbavevő pillantással nézett körül a kis padlásszobácskában.

*

Kompert Josef Eusebius lázas izgalommal szaladgált fel-alá a karaván-szeráj ebédlőjében. Valami történt, ami nagymértékben fenyegette útímarsalli dicsőségét és ezzel együtt a zarándokutat. Az imént a Vatikán legbelsőbb szentélyéből telefonon keresték. Egyik szolgálattevő prelátus szenvedéstől elfakult hangon közölte, hogy aligha tarthatják meg a zarándokoknak a consistorium termében a déli órákban tervezett fogadását, mert a Szentatya meglehetősen rosszul töltötte az éjszakát és kímélni kell minden megerőltetéstől. A végső döntés még nem történt meg ebben a kérdésben, mert ez magától a Szentatyától függ, de legjobb, ha már most megbarátkoznak a gondolattal, hogy sem ma, sem a legközelebbi hetekben nem lehet arra számítani, hogy a hű gyermekek személyesen járulhassanak mindannyiuk közös édesatyja elé.

A csalódás nem váratlanul következett be. Az újságokból már mindenki értesült, hogy a nyolcvanéves Pius hősi küzdelmet vív halálos betegsége ellen. Az akaraterős aggastyán néha hónapokon keresztül győzedelmeskedett gyenge testén. De ezután következtek napok – többnyire nagy fogadások és ünnepségek után –, amikor alig tudott felkelni az ágyból és magánkápolnijában misét mondani. Ilyen napokon a pápa legnagyobb problémája az volt, hogyan hagyja el Achille Ratti, a magánember szerény lakását a Vatikán harmadik emeletén, hogyan szálljon le Krisztus földi helytartójának pompás dísztermeibe, a második emeletre. Éppen úgy, mint Linek Tetának, a cselédnek, a betegség minden hívő legfőbb papjának is a lábán végezte a legnagyobb pusztításokat. A cseléd lábán gyulladt és nyitott visszerek, a pápa lábán súlyos véredény-elmeszesedés és vérkeringési zavarok. Nem volt veszedelme-

sebb és kínzóbb feladata a hármaskoronájú aggastyánnak, mint a gyakori zárandokkihallgatások és ezek között a közepesek és kicsik még sokkal megerőltetőbbek voltak, mint a nagyok. Mert ha több mint ezer zárandokot kellett fogadnia egyszerre, a megoldás sokkal egyszerűbb volt. Ilyenkor a zárandokokat a híres Damasus-udvarban gyűjtötték össze és Pius a bíborszínű szőnyegekkel letakart lodzsán jelent meg, onnan intézte szózatát a hívekhez és osztotta áldását. Sokkal kényelmetlenebb feladat várt rá, ha csak néhány száz zárandok gyűlt össze a Sala Clementinában vagy a Consistorium termében. Ilyenkor őszentségének el kellett haladni a térdelők hosszú sorai mellett, mindenkinek csókra kellett nyújtani a halászgyűrűt és személyenként osztani pápai áldását. De még ez sem volt elég. A Szentatya attól sem kímélhette meg magát, hogy néhányat a zárandokok közül, a legöregebbeket és legfiatalabbakat, megszólításával tüntesse ki és néhány szót intézzen hozzájuk anyanyelvükön. Ez mindannyiszor nehéz testi munka volt és kíséretének egyik tagja kiszámította, hogy ilyen napokon a pápa gyakran több mint öt kilométeres utat tett meg, mondhatnánk zárandokkilométereket, mint ahogy vannak órákilométerek is. Így egyetlen, belátó értelmes ember sem veheti rossz néven a pápa házi orvosának, Milani doktornak, hogy ma, miután a Szentatya csaknem az egész éjszakát álmatlanul töltötte, mindenáron azt kívánta, hogy mondják le a fogadást. Természetesen, Kompert Josef Eusebius nem volt belátó. Bármilyen lángolóan tisztelte a Szentatyát, a mindedig olyan ragyogó sikerrel előkészített és keresztülvitt zárandokút az ő szemében sokkal fontosabb volt, mint a szenvedő aggastyán emberi lényé. Minden kitűnően sikerült egészen a mai napig. De ha elmarad a zárandokút értelme és koronája, akkor az egész balsikerbe, szégyellnivaló kudarcba fullad és többé senki sem beszélhet érdemeket szerző zárandokútról, hanem csak egyszerű olaszországi társasutazásról, amelyet éppen így megrendezhetett volna akár melyik utazási iroda. Josef Eusebius mindenekelőtt Monsignorét és a minisztert hajszolta a Vatikánba, hogy ott használják fel minden befolyásukat. De a két úr minden eredmény nélkül tért vissza. Sem beleegyező, sem visszautasító választ nem kaptak. És kilenc óra már elmúlt.

Végre az útimarsall hirtelen elhatározta, hogy személyesen próbál szerencsét. Bár erre a vállalkozásra semmi más nem jogosította fel, mint a féltékenység teljes hiánya, mégis szilárdan hitte, hogy személyes ostromának sem a pápai udvartartás, sem Őszentsége betegsége nem állhat ellent. Arca fénylett és izzadt túlradó erélyétől. Bár már beérke-

zett, még mindig élt a lelkében ifjúkorának elszántsága, hogy mindig, mindenféle akadállyal bátran szembeszálljon és semmit, ami lehetetlen, ne tartson lehetetlennek. Lelkesítő feladat volt, hogy a halálosan beteg pápát az utolsó pillanatban mégis eltérítse elhatározásától és rávegye, hogy fogadja a zarándokokat. A fiatal káplánt megkérte, hogy kísérje el útjára. Taxival mentek a Vatikán bejáratáig, a Portone die Bronzóig. Kompert kiegyenesítette tekintélyes alakját és a legkatonásabb hangon jelentette a svájci gárdistáknak, hogy az osztrák zarándokok megbízásából jött, legmagasabb helyen ismerik és várják érkezését. Eközben jobb kezében ellenállhatatlanul, békezászlóként lobogtatott valamiféle meghívót. Végül is a gárda ajtónállója, akire nyilván hatással volt határozott fellépése, tisztelegve bebocsátotta. Seydel Johannes ugyancsak csodálkozott Kompert fölényes biztonságán. A tanácsos úr visszhangzó léptekkel indult meg az ezeréves kőkockákon és láthatólag meglehetősen otthonosan érezte magát a pápaság légkörében, hiszen már hét pápai audiencián vett részt és közte két bizalmas kihallgatáson is, mint mellékesen megjegyezte. Seydel annál elfogódottabb és félénkebb volt és legszívesebben lábujjhegyen járt volna. Az útinarsall gyors léptekkel vezette a svájci gárda folyosóján, a Damasus-udvaron és a fenséges Scala Regián keresztül a második emeletre, ahol egy sereg nagy termen haladtak át, miközben a gárda tisztjei mindig feltartóztatták őket, de hála Kompert határozott fellépésének, megint csak utat nyitottak nekik. Ha Seydel egyedül van, bizonyos, hogy ha túl is jutott volna a Portone di Bronzón, még a Scala Regiáig sem ért volna el. De így, hála Kompert minden gátlás nélküli előretörésének, valóságos csoda folytán eljutottak egészen a Scala dei Parafrenieriig, amely már a pápai anticamera közelében van. Itt, a magas ablak előtt álló tökéletesen üres íróasztal mellett frakkos úr ült, fényesre kikeményített ingmellet. A falak mellett, egymástól jókora távolságban elhelyezett székeken néhány aktatáskás pap várakozott, némán, mozdulatlanul és magába merülve. Bizonyosan a kúria különböző tisztségeinek magas hivatalnokai voltak, akik jelentésselre jelentkeztek a pápai magánirodában. A káplánnak feltűnt, hogy a Pontifex udvartartásban a legtöbb arc különösképpen hasonlított egymáshoz. Gondolataiban csak ellentmondóan tudta kifejezni ezt a megfigyelését: – Lényük egészségtelen egészségtől ragyogott. Valamennyinek az arca sima, feszes, rózsás és nedves volt és mégis, mintha viaszból formálták volna. Csinált virágokra emlékeztették, vagy bizonyos fajta orchideákra, amelyeket villanyfénynél növelnek nagyra,

mert csak így tudják kitenyészteni természetellenes színárnyalatukat. Ilyen arcuk lehetett valaha a régi időkben a papkirályok udvari hivatalnokainak: virágzó és egyben hullaszerű.

Különösen a frakkos, teljesen kopasz és szemöldök nélküli úr keltette ezt a benyomást Seydel Johannesben. Egyike volt a sediaréknak, így nevezik az anticamera szolgálattevőit, akik határszolgálatot teljesítenek a külvilág és pápai dolgozósobák belső körei között. Ehhez a sediaréhoz lépett most Kompert, a beavatottak meghajlásával, bemutatkozott, közölte küldetésének célját és éppen olyan vakmerő, mint kezdetleges olaszszággal felszólította, hogy a pápai kihallgatás ügyében eszközölgjön ki a számára meghallgatást „Ókegyelmességénél a doyennél”. Miközben az útimarsall beszélt, kerek, kissé halszerű szeme erősen kidüledt üregéből. Seydel ismételten csodálkozott, milyen bizalomkeltően tisztában van Kompert a pápai udvartartás hivatalnokaival. Vajon ki lehet ez az „őkegyelmessége, a doyen”. A frakkos úr valósággal szenvedélyes közönnyel nézett rózsaszínűre fényezett arcából sötétlő kialvó pillantásával erre az érett zarándokfejre, nem szólt semmit, csak a mosoly jelzésével válaszolt, ami azonban éppen úgy lehetett befagyott bal szája sarkának fájdalmasan görcsös eltorzulása is. De azután felállt és ellibeggett kivágott lakkcipőbe bújtatott lábán. Ezzel a továbbmozgással szinte megkésztetette a nagy csendet a teremben. Leírhatatlan óvatosság, alázat, sőt bűnbánat volt a járásában. Ezt nem lehet egyetlen nemzedéken belül megtanulni, éppen ezért a sediare tisztsege bizonyos családokban nemzedékről nemzedékre öröklődik. Ezek a frakkos hivatalnokok térdben megcsukló és mégis hajlékonyan libegő lépéseikkel mindig mintha valami magasztosan fenséges halottaszobán át lépkednének vagy termen, ahol szent fekszik, elragadtatott látomások között. Lábukkal nem minden baj nélkül fejezik ki a földi vándorút halálszántásukat, amelyet a végső dolgokkal való foglalkozás megkövetel. Akár frakkot viseltek magas állógallérral, akár piros atlaszból készült merev livréjüket, nem érezték a nap égető forróságát, látszólag nem ismertek szomjúságot és meleget és hétköznapi emberi testüket csodálatosan arra nevelték, hogy ne legyenek egyebek, csak a pápaság szolgálattevő árnyékai. Ennek az ellibegő alakján is mintha árnyékból szótték volna a frakkot.

Tíz perccel később, miközben a teremben lévők közül senki a torkát sem köszörülte, még Josef Eusebius sem, a sediare ismét visszalibeggett. Könnyedén meghajolt Kompert előtt és mosolyát éppen ott folytatta, ahol az imént megtört. Két nagyon fehér és fáradt ujjával a háttérben

levő magas ajtóra mutatott és előresuhant, hogy a legcsekélyebb nesz nélkül kitarja. Kompert Josef Eusebius gyalázatosan nyikorgó cipőjével, a levethetetlen földi súly szimbólumával nyomon követte. Amikor azután meglehetősen hosszú idő múlva ismét ugyanabban az ajtóban felbukkant, széles bankárarca verejtékes és barackpiros volt és szeme, még gömbölyűbben, mint máskor, diadalmasan ragyogott rá a káplánra. De a hallgatásnak ebben a termében nem szólt egy szót sem, míg végre visszafelé menet el nem jutottak a Scala Regiának körülbelül a közepéig. De ott már nem tudott tovább erőt venni magán és diadalmas felkiáltásával szétszakította a körös-körül gondosan ápolt csendet:

– Elértem, hogy a doyen még egyszer személyesen érdeklődött Őszentségénél. Őszentsége határozottan kijelentette, hogy bár rosszul érzi magát és orvosa is mindenáron lebeszélte, mégiscsak fogadja kedves osztrák gyermekeit.

És ujjongva büszkélkedett:

– De szeretném tudni, mit csináltak volna ti a derék Kompert nélkül?

Seydel Johannes igazat adott neki, nem tehetett másként.

Odahaza a zarándokok már nyugtalan készenlétben váraoztak. A férfiak felöltötték frakkjukat, a nők magas nyakú fekete ruhájukat és fekete csipkemanillájukat. Egyikük sem akart hinni a lemondásban, hiszen ez valósággal megszenteltelénítette, elértéktelenítette volna ezt a szép római utazást. Mindenki jogos igényének tartotta, hogy láthassa a Szentatya arcát, hallhassa hangját. Tehát jóakaró tetszésnyilvánításokkal fogadták Kompert diadalmas bejelentését, anélkül hogy teljes nagyságában méltányolták volna teljesítményét. Mindig tudták, hogy ügyes ember az öreg Kompert, elejétől megbíztak benne. De a derék útimarsall az általános jóindulat közben nem is sejtette ezt a háttérben meghúzódó kicsinylést. Megmámorosodva lényének nagy fontosságától, amelyet az imént olyan fényesen bizonyított be, díszbe vágta magát és feltűzte frakkjára öt érdemrendjét, amelyeket a közjótékonyság terén kifejtett makacs szolgálatai jutalmául eddig elnyert. Seydel Johannes is sietve öltötte fel reverendáját.

Teta már régóta készen váraozott fekete ünneplőjében, amelyet csak halványpiros korallfüzére – a cselédek gyöngysora – élénkített kissé. Természetesen, mantilláját távolról sem lehetett hasonlítani Fleissigné és leányai pompás csipkefátylaihoz, amelyeknek beszerzésére két teljes délelőttöt fordítottak. Ugyanis nem is volt mantilla, hanem egyszerű

hímzett fekete kendő, amely az előkelő uraságok gyülekezetében csak még inkább kiemelte cselédi mivoltát. Teta is érezte ezt és még inkább félrehúzódott a többiektől, mint máskor. Seydel Johannes észrevette, hogy Teta ma nem hozta magával a botját és ezért azonnal hozzá sietett és karját nyújtotta. Az öreg asszony most először látta Seydelt reverendában. Derűs, tiszta arca a papi ruhában még fiúsabb volt, mint különben. Még csak ma volt igazán a derűs védőangyal, miközben ott járt mellette. Mennyire Tetával volt most minden, ami hozzá tartozott: okosan felosztott kincse a kis táskájában és oldalán a felszentelt ifjú, akit az ég sohasem remélt kegyelme állított melléje. Olyan nagy boldogság, hogy csak mély áhítattal szívhatta a levegőt. A soha nem álmódott beteljesülés, a boldogító új rend ellenére is, amelyben Teta élete most folyt, mégsem tudta egész lelkével élvezni ezt a sok gyönyörűséget. Különös elfogódottság kerítette hatalmába. A világ forgott a szeme előtt. Gyors szédülési rohamok kényszerítették, hogy mindig újra behunyja a szemét. Súlyosan támaszkodott védőangyalának karjára.

Amikor keresztülhaladtak a Portone di Bronzón, vad szívdobogás fogta el. Ebben az ismeretlen izgalomban percekig nem tudta, hogy hol van. Úgy érezte, mintha valami hatalmas pályaudvar vég nélküli folyosóin, lépcsőházaiban, várócsarnokaiban járna. De ez a pályaudvar valamiképpen már-már fenn a mennyországban épült. Más pályaudvaroktól az élénk, szinte tútelített, halálos csend különböztette meg, amely legalább olyan idegtépő volt, mint a legsietősebb lárma. Bizonyosan egészen fönn, a messze távolban, ezer helyiségen is túl, jönnek-mennek a vonatok. Hosszú kocsisoros zarándokvonatok. Itt nem hallatszott semmi, bár lehet, hogy a tompa zúgást a fülében a vonatok távoli gördülése idézte elő. A kék-sárga csíkos svájci testőrök térdnadrágban, redőzött baretben és kezükben hosszú lándzsával kis csoportokban haladtak el a zarándokok előtt, de bármennyire is ruganyosan léptek, nem hallatszott kemény katonalépésük kopogása. Valamennyien óriásiak, fiatalok és merészek voltak. Lehetséges, hogy halandó emberek ilyen szépek és ilyen egykedvűek? Ezek a svájciak már nem egészen emberek és még nem egészen angyalok, szinte első fokozatai az égi katonaságnak. Ki tudja, talán díszszárnyaik ott vannak felraktározva a fegyverteremben. Az út könnyörtelenül hosszúra nyúlt. A Scala Regia lépcsői csak nem értek véget. Teta megállt. Kifogyott a lélegzete. Seydel Johannes széles kézmozdulattal kérdezte:

– Mit szól mindehhez, Linek kisasszony?

Teta legszívesebben lihegve könyörgött volna: – Forduljunk vissza káplán úr kérem szépen. Úgy félek felkapaszkodni ebbe a mennyországba! Soha életemben el nem hittem volna, hogy legszívesebben megfutamodnék a mennyország elől. És úgy félek, mi lesz, ha szemtől szembe megpillantom a Szentatyát. Hiszen én csak szegény, tudatlan öreg cseléd vagyok. Ez nem nekem való, kérem szépen. De a valóságban hevesen csóválta a fejét és csak ennyit mondott:

– Csudaszép...

És csakugyan, csudaszép volt. A sok márvány, fenn a magasban az arany és kék, az óriási ablakok, amelyeken át nem a lobogva forró júniusi nap, hanem a kopár udvarok tompított világossága hatol be. De a királyi pompán valami kegyetlen józanság uralkodik. A lemondás szellemének és a fagyoshideg észnek a józansága, ami rémülettel tölti el az embert. És ha ez az épület a mennyország előcsarnoka, akkor maga a mennyország sem lehet túlságosan barátságos és hívogató. Mindenesetre egészen más mennyország, mint az, amelyikre Teta kis gyermekora óta olyan buzgón vágyódott, a barátságos, édes pihenőhely. Minden rossztól kiszellőztött és megtisztított folytatása annak, amit szerető szívvel megszoktunk.

A zarándokok fekete csapata szerencsésen legyőzte a Scala Regiát és most a híres második emeletet özönlötte el. De milyen kicsi és jelentéktelen volt a százfőnyi csapat ezekhez a termekhez képest, a boltíveknek és boltozatoknak hatalmas tömegében! A lépcső tetején három sediare fogadta őket. Nem frakkot, hanem lángpiros atlaszból készült szorosan testhez álló livrét viseltek. Ezeknek a szakrális lakájoknak a kortalan, virágzóan viaszos arca hajszálig hasonlított egymáshoz, annyira, hogy mindenki önkéntelenül is azon tűnődött, vajon hogy is tudják megkülönböztetni őket. Mintha napközben feleledő babák vagy kifestett múmiák volnának, akik éjszaka a vatikáni gyűjtemények üvegszekrényeiben pihennek. Most óvatosan és zajtalanul libegtek monsignore, a miniszter és az útimarsall előtt, akik a zarándokok élén haladtak.

A Sala Clementina feltárult. A bejárat felett óriási méretű falfestmény derengett. A viharos vízen emberekkel megtömött bárka vergődik, repdeső vitorlákkal. Kócsagformájú madarak vonulnak a levegőben. Teta szülőföldjének a háztetőkön fészkelő golyáira gondolt. A hatalmas kandalló előtt, szétvetett lábbal, ünnepélyes tartásban a svájci gárda teljesen megdermedt őirse állt őrt. A testőrök, mint a bátorság kikristályosodott szobrai, mintha nem is lélegzenének. Minden egyes ember

ércbe öntött emlékműve saját magának. A következő terem bejáratánál ismét három bíborszínű sediare várakozott és előttük egy fekete sotto-maestro di camera. Arca megismétli és még túl is szárnyalja a piros udvaroncok álarcszerű simaságát és kilobbant szelídségét. Könnyedén meghajolt a zarándokok vezetői előtt és előrelibegett az ajtóhoz, amely óvatosan és ismét egészen hangtalanul tárult ki előttük.

Célhoz értek. A consistorium hatalmas termébe. Itt ezernél több zarándok is kényelmesen elfért volna. Itt tartották a pápák a szent kollégium tanácskozásait, itt tették az újonnan megválasztott bíborosok fejére a bíborosi kalapot. A baldachinnal koronázott trónusról indultak útnak az enciklikák és bullák az egész keresztény világhoz. Ebben a teremben is, a mozaikkal átszótt kőpadlóból acéllá dermedt svájci gárdisták nőttek ki. Minél közelebb jutottak az anticamerához, annál harciasabb külsőt öltöttek Isten földi helytartójának katonái. Itt toll-bokrétás, ellenzós sisakot, páncélt és Stuart-gallért viseltek. A sottomaestro di camera meghajlást jelezve odalépett a piramis alakú prelátushoz, aki ma violaszínben pompázott. A fekete ember szelíd, sima arca tökéletesen feloldódott a legfinomabb, leghalkabb megbocsátás mozdulatlan mosolyában. A kegyes arckifejezésre való tekintettel, úgy látszik magas rangú funkcionárius lehetett. Szelíden odahajolt Monsignoréhoz és hangtalanul, de gyakorlott félreérthetlenséggel néhány kívánságot sugott a fülébe. Monsignore viszont az útimsallhoz fordult és a sotto-maestro utasításait kevésbé gyakorlott hangtalansággal adta tovább. Kompert Josef Eusebius tökéletesen elemében érezte magát. Mint valami lovas adjutáns, szaladt körben csapatának egységei között, miközben a gyors mozgás és az izgalom kissé megtörte vakítóan fehér ingmellet. Széles félkört alkotott a hívekből a pápai trónus körül. A sottomaestro di camera most még egy árnyalattal megbocsátóbban mosolygott, mint az imént. Kurta szavakkal, suttogó hangon közölte, hogy Őszentsége házi orvosának kifejezett kívánsága ellenére fogadja ma az osztrák zarándokokat. Éppen ezért gondoskodni kell arról, hogy a szertartás lehetőleg minél kevesebb fáradságot okozzon a Szentatyának. Mindezekelőtt szó sem lehet arról, hogy minden zarándok kézcsókra járulhasson. Tehát ki kell választani hét-nyolc személyt, hogy azok minden feltűnés nélkül a többiek elé térdeljenek.

Nagyon nehéz feladat! Itt van mindjárt a négytagú Fleissig család, akik valamennyien a kiválasztottak közé akartak tartozni. Hiszen ha nem csókolhatják meg a halászgyűrűt, fabatkát sem ér nekik az egész

zarándokutazás. Végre is jutalmat érdemelnek, amiért „szezón után” és nem a legjobb társaságban vállalkoztak erre a zarándokútra. Más, hozzájuk hasonlók is követelődzni kezdtek. Halkan vitatkoztak a kétségbeesésében izzadó útimarsallal, aki gyűlölködő pillantások kereszt-tüzében állt. A sottomaestro di camera egy ideig hallgatagon tűrte a veszekedés magasra csapó hullámain és még egy árnyalattal megbocsátóbban mosolygott. De azután ő maga lépett macskatalpon a félkör elé és félig lehunytt szemmel, de magasztos arckifejezéssel vizsgálgatta a zarándokokat. Álla hirtelen a mellére hanyatlott és abba az irányba nézett, ahol Linek Teta állt a sor legszélén, fekete fejkendőjében:

– Szabadna kérnem! – Ezt a két szót úgy mondta, mint aki elveszítette a hangját, de valami rendkívüli művészettel megtanulta, hogy szája mozgásával megértesse magát.

– Előre, Linek kisasszony – súgta a fülébe Seydel káplán és előretolta az üres térségre a tiltakozó Tetát. Teta most ott állt egészen egyedül, kis táskáját szívéhez szorítva és félt. Körülnézett védőangyala után, hogy vajon nem segítene-e neki félni. De úgy látszik, a káplán egyáltalán nem félt, sőt büszkén hunyorított rá. Örült Teta kitüntetésének. Ebben a pillanatban Teta úgy érezte, mintha valami nesztelen hang, amely ellen azonban nem létezett ellentmondás, odaparancsolta volna minden ember elé, hogy egészen egyedül álljon szemben Istennel. Fagyos hidegség áradt el tagjaiban. Ő utána még másik hat zarándokot választottak ki. Egy nagyon öreg államhivatalnokot, egy kiszáradt, betegesen sápadt arcú vénkisasszonyt, egy tizenöt esztendő és mellékesen megjegyvezve nagyon ellenszenves kamaszfiút, egyik kövér Fleiszig lányt, a minisztert és a pompás rendjelekkel díszített útimarsallt. Csak fél lépéssel térdeljenek a többiek előtt, nehogy a Szentatya úgy találja, hogy szabályellenes előnyben részesítették őket. Ez volt a sottomaestro di camera utolsó utasítása, mielőtt ellibeggett.

Ebben a másodpercben kezdődött Róma sűrű déli harangzúgása. Akik ott voltak, bátran azt hitték volna, hogy a konzisztórium terme a keresztény világ minden harangzúgásának a gyűjtőpontjában áll. Ki ne gondolna ilyenkor a szép nagypénteki mesére, valamennyi harang római zarándokútjára? A hang egyre sürgetőbb és elárasztja a csendet. Még a hidegeket és józanokat is valami megmagyarázhatatlan izgalom borzongása futja el. Teta pedig a kezével támaszt keresően tapogatódzik maga körül, hogy el ne essen.

A harangzúgás áradata még nem halt el, amikor az észrevétlenül

visszatért sottomaestro intésére hat tűzpiros sediare lép egyik belső ajtóhoz és szelíden kitarják szárnyait. Piros damaszt szalonba látnak, ahol ismét két kőbe vésett alabárdos áll őrt és két sediare várakozik az ajtónál. Ez az ajtó is szelíden kitarul és másik szalonba enged betekintést, amely egészen olyan, mint az első, mert ebben is két fegyveres gyökeredzik. Ugyanez ismétlődik hétszer egymás után. A piros szalonok és kitért ajtók hosszú sora perspektivikusan belevész valami síkszerűen derengő messzeségbe. A legtávolabb álló gárdisták már mintha csak festve volnának. Mintha nem valóságos térbeli mélységben helyezkedtek volna el, csak ennek a térbeli mélységnek a tükörképében. És most a távolban, ahol már minden mintha csak festett volna, könnyed mozgás rajzolódik ki. Kis csoport piros, fekete és violaszínű hang közeledik lassan, mintha a végtelenségből jönne. De ezt tulajdonképpen nem is lehet közeledésnek nevezni, inkább valami világosabb hallgatás beleömlése a körülötte levő sötétebb hallgatásba. Egyes szalonokban a gárdisták és a sediarék egymás után hullanak térdre, mint a kivágott fák. Csak most látszik, hogy a színes csoportnak hófehér magja van. A zarándokok között már egy sem akad, akinek a színe ne verne gyors, menekülő dobogással. A kimondhatatlanul fehér bizonyosság foltja egyre világosabban érzékelhető. Röviden felhangzik a félhalkan kiadott parancs. Most már a trónteremben is letérdelnek a svájci gárdisták. Jobb kezük meglehetősen magasán fogja át az alabárd nyelét. Bal kezükkel tisztelegnek. Férfiarcuk az ellenzős sisak alatt márványbavésett.

Tudjuk, hogy Seydel Johannes nem rajongó. Saját magát is inkább az ész, mint az érzések emberének tekinti. Neki nem álmában ajándékozta az Úr a hitét. Készerű ifjúság van mögötte, tele nehéz lelki küzdelmekkel. A teljes igazságot mondta Tetának odalenn a katakombákban. Ha nem is éppen csavargó, de egészen más is lehetett volna belőle, mint derék kis káplán, akire valahol a vidéken vagy talán valamelyik városban nehéz, sok fáradsággal járó plébánia vár. Ma sem egészen szabad bizonyos lelki kísértésektől. Különösen az egyházi hierarchiához való viszonya még most is a legsebezhetőbb pontja katolicizmusának. Úgy érzi, az egyház túl sokáig, túl óvatosan hallgatott. Éppen ezért sok neheztelés él az ifjú pap szívében, amely még nem tanult szerénységet. De most valami különös, ismeretlen megrendüléstől száradt ki a torka. Ott, az a fehér alak! Szeretné a szemét behunyni előtte. „Isten valamennyi szolgájának szolgája” – így hangzik legszebb címe. – „Tu es

Petrus!” Igen, Petrustól Piusig ér a világtörténelem legtöretlenebb vonala. Piusban benne van Petrus és több mint Petrus, Seydel inkább a szíve dobbanásával, mint az agyával egyszerre megéri az Istenség emberré levésének titkát, amelyben a pápák is részt vesznek a maguk módján. Achille Ratti, egyszerű ember és pap, nem Istentől megáldott szellem, csak csendes tudós, gyengéd könyvtáros és fiatalabb éveiben lelkes alpinista. Egy napon összegyülekeznek a bíborosok, egyszerű földi ember mind a hatvan és Achille Rattit felemelik Petrus székébe. És most már Pius, az ember, nem csak ember. Egy cseppje a csodálatos balzsamnak, amely az Úr mellett járó galileai halász napjai óta összegyűlt, a hétköznapi embert megváltoztatva és valamit hozzátesz egyéniségéhez, ami nem ebből a világból való. Egy laposfejű intellektuálnak Seydel ezt sohasem tudná megmagyarázni, de szentül hiszi, hogy ugyanez a laposfejű intellektuel is ugyanúgy átérezné ezt most, itt, minden idegszálával, mint ő maga. „Ecce sacerdos” gondolja magában. Te magasztos pap, aki visszanyúlsz az idők kimeríthetetlen mélységéig, aki hivatalod viselésében csaknem kétezer esztendő vagy már, segíts rajtunk, elveszetteken, vezesd a mi ügyünket, mert teneked kell lenni az egyetlen hatalomnak itt a földön, ami jó és Istentől van.

A fehér öreg ember az első maestro de camera, egy prelátus után, aki szelidségében és elvonatkozottságban messze felülmúlja a sottomaestrot, belép a terembe. A fekete, piros és violaszínű kíséret hátramarad és elúszik. A pápa lába az aranykeresztel díszített szattyánbőr cipőben lassan, akadozva lépked előre. A betegnek minden lépés látható erőfeszítésébe kerül. Arca csaknem olyan sápadt, mint a ruhája. Csak a haja feltűnően fekete még, amint előbukkan a kis sapka hófehérsége alól. Aranykeretes szemüvege erősen csillog homlokának két hatalmas dudorodása alatt, amelyek között mélabús gondolatok szakadéka dereng. Néha egy pillantás hatol át az üveg csillogásán. Büszke, kutató és okos ez a pillantás, mögötte ott lappang az az örökké éber humor, amellyel nagyon erőslelkű szenvedők saját fájdalmaikat gúnyolják ki. De a keskeny, kissé összeszorított ajkak a kissé lefelé hajló szájszöglettel nem gúnyolja ezt a fájdalmat, hanem elárulja. Minden harmadik lélegzetvételnél szája kinyílik és asztmatikusan kap levegő után. Ilyen a nyolcvanéves Pius jól megformált arca. De nem is látszik ennyire öregnek, inkább mintha a szenvedés és álmatlanság viselte volna meg. Teste a fehér reverendában nem sovány, hanem lesóványodott. Széles, vajszerű selyemből készült deréköve – drágaköves keresztjén kívül egyetlen

különös ismertetőjele a pápai ruházatnak – láthatóan takargatja leapadt testességét.

A magas kísérettől félrehúzódva áll Giovanni Malvestiti, Őszentsége komornyikja, frakkban és kivágott lakkcipőben. Nagyon fontos személyiség, XI. Pius földi létezése jóformán az ő gondjaira van bízva. Malvestiti előrehajolva erősen figyelí urát, mintha minden pillanatban készen állna, hogy odaugorjon s két karja között felfogja a haldoklót. A komornyiknak ez az aggodalmasan figyelő tartása mindennél jobban legyőzi és megindítja a fiatal káplán szívét és nehéz zokogással árasztja el torkát.

Pius nem lép fel trónusára – fölösleges fáradság volna –, hanem az első lépcsőnél megáll. Itt áll, a halálos csend fehér elmélyülése. Vonásai megdermedtek. Szeme lecsukódik. Előbb jó bőven fel kell raktároznia a levegőt és minden erejével le kell győznie lábának kínzó fájdalmát. Két kezével görcsösen kapaszkodik a mellén függő nagy drágaköves kereszt vékony aranyláncába. Megszokott mozdulata, ezzel szokta bevezetni megszólalását. De ma mintha erősen kapaszkodna a vékony láncba, egyetlen támaszába. Fáradt pillantással néz félig lehunyt pillái alól a lábainál térdelő mozdulatlan zarándokseregbe. Kik ezek? Honnan jönnek? Egy kis türelmet még. Nagyon hosszú az út a dolgozószobától idáig. Előbb rendbe kell kissé szednie lustán dobogó szívét és ezzel együtt kusza gondolatait is. De a gondolatai megtréfálják. Itt van mindjárt ez a história a borotválókészülékkel. Pius valamikor a testvérétől, Donna Emiliától kapta ajándékba. A pápa megszokta, hogy késsel borotválkozzék, de hosszú ágyban fekvése közben ki kellett szolgáltatnia arcát a borbélynak. Milani doktor, a házi orvos, ragaszkodott hozzá. De most már meggyógyult. A pápa nem lehet beteg. Beteg pápa, ez már önmagában való ellentmondás, ez nem sorscsapás, hanem vakmerő botlás, amelyet az egész egyháznak meg kell szenvednie. Gyógyulását urbi et orbi kihirdették. Tehát el a szabálytalanságokkal, kényeztetésekkel! A borbélyt edzés okából lerendelte. És ma Pius ismét egyedül borotválkozott, Milani és Malvestiti nagy rémületére. De mert mégsem bízott elgyengült kezében, kés helyett ma először testvére ajándékát használta. Miféle bonyodalmas szerszám ez a takaros kis arany borotválókészülék! Őszentsége reggel öttől hatig kínlódott a bonyolult jószággal, kis tükre és a nyomorúságos kis csésze hideg víz előtt. Háromszor megvágta magát, egyszer az ajkán, egyszer a felsőajkán, sőt egyszer a mutatóján. Utána éppen olyan kimerült volt, mint lisieux-i

Szent Terézke szentté avatásának estéjén. Amikor ezután Malvestiti hat órakor, mint rendesen bejött a szobájába, Pius csak látszólag olvasta breviáriumát, a valóságban alig tudta elrejtteni szörnyű fulladozását. Milyen nehezére esett az öltözködés, miután minden erejét elpazarolta a takaros kis borotvakészülékre. Kár, hogy még nem tud eléggé bánni vele. Azután a pápai toilette sem csekélység. Itt van mindenekelőtt a szűk, fehér selyemharisnya az arannyal hímzett harisnyakötővel. Sajnos ettől a harisnyakötőtől nem lehet eltekinteni. Pokoli tűzként égeti térdét és bizonyosan nincsen hasznára frissen visszaszerzett egészségének. De azért az orvost mégis könnyűszerrel bolonddá tartotta. Milani belép, elébe térdel... Ő csókra nyújtja a gyűrűt és áldását adja. Ezzel véget is ér az orvosi látogatás anélkül, hogy Milani kinyitotta volna a száját. Még csak egy kis tréfára sincsen szükség, mint annak idején, a most már véglegesen legyőzött betegség tetőpontján, amikor Milani orvosi konzíliumot akart összehívni. A beteg megtiltotta azzal a nyugodt megjegyzéssel, hogy egy doktor is meg tud ölni egyetlen beteget. Micsoda hódoló, savanyú mosoly a derék Milani arcán! Nem Milani és nem az ő hibája, ha ismét meg tud állni a lábán és fogadhatja szellemi gyermekeit. (Csak nehogy kerekesszékben tolják! A sedia gestatoria után kerekesszék, micsoda visszataszítóan nevetséges elképzelés!) Hányszor ajánlotta már fel életét áldozatul Istennek ezekben a napokban! De nagyon jól tudja, hogy ez a felajánlás nem túlságosan nagylelkű, mit ér egy nyolcvanesztendő aggastyán élete, aki szívasztmában és lábán véredény-elmeszesedéses elváltozásokban szenved. Mintha a tönkrement bankár adósságaival akarná segíyezni a jótékony célú intézményt. A magas vatikáni arisztokráciában beszéltek az öreg hölgyek, hogy lisieux-i Szent Teréz, akihez olyan szívesen fordult imádságával, könyörögte ki a pápa gyógyulását Istennél és ezzel új csodát vitt véghez. Nos, a kedves szent ezzel sem neki, sem az Egyház érdekeinek nem tett szolgálatot. A mai idők sátáni tévtanai közben óriásnak kellene uralkodni a Vatikánban, aki csak három órát alszik naponta és a többi háromszor hét órában csak dolgozik, dolgozik, dolgozik. A nagy pápának bősziúten kellene tanyáznia könyvtárszobájában, mint a bezárt viharnak, minden órában készen arra, hogy lecsapjon villámaival és mennydörgésével. De ő nem tud haragudni. Mindig azt állította, hogy igazán új nem történhet többé, mindent hozzá lehet mérni rég volt eseményekhez. Mindig azt hitte, az emberek félig sem olyan gonoszak, mint cselekedeteik. De most, az utóbbi években, az emberek cselekedetei

tei annyira gonoszak, hogy gonoszságukat már semmiféle mértékkel nem lehet felmérni. Egy igazi nagy pápának hetven nemzet történelmét és napi politikáját kellene ismernie, a legfinomabb részletekig. Éppen olyan tökéletesen magába kellene zárnia a legnyomorultabb mexikói kuli lelki életét, mint Alba herceget, sőt valamennyi ezen a földön élő embernek a lelkét, pontosan, számtalan nyelven, számtalan életformában. Csak akkor sikerülhetne, hogy az egyes halhatatlan lelkeket kiváltva ebből a szörnyű, ragadós csomagolásból, az állati tömegesség állapotából, amelybe a proletarizálódás és a modern politikai teóriák zsúfolták össze. Csak akkor lehetne ő, Pius, az, akinek tulajdonképpen lennie kellene. A világlelkiismeret nagy koncentrikus köre, amely a számtalan kisebb életkört szigorú rendelettel fogja körül és kibékíti egymással. De micsoda ő, Pius? Rosszul kifoltozott ócska roncs, már nem merészkedik ki a kikötőből. És a legfontosabb kérdések az ő számára: a harisnyakötői vagy a könyvtárba vezető lépcsők vagy a hosszú út a konzisztórium termébe. Mi az, ami miatt Pius ma kudarcot vall? Egy ismeretlen szerkezetű arany borotvakészülék, amelyre egy egész nap életerejét pazarolta. Ezzel azután gondolatainak zezgugos vonala sietve visszakanyarodott kiindulópontjához.

Őszentsége kissé felegyenesedik, többször is mélyen beszívja a levegőt, odalép a térdelő monsignoréhez és csókra nyújtja halászyűrűjét. A bécsi prelátus, aki izgalmasan egészen elveszítette rózsás arcszínét, néhány rövid szót dadog, bemutatja a Szentatyának hűséges osztrák fiait és lányait. A pápa arcvonásairól eltűnik minden fáradtság, egyszerű áttetsző és feszes lesz valami benső ragyogástól. Pius tiszta, meleg, kissé skandáló hangon nagyon lassú németiséggel beszél, amelyet a legszebben kicsiszol az olaszos kiejtés.

– A mi aggódó atyai szívünknek fájdalmat okozott volna – kezdi szó szerint –, ha az osztrák zarándokok eltávoznak Rómából anélkül, hogy láttak volna bennünket.

Ebben a nagyon veszedelmes időszakban, folytatja, nagyon fontos, hogy az Atya keresse gyermekeit, de a gyermekek is keressék az Atyát. Mint minden kis családnak, úgy össze kell fogni szorosan a nagy katolikus családnak is a rágalmazások és üldözések idején. Különös, sőt aggódó szeretettel gondol mindig osztrák gyermekeire is, akik ma elébe járultak és ezzel bizonyítják, hogy a szeretet Evangéliumának, a békének hívei. Az üdvözítő szavaira emlékezteti őket a veszedelmek órájában: – Legyetek éberek és imádkozzatok! – És azzal zárja beszédét, hogy

a saját, nagyon hosszú életéről beszél. Ennek a hosszú életnek folyamán mindig újra felismerte, hogy minden vállalkozás és minden elvégzett munka, ami este még nagyon jónak látszott, másnap reggelre már sokkal érdemtelenebbnek tűnik. – Soha, semmit sem csináltunk meg elég jól – mondta olaszos kiejtésével –, mindig újra, mindennap jobban kell csinálni!...

A rövid beszéd után Pius kissé mosolyog szemüvegének csillogó üvege mögött. Talán arra gondol, én már nem csinálhatom jobban, akár mennyire is szeretném, de a fájdalmak igazán szinte elviselhetetlenek és kimondhatatlan megkönnyebbülés lesz, ha befejezhetem a fogadást anélkül, hogy bárki is észrevette volna rajtam. Azután odalép a térdelő miniszterhez, csókra nyújtja pásztorgyűrűjét és hirtelen a jóakarat felhőjébe burkolódzva, néhány kérdést tesz.

Teta hatodiknak térdel a sorban. A térdelés éppen a legelviselhetetlenebb fájdalmakat okozza. Más körülmények között bizonyosan ordított volna kínjában. De most a fájdalom és ő egymástól függetlenek. Kéjesen fájó vezeklés ez egész életéért és ennek a pillanatnak határtalan és szörnyű kitüntetéséért. Körmeit görcsösen tenyerébe fúrja. Most már megérti, miért félt ennyire ettől a pillanattól. Egyszerűen túl nagy öhozzá képest. Szíve csaknem megreped. Egészen elsötétült szeme merev pupillával csüng a fehér öreg emberen. A fehér öreg ember a Szentatya, a felszenteltek felszenteltje, a pápa. Mit is tud ő tulajdonképpen a pápáról? A fehér öreg ember csaknem maga az Isten, akit első lélegzetvétele óta olyan közel érzett magához. De mit tud magáról Istenről? Az ő számára ezzel a fehér öreg emberrel együtt a magas ajtón keresztül belépett ebbe a terembe Isten egyetlen lehetséges megjelenése. Feszülten figyelt szavaira, bár nem értette meg. Csak az az egy tanítás maradt meg az agyában, hogy ma mindent jobban kell csinálni, mint tegnap. Hiszen ő maga is először rosszul végezte a dolgát, hogy a jövőben helyrehozhassa. De Teta most még futólag sem gondol az Irén kisasszonynak szánt tízezerre, sem szeretett káplánjára. Mit jelenthet neki ebben a pillanatban Seydel Johannes, amikor a látható Láthatatlannal találkozott, aki után vágyódott, amióta csak gondolkozni tud? Életének minden számítását és reménységét elhallgattatja annak a fehér öreg embernek a látása. A térdelő zarándok gyötrelmei pillanatról pillanatra nőnek és rendetlen szívverésével együtt nő a megfoghatatlan vágyódás utána, aki Istent képviseli, nem, aki maga Isten. Teta nem is tudja, hogy kezét félénken kinyújtja a Szentatya felé...

Pius az első sorban állók előtt lassan lépked egyiktől a másikig. Kézcsókra nyújtja kezét, komolyan mosolyog, az áldás mozdulatához szokott kezével kirajzolja fejük fölött a szent jeleket. Kísérete, amelyhez most Monsignore, a miniszter és a büszkén felragyogó útimarsall is csatlakozott, hátra marad mögötte. Csak a maestro di camera követi szorosan nyomon. És oldalról, meghajlott háttal, mindig ugrásra készen oson utána Giovanni Malvestiti.

A Szentatya most elérte Tetát. Csókra nyújtja gyűrűjét. De Teta a kezét csókolja meg. A pápa megáldja a kereszt jelével. Alig, hogy ezzel végzett, megtántorodik, arca még sápadtabb lesz és bal kezét szívére szorítja. Légzési zavar? Vagy talán a láb veszedelmes gyöngösege? Jobb keze támaszt keresően markol a levegőbe. Végre megtalálja a támaszt és keze néhány másodpercen át súlyosan pihen Teta haján, mintha az áldás súlyát akarná megtízszerezni. De most Teta fájdalma és vágyódása is túlszárnyalt minden mértéken. Keze könnyörgően kapaszkodik a fehér reverendába. Talán csak tizenkét másodpercig tart, amíg a katolikus egyház feje és legszegényebb szolgálója egymást érintik, mindegyik földi nyomorúsága súlyától legyőzötteen. De Teta ezekben az elképzelhetetlen pillanatokban magát Istent érinti, akiben hisz. És Giovanni Malvestiti máris ott áll a pápa mellett. De a Szentatya szájának könnyed, de bosszús mozdulatával leinti a segítőt. Azután nagyon is merev formaszűrővel mondja Tetának:

– Áldásomat adom nemcsak néked, hanem mindazoknak is, akik kedvesek szívednek...

És máris megy tovább. Pius az utolsó zarándoknak nyújtja csókra halászgyűrűjét. Azután még egyszer a gyülekezet felé fordul és ünnepélyes mosollyal két kezét felemelve köszönti őket. Nesztelenül nyílnak az ajtószárnyak. A zarándokok ismét beláthatnak a nyolc vörös szalon tükörképszerű sorába. Azután mindennek vége. Kompert Josef Eusebius meglengeti cilinderét és álmodozóan elfulladó hangon kiáltja:

– Sokáig éljen Őszentségek!

Hallotta, hogy franciák és olaszok a kihallgatások végén hasonló kiáltásokban törnek ki. De senki sem követi példáját. Minden arcon csak tompa kábulat. Teta előrehanyatlott. Kezét kinyújtja. Homloka érinti a kőpadlót. Seydel eleinte azt hiszi, az csak a legmélyebb megalázkodás mozdulata. Csak amikor fölébe hajlik, veszi észre, hogy elájult.

*

XI. Pius hosszú uralkodása közben nyilvános fogadáson haláleset soha, súlyos megbetegedés is csak háromszor vagy négyszer fordult elő. Linek Teta volt emberemlékezet óta az első zarándok, aki nem tudta saját lábán elhagyni a Vatikánt. Két papi csendőr, úgynevezett busso-lanti vitte le a régimódi, poros hordágyon a földszintre, a svájci testőrök betegszobájába, amilyen gyorsan és feltűnés nélkül csak lehetett. Ott elsősegélyben részesítették és magához térítették. De hamarosan kide-rült, hogy az öregasszony jobb oldalára megbénult és beszélőképességét elveszítette. Csak érthetetlenül dadogni tudott. A trombózis, amelyet a rosszkedvű pénztári orvos könnyelmű beszédmodorában csak 1940-re jósolt, már három évvel hamarabb érte utol Tetát, éspedig életének leghatalmasabb pillanatában. Egy a túlerőltetett, megkínzott erekből elszabadult vérrögöcske elzárta és eltépte egyik kis agyi eret. Teta szégyellte magát és kissé büszke is volt, mintha nem egészen méltatlan dolgot cselekedett volna. Mindig újra azt hitte, hogy így szól környeze-téhez: – Kérem szépen, csak ne fáradjanak az urak miattam. Már egészen jól érzem magam, legkésőbb félóra múlva minden rendben van... Remé-lem, Őszentsége nem vette észre, miket csinál ez a bolond, vén Teta, no szép is volna... Kérem szépen káplán úr, tessék megbocsátani, ez soha többé nem fordul elő, mert odahaza mindjárt kiirtatom az ereimet, hogy július elsején elfoglalhassam az állást Gösslben Perera bárónő ömáltósá-gánál, erőben és egészségben és akkor... és akkor... a káplán úr még nem is tudja, mit eszelt ki az öreg Teta... Nagyon szépen kérem, ne legyenek olyan kedvesek és jók hozzám a nagyságos tiszt urak, de hát miért is, ez nem való, én nem szoktam meg az ilyesmit... És a káplán úr igazán ne haragudjék, mert a káplán úrnak egészen biztosan soha többé nem lesz kellemetlensége az öreg Teta miatt...

Mintha ezt és még sok minden egyebet is fecsegett volna és nem is jutott tudatára érthetetlen hebegésének. Szép szeme nefelejcskék volt, mint még soha. Miután jobb arca kissé félrehúzódtott, olyan volt, mintha szüntelenül mosolyogna, sőt kissé gúnyosan. Teta nagyon cso-dálkozott, amikor később mentőautóba emelték. Milyen fölösleges és túlságosan gyengéd gondoskodás ilyen csekélység miatt. És mindezt az öreg, hustopeci Linek Tetáért! A mennyország sárga-kék csíkos alabár-dos huszárai a Portone di Bronzo előtt körülállták az öreg hustopeci Linek Tetát és komolyan tisztelegtek neki, mintha legalábbis rokona volna Őszentségének: – No de ilyet!

Az igalmasok kórházába vitték, a Tiberis szigetére. Most ott feküdt

a szűk, de külön kórházi szobácskában a könnyű hófehér ágyon. Minden olyan parányi volt, olyan kopár, olyan különös, éppen olyan, ahogyan szerette, ahogyan neki kellett. Igen, itt akár örökre is elmaradna, ha úgy hozná magával a sors és a káplán úr nem mozdult mellőle. Még akkor sem ment ki a szobából, amikor az orvos valamit belefecskendezett az erébe. A káplán úr éppen olyan vidámnak és boldognak látszott, mint ő maga. Fialatos arca csupa nevetés volt és örökké tréfált:

– Egy csapásra meghódította a Vatikánt, Linek kisasszony – hunyorgott – megálljon csak, legközelebb majd minden szokás ellenére pápai bullával kinevezik vatikáni főszakácsnak...

Teta arca egyszerre elsötétült.

– Ho... va... ta... – hebegte.

– A táskáját keresi? – kérdezte Seydel, aki utánahozta kincsének tartóját. Teta hevesen bólintott és szabad bal kezével buzgón keresgélgni kezdett a táska belsejében. A káplán odalépett az ágyhoz és segített az erőtlen betegnek:

– Ki... va... – ismételte Teta mindig újra meg újra.

– Ezt a két levelet akarja, Linek kisasszony?

Teta lelkesen bólintott. Seydel kivette a kis táskából a két vastag borítékot és most látta, hogy neki vannak címezve.

– Bontsam ki most és olvassam el ezeket a leveleket? – kérdezte a pap nagyon hangosan, mintha a beteg nemcsak beszélőképességét, hanem hallását is elveszítette volna. Teta haragosan rázta a fejét.

– Vegyem magamhoz a leveleket és tartsam magamnál, amíg meggyógyul? – kiáltotta Seydel még hangosabban.

Teta most diadalmasan bólintott. Boldog mosoly derült fel az arcán. De a jobb oldalán mintha megrepedt volna, mint valami üvegedény. Seydel a nehéz borítékokat reverendája zsebébe rejtette. Sejtette, hogy végrendeleti intézkedések vannak a levelekben, de nem sokat törte ezen a fejét. Teta lehunyta a szemét fáradt megnyugvásában. Most már semmi sem hiányzott boldogságához.

Egy órával később megérkezett Kompert Josef Eusebius hatalmas csokor pünkösdirózsával és egy egész mandulatortával a Caf  Arragn ból. Az apac k, akik itt a betegeket  polt k, nem akart k beereszteni, de az  timsall nem az az ember volt, aki el tt bez rhatt k az ajtajukat. A verejt kt l  s vid m tettek szs gt l ragyog  arccal oda lt Teta  gy hoz  s b torit  hangon sz nokolta:

– Igen, a mi kedves Linek kisasszonyunk egyszerre csak a középpont

lett... Valamennyien megszerettük, szívből megszerettük zarándok-
utunkon, amely tökéletesen sikerült, most már bátran mondhatjuk,
Őszentsége csodálatos szavai után. Ebben nekem is van egy kevés
részem, ezzel bátran hízelelhetek magamnak, ugyebár mélyen tisztelt
káplán úr... És szavamra mondom, nem hagyjuk itt a mi kedves útitár-
sunkat. Ha talán csütörtökre még nem útrakész, akkor várhatunk
péntekig vagy szombatig, a jó öreg Kompert majd elintéz mindent
rendben, csak legyen nyugodt... És ha valami itt nem tetszik vagy nincs
megelégedve, akkor csak forduljon hozzám, a maga hűséges útimarsall-
jához. A jó útimarsall egyúttal panaszkönyv is. És az apát úr régi,
kedves barátom. Azt akarom, hogy úgy érezze itt magát, mint az Úristen
Franciaországban... És maga nagy feltűnést keltett, ezt meg kell monda-
nom, mindenki kérdezősködött és én abban a szerencsés helyzetben
voltam, hogy felvilágosításokat adhattam és higgye el, nagyon melegen
érdeklődött... És még valami meglepetés várja Linek kisasszony, valami
nagyon szép, nagy meglepetés, talán Őszentségétől személyesen, ki
tudja... És most csak gyógyuljon meg mielőbb és azután még egy kis
ünnepséget rendezünk, pompás kis ünnepséget, külön a maga tisztele-
tére, kedves Linek kisasszony...

– Va... ha... mi... – hebegte Teta többször és ezzel ezt mondta:

– Csak ne tessék énmiattam fáradozni, kérem szépen... Miért is hozta
nekem a méltóságos úr ezt a sok szép virágot, ez csak uraságoknak való,
meg egy egész hatszemélyes tortát, mit kezdjek én ezzel... Hiszen én
nem is viseltem jól magam, sőt nagyon is ostoba és ügyetlen voltam. És
csütörtökig egészen biztosan meggyógyulok és énmiattam nem kell
várni senkinek, szép is volna és hogy én itt fekszem a kórházban vagy
a gyorsvonatban ülök, az egészen mindegy, kérem szépen és kezét
csókolom, köszönöm ezt az előkelő ajándékot, hiszen nem is érdemeltem
meg...

Miután Teta meggyőződése szerint sikeresen végigmondta ezt az
elutasító magyarázatot, ismét mély álomba merült. Kinn a folyosón
Kompert megkérdezte a fiatal káplánt, nem kísérné-e be a városba. De
Seydel visszautasította. Itt marad a beteg mellett, amíg csak betegsége
jobbra nem fordul. Az orvos azt mondja, hogy állapota egyelőre aggasz-
tó. Ilyen rohamok rendszerint gyors egymásutánban megismétlődnek
és gyakran halálosan végződnek. Ő maga nem is tudja pontosan, mit
kívánjon ennek az öreg cselédnek, gyors és boldog halált vagy néhány
esztendei nyomorúságos vergődést.

– Én mindig az élet mellett döntenék – sóhajtotta az életerős Josef Eusebius szíve legmélyéből, mert nagyon lágy szíve volt. De azután elismerően megveregette Johannes vállát:

– Bravó, bravó... Ez nagyon szép magától, kedves káplán úr...

És ő, aki olyan naiv csodálattal nézte mindig a sikert és a karriert, prófétai hangon tette hozzá:

– Meglátja, felfigyelnek magára rövidesen, kedves barátom... Bizza csak az öreg Kompertre...

A káplán visszatért Teta szobájába, hogy szolgálja a cselédet, akinek legdicőségesebb álma az volt, hogy őt szolgálhassa. Alig távozott az útimarsall, amikor megérkeztek a zarándokok is sorra egymás után, hogy társnőjük állapotáról érdeklődjenek és ajándékot hozzanak neki. Teta legtöbbszörrel alig váltott egy-két szót, szokása szerint mindig megőrizte tartózkodását. De talán éppen ez magyarázza, hogy a tragikus esemény a konzisztórium termében olyan mély hatást tett mindannyiukra. Még csak nem is ítélték meg helytelenül Tetát. Egyszerű naiv, vallásos lélek, gondolták, akit földre sújtott Isten földi helytartójának szédítő közelsége. Tehát vannak még igazán tiszta szívű, hívő katolikusok a világon. A zarándokok szegfűket, kardliliomokat, rózsákat, pünkösdirózsákat és sok más virágot hoztak, azonkívül Mária-képeket, mandulatortákat, bort, likórt, cukorkákat és különféle ártatlan házi-szert, ami már egyformán kitűnően bevált tifusz, nátha, szélütés és orbánc ellen. A huszonkilenc között alig volt egy, aki ne állított volna be valamiféle csomaggal. Amikor Teta kétórai mély álmom után felébredt, elvarázsolt kertben feküdt. Alig tudott magához térni csodálkozásában. Hitetlenül bámulta a körülötte felhalmozott ajándékok tömegét.

– Valóságos karácsonyt rendeztek barátai! – nevetett a káplán – pedig csak most múlt pünkösöd...

Teta, a rokonszenv és figyelem tündéerkertjének árnyékában, amely élete utolsó napjából fakadt, szüntelen mozgatta ajkát. Bizonyosan a régi, jól ismert szó tört ki minduntalan szívéből: – Csudaszép!

Johannes káplán két üveg Asti Spumentet emelt magasra:

– Ezt pedig Fleissig kerületi szegényügyi tanácsos úr adta a kezembe, saját fenséges személyében... Azt hiszem, Linek kisasszony, még ezt az ellenszenves Fleissignét is meghódította...

Teta még egyre bámulta a sok csodát, mielőtt egészen megértette volna, hogy tulajdonképpen mi történt itt.

– Én... ha... – hebegte egyszerre nyugtalanul.

Seydel fölébe hajolt.

– Kérem, mondja még egyszer.

Teta ugyanezt a hangsort tudta csak eldadogni. De a fiatal pap már meg tudta érteni:

– Bizonyára attól fél, hogy ez a sok finom holmi elromlik itt?

Teta megkönnyebbülten mosolygott és buzdón bólintott.

– Igen, de hát mit csináljunk? – tűnődött a fiatalember homlokát ráncolva.

Teta megint csak ugyanúgy válaszolt, mint az imént.

– Talán akar enni valamit az ajándékokból – tapogatózott a káplán.

Teta határtalan felháborodással rázta a fejét.

– Gondolja, hogy én egyek belőle? – hunyorított Seydel Johannes.

Teta felsóhajtott és boldogan bólintott.

– Nem rossz gondolat – mosolygott a káplán –, mert alaposan megéheztem.

Zsebkésével jókora darabot vágott ki magának a mandulatortából és betöltött egy pohárka bort is. Mohón evett és ivott és közben tűnődve nézett ki az ablakon a kórház kertjének magas, szétágazó cédrusfájára. Aznap először evett és miközben heves éhségét csillapította, nem vette észre a túlaradó boldogságot Teta szemében, amely lassanként vakmerő és furfangos jókedvvé erősödött. Igen, itt evett és ivott nála a kedves jó káplán úr. És ha nem is ő készítette és nem is ő tálalta az ételt, mégis csak az ő kezéből fogadta el. És így lesz ez a jövőben is, talán már egy esztendő múlva. És ott van a káplán úr zsebében a pénz is, amit az Irén kisasszonynak szánt meg a szegény hülyének. És a szövetséget örökre megkötötték. És tulajdonképpen most már nincs is semmi más tennivaló. És ha most nem jön ez a kis betegség – bár igazán szóra sem érdemes az egész – ki tudja, talán nem is lehetett volna ilyen szépen, feltűnés nélkül elintézni. Gyengéden suttogott valamit maga elé. A káplán nem értette meg. De még le sem nyelte az utolsó falatot a tortából, amikor valami rendkívüli történt. Az ajtó szelíden kinyílt, a kórház priorja lépett be személyesen a kis betegszobába és nem minden derűs büszkeség nélkül jelentette:

– Monsignore Caccia, Őszentsége megbízásából...

Még meglehetősen fiatal pap lépett a szobába, violaszín fekete reve-rendában. Kerek, rózsás arca nedvesen fénylett. Arcán a Vatikán lakóinak súlytalan és kissé félénk mosolya. Graciózan és egyúttal ünnepelesen mozgott, mint valami szakrális táncos. A prior egy széket tolt oda

neki az ágy mellé. Monsignore Caccia könnyedén leült, és pedig úgy, mintha nem is ülne egészen, csak jelezné a helyfoglalást és tulajdonképpen csak libegne a levegőben. Bőrtokot tett le a beteg takarójára, amelyben szép nagy, achátgolyókból fűzött rózsafüzér volt. Halkan beszélt, az énekes megfékezett rezonanciájával, aki hangjának gazdagságát mesterien tudja csökkenteni a kis helyiséghez alkalmazkodva:

– Őszentsége küldött ide, leányom, hogy átadjam személyes, saját kezével megáldott ajándékát. Továbbá a nagyon szent Atya jobbulást kíván és megújítja ma délben osztott áldását. Ezenkívül a Szentatya megbízott még azzal az üzenettel is, hogy holnap, a reggeli misén imájában megemlékezik hűséges leányáról...

A prelátus folyékony, szép sima németiséggel beszélt, mint maga Pius, ura és parancsolója. A nyolcvanasztendős pápa, aki maga is éjjel-nappal küzdött a halállal, egy diplomáciai küldetés finom szárazságába és szigorúan átgondolt tisztaságába öltöztette emberszeretetének három nagy ajándékát. Utána Caccia még néhány kérdést tett a priorhoz és a káplánhoz, azután meglehetősen mélyen meghajolt a beteg előtt és éppen olyan ünnepélyes bájjal suhant el, mint ahogy jött. Seydel, aki a látogatás egész ideje alatt mozdulatlanul állt a sarokban, amint ismét négy szemközt maradtak, így szólott:

– Álmodta volna valaha is, Linek kisasszony, hogy egyszer maga a Szentatya foglalja be imádságába?

Teta szünet nélkül rázta a fejét. Álmodta? Az volt az álma, hogy öreg napjait pap unokaöccse mellett tölti, egy kis paplakban. És már ez is túlzott, nagyon is nagyratörő álom volt és természetes, ha szegyenletesen darabokra tört. Elvesztett idők mélységeiből mindig elkísérte a nagy félelem, hogy ő, a vénlány majd egészen egyedül lesz halála órájában és nem lesz senkije, aki emlékszik rá, aki megkönyörül rajta és szegény lelkének megadja a szükséges segítséget a rövid, keserű időben a földi élet és a túlvilág között. De most? Ugyan ki álmodhatott volna ilyen gyönyörűséget? Ki is mert volna ilyesmit elképzelni? Minden óra még új, kiszámíthatatlan irgalommal múlta felül az előbbit. Mintha maga Isten is elárasztaná kegyelmének jeleivel. És minden olyan simán, olyan magától értetődően, olyan természetesen folyik. A kis cseléd makacs életvágya most hatalmas, hatásos erővé sűrűsödött és eltemetkezett a beteljesülés lavinájában. Tizennégy nappal ezelőtt Teta még szegény feldúlt asszony volt, aki sehogy sem talált megoldást. Tizenkét nappal ezelőtt még nem ismerte a káplán urat. De tegnapp

éjszaka óta van szentje, védangyala, aki egyedül az övé. Mit sem sejtve hordja zsebében az erős köteléket, amely örökre hozzá kapcsolja. És holnap reggel a legszentebb és legistenibb ember az emberek között, aki égi magasságban áll a legelőkelőbb uraságok fölött is, aki már maga is egy darabja a túlvilágnak ezen a földön, aki csaknem maga is Isten; ő maga a szentatya imádkozik Linek Tetáért, a perfekt szakácsnőért holnap a reggeli misén. Ez a holnapi imádság mindennél erősebben fegyverzi fel mindenféle veszedelem ellen. Szinte reméli, hogy a pápai imádság után a tisztító tűz sem okozhat már különösebb kellemetlenséget. De ezt csak nála vakmerőbb álmodozó tudná végigálmódni, csak nála okosabb fej tudná végiggondolni. Ő nem. Kinyúlik az ágyban. Rábizsa magát a sorsára. De éppen most, hogy gyorsan keringő tűnődés közben jólesően elszenderedne, egyszerre hatalmas, veszedelmes, döntő gondolat villan meg az agyában. És ez a gondolat: – Miért ne haljak meg már ma? Hiszen a jobb kezem megbénult. Perera bárónő öméltósága így nem alkalmazható. A káplán úrnak sem dolgozhatok. Minden, ami ezután következik, csak elvehet ennek az órának a gyönyörűségéből, csak nyomorúság lehet.

Teta azonnal észrevette, hogy ez a gondolat nem hasonlít többi gondolatához és álmodozásához, amelyek valóságos méhrajként döngicsélnek a feje körül. A méhrajból most parányi, de önálló és erejének tudatában levő szárnyas kis lény válik ki, egy pillanatig ott lebeg a szobában levő sok virág fölött, azután az ablakon át zümmögve elrepül. Még visszahívhatná a gondolatot. De nem hívja vissza, bár sajnálja, hogy elrepül.

A gondviselés ma megengedte Tetának, hogy kedve szerint kívánhasson. Gondolatának erős szárnyú méhe már megérkezett, azonnal fogadják és mintha csak arra vártak volna, hogy egyetlen szóval jelezze a vágyódását, már teljesítik is kérését. Ezen a napon úgy bánnak Linek Tetával, az öreg cseléddel, mint a kiválasztottal, a kedvencsel, a vasárnapi gyerekekkel, aki csak akkor hal meg, amikor már ő maga kívánja a halált. A vérrögöcske ismét belekerül a vérkeringésbe és eltép egy kis véreret, ezúttal a tüdőben. A beteget szörnyű fulladási roham lepi meg, feltámaszkodik, előrehajol és vért hány. A gyorsan elősiető kedves nővérek és orvosok azt hiszik, máris vége van, mert szíve elfelejt dobogni, már csak vibrál. De nem ismerik eléggé ezt a vaserős szervezetet. A halál, amelyet lelkének titkos uralkodói hajlamával, szuverén akarattal idézett fel, nem egykönnyen tud elbánni Tetával. Néhány

perccel később a szív ismét egyenletesen ver, bár percenként száznegyolcvanszor. Gyors, vad lázroham lepi meg, egészen a hőmérő legszélső fokáig. Alighanem tüdőgyulladás lép fel. De már nem kínozzák Tetát hosszadalmas vizsgálattal, kopogtatással.

A sebesen emelkedő hőmérséklettel mindenféle lázcsöcselék lepi el a szobát. A feledés jelmezkölcsonzójében várakoztak lelkesedve erre az órára. Milyen hihetetlenül gazdag is egy ilyen szegény lélek, ha még olyan egyhangú és egyenesvonalú is volt az élete, mint Tetáé. Mintha a szegény lélek sokkal többet hozna magával ide a földre, mint amennyit itt hozzá szerez. Különben pedig nem is volna szükséges, hogy a betolakodó szellemalakoknak különösebb figyelmet szenteljünk, ha nem jönne velük Linek Mojmir is, az unokaöcs, hogy utoljára még búcsút vegyen nénikéjétől, kitarató jötevőjétől.

Az unokaöcs ott ül az ágya szélén. Teta különben nem is tudja biztosan, vajon szégyenszemre nem az Újvilágban, a feldúlt, züllött ágyon fekszik-e. Mojmir hosszú, violaszínű reverendát visel, tiszta selyemből. Tehát mégis pap. Prelátus vagy még annál is magasabb rangú. Többre vitte, mint a szegény Johannes káplán. Teta agyonkínózza a fejét, hogy is lehet az, hogy ez a szélhámos még a Szentatyát is felültette. Kimondhatatlanul aggódik, amiért a lila szín ruhás gazember – különösen világos, szinte halvány orgonalila a reverenda színe – ördögi mesterkedésével még az egyház legtisztább lelkű szolgálói közé is beférkőzött.

– Háromszorosan becsaptam, drága nénikém – mosolyog az unokaöcs, elmosódott keskenymetszésű szemével –, de csak azért, hogy megbüntessem saját magam. Ugyanis már húsz évvel ezelőtt pappá szenteltek, amint láthatja is és Őszentsége legmagasabb pápai elhatározásával a Vatikánba szólított szolgálattételre. De mondhatom, a nénikénél jobb pártfogó nincs is a világon. És most magáért jöttem, hogy Őszentsége és az én háztartásomat vezesse. Keljen fel! Ideje, hogy megfőzze a vacsorát. Nem kerül sokba magának az egész, egyelőre elég lesz törlesztésül négyszáz vagy ötszáz...

– Hát nem megmondtam, Mojmir – kiált fel Teta teli tüdőből –, hogy ne gyere és ne szólj hozzám és ne is írj soha többet...

Mojmir fölébe hajlik, szinte megbolondítja a közelsége, szeretettel megsimogatja az arcát, pizskos, de erősen illatosított kezével. Nini, a körme sötétpiros, mint a Fleissig kisasszonyoké...

– Én nem hazudom, nénikém, hiszen ezt tudja már régóta... Mindent

meggyóntam, absolve te, kezdhünk mindent előlről... Igaz, megtörtem papi fogadalmamat és viszonyom volt, de csak egyetlenegyszer, végre is férfi vagyok... De ez tisztos, keresztény viszony volt egy nyomorékkal...

– Én nem vagyok rád féltékeny! – dühöng Teta. De hirtelen felismeri, hogy az unokaöccse nem is az unokaöccse, hanem a káplán úr. Egyszerre kimondhatatlan fájdalom fogja el, életének legnagyobb fájdalma. Mert érzi, hogy a kedves Seydel Johannes sincsen igaz jószándékkal iránta, hanem megcsalja. Másképp és mégis ugyanúgy, mint az unokaöccse. Mit tegyen, hogyan meneküljön ettől a szörnyű megpróbáltatástól?

– Én nem vagyok féltékeny rád – zokogja Teta és feltartóztathatatlan könnypatakok mosnak el mindent. De a könnyein át Teta látja, hogy unokaöccse vagy a káplán, nem tudja melyik, két papi lényre szakadt. Melyikük Mojmir? Melyik Johannes? Nem tudja, semmiképpen sem tudja megállapítani. Azok ketten most egymásra vetik magukat, ökölrel sújtják egymást, vad birkózásban tántorognak a kicsi kamrácskában, amely Szent Cecília földalatti kápolnájához hasonlít. Vadul libegnek a reverendák a mély alkonyatban. Teta ki akar ugrani az ágyból, hogy segíthessen a káplánnak. Már az ágy szélén ül. De szerencsére egyszerre Pajtika ugatása tölti be a szobát és félelmesen magasan ugrik neki a küzdőknek. A vak kutya bizonyosan tudja, melyik az igazi.

– Rajta, Pajtika, rajta! – kiáltja Teta. – Az unokaöccsémre! – És szinte örömmel figyeli a két férfi szenvedélyes küzdelmét, akik érte harcolnak. Nem győzi nézni ezt a sötétségben folyó birkózást. Csak a felragyogó mennyezetvilágítás vet véget a sötétségnek és a párbajnak. Seydel Johannes maradt a győztes. Teta pedig már régen elfeledte az unokaöccsét és a párviadalt.

A káplán úr szeretettel hajlik fölébe. Távolról és mégis világosan, érthetően hallja a hangját:

– Nem akarja most felvenni a halotti szentséget? – kérdi és vigasztalóan teszi hozzá: – Sok beteget segített ez már a gyors gyógyuláshoz... Bizonyosan magának is jót tesz majd...

– Igen! – mondja Teta egészen világosan és nem hebeg. – Igen, igen...

Ami ezután történik, szelíden suhan el fölötte, mint a nyári szellő és a fák árnyéka a mezőn, félálomban heverésző fölött. Csak két körülmény lép valamivel világosabban a tudatába. Bizonyos szavak, amelyeket a pap gyakran megismétel: – Ancilla tua... – És: – Ancilla domini,

Linek Teta... – Nem tudja, hogy ezek a latin szavak azt jelentik: – Szolgálód... – És: – Az Úr szolgálója, Linek Teta. – De mert hallja, hogy nevén szólítják, szolgálatkészen mosolyog, amint illik, ha a nagyságos uraságok valamit akarnak tőle. Nefelejcskék szeme nagy és ünnepélyesen kitágult. A második, ami tudatára jut, kimondhatatlanul jóleső. Amint a szent szertartás parancsolja, a káplán háromszor írja a távozó mindkét talpára a kereszt jelét. Viaticum, útravaló, ez a neve ennek a szentségnek. Teta kimondhatatlanul kéjes csiklandozást érez a talpán. De ez az érzés nem múlik el, hanem másik, még erősebb érzést idéz fel. Most úgy érzi, mintha aranyból és hideg tűzből való keresztet viselne két mezítelen talpán. Bárhová is vezessen az útja, annyi bizonyos, hogy a maga lábán megy és hogy az aranyból való, hűvösen égi kereszt mindentől megvédi.

Teta most már mindennel el van látva, bebiztosítva, minden rendben van, határozottan érzi. Mi volt a menyasszonyi tisztaság érzése, amely tegnap, utolsóelőtti földi elalvása előtt elfogta, a rend tudatához képest, amelyet most érez? Teta figyelmes kifejezéssel mozdulatlanul fekszik és vár. Most már elkezdődhetne a halál folyamata. De a halál, amely nemcsak szenvedés, hanem cselekedet, csak éjszaka tíz órakor kezdődik. Tetának, a cselédnek, előbb szokott szerénységével be kell várnia, el kell túrnia az utolsó szívgyengeséget.

Mint ahogy a születés fájdalmas titok anya és gyermeke között, a halál is fájdalmas titok a Teremtő és teremtmény között. Éppen ezért a természet gondoskodik arról, hogy az elsőt elfelejtsük, a másodikat már ne árulhassuk el. De mielőtt még a halál elárulhatatlan vesződésége megkezdődött, valami történt Tetával, amiről még úgy ahogy, be lehet számolni. És ez saját testének kellemes megváltozása volt a tudatában. Úgy érezte, mintha már nem lenne kövérkés, alacsony és öreg. Igen, mindenekelőtt az öregség, a ráncok, a petyhüdt arc, a könnyzacskók egyszerre mintha csak valami elrajzoltágsággá lett volna és most gyorsan, magától minden helyreállt. Teta világosan érezte, hogy gesztenyebarna lazán összefogott ifjúi haj omlik dús hullámokban karcsú nyakába. Egyszerre csütörtök volt és utazott hazafelé. De nem egyedül utazott, valaki kísérté. Vajon a káplán úr volt-e, azt nem tudta. Lehet, hogy ő volt. Lehet, hogy nem ő volt. De bizonyos, hogy az egyetlen, az igazi volt. Milyen sima és hűvös lett egyszerre arcának tapintása! Csak szép haja nehezedett el egyre jobban.

– Kérem szépen, hát ez én vagyok? – kérdezte Teta csodálkozva.

XII. fejezet

Kis epilógus a parkban

1939 tavaszán, még mindig Párizsban írtam le a cseléd történetének utolsó szavait. És az elmésen kibogozhatatlan összefüggések találkozása folytán, amelyet általában véletlennek neveznek, ugyanaznap a déli postával kaptam meg Argan Livia levelét. Először kaptam életjelt barátaitól azóta, hogy Ausztriában olyan nagy változások történtek. Mindenki elképzelheti, az ijedtségnek, örömmek és aggodalomnak micsoda keverékével bontottam fel a levelet, azazhogy percekig nem bontottam fel. Livia részletesen írt minderről. Mindenekelőtt megmagyarázta, mi volt az oka hosszas hallgatásának. Doris betegsége annyira lekötötte minden figyelmét, minden percét, hogy még egy levélírásnyi ideig sem tudta másnak szentelni idejét, még akkor sem, ha rólam volt szó. Különben sem írhatott volna magukról semmi jót. A változott viszonyok között Leopold elveszítette állását és Doris hosszú betegsége meg sok más, makacs egymástutánban következő csapás megfosztotta őket vagyonuk maradékaitól is. Új életet kell kezdeniük, egészen mást, mint a régi volt. Grafenegget és városi lakásukat is elvesztették. De most már mindez nem fontos, egy könnyet sem hullatnak miatta. Mert Doris végre sokkal, sokkal jobban van. Livia szavai szerint, valóságos orvosi csoda, ami vele történt. A bénulás egészen visszafejlődött, kivéve egy kis jelentéktelen gyengeséget bal lábában, az öntudat zavarai pedig tökéletesen megszűntek. Hogy a szörnyű betegség utolsó nyomait is eltüntessék, Livia a gyermekével Lourdes-ba akart zarándokolni, ettől remélte a végső gyógyulást. Ő, aki beszélgetéseink közben mindig a megvesztegethetetlen kételkedő szerepét töltötte be, most olyan hívő, felindult áhítattal írt Lourdes-ről, ami eddig egészen idegen volt lényétől és éppen ezért mélyen megrendített. Mennyit szenvedhetett Philipp halála óta, mi mindennel kellett leszámolnia! Talán Doris gyógyulása nem is olyan tökéletes, mint ahogy remélte. Különben miért mennének Lourdes-be? Egyébként arról is beszámolt, hogy néhány hét óta a kislány ismét folytatja énektanulmányait és hangja szebben, megindítóbban cseng, mint valaha. Leopoldról csak annyit írt, hogy bámulatos lelkinyugalommal fogadta a csapásokat és különösen amióta Doris állapota jobbra fordult, teljes bizalommal néz a jövő elé.

Livia levelében arra kért, keressék nekik valami olcsó kis szállodát,

mert Leopolddal és Dorisszal együtt legkésőbb négy hét múlva megérkezik Párizsba. Néhány hetet velem töltenek és azután, ha van időm, örülnének, ha elkísérném őket Lourdes-ba. Amikor idáig jutottam, letettem a levelet. Egyszerre úgy éreztem, mintha még sokkal erősebb lenne a kapcsolat, ami barátaimhoz fűz, mint valaha és szinte nem tudtam elképzelni, hogyan is lehetséges, hogy ilyen hosszú ideig nem láthattuk egymást. Felugrottam és izgatottan száguldoztam fel-alá kis szállodai szobámban. Gyógyíthatatlan illuzionizmusom villámgyors tempójával máris megálmodtam a kedves, csodaszép jövőt. Úgy éreztem, mintha új értelme, új célja támadt volna életemnek. És mintha a megváltozott helyzet, más életformában, még szorosabban egyesítene barátaimmal. Csak most tudtam, mennyire adósuk vagyok, hosszú évtizedek óta. Úgy bántak velem, mint testvérükkel, de nem, a hasonlat rossz, mert a vér szerinti testvérrel általában félig sem bánnak olyan szeretettel. Most egyszerre élesen ismertem fel, mennyire kínozott mindig életemnek ez a súlyosan nagy adóssága. Most végre változtathatok a helyzeten. Munkám előreláthatóan hosszabb ideig még ideköt, de barátaimat sem engedem el többé magam mellől. Itt az ideje, hogy visszaadhassam nekik egy parányát annak, amit ők tettek értem. Kis házat bérelek közös háztartásunknak. Valamelyik bájos elővároskában, talán a Szajnaparton. Esetleg Malmaisonban vagy Levesinetben. Bizonyosan talállok ott csinos, három-négy szobás villát, szép és ápolt kertben. Tudom, hogy már havi ötszáz frankért kaphatok ilyesmit. Egy filmtársaság felszólított, nem vállalnám-e egy bizonyos szcenárium kidolgozását. Ostoba, sőt hozzám méltatlan témáról volt szó és alapjában véve mélységesen lenéztem. Eddig, ha anyagilag nem is ment a legjobban a sorom, tartózkodtam az ilyen, nem nekem való munkáktól. Most azonnal megfogalmaztam a sürgönyt a filmtársaságnak: elfogadtam ajánlatukat és azonnal kértem a szerződést. Közben rajtakaptam magam, hogy szinte kívánom, bárcsak minél szegényebben érkeznének Párizsba barátaim, hogy ezentúl mindig én gondoskodhassak róluk. Az örök vendég egyszer egyszerre a tiszteletreméltó Pater familias szerepére vágyott. Csak ennek a dicsőséges napnak az estéjén értettem meg kijózanodva, mennyire kétértelműek még úgynevezett nemes elhatározásaink is. Türelmetlen vágyódásom, hogy végre leróhassam hálámat, menthetetlenül az elbizakodottság ösztönéhez láncolódt. Átkozott Én, amely még szeretetében és gyöngédségében sem tud átugorni saját árnyékán! Leopold és Livia minden művészi hajlamuk ellenére sem voltak az élet kóborló

vendégei, mint én, hanem házuknak, otthonuknak urai. Mennyit szenvedhettek az elmúlt évben, amikor annyi mindent veszítettek el?! De én nem rájuk gondoltam. Én csak magamra gondoltam és arra, hogy négy hét múlva új élet kezdődik számomra Livia közelében, százszor bensőségebb, szorosabb közelségben, mint valaha. Tekintetem végtelen örömmel, régóta elveszettnek hitt erővel ölelte át a grafeneggi teraszon készült fényképet, amelyen mind a négyen ott álltak egymást átölelve, még Philipp is. Eredetileg kis amatőrképecske volt, csak itt Párizsban nagyíttattam meg nemrégiben.

A levelet odatettem a legenda frissen befejezett kézírata mellé. Az utolsó sorokon még meg sem száradt a tinta. Teta neve világos szemmel nézett rám. Mintha egyszerre valamit szőtt volna hozzám kemény hangsúlyozásával. De én nem tudtam megérteni. Lehetetlen, hogy ezen a napon továbbra is egyedül maradjak! Nagyon kevés ismerősöm volt Párizsban. Kit keressek fel? Azonnal Seydel Johannesra, a káplánra gondoltam, akit a télen ismertem meg egy Párizs környéki rendházban, ahol ő hosszú időt töltött. Ő azután néhány hétre még Párizsba jött. Mindenesetre meg akarta ismerni a francia katolikus életet, amely lépést tudott tartani a korszellemmel, oly módon, hogy az igazi mélységekből erőt gyűjtött ellene.

Kis szállodában lakott a Szajna túlsó partján. Felhívtam telefonon és megkérdeztem, nem volna-e kedve velem ebédelni valahol a környéken. Szívesen egyezett bele. Félórával később, a Gare Saint Lazare-on találkoztunk. A legközelebbi helyi vonattal kimentünk Saint-Germain-en-Laye-be. Ott, a kastéllyal szemben egy kis vendéglőben megebédeltünk. Amikor később a pályaudvar mellett elhaladva elsétáltunk a híres park kapuja előtt, éppen megjelentek az utcákon a friss délutáni lapok. Az első oldalakon nagy képeket láttunk a Vatikánról. XI. Pius már több mint két héttel előbb meghalt, ajkán „Gesù” és a „Pace” nevével. Most már régóta ott pihen a Szent Péter-templom kriptájában. A vatikáni interregnum már végefelé járt. A konklávé megkezdődött. Talán már ma kihirdetik a loggiáról a városnak és az egész világnak: – Habemus papam!

A saint-germaini park egyike Európa legszebb és legrégebbi sétahelyeinek. Fő része a hatalmas, több mérföldnyi hosszan elterülő tölgyerdő. Szent meggyőződése, hogy eredete egészen a druidák egyik szent ligetéig nyúlik vissza. Erről regél az ezerszentség csodatölgyfa, amelynek pogány tradíciója tovább él a törzsét díszítő Madonna-képben is,

vagy talán éppen annak ellenére. Franciaország, fák hazája, amelyeknek ágai közül hallják szentjeid a jósoló hangokat! A tölgyfák ágboltozata még kopáran, nagy szemű hálóként terült el a sápadt égen, amely mintha csak az imént gyógyult volna ki súlyos betegségéből. Néhány varjú szédelgett céltalanul a levegőégben és egyetlen, éppen olyan szemtelen, mint korai rigó ugrált frissen festett sárga csőrével magányos utunkon. Lesétáltunk a teraszra, amelyet Le Nôtre épített: végtelenbe nyúló partszegélyhez hasonlít, amely hatalmas beltenger meredek partjai mentén vezet. Ez a mélységben meghúzódó beltenger a Szajna párás, ködbevesző völgye. A folyó túlsó partján fekszenek Párizs elővárosai. A Rosariumnál leültünk egy padra és némán néztünk a messzeségbe. Meleg volt, mintha már májusra járna az idő. De az év fiatal napsütése még nem fáj. Nagyon messze, a Montmartre fölött, mintha az ég és föld között lebegne, néha felragyogott a Sacré-Coeur Grál-kastélya, a sivatagban is élő hit délibábja.

– Bizonyosan emlékszik még, kedves barátom – kezdtem hosszabb hallgatás után – ezen a télen sokat beszélgettünk egy közös ismerősünkről... Arganéknak, legjobb barátainak öreg szakácsnőjéről... Talán érdekli, hogy Argan Leopold a családjával a legközelebbi hetekben Párizsba érkezik. Hála Istennek, leányuk a teljes javulás útján van...

– Igazán örülök, az ön kedvéért is – mosolygott őszintén és gyerekesen a káplán. Összehasonlítottam a fiatalemberrel, akit regényemben jellemeztem. Távolról sem volt már olyan fiatal és derűs, mint a zarándokút idején, amikor Teta védangyalául szegődött. Sovány volt és sápadt, arca szinte sárga. Nővérenek nemrégiben bekövetkezett halála a lelke mélyéig megrendítette, részben ez volt az oka annak, hogy feledést keresve, hosszabb időre távozott hazulról, bár ez sok nélkülözést és pályáján talán jóvátehetetlen zökkenőt jelentett. Egy idő óta azzal a gondolattal foglalkozott, hogy valamelyik szigorú franciaországi szerzetesrendbe belépjen, ez is volt a végső oka itteni tartózkodásának, bár még nem határozta el magát véglegesen. Azt is tudtam, hogy sokat nélkülöz. Szürke ruhája kopott volt, de rendkívül gondozott. Fekete cipője nagyon viseltes, de ugyanakkor feltűnt, hogy új, világos glazékesztyűt visel. Szerettem volna még megkérdezni egyet-mást, amit eddig nem tudtam. Miközben könyvemem dolgoztam, szinte már kínos volt, hogy mindig ugyanarra a tárgyra terejtem a beszélgetést. Most tapogatódzva kezdtem ismét:

– Olyan sokat beszélt nekem ennek a Linek Tetának az utolsó napjai-

ról. Megmutatta a sok csodálatos levelet és utolsó rendelkezéseit is. De valamit még nem látok tisztán. Mi történt a pénzzel, természetesen az örökségre gondolok.

– Víz lett belőle – nevetett Seydel és hangja vidáman és gúnyosan csengett egyszerre. – Így van az, ha valaki becsületesen akar eljárni. De minden tréfát félretéve, én nem is akartam becsületesen cselekedni. De a legcsekélyebb külső vagy belső igényem sem lehetett erre az örökségre... Mindjárt Teta halála után – folytatta –, a pénzt átadta az olasz hatóságnak, amely felvette a halott személyi adatait. A pénzt természetesen azonnal lefoglalták. Devizarendelethez ütköző kihágás, örökségi adó, ki tudja mi minden egyéb, nagyon bonyolult jogi kérdés két állam között. Még odahaza is egész sereg kellemetlensége volt a pénz miatt és mindig újra különféle hivatalos inkvizícióknak kellett alávetnie magát. A különféle hatóságok játékába mindjárt az első pillanatokban nagy határozottsággal beavatkozott egy rendkívül erélyes hölgy. Egy bizonyos Zikan Katherina, állami tisztviselő özvegye, Linek Teta vér szerinti testvére. Hogy végül is mi történt, a káplán már nem is tudta pontosan. – Még előbb jöttem el otthonról – mondta végül. – De pillanatig sem kételkedem, hogy az özvegy diadalmaskodott ebben a küzdelemben. Mert ilyen a világ sora!

– Elég baj ez Tetának – mondtam. – Bizonyosan még a mennyországban is tombol, ha ezt megtudja... De igaza van. Ilyen a világ sora...

Egy ideig hallgattunk mind a ketten. Azután ismét megszólaltam:

– Kérem ne vegye rossznéven a kíváncsiságomat. De be kell vallanom egy bűnömet. Én ugyanis megírtam Linek Teta történetét. Ön is szerepel benne, kedves káplán úr és remélem, az igazsághoz híven. Tulajdonképpen életrajzregény, egy cseléd életrajza...

Azonnal megéreztem rosszállását, de tréfával akartam legyőzni:

– Kollégáim halomszámra írják az életrajzregényeket Nebukadnécárról, Dzsingisz kánról, Szemiramiszról, Landruról és a perzsa sahról. Miért ne írjam meg én, az ellentmondás örök szelleme és egy morva szakácsné életrajzát? Különben pedig nem is igazi életrajz...

Seydel nem fordította felém arcát, maga elé beszélt. Úgy éreztem, mintha védelmezni akarná előlem Tetát:

– És mi okból írta meg ezt a könyvet?

Az igazsághoz híven válaszoltam:

– Kezdetben azért, hogy itt a távolban is együtt lehessenek barátaimmal, grafeneggi házukban, amellyel én is olyan sokat veszítettem...

De Seydel Johannes nem érte be ezzel az igazsággal.

– Ez még nem ok arra, hogy egy egyszerű emberről, aki a szó általános értelmében nem is érdekes, egész könyvet írjon...

A káplán visszautasítása zavarba hozott. Össze kellett szednem minden erőmet:

– Igaza van – feleltem. – Ez nem ok. De van egyáltalán oka az ilyen dolgoknak? Linek Tetát gyakran láttam, néhányszor beszéltem is vele. Egy szörnyű éjszakán át együtt virrasztottunk egy ifjú ember ravatala mellett. Ezen az éjszakán nem tudtam szabadulni a nyomasztó és mégis felemelő érzéstől, hogy ez a vallásos, öreg leány rendkívüli ember, a maga nemében hős és én kicsi vagyok mellette. Később olvastam a nagyszerű unokaöcs leveleit és magától meghallottam a római zarándokút történetét is. Tehát egészen másként ismerem Tetát, mint ahogyan az írók teremtményeit általában ismerni szokta. Vagy ki kell találni művének hőseit és ez többnyire nagyon kényes, megfontolandó feladat, vagy történelmi bombasikereket keres ki, akit azután több más könyvből kell összegyűrnia. De Linek Teta nem kitalálás, nem mozaik, ő a valóság, rajtam kívül is és bennem is. Az éjszaka óta, hogy együtt virrasztottunk Argan Philipp ravatalánál, szüntelenül tovább élt és növekedett bennem, mindennek ellenére is, ami közben történt. Az utóbbi esztendőben száz meg száz szörnyű tragédiáról olvastam és hallottam. Ezek a sorsok bizonyosan mind fontosabbak és méltóbbak volnának a megörökítésre, mint ennek a megcsalt öreg cselédnek a sorsa. De az aktualitástól sivító sorsok között is Linek Teta makacsul valamennyit túlélte képzeletemben. Nem tudom, miért. Bizonyosan az ő ereje segítségével. Itt maradt velem Párizsban, a hotelszobámban, nem lehetett elküldeni. Parancsoló egyéniség, cselédi alázata ellenére is, ebben csak igazat ad nekem?

– Ezt az okot megértem – felelt Seydel Johannes, de úgy látszik, még mindig nem békült meg velem egészen. Az ellenállása tetszett nekem. Illetett hozzá, hogy ilyen szigorúan rendre utasított, ő, aki első pillanattól kezdve olyan nagy szeretettel vette a pártfogásába Tetát. De egyszerre megszűnt minden gátlásom és szabadabban beszéltem, mint különben:

– És mégis, kedves káplán úr, egészen más oka van annak, hogy kis könyvemet megírtam Linek Teta tiszteletére. Megkísérlem megmagyarázni önnek és saját magamnak is, ha egy kis türelemmel ajándékoz meg. Tudja, hogy extra muros állok. De beszélgetéseinkből bizonyosan megértette, hogy minden hithez, elsősorban a katolikushoz a legna-

gyobb szeretettel és tisztelettel hajlok. Ez ellentmondás. Kérem! De ma nem erről akarok beszélni... Kimondhatatlanul megvetem a mi modern világunknak általános szellemi állapotát, ezt a vallási nihilizmust, amely régóta elkallódott nagy szellemek örökségéért, három nemzedék óta a tömeg közkinccse lett. De ne tévesszen össze kérem azokkal a sznobokkal, akik csak azért szaladgálnak misztikus és ortodox felfogásukkal a világban, mert már minden szabó, tanító és újságíró tudományos alapon álló ateista. Nálam ez a megvetés, ez a rémület a szellemi világ megvetésével szemben kora ifjúságomig, gyermekkoromba nyúlik vissza. Amikor fiatalember koromban jártam a városok utcáin, úgy éreztem, meg kell állítanom ezeket az eltompult arccal tovasiető embereket, hogy az arcukba kiálthassam: – Álljatok meg hát és gondolkozzatok, kóstoljátok meg a hatalmas kérdést: – Honnan? – Hová? – Miért? Már nagyon korán felismertem, hogy a metafizika elleni lázadás a mi egész nyomorúságunknak az indítóoka. Természetesen először a protestáns népeknél kezdődött, a puritanizmus vitte diadalra, miközben az Idő – Munka – Pénz jelszavát állította az isteni Szentháromság helyére és ennek a legvadabb diadalát, ezt a forradalmat ünneplik ma a mi hazánkban is. De a lázadásnál is súlyosabb következményeiben a közöny, amely nyomában halad, az ember kozmikus elbutulása. Még egyszer mondom, ez a feltétlen, ősi oka mostani nyomorúságunknak. Még vannak bolondok, akik azt hiszik, hogy a kiütéses tifuszt aszpirinnal lehet gyógyítani, mert lenyomja a lázat. De itt a lélek pestiséről van szó. A mi lelkeink már nem akarnak hinni örökéletűségükben és ezzel együtt örök felelőségükben. Az ellopott ég a mi korunk legnagyobb pénztárhánya. Miatta nem hozhatjuk rendbe számadásunkat, sem a politikában, sem a gazdasági életben, mert minden, ami emberi, ugyanabból a forrásból fakad. A konzekvensen istentagadó világ olyan, mint a kép perspektíva nélkül. És a kép perspektíva nélkül maga a laposság. Enélkül minden értelmetlen. A totális értelmetlenségben a mi természetes emberi jogaink is értelmetlenné válnak, még az a jog is, hogy ne öljenek meg bennünket. Ennélfogva ma csak egyetlen jog van, az úgynevezett tények ereje vagy a dzsungel törvénye. És ez uralkodik rajtunk legyőzhetetlenül mindaddig, amíg kortársaink változatlanok maradnak. Mert, ha az ember nem akar hinni semminek az örökéletűségében, már az ördögnek adja el magát. Számára minden átmeneti, semmi sem maradandó, a természet megmutatja neki, hogy ez az átmeneti is csak pusztá mocsok és rövidesen megrohad. Ezen az egyház sem változtathat, ha csak

intézményként tartja fenn magát és nem valami sohasem sejtett új titokzatos tűzből lobban lángra. Egyszer, ha majd a technika, a sport, a valóságérzés már a könyökünkön nő ki, a felébredő vágy ezután a tűz után, az új metafizikai öntudat után, egy vakmerő avantgárd leghaladóbb eszméje lesz. De addig semmi sem mérkőzhet meg a tagozatlan tömegember, a robotember, a motorizált gölem szellemi felfogásával, aki hasztalanul vergődik fájdalmaival és esik egyik görcsből a másikba... Bocsásson meg kérem, kedves barátom, szemtelenség tőlem, hogy ilyen szónoklattal kontárkodom bele a mesterségébe...

Nagyon sokáig beszéltem és jobban, mint általában. És mégis, nem a legjobban éreztem magam. Saját szavaimnak szenvedélyes keserősége zavart. Ami keserű, még nem biztos, hogy igaz. Láttam, hogy a káplán kabátjának bal karja meglehetősen kopott. És csak most értettem meg, hogy philippikámban megfélemeztem kiáltó nyomorúságunkról. Bizonyos, hogy az ember nemcsak kenyérből él, de nem is csak szellemből. Ha a materialista eretnokséget visszautasítjuk, könnyen a spiritualista eretnokség veszedelmébe sodródhatunk. Mikor születik meg végre a nagy ember, aki az igazi szocializmust kibékíti a metafizikával?

– Természetesen nem mondott nekem semmi újat – felelt Seydel. – Én magam talán kevésbé nyersen, kevésbé kiélezetten fejeztem volna ki ezt a gondolatot. Én hiszem az egyházzal, hogy ezt a metafizika elleni lázadást éppen úgy a gondviselés rendelte, mint mindent, ami a világon történik; háborút, forradalmat, földrengést és járványokat. Ez nem más, mint erős orvosság, átkozottul erősebb az aszpirinnél, mint könyörtelen gyógykezelés, amely meg akarja segíteni lelki állásfoglalásunk szabadságát. Éppen az ilyen ember bizonyíték erre, mint maga is...

Tekintetem a nagy uszályhajókon pihent, amelyek szakadatlan láncban úsztak lefelé a Szajná. Emlékeztettek valamire, de nem tudtam, mire.

– Ez az egész különbség közöttünk – mondtam. – Magának szilárd, nekem pedig zavaros hitem van. Például: szilárdan hiszem, hogy az Ó és az Újtestamentum kinyilatkoztatásai az emberiség egész eddigi történetének legnagyobb eseményei. De azután mindig újra arra gondolok, hogy a történelem még gyermekcipőkben jár. Nem túlságos agyszegénység, ha feltételezzük, hogy a legközelebbi százezer évben semmi sem történik ebben az irányban és örökké a bibliai eseményekre utaltak maradunk, amelyek 33-ban, a Szinai hegyén és a Golgotán véget értek?

– Ugyan, ki tételezne fel ilyesmit! – mosolygott a káplán és most

először nézett ismét a szemembe. – Csak Isten áll szilárdan a helyén. A többi minden elsuhan mellette, még az egyház is. Hiszen az emberiség egész történelme nem más, mint a mi felismerőképeségünk fejlődése, változó elhomályosulásokban és kivilágosodásokban. Még sok kinyilatkoztatást nem nyilatkoztattak ki...

Félbeszakította magát és tekintetemet kereste. Úgy láttam, hogy kibékült.

– De mi köze van mindennek közös barátnőnkhez, Linek Tetához? – kérdezte.

– Talán mégis van egy és más köze hozzá – feleltem. – Linek Teta egyénisége rendkívül értékes, mert rendkívül ritka. Egész életében kizárólag az örökkévalóságra emelte tekintetét. Ezt megéreztem rajta, mielőtt még bármit is tudtam volna életéről... Bár erről az örökkévalóságról nagyon primitív elképzelései voltak...

– Miért primitív? – vágott a szavamba gyorsan. – Hát nem primitív az ember minden elképzelése, mert érzékileg megkötött? Hiszen csak jelekben tudunk beszélni és gondolkozni. Azt hiszi, hogy ezek a jelek primitívebbek Dante Paradicsomában, mint valami pszichoanalitikus könyvben? És ezenkívül finoman meg kell különböztetnünk az együgyűséget a primitívségtől, ezek egészen más érték meghatározások... De igaza van. Linek Tetában egészen rendkívüli szomjúság élt az örökkévalóság és az üdvözülés után.

Most zavart ez a szó: szomjúság. Szinte paposnak éreztem.

– Miért mondja, hogy szomjúság? – kérdeztem. – Nem volt ez több annál? Mit bizonyít a szomjúság?...

– A szomjúság a víz biztos létezését bizonyítja – mondta a káplán és felállt. Mert már későre járt az idő és még el akartunk sétálni a terasz végénél álló kastélyig.

Még száz lépést sem tettünk, amikor a nap természetellenes melegsége a Szajna völgyének ezüstszürke párait nehéz köddé változtatta, amely lomha gomolyagokban repült a terasz felett és lassan befelhőzte az egész parkot. Némán mentünk tovább, bár mind a ketten arra gondoltunk, hogy okosabb volna hazamenni. Az út tökéletesen magányosan terült el előttünk. Az utolsó félóra alatt mindössze egyetlen lovassal és egy csapat tűzpiros kabátba öltöztetett néger katonával találkoztunk. De azután a ködből kitörve egy alak közeledett felénk. Öreg asszony volt, kövérkés, alacsony, feketébe öltözött. A terasz korlátját érintve, tipegett és bukdácsolt botjára támaszkodva, mintha

a lába fájna. Bal kezében bevásárlóhálót vitt. A káplán és én egyszerre megálltunk, mintha csak parancsszóra történne. A jelenség lassan közeledett hozzánk. De amikor már az arcát is láthattuk, nem Teta szlávomongolos arca nézett velünk szembe, hanem egy derűs francia nyárs-polgár asszony. Kalapot emeltünk. Barátságosan köszönt vissza: – Bonsoir Messieurs! – Amikor már elhaladt, megfordultunk utána. Fekete háta és a járása már megint egészen Linek Tetáé volt. A köd most tökéletesen összezárult. Ott álltunk a Semmiben vagy a Mindenben. Nem láttuk többé az öregasszonyt. De követtük.

Vége.

ISBN 963 360 393 5

**A KIADÁSÉRT FELEL: DR. ÁKOS GÉZA IGAZGATÓ
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: FONYÓDI OTTÓ**

**SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
1053 BUDAPEST, KOSSUTH LAJOS U. 1.**

86.2530.66-19-1 ALFÖLDI NYOMDA, DEBRECEN

75,- Ft

